[illegible]
Gericit Culpis Patris Matrisve
consulentia

Zamiany z Iglem[?]
d. 2/3 871

Kraińska

Sola sapientia animi aegritudinem lenire potest. Et il
la sola in omnibus malis viri boni haerentes.

De Vitae genere deliberatio est omnium dificillima

Gabrielis Hulewicz a Wojutyn
Vexillif. Terr. Cremenecen[?] & amicorum

24/6 7[illegible]

~~Fol. 3069.~~

To wszytkie Chwesniany[?], u[?] btąd Srogi, y Srogie odia
eb inniem[?] wprowadziło, co Seneca napisał ad Lucillu
Epistola 96. Antiqua Sapientia nil aliud quam fa
cienda & vitanda praecepit; Et tunc meliores erant
Viri. Postquam Docti prodierunt, Boni desunt. Sim
plex enim illa & aperta Veritas, in obscuram & so
lertem versa est scientiam; docemurq disputare
non vivere. To iest: Ona starodawna mą
drość nic inszego nie uczyła, ale wskazowała zgoło[?]
to, czego się strzedz, y czego się trzymać miano; z
kąd też daleko bywali lepszemi ludzie. Gdy potym
uczeni nastąpili, dobrych nie stało. Albowiem się
ona otworzysta prostota, y z niej płynąca cnota,
obrócona w jakąś ciekawą y podchmurną umiejętność.
Tak, iż się zda, że juz nie tego jakoby żyć, ale ja
koby mędrkować, y disputować uczemy.

PORZĄDEK
NABOZENSTWA
KOSCIOŁA
POWSZECHNEGO
APOSTOLSKIEGO,

Słowem Bożym vgruntowánego, y zbudowánego,

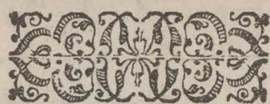
Ná Iezusie Krystusie.

Spisány, ku chwale
BOGU W TROYCY JEDYNEMU,
Roku 1602.

Przez Stárße Kośćiołow reformowánych w máłey Polßcze, zá rádą y dozwoleniem Synodu Provinciálnego Ożarowskiego, Włodźisłáwskiego, y Láncutskiego.

Powtore Drukowano / Roku 1614.

Kośćiołowi Bożemu ktory iest w Jablonowie X. K. K. posyła

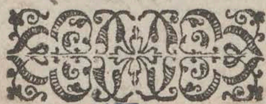

PSALM LXVIII. ℣ 29.

Vtwierdźe to, o Boże, coś ſam w nas ſpráwić raczył.

2 Ioh. ℣ 8.

Strzeżćie ſámych śiebie/żebyſmy nie ſtráćili coſmy vrobili.

SWIADECTWA
O zgodnym á iednákim odpráwowániu nabożeństwá.

Hierem. 32. ℣ 39.

[Dam im ſerce iedno/y droge iedne/áby ſie mnie báli po wßytkie dni/áby im było dobrze/y ſynom ich po nich.]

1. Corinth: 1. ℣ 10.

[Proße was Bráćia/przez imie Páná náßego Jezu Kryſtá / ábyśćie iedno wßyſcy mowili / á żeby nie były miedzy wámi rozerwánia: ále bądźćie doſkonáli w iednoſtáynym zmyśle/y w iedney vmiejętnośći.]

Cyprianus Epiſt: 71. ad Quintum.

[Páweł święty dogadzáiąc wiernie zgodźie y pokoiowi/ w Liśćie ſwoim ták położył / mowiąc: Prorocy dwá ábo trzey niechay mowią/á drudzy niechay rozbieráią. A ieſliby drugiemu śiedzącemu obiáwiono było/on pierwßy niechay milczy. Czym náuczył y vkazał / że wiele káżdemu z oſobná może być obiáwiono: A iż káżdy powinien nie według tego czego ſie raz był nápił/y co trzymał/vpornie ſie o to ſpieráć / Ale ieſliby co lepßego y pożytecznego było/ z chęćią przyiąć. Abowiem nie zwyćiężeni ále náuczáni bywamy/ gdy nam co lepßego ſie pokázuie / A zwłaßczá w tych rzeczách/ktore do iednoty kośćielney/á prawdy nádźieie y wiáry náßey należą.]

Auguſtinus Epiſt: 119. ad Ianuarium. cap. 18.

[Te rzeczy ktore nie ſą przećiwko wierze / áni przećiwko dobrym obyczáiom á máią nieco do nápominánia żywotá lepßego / gdźiekolwiek ie poſtánowione być widźimy/ ábo iuż poſtánowione znamy / nietylko ich nie gánmy/ ále ie też pochwaláiąc/y onych náśláduiąc / przeſtrzegaymy.] *Tenże* Epiſt. 86. ad Caſſulanum. [W tych rzeczách o ktorych pi

smo swiete nic nie stánowi pewnego / zwyczay ludu Bożego / y postánowienia przodkow / zá práwo mieć potrzebá.]

Nicolaus Papa & hab: dist: 12. Can: Scit.

[Wie Rzymski Kośćioł / iż nie szkodza zbáwieniu wierzacych rozne według mieyscá y czásu postánowienia / ábo zwyczáie / ieśliż im powagá pism świetych nie iest przećiwna / zá ktora musielibysmy sie im zástáwić: dla tegoż rozumiemy iż sie im sprzećiwiáć áni mamy / áni możemy.]

Leo Papa & hab: dist: 14. Can: Sicut:

[Jáko niektore rzeczy sa / ktore żadnym sposobem odmienione być nie moga: ták zás wiele rzeczy iest / ktore według potrzeby czásow / ábo vważánia wiekow / potrzebá miárkowáć / záchowawszy te záwsze conditia / ábysmy wiedźieli / iż w tych rzeczách ktore sa watpliwe / ábo trudne / zá tym sie pusczáć mamy / coby áni náuce Ewángeliey świetey / áni Decretom Oycow świetych nie było przećiwnego.]

Gregorius Papa lib: 7. Epist: 63. cap. 63. in Registro.

[Jesli Konstántynopolski Kośćioł / ábo ktory inszy / co dobre^o ma / ia iż rzeczy nieprzystoynych zákázuie / choćia mnieyszych nizem sam / w rzeczy dobrey náśládowáć gotow iestem. Abowiem glupi ten iest / ktory w tym rozumie sie być pierwszym / áby dobrych rzeczy / ktore v inszych widzi / vczyć sie wzgardzał] *Támże* Libro 12. cap. 3. [Wiesz Bráćie mi-ły zwyczay Rzymskiego Kośćiolá / w ktorym pámietasz żes iest wychowány: Ale mnie sie ták zda / ábys cokolwiek / badź w Rzymskim / badź w Fráncuskim / badź w iákim inszym Kośćiele znáyduiesz / coby sie wiecey Pánu Bogu podobáć mogło / pilnie obrał: á to co ze wszytkich Kośćiołow zebráć możesz / ábys do Kośćiolá Angielskiego / ktory iesżcze w wierze nowy iest / osobliwa pilnośćia wprowádźił. Abowiem nie rzeczy wzgledem mieysc / ále mieyscá wzgledem rzeczy dobrych nam sie podobáć máia. Z káżdego tedy zosobná Kośćiolá / co iest poboznego / co nabożnego / co dobrego / to wybierz: A to wszytko iákoby w ieden snopeczek zwiazawszy / v Angielczykow w zwyczay złoż.]

Concili-

Concilium Toletanum 4. Can. 2.

[Po wyznániu prawdźiwey wiáry / ktora bywa opowiedána w świetym Bożym Kośćiele/zdáło śie wßytkiey xieżey/ktorzy iedność wiáry powßechney záchowuiemy / ábyśmy nic coby było roznego ábo niezgodnego w Kośćielnych Sákrámenćiech nie czynili: áby tá náßá rożnicá v nieukow ábo ćielesnych nie zdáłá śie być przyczyna bledu odßczepieńcom dána / y áby niezgodá Kośćiołow nie byłá zgorßeniem wielom. Jeden tedy porzadek modlenia y śpiewánia v nas po wßytkiey Hißpániey y Fráncyey niechay bedźie záchowány: ieden sposob vsługi Wieczerzy Páńskiey/ieden wieczornego nabożeństwá: á niechay iuż dáley miedzy námi Kośćielny zwyczay rożny nie bedźie/dla tego iż y w iedney wierze/ y w iednym Krolestwie zámknieni iesteśmy: To bowiem y dawne Canony postánowiły/ áby káżda prowincia / y śpiewánia y vsługowánia/iednáki zwyczay záchowáłá] *Toß mowi* Concilium Veneticum Can: 15. *y* Bracarense, 1. Can: 20, 21,22,23.

Concilium Milevitanum Can. 12.

[Zdáło śie też nam y to/ áby badź Modlitwy/ badź Przedmowy / badź zálecánia/ badź rak wkłádánie / ktoreby były ná Synodźiech vchwalone / od wßytkich były záchowáne. A iżeby inßych zgołá we Zborze nie mowiono iedno te/ktoreby były od medrßych rozbieráne/ábo ná Synodźie vchwalone / áby snadź co przećiwko wierze/ badź przez niewiádomość/ badź przez nie pilność/ nie było złożono.] *Toż mowi* Concilium Aphricanum. Can. 70. *y* Concilium Carthaginense 3. Canon. 23. *y* Concil. Gerundense Can. 1. Carranza *mnich* in summa Concil: in Can: 2. Concil: Toletan: IV. [Żadna rzecz bárźiey Kárnośći obyczáiow od Kośćiołá nie odegnáłá / iáko nieporzadna rożność nabożeństwá.]

Poważność Formy.

CANON III. *Synodu Włodźisławskiego, ktory był Roku* 1601. [Podobáło się Duchowi świętemu/ áby Zbory Ewángelickie máłey Polski/ iednákiey Formy odpráwowánia nabożeństwá/ Krześćiáńskiego/ zgodnie od wszytkiego Synodu Prowinciálnego spisáney/ y ápprobowáney / vżywáły : ktorą Senior káżdy w swym Districćie Bráćiey Ministrom powinien będźie podáć/ obowiezuiąc ie do niey posłuszeństwem Kośćiołá Bożego / czego ná visitátiách/ ieśliżby w vżywániu byłá/ pilnie dogladáć y przestrzegáć ma.]

CANON IV. *Synodu Ozarowskiego, ktory był Roku* 1602. [Formę ná dwu Synodách Prowinciálnych ápprobowáną/ á nowo wydáną/ zgodnie wszyscy/ iáko przed tym/ ták y teraz przyimuiemy/ y od niey odstepowáć niechcemy : Czego Seniorowie máią ná visitátiách dogladáć.]

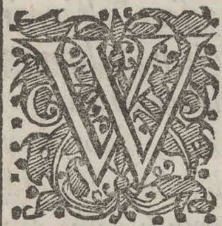
CANON II. *Synodu Láncutskiego, ktory był Roku* 1603. Aby Ceremonia stania przy vżywániu świątośći Páńskich/ w káżdym Zborze máłey Polski záchowána byłá: Jedney Formy nowo wydáney / Tákże y Kátechismu nowo wydánego/ wszytkie Zbory násze niechay zgodnie vżywáią.]

Przed-

PRZEDMOWA
SENIOROW
KOSCIOŁOW REFORMOWANYCH w máłey Polszcze,

Do pobożnych mężow, á Bráciey miłey w Synu Bożym Iezuśie Krystuśie, Ministrow: Ktorych Duch świety nád Zborem powszechnym Apostolskim, słowem Bożym reformowánym, Pásterzmi y Dozorcámi przełożył.

1. Cor:1 y 2. Łáská wam y pokoy od Bogá Oycá nászego / y Páná nászego Jezusá Krystusá / wezwánym świetym / ze wszytkimi ktorzy wzywáią imienia Jezusá Krystusá ná wszelkim mieyscu / ták ich iáko y nászego Páná.

Stárożytnym onym Kośćiele Krześciáńskim były rozmáite y rożne Formy odpráwowánia nabożeństwá, iáko w vsłudze Sákrámentámi, táky w Ceremoniách: co śię z wiela świádectw dostátecznie w Formie Xiedzá Krzysztofá Kraińskiego wypisánych, snádnie pokazáć może: Ktora iednák rożnicá nic nie szkodźiłá iedności wiáry, y zwiąski miłośći nie tárgáłá, miedzy práwowiernymi Krześciány, y owszem tym wiecey one zdobiłá y zálecáłá, świádczą Doktorowie, Historykowie, Papieżowie, Biskupi, &c. gdy Krześciánie Form rożnych, lecz z słowem Bożym zgo-

VV Przedmo: fol: 11.

Eusе:Lib:5 Cap:24. Aug: Epist 86,118,119. Hier: Epist ad Lucini: Niceph:L: 12. Cap:34. 35. Hist: Socr: Li:5. Cap:21.Hi:

dnych,

Leo. Greg. Valaf. Rhen.

dnych, y ceremoniy piſmu świetemu nie ſprzećiwnych, według okoliczności, czáſu, mieyſc, y ludźi vżywáli. A nie dáleko chodząc w ſámym Rzymskim nabożeńſtwie wiele było Form rożnych, y ieſt áż do dniá dźiśieyßego, od ktorych wiele kośćiołow, áni prozbámi Biskupow Rzymskich, áni groźbámi Ceſárzow y Krolow, ktorzy z naprawy y podußczenia ich, do przyięćia Formy Rzymskiego Kośćiołá, one przymußáli odwieść, áni odſtráßyć ſię nie dáły, ále ná ſwych, ktorym ſię przyuczyły, przeſtawáły.

Lco diſtin: 14. canone Sicut

Gregorius diſt. 12. C: Novit.

Czego náwet zá náßego wieku, Pius V. *Papież dokázáć niemogł, choćia do ſwey Formy Rzymskiey, wßytkie Kośćioły y Reguły Mniße, w Prefátiey Mßału Rzymskiego przymußa, roskázuiąc, áby ſię żaden Przywileiámi, indultámi, dozwoleniem ſtolice Apoſtolskiey, zwyczáymi dawnymi, áni Przyśięgámi ná Mßały ſtáre nie záslaniał, áni bronił, ále żeby iák skoro doydźie Mßał Rzymski nowowydány do rąk káżdego, ſtáre koniecznie odrzućiwßy, nowy przyiął. Co zeznawa y ſam Bellármin vkázuiąc iáko Mediolan, Tolet, Leodium, Salisburg, &c. y ſam Rzym w niektorych Kośćielech, Liturgiey Báſiliuſowey, Chryſoſtomowey, Ambrożego, Iſidorowey, vżywáią. A wßákoż my dogadzáiąc budowániu, zábiegáiąc zgorßeniu, y żądániu wiela ludźi zacnych doſyć czyniąc, zá zezwoleniem wßytkiey Bráćiey, ná dwu Synodách Provincyálnych, Ożarowskim y Włodźisławskim zgromádzoney, Formę nabożeńſtwá Krześćiáńskiego wydálichmy, áby według náuki Páwłá ś: wßytkie rzeczy w domu Bożym vczćiwie, porządnie, y iednoſtáynie odpráwowáne były, nie nową, ábo Kośćiołom niesły-*

Valafridus Lib: de Ecclesſ: rebus cap: 22.

Rhenan: in Li. Tert: de coro: mili.

Bellarmin: Lib. 1. c: 18. debon: op: & Lib. 2. c: 18. de Miſſa

Roku 1601.

Roku 1602

1. Cori: 14. ℣ 40.

Rom: 15 ℣ 5.

cháną,

chána, ále dawna y zwyczáyna Kościołowi Bożemu: A- Hier: Apol
bowiem weyżrzawßy pilnie w Formę wydána roku 1599, adv: Ruffi:
Brátá miłego Xiedzá Krzyßtofá Kraińskiego, ktora cap: 6. [Z
zebrał z wiela Form rożnych w słowiech, ále zgodnych commentá-
w rzeczy y w fundámenćie słowá Bożego, y wydał dla rzow Dydi-
Diſtriĉtu Lubelskiego y Bełskiego, godna zápraw de czy- mowych nie-
tánia, tedychmy w niey to co było przydłużßym skroćili, ktore rzeczy
á to co było do budowánia ſnádnieyßego przydáli, y one ktore ſię nam
ná iáwią wypuśćili. Czym żadney przyczyny do ßkálo- zdáły przy-
wánia Religiey náßey nie dálichmy, bo toż ſię v ſtrony dáliſmy/á-
ſprzećiwney znáydowáło y znáyduie. Grzegorz Papież I. bo też pieli]
Formy Geláſiußowey popráwił, y vkroćił, zeznawa Io- Diacō: lib:
annes Diaconus, Bellarminus, *y ſam Grzegorz, mo-* 2. Cap. 17.
wiąc: [**Stáreſmy obrzędy náprawili/ ábo nowe/ y** Vitę Greg:
pożyteczne poſtánowili.] *O co gdy nań niektorzy z* Bellar: lib:
Láćinnikow, y z Grekow nárzekáli, iáko ſam támże ze- 2. ca. 19. de
znawa, tym ſię wymawiał: [**Jeśli Konſtántinopol-** Miſſa.
ſki kośćioł / ábo ktory inßy / co dobrego ma / ia iż Greg: li: 7.
rzeczy nieprzyſtoynych zákázuie / choćia mniey- Epiſto. 63.
ßych niżem ſam / w rzeczy dobrey gotow ieſtem Greg: Diſt:
náśládowáć. Abowiem głupi ten ieſt / ktory w 5. de Con-
tym rozumie ſię być pierwßym / áby rzeczy do- ſecr: cā: In
brych ktore v drugich widzi / vczyć ſię wzgardzał] diebus.
Grzegorz Papież VII. *powtore Grzegorzá* I. *popráwił,*
co y ſam przypomina, y Bellarminus. *Clemens Papież* Bellar: lib.
VII. *przez Quignoniuſá Kárdynałá, pracey Grzegorzá* 2. ca: 19. de
VII. *znowu popráwił, y vkroćił. Co ſię pokázuie z Præ-* Miſſa.
faciey Quignoniuſowey. Biskup Krákowski Tomicki, Vide Miſ:
Mßałow, y Agend Krákowskich, ktorych było bárzo & Breviar:
Quignonii

 wiele,

wiele, y z sobą niezgodnych poprawił, świádczy tá iego Præfatia: [Widząc Biskup xiegi Mszałow/ kośćiołá y Diocesiey swoiey/ wiele błędow zepsowáne/ áni z sobą w wielu rzeczách zgodne/ stárał sie áby wszytkie do iedney Formy/ y porządku przywiodł.] Arcybiskup Gnieznieński Dziergowski, tákże Mszałow y Agend Gnieznieńskich poprawił, z sobą roznych, y błędow pełnych, świádkiem tego iest tá przedmowá: [Arcybiskup widząc/ iáko dla roznych xiąg/ wiele rozmáitych błędow/ y roznych sposobow w odpráwowániu Sákrámentow kośćielnych rośćie/ A chcąc námienione błędy znieść/ á porządek święty/ y zgodny postánowić/ Agendę znowu wprowádził/ y wydrukowáć dał/ áby wszytkie członki iednostáynie/ z głową swą/ iednymi vsty/ iednym sposobem/ y porządkiem/ ku czći Bogu Sákrámentámi służyły.] Ná tych wszytkich popráwách Pius V. Papież nie przestawszy, znowu ná Concilium Trydentskim, Mszałow, Agend, Breviarzow, Diurnałow, Pontificałow, Grádałow, Antyphonarzow, ledwie nie wszytkiego odmieniwszy, popráwił. Ná co sarkáią, y nárzekáią ći, ktorzy sie byli stárym przyuczyli. Ale y ná tey miłey popráwie nie przestawáiąc Clemens VIII Papież, znowu kazał do Breviarzow, Diurnałow, Wiátykow Piusowych, wiele przydáć, á podobno y nieco odmienić, choćiaż Pius Papież, pod wielkim karániem zákazał, áby żaden Breviarzow iego nie odmieniał, áni do nich przydawał. Nie długo czekáć że y drudzy Papieżowie te odrzućiwszy, insze wtrącą. Bo to ich obyczay, co Papież to odmiáná. Ieden

Tomicki præfation: in Missali Cracov.

Dziergowski præfat. in Agend. Gnesnen.

Pius præfa: in Breviar.

Niezgodá Papieska.

den drugiego pámiątkę y pracą chce zágubić, á śiebie wynieść. Ná co zdawná nárzekał, y sam Plátiná, ták piβąc: [Sabinianus Papież człowiek złośliwy / ledwie ksiąg Grzegorzowych nie popalił / ták śie bárzo był nań rozgniewał / y nienawiśćią zápalił.] *Tenże:* [Stephanus VI. ták śie wśćiekle srożył / przećiwko Formozemu zmárłemu / iż mu był przed tym ná przeβkodźie / że niedostąpił stolice pożądáney / złożywβy Concilium, ćiáło Formozego / z grobu wyięte / z odźienia Biskupiego odárte / wβáty świeckie obleczone / roskazał / vćiąwβy pálce v práwey ręki / á osobliwie te ktorymi xiężą poświącáią / do rzeki Tybru wrzućić. Byłá to rzecz niecnotliwego przykłádu / gdyż potym ledwie nie záwβe / ten obyczay záchowuie śię / iż spráwy pierwβych Papieżow / poślednieyβy / ábo łamią / ábo zgołá odrzucáią.] *Tenże* [Roman⁹ Papież Stepháná Biskupá / dekretá y spráwy záraz zgánił / y odrzućił. Abowiem ći Papieżowie / ni o czym nie myślili / iedno áby imię / y zacność przodkow swoich zágáśili.] *Tenże:* [Theodorus II. drogámi buntownikow chodźił. Abowiem y spráwy Formozego restituował / y iego náśládowce w poważeniu miał.] *Tenże:* [Sergius III. Christofá Papieżá / wźiąwβy z klaβtorá / do więźienia ćięβkiego dał. A spráwy Formozowe ták zgánił / iż znowu było potrzebá świećić tych / ktorych Formosus przed tym świećił / dla tego / iż mu był ná przeβkodźie przed tym / iż nie dostał biskupstwá. Pátrz proβę

Platina in vita Sabin:

In vita Stephani VI.

Okrućienstwo Papieskie, gorβe á niżeli pogánskie.

In vita Romani.

In vita Theodori.

In vita Sergii III.

iáko sie ći Papieżowie/ od przodkow wyrodźili.] *Opuszczáią sie inszy Papieżowie, ktorzy, ábo z iádu, ábo z zazdrośći, prace ieden drugiego gánił, ábo ich też poprá-wowáł, y odmieniał. Co nie dla tego przypomina sie, áby sie miáłá słuszna, y potrzebna odmiáná, ábo ráczey po-práwá gánić, czynił to y sam Augustyn, y inszy, bo lepiey złego, błedu, nieporządku, omyłek, popráwić, á niżeli ták zániecháć, y vżywáć: Ale, iż oni sámi vstáwicznie poprá-wuiąc swoich xiąg, nas o to winuią.* W *czym podobni są onym dawnym Pogánom, ktorzy częstokroć vstáwy przodkow swoich odmieniáiąc, Krześćiánom nowość y odmiáne ná oczy wyrzucáli. O ktorych ták pisze* Arno-bius *Doctor*:[Jesli to iest iáka winá/ y wystepek od-mienić sententią/ y od dawnych vstaw/ do nowych sie rzeczy vdáć / Toż obwinienie y ná was śćiąga sie/ ktorzyśćie częstokroć żywot/ y zwyczay od-mienili/ ktorzyśćie sie do inszych obyczáiow/ y do inszych obrzedow/ pierwsze potepiwszy / przenie-śli.] *Możem im y ono rzec, co nie kiedy mowił Tertullian stáry Doktor, Pogánom Rzymskim:*[Gdźie Religia? gdźie vczćiwość przodkom powinna od was? o-dźieniem / życiem / rządem y rozumieniem/ sámą náostátek mową/ prádźiádow odrzekliśćie sie. Chwalićie záwsze stárożytność / á co dźień no-wym obyczáiem żyiećie. Czym okázuie sie/ gdy od dobrych przodkow náuk odstepuiećie/ że tych wy sie trzymaćie/ y strzeżećie/ ktorycheśćie byli nie po-winni / gdyż ktorycheśćie byli powinni / nie prze-strzegaćie.] *Iesli nas tedy Rzymiánie dźiśieyszy, iáką*

Vide li: Retracta. Augustini.

Arnob: lib. 2. adver. Gentes.

Tertul. lib. Apologet. Capit. 6.

odmiá-

odmiána, popráwa, y nie vstáwicznośćia zárzucáia, mußa śie sámi tákimi wprzod osadźić. Abowiem máło nie co Papież, y Concilium, nie tylko vkraca swych Form, á le czásem według zdánia swego, ábo odmienia y kássuie, ábo przydawa y popráwuie. Co twierdźi y sam Bellarminus *mowiąc:* [Rozmáići Biskupi/rozmáite modlitwy do Formy przydáli.] *Tenże przypomniawßy Formy rożne, y autory ich, mowi:* [Zaden z tych autorow Liturgiey zupełney nie złożyli / ále tylko te/ ktorey zá ktorego vżywano/do lepßego porządku przywiedli/ ábo odiąwßy ieśli śię co było nie należącego wkrádło / ábo co przydawßy według rożnośći czásu/ábo też dla vchronienia śię teskliwośći / co od niey odiąwßy. Ták iednák / iż istotne cząstki Liturgiey od Apostołow podáney / zupełnie zostáły.] *Támże* [Mßał Piusá V. ktory nowym pospolićie zowią / nie iestći zgołá nowym/ ále iest stárego popráwieniem / y przywrocenıem.] *A co wietßa, popráwuią swych form, nie tylko w Ceremoniách, ále y w rzeczy sámey. Co iż ták iest, niech káżdy weyźrzy w Mßał Rzymski, y w Mßał Krákowski, tám obaczy, iż Rzymski Krákowskiego, y inßych, znácznie w náuce, y w rzeczy sámey, popráwuie. Mßał Krákowski wydány Roku M. D. X. zákázuie Duchá świętego wzywáć mowiąc:* [Káżda modlitwá ma być czyniona do Oycá ábo do syná / ále żadna do Duchá świętego/ ábowiem Duch święty iest dárem/ á dar / od dáru nie ma być proßony/ále od dáwce dáru. Duch święty bywa proßony od Oycá y od syná / bo od

Bellarmin. Lib:2. Cap. 19. de Missa

Ibidem.

Ibidem.

Rozumienie Ariánskie głupie, Kardynałá Hugoná Dominikaná Włożone do Mßału ná końcu.

obudwu pochodźi. A ſtądże do Oycá y do ſyná
káżda modlitwá ma być czyniona/dáru dawce/á-
le nie do Duchá świete° / ktory ieſt dárem.] *Mßał*
Rzymski to odćiął. MßałKrákowski miał rozmáite Pro
zy, w ktorych te bluźnierſtwá, y báłwochwálſtwá były.
Folio 203. [Krwią ſwoią Wincenty Męczenniku/ náße wi-
ny omyi/przywrácáiąc rádośći niebieſkie.]*Támże*
248. [Swieta Anno zbaw nas.] *Item:* [Prośimy ćie
260. Bártłomieiu/ábyś tu zgłádźił náße grzechy.]*Itē,*
243. [Przez ćie Málgorzáto bywáią zbáwione/y we-
210. ſelą ſie grzeßnikow tyśiące.]*Item:*[Zbaw nas Do-
roto Pánno. A ſtworz w nas myśl czyſtą.] *Inße*
prozy opußczamy, ták tego Mßału Krákowskiego To-
Concilium Coloniēſe. Part.2.c.11 *mickiego,iáko też y inßych. O ktorych prozách Concilium*
Colonieńskie táki dekret vczyniło: [Prozy nieuczone/
nie dawno do Mßałow ślepym nie iákim rozſąd-
kiem wnieśione/godźi ſie opuśćić.] *Te wßytki pro-*
zy zniosł Mßał Rzymski, choćiaż w ſámymże toż ieſt bał-
wochwálſtwo, oſtrożnieyßymi iednák słowy, pokryte
przed proſtymi. Tego Zbory Ewangelickie nie czynią dla
tego, iż złáski miłego Bogá, z piſmá świętego tákową ná- Deuter.
ukę máią, ktora podług słowá Bożego, y Doktorow Krze 12.V32.
śćiáńskich, áni odmiány, áni vięcia, áni też przydátku
Maxentius Lib: de Fide cap.1. Baſilius li: de Fide in Aſceticis. *żadnego nie potrzebuie: Bo choćiaż Formy náße słowy*
niektoremi, y porządkiem ſię rozniły; ále w rzeczy y w
fundámenćie wiáry z ſobą zgodne były. Stądże ich poprá-
wá, nic inßego nie ieſt, iedno długośći skrocenie, modlitw
ſporządzenie, y do porządku własnego przywiedźienie. A
ták prośimy was y vpominamy, łáskáwi á mili Bráćia,

ábyście nabożeństwo święte podług tego porządku ſpiſánego, y zgodnie wydánego, odpráwowáli, nic nie odmieniáiąc áni przydawáiąc, czego zá pomocą Bożą w káżdym Zborze doglądáć będziemy. Co iż z miłości chwały Bożey, dogadzáiąc budowániu, y zábiegáiąc zgorſzeniu, vczynicie, nic nie wątpimy: pomniąc ná słowá Páwłá
Rom. 14 ℣ 19. *świętego, ktory mowi:* [Stáraymy ſię o rzeczy ktore pokoiowi należą / y ſpołecznemu budowániu.] *W czym wſzytkim Pan Bog wſzechmogący, Bog wſzelákiego miłośierdźia, ktory ieſt powodem budowánia Kośćiołá ſwego, niechay was ſpráwuie y rządźi Duchem*
Philip. 1. ℣ 27. *ſwym świętym, ábyſmy iednoſtáyny vmysł miedzy ſobą*
Ephes. 4. ℣ 3. *záchowawſzy, w zgodźie, w iedności, y w miłośći świętey,*
Rom. 16 ℣ 27. *kośćioł iego budowáli, rozmnażáli, y onego ſámego vſty iednymi chwalili. Ktoremu ſámemu niechay będźie wieczna chwałá, Amen. z Rádzánowá 25* Ianuarii, *Roku* 1602. *Ná co ſię y teraz znowu podpiſuiemy, ná Belżyckiey Convocatiey Generálney będąc zgromádzeni, Roku* 1613. Septembr. 24.

Xiądz Fránćiſzek Stánkár, Superintendent Synodu provinciálnego y Senior Dyſtryktu Krákowſkiego.

Xiądz Iákub Pabianovius, *Senior Dyſtryctu Sendomirſkiego.*

Xiądz Ian Choćimowſki, Senior D. Ruſkiego y Podolſkiego.

Xiądz Krzyſztof Krainſki, Senior D. Betſkiego, Wołyńſkiego, y Kijowſkiego.

Xiądz Bártłomiey Bitnerus, *Senior D. Zatorſkiego, y Oświećimſkiego.*

Xiądz Ian Grzybowſki, Senior D. Lubelſkiego, y Chełmſkiego.

REIESTR.

Kálendarz.
Odpráwowánie Krztu świętego, fol: 1
Odprawowánie Dziękczynienia po Połogu, 19
Odpráwowánie Wieczerzy Páńskiey w kośćiele, 25
Odpráwowánie Wieczerzy Páńskiey przy chorych, 55
Odpráwowánie Małżeństwá świętego, 61
Odpráwowánie Nabożeństwá w Niedźiele, 84
Odpráwowánie Nabożeństwá w dni powszednie, 85
Odpráwowánie Nabożeństwá w dni vroczyste, 88
Odpráwowanie Nabożeństwá w dzień postu,&c. 103
Odpráwowánie Nabożeństwá w dźień pámiątki świętych, 100
Przyimowánie Nowotnych, 106
Przyimowánie Pokutuiących, 113
Náwiedzánie Chorych, 119
Odpráwowánie Pogrzebu, 127
Vrząd Lectorow, 133
Ordynowánie Diakonow, 139
Ordynowánie Ministrow, 149
O Conseniorách, 169
Obieránie Seniorow, 175
O Superintendenćie Synodu provinciálnego, 186
Odpráwowánie Synodow, 195
Wprowádzenie Ministrá ná mieysce, 208
Odpráwowánie Visitáciey, 213
Záczynánie Nabożeństwá w nowozbudowánym kośćiele, 222
Rozłożenie Proroctw, Ewángeliy, Epistoł, ná pewne czásy. 230

Muscul: Tit: de Bapt:

Z Strony káżdego przypadku żaden nie może nic pewnego pisáć / dla rozmáitych okolicznośći: ále w tákowych przypadkách trzebá się rádźić Ministrow inszych Kośćiołow / ktorzy są y stárszemi y w rzeczách biegleyszymi: ábo ná Synodźiech párticulárnych w tych rzeczách niechay to stánowią / coby nie było Pismu świętemu przećiwnego / y Kośćiołowi Bożemu zgorszenia nie czyniło.

Act. 20
℣ 7.
1. Cor.
16. ℣
Apoca
1. ℣ 10

Náuká
O KALENDARZV.

Vide fol.1. Rom. Misſal.

TEgo/ y tákowego Kálendarzá/ iáki teraz ieſt/ktory ſie záczyna Ciſiojanus, á zową go poſpolićie Grzegorzowym/ nie było zá Apoſtołow świetych: co ſie pokázuie z tych przyczyn/y dowodow.

I. Kálendarzá nie było zá Apoſtołow tákiego.

Act.20. ℣ 7. 1. Cor. 16. ℣ 1. Apocal 1. ℣ 10.

Socra: lib. 5. cap. 21. Hiſtor: Nicephor. Lib.12. ca. 32. Hiſtor.

I. Zá czáſu ich/ żadne° świetá nie świecono/ oprocz ſámey Niedźiele/ co zeznawáią Hiſtorycy Greccy/iáko Socrates, y Nicephorus, ták piſząc: [*Ani Apoſtoł, áni też Ewángelie iárzmá niewolſtwá ná tych ktorzy ſie do náuki Kryſtuſowey vdáli, zgołá nie kłádą: ále świeto Wielkonocne, y inſze świetá, wolnemu rozſądkowi tych, ktorzy w one dni dobrodźieyſtwá wźieli, ku rozmyślániu zoſtáwili. Y ztądże, iż ludźie świetá świecą, áby ſobie od prac wytchneli, dla tegoż w one dni, káżdy ná wſzelkim mieyſcu, według mniemánia ſwego, pámiątke zbáwienney meki ze zwyczáiu nieiákiego obchodźi. Abowiem áni Zbáwićiel, áni Apoſtołowie, nie roſkazáli tego práwem iákim záchowywáć. Ani nam też przewinieniem, ábo karániem, ábo Ewángelie, ábo Apoſtołowie nie zágroźili, iáko zakon Moyzeſzow Zydom. A też przedſiewźiećie Apoſtolſkie było, nie iżby práwá o świeceniu świąt ſtánowili, ále áby nam byli wodzámi dobrego y pobożnego żyćia.*]

II. Nie było go po Apoſtołách.

Beat⁹ Rhenan. in lib. Tertul. de Coron: militis.

Hieron: in ca 4. Gal.

II. Po czáśiech Apoſtolſkich/ nie rychło poczeto pámiątek świetych obchodźić/ y to nie wſzytkich/ y nie wſzedźie/ czego ſą świádectwem te słowá Beátá Rhenáná: [*Dźiwna máłość byłá z przodku świąt, ledwie trzem Apoſtołom te vczćiwość wyrządzano.*] Y te Hieronimá Doktorá: [*Według roznych kráiow, rozne czáſy poſtánowione ſą ku vczćiwośći meczennikom.*]

III. Czáſu roźnego od roźnych złożony ieſt.

III. Rozmáitego czáſu/ y od rozmáitych ludźi był ſkłádány. Abowiem do niego Concilia/Biſkupi/y Ceſárzowie/ te świete kłádli/ ktorzy ſie im zdáli/ y o ktorych dobrze ro-

Cyprianus Epist: 37.

zumieli. Cyprianus Biskup Cárthágineński pisząc ad Clerum, áby wyznawcom w więzieniu ludzkość pokázowáli/ mowił miedzy inszymi rzeczámi: [*Náostátek y dni ich, w ktore zchodzą z tego świátá, náznáczaycie, ábyśmy mogli obchodzić pámiątkę ich miedzy pámiątkámi Męczennikow.*]

Carolus li: 1. cap: 158. Constit:

Carolus Cesarz wielki/ ktory żył Roku 800/ te święta święcić roskazał/ iáko o tym czytamy w xięgách iego/ gdźie ták mowi: [*Te są świętá przez rok, ktore máią być w vczćiwośći miáne: Národzenia Páńskiego, Sczepaná S., Ianá Ewángelisty, Młodźiankow, octawá národzenia Páńskiego, Medrcow, y octawá ich, Oczyśćienie Pánny Máriey, ośm dni Wielkonocne, Litánia wielka, Wniebowstąpienie Páńskie, Swiątki, S. Ianá Krzćićielá, S. Piotrá y Páwłá, S. Marćiná, S. Andrzeiá;* De assumptione Mariæ, interrogandum relinquimus.]

Conci: Mogutin: Cano: 36.

Przyczyniło tych świąt Concilium Moguntińskie/ ktore było zá tegoż Cesárzá/ Iáko wniebowźięćia P. Máriey/ S. Remigiuszá/ poświącánie kośćiołá/ poświącánie S. Michálá/ A te świętá świętych święćić roskazáło/ ktorych ćiáłá odpoczywáią w káżdey Párochiey. A wmnieyszyło trzy dni/ od dni 8. Wielkonocnych/ roskázuiąc w nie oráć/ śiać/ ogrody y winnice spráwowáć/ y grodźić. Tákże Litániey/ y octawy Medrcow/ nie wspomina.

Fasciculus temporum fol. 47. sub Carolo magno.

A xięgá Fasciculus Temporum, o gestwie tych świąt/ ktora byłá zá Cesárzá Cárolusá/ ták mowi: [Isuardus *Mnich zá roskazániem Kárłá Cesárzá, zebrał wszytkie Legendy y spráwy świętych ze wszytkiego świátá w iedne xięgi, po Hieronymie, Bedźie, y Florze, y ná káżdy dźień, przypadáło świąt więcey niżeli trzyśtá. Y dla tegoż postánowiono iest, áby mowiono, Y innych wiela, &c.*]

In decret: lib: 2. ca: 5. Titul: 9. cã: Conquest⁹ Micr: li. de Eccle: Obser: cap: 43 Cóc: Lug: & hab: dist 3. can: Pronũciandũ.

Przydał tych świąt Grzegorz IX. Papież/ ktory żył Roku 1227/ iáko Sylwestrá/ wszytkie świętá Pánny Máriey/ świętá dwunaśći Apostołow. A Grzegorz VII, ktory żył Roku 1073/ roskazał świętá tych Papieżow święćić/ ktorzy byli Męczennikámi: pisze o tym Micrologus. Przymnożyło tych świąt Concilium Lugduneńskie ktore było Roku 1246/ iáko S. Wáwrzyńcá/ Národzenie Pánny Máriey/ Krzyżowe dni. A te świętá/ ktore Biskup w swoim biskup-

stwie z pospolitym człowiekiem vchwali. Dokładaiac te°: [*Do świecenia inszych świąt, nie máią być ludźie przymuszáni.*] Ná ktore słowá pisząc Glossátor/mowi: [*Biskup zá zezwoleniem Páráfiánow swych, może świetá stánowić w Biskupstwie swym bez dozwolenia Papieżá.*] Concilium Oxonienskie/ktore było przed Conciliũ Constántienskim/ tych świąt nay wiecey przydáło / y przymnożyło / y one święćić roskazáło/oprocz świetá poczećia Pánny Máriey/o ktorym táki dekret vczyniło: [Præter festum Conceptionis, cuj⁹ celebrationi non imponitur necessitas.] A máło ieszcze máiac ná tych świetách Papieżowie / przyczynili ich więcey/y przyczyniáią ieszcze/ dźiwnymi/y nowymi Kánonizáciámi/ ktorym ono może rzec/ co nápisał Athanasius o Pogániech/co z ludźi po śmierći ich/Bogi czynili: [*Należáłoby tym, co Bogi czynią, Bogámi wprzod sámym być.*] Y ono co powiedźiał Agesilaus Krol Tháśiusom / gdy go chćieli po śmierći/miedzy Bogi policzyć: [*Ieśliby mieli moc czynić Bogi, pierwey by siebie sámych Bogámi poczynili, potym by też y mnie, Bogiem vczynili.*] Y ono co mowił Bessárion Cárdynał / widząc á ono Papież wiele ludźi dosyć głupie kánonizował/ktorych żywot niepodobał sie mu: [*Bárzo wątpię áby te rzeczy prawdźiwe były, o ktorych przodkowie powiedáli.*] To iest/Ci święći kánonizowáni do tego mie przywodzą; że y o inszych dawno kánonizowánych wątpić muszę.

Concil: Oxõ. & hab. Tom. 2. Cõci. fo. 1004.

Athanasi⁹ Orat. Contr. Idola.

Bessariõ apud Bodinum in Methodo Histor. ca. 4.

IV. Do tego Kálendarzá ták nákłádźiono wiele świąt/ Że znośnieysza iest Conditia Zydowska/ [*Bo v nich, iáko pisze* y Erasmus, *pomierna byłá liczbá świąt.*] A teraz świetom áni miáry áni końcá niemász. [*Ze dni robotne* iáko zeznawa y sam Petrus de Aliaco Kárdynał/*ledwie wystárczą, do obmyślenia żyćiu rzeczy potrzebnych vbogim ludźiom.*] [*Ze dla wielkośći świąt*, iáko świádczą Gravamina Norymberskiego ziázdu/podáne Hádriánowi VI. Papieżowi *ledwie czás máią oracze, ktoregoby mogli z polá do gumná zwieść, vżytki z ćiężką pracą nábyte, przed niepogodámi, ktoreby przez szkody sprzątneli, kiedyby im te świetá nie przeszkadzáły.*] A kiedyby ieszcze wszytkie świetá/ktore są w Kálendarzu/ świe-

IV. *Nie podobał się świetom.*

Erasmus in ca. 11. Mat.

Vide Fascicul: rerum fol. 206. de Aliaco.

Ibid. folio 182. de Gravamin.

Concil. Oxō. loc. cit.

ćili iákoſz ie káze świećić Concilium Oxonieńſkie/ táki dekret czyniąc: [*Stánowiemy, áby wſzytkie święta podpiſáne, ze wſzeláką vczćiwośćią były záchowáne.*] A wypiſuią ich tám wielki kátálog: Nie byłoby kiedy robić/ nie byłoby co ieść/ y xięża o dźieśięćiny nie pozywáliby. Ktore mnoſtwo/ ábo geſtwá świąt/ niepodobáłá ſie wielom ludźi/ choć nabożeńſtwá Papieſkiego/ iáko Piotrowi Kárdynałowi/ ktory xięge ſpiſawſzy/ podał ią ná Concilium Conſtántieńſkie/ áby świąt vmnieyſzono/ y świętych więcey nie kánonizowano.

Petr. de Aliaco, loco citato. Synod. Ratis. cap. 20. An 1524.

Cámpegiuſowi Kárdynałowi/ ktory ná Synodźie w Rátiſponie/ táki dekret wydał: [*Słuſznymi przyczynámi będąc przywiedźieni, wielkośći świąt mamy vmnieyſzyć.*] Pothonowi Presbyterowi/ ktory nárzekáiąc ná świętá nowe/ mowi: [*Niektorzy do tych świąt przydáli*, quod magis abſurdum videtur, feſtum conceptionis Mariæ virginis.] Clemángowi Archydiákonowi/ ktorego te ſą słowá: [*Słuſznieyby ſtáre niektore świętá odrzućić, dla złego vżywánia, á niżeli nowe ſtánowić, y one przyimowáć,*] y inſzym. O czym pátrz w Sentenciách w Obchodźie pámiątki świętych.

Pothon. li: 2. de Statu. dom9 Dei.

Clemang. libel: de Novis feſtis.

V. *Brák miedzy świętemi czyni.*

V. W tym Kálendarzu/ świętego nád świętego przeſadzáią/ bo iednemu Kośćioły buduią/ ołtarze muruią/ obrázy máluią/ chorągwie wieſzáią/ ofiáry ofiáruią: á drugiemu/ y świeczki nie poſtáwią; ku iednemu rzekomo poſzczą/ vigilią mu przypiſuiąc/ á drugiego ledwie wſpomnią. Jednemu wiele Boſkich rzeczy przywłaſzczáią/ á drugiemu po śmierći/ choć tu był czym znácznym/ świnie/ wilki/ ſzczurki/ fliśniki/ páść każą. Świętá też nád świętá przekłádáią: bo iedne zową Duplex, drugie Semiduplex, trzećie Simplex; Jedne vroczyſtymi názywáią/ á drugie/ Czyſtym dźiałem. Jedne czerwono/ á drugie czarno kłádą. Nie dźiw/ wſzák in ſecunda claſſe położyli święto Troyce świętey/ y Obrzezánia Páńſkiego; á in prima, położyli świętego Jana/ świętego Piotrá ꝛc.

Vide Rubricellam, Miſſale, Breviarium Roman.

VI. *Nie ieſt do Wody Wiáry Świętey*

VI. Tym Kálendarzem dowodzą ſprzećiwnicy prawdy kośćiołá ſwego. Abowiem ták nápiſáli w Poſtilli ſwey:] *Ile ieſt w Kálendarzu świętych, tyle ſię dźiękowánia tey łodce*

Rzymſkiego kośćiołá dáie, iż ie dobrze przewiozłá. Pátrzćie w *Skargá fol: 65. W Kazániu ná*
Kálendarz, naydźiećieli ktorego świętego Heretyckiego z tych *IV. Niedźielę potrzech*
ſekt ktore oni záczęli. W kálendarzu niemáß żadnego święte- *Krolách.*
go Heretyckiego.] Ná co ſię im ták odpowiedá. Naprzod/
Heretykámi ſię nie znamy być / ále práwowiernymi Krze- *Co czyni ludźi świętemi.*
śćiány/ y świętymi/ względem poświecenia krwią Kryſtu-
ſową/ y słowá Ewángeliey / y wiáry Krześćiáńſkiey / y ży-
Ioan. 15 wotá pobożnego. Abowiem piſmo święte/ y Doktorowie
℣ 3. Krześćiáńſcy/ tych świętymi názywáią/ ktorzy w Kryſtu-
1. Cor. 6 ℣ 11. ſá wierzą/ słowo iego przyimuią/ y pobożnie żyią. Chryſo-
1. Theſ. 4. ℣ 3. ſtomus: [*Bog nas świętymi poczynił,* To nie Papież: *ále po-* Chryſoſto:
trzebá ábyſmy świętymi trwáli. A ten ieſt świętym, ktory ieſt Sermon: 1.
vczeſtnikiem wiáry : A niepokalánym ten ieſt, ktory ma żywot in Epiſt: Epheſ.
nienágániony.] Ambroſius: [*Ci ktorzy dobrze rozumieią o* Ambroſius
Synu Bożym, świętymi ſą.] Origenes: *Ty ktory násláduieß* in cap: 1.
Kryſtuſá, y ieſteś náśládowcą iego, ieślibyś trwał w słowie Bo- Roman.
żym, ieślibyś w zakonie iego rozmyślał we dnie y w nocy, ieśli- Origen: in Levitic.
byś ſię w mándaćiech iego ćwiczył, záwſze w świętych ieſteś, y Homil: 12.
nigdy z támtąd nie wychodźiß.] Ktemu: Náßy święći ſą Pro-
rocy/ Apoſtołowie/ Doktorowie/ ktorych wiárę trzymamy/
y przy náuce ich mocno ſtoiemy. Toć tedy nieſłußnie mowią
áby náßych świętych w Kálendarzu nie miáło być / wyią-
wßy żeby ich zá święte niemieli. Dla tego iż ich ſam Bog/ á
nie Papieżowie kánonizowáli. Jákoż oni przekłádáią káno-
nizácią Papieſką nád Boſką: ábowiem ták nápiſał Alexán- Decr. Gregor. IX. li: 3. titul. 45.
der III. Papież: [*Niegodźi ſię żadnego zá świętego czćić, choć* cap. Audivimus.
by ſię przezeń cudá dźiały, bez powagi kośćiołá Rzymſkiego.]
A tegoć byli rozumienia / y oni pierwßy Rzymiánie zá po-
gáńſtwá/ ktorzy táki dekret vczynili byli/ iáko piße Euſebi- Euſeb. lib. 2. cap. 2. Hiſtor:
us: [*Aby żadnego zá Bogá nie miano, iedno ktoryby był w przod*
zá zezwoleniem, y dekretem Senatu obwießczony.] Z czego
ßydząc Tertulian nápiſał: [*V was z ludzkiego rozſądku Bo-* Tertulian.
ſtwo bywa ßácowáne: Ieśli ſię człowiekowi Bog niepodoba, Apol: ca: 5.
Bogiem nie będźie; Iuż tedy człowiek Bogu ma być miłośćiw.]
Eccleſ: Do tego / ieśliby ći tylko mieli być świętymi / ktorzy ſą w
44. Kálendarzu: Toćby y oni Pátriárchowie/ y Prorocy/ y Ká-

pláni ſtározakonni y inßy/ktorych wylicza Syrách/nie byli świetymi/bo ich niemáß w Kálendarzu: Toć świety Woyćiech/wiec też ich świątkowie/ Caterina Senenſis, Kunegundá/Kánthy/Koſtká/Loiolá/Symon z Lipnice/y inßy nie ſą świetymi/ bo ich niemáß w Kálendarzu. Toć y oni meczennicy/ktorzy tyśiacmi z świátá ſchodźili/nie ſą świetymi/bo y káżdego z nich z oſobná niemáß w Kálendarzu / y od Papieżá nie ſą kánonizowáni. Leo bowiem Papież III. ktory żył Roku 796/ napierwey począł święte kánonizowáć/ co y ſam Bellármin zeznawa. Nád to/ ieſt tákowych wiele świetych w Kálendarzu/ o ktorych watpią / áby kiedy ná świećie ſáma rzeczą byli: iáko Jerzy ná koniu śiedzący/Krzyßtof ná dwánaśćie łokći bedacy/Kátárzyná z Doktory diſputuiaca/y inßy/przez ktore imioná/ludźie wielcy/ y vczeni zwierzchność Krześćiáńſka / Káznodźieie Krześćiáńſkie/czyſtość Krześćiáńſka rozumieia/iáko Villavincentius, Mantuanus, iż ſie inßy nie wſpomnia. A drudzy wierutnymi zabobonnikámi byli / iáko Dominik / Fráncißek/Bonaventura Bernárdin/Clará/y inßy ktorych ná kánonizowáli Papieżowie/wedle myśli ſwoiey/ſámi ſie zá żywotá od tey wielebney ſtolice niemogac poświećić ábo kánonizowáć. Náoſtátek: Powiedáia/ iż niemáß náßych w Kálendarzu. Niechay ták bedźie/ bo go ſámi knuią/ y kiedy chca łatáia; Ale ich świetych nowo przez Papieże kánonizowánych / niemáß wniebie/ co wietßa / á niżeli kálendarz/ [*Wiela ludźi*, mowi Auguſtyn/ *ćiáłá bywáią czczone ná ziemi, ktorych duße w piekle meki ćierpią.*] Moglibyſmy nákłáść do niego wiele ludźi pobożnych/y meczennikow świetych/ ktorzy wiárą prawdźiwą / y żywotem pobożnym ſłyneli / y ſiebie ſámych dobrowolnie ná meki okrutne / dla Kryſtuſá Páná wydáli / czáſow niedawnych / iáko w Angliey / we Fránciey/w Niderlándźie/bá y v nas w Polßcze mogłoby ſie pokázáć/co ſie działo w Poznániu Miniſtrom: zacnego człowieká / Abráhámá Zbaſkiego / zá Krolá Władyſłáwá Jágiełowiczá/przed Lutrem dobrze/ piąći Biſkup dał ſpalić/náiechawßy go zbroyną reką. Zá náßego też wieku/ ie-

Euſeb: li: 5. cap. 1. & 8. cap. 7.

Kto świete naprzod począł kánonizowáć.

Bellar. li: 1. c. 8. de Sancto. Beat.

Villav. de Ratiō: Studij Theol: lib. 3. cap: 7 Mantua. in præfati. ad Bernhardū Bembū Tomo 2.

Citat: a Bellarm: lib. 1. c: 9. de Sancto: Beat.

Vide Martyrolo. Foxi.

Cromer. li. 21. rerū Polonicarū.

dnego w Bożećinie Biſkup / Xiedzá Mikoláiá wźiąwſzy z Kurowá / A drugiego w Lublinie Mniſzy / Xiedzá Marćiná / ná rynku porwawſzy / głodem vmorzyli. A teraz też nie dawno / ieden ſzláchćic ná Podláſzu / nátárſzy vmyslnie ná Xiedzá Láſzkowſkiego práwie iuż zgrzybiáłego / wozem przeiechał / końmi zdeptał / ták iż vmárł. Ale iż wpiſáni ſą w kálendarz żywotá wiecznego / z ktorego nie mogą być nigdy wymázáni / nie potrzebuią tego / iáko y inſzy Męczennicy. Co o nich zeznawa y Baſilius Doctor. A też z kálendarzá zá czáſem ludźie świeći bywáią wymázáni / y ieden drugiemu vſtępuie / iáko świętemu Woyćiechowi Jerzy / ábo zmyślony / ábo on Cappadox, Ktore^o názywa Theodoretus wilkiem / niedźwiedźiem / lampártem y Ariánem / ktorego zá Juliáná Apoſtáty zábito / y ćiáło iego ſpalono / dla iego okrućieńſtwá / ktore nád ludźmi wykonywał: piſze o tym Epiphanius. Jáckowi Mnichowi / ktory Mnichy po Wiśle ná kápicy woźił / Ciele zdechłe wſkrześił / Diabłá ná Dnieprze łáſką bił / y Pánnę Máryą máłowáną z Kryſtuſem z chlebá vczynionym z Kiiowá przed Tátáry vniosł / Arnolphus Biſkup vſtąpił. A inſzy inſzym vſtępuią / Co ſię pokázuie z kálendarzá Grzegorzowego / y z Rubrycel. A záś w ten kálendarz zá czáſem nie włożyli Stániſłáwá świętego / Auguſtyná / Hieronimá / y inſzych Doktorow: Sylweſtrá / Grzegorzá / y inſzych Papieżow: Benedyktá / Dominiká / Fránćiſzká / Bernárdyná y inſzych Mnichow: Toć tedy nim ich włożono / ná tym mieyſcu inſzy położeni byli / y z mieyſc ſą ruſzeni / o ktorych podobno rozumieli ſprzećiwnicy że świętemi prawdźiwemi nie byli. Alec y oni ktorzy w kálendarz te tám święte kłádli / o tych drugich nie dawno położonych tożby pewnie rzekli. W minucyách też nie iednáko położeni bywáią / iedni te kłádą á drudzy inſze. A ták nie kálendarz czyni ludźi świętymi / ále wiárá: nie Papież / ktory y ſam podległ grzechowi / y może ſię omylić w kánonizáciey / iáko twierdźi Gerſon: ále ſam Bog / ktory ták mowi: [*Wiedzcie, żem ia ieſt Pan ktory was poświącam.*] Job święty ſámemu to Bogu przyznawa / ták mowiąc: [*Ktoż może czyſtym vczynić, kto-*

Luc: 10. ℣ 20. Philip. 4. ℣ 3. Apoc. 3 ℣ 5.

álábáſtrową

Exo. 31. ℣ 13. Ezech. 20. ℣ 12 Iob. 14. ℣ 4.

Męczennicy Polſcy.

Baſilius Orat. In Gordium Martyrem. Theodoret: lib. 2. ca. 14 de Georgio Epiphani⁹ Hæreſ. 76.

Severin. de Mirac. Hyacinti. lib. 2. cap. 7. li: 1. cap. 13. Vide Miſſ. Tomi. fol. 257. de Arnol.

Gerſ. Conſiderat. 2.

Święte ſą Bog czyni.

nić, kto-

nić, ktory ſie począł z naśienia nieczyſtego? izali nie ty ktory ſam ieſteś?] Co też y Doktorowie wßyſcy iednoſtáynie wyznawáią: z ktorych/ tylko ſie dwá przypomnię. Cyrillus nápiſał: [*Ktorzy vczeſtnictwem poświącáiącego Bogá poświeceni ſą, dárći wprawdźie záchowuią, ieśliże też y roſkazánia pilnuią, ále inßych poświęćić niemogą,* po gotowiu Papież/ *Zaden bowiem z ludźi, ktory ſie ſtał świętym, vczeſtnictwem Duchá świętego, właſną mocą y wolą niemoże tego inßym vdźielić: ábowiem ſtudnicá świątobliwośći, ſámá tylko przez ſie świątobliwośći vdźiela ktorymkolwiek ludźiom. Swięći przez łáſkę, y vczeſtnictwo, onić wprawdźie doſtąpili dáru, ále go inßym według woley ſwey nie mogą dáć. Lecz Syn Boży nie ták, ále iáko ſtudnicá świątobliwośći, z właſney ſwey mocy, vcznie ſwoie poświąca, mowiąc: Weźmićie Duchá świętego.*] A Bernardus powieda: [*Ieśliże obchodźimy pámiątki świętych, iáko dáleko więcey tego, od ktorego to mieli áby byli świętymi,* to nie od Papieżá/ *ile ich iedno było świętymi.*]

Cyril: li: 4. Theſa: cá. 1

Bernardus in feſto Pẽtecoſt. Sermon. 1.

VII. *Kálendárzá poprá-wuia często.*

Anno 3897 *Poſtworzeniu świátá.*

Plutarch⁹ Sveton: in vita Iulii.

VII. Kálendarzá zdawná często popráwowano/ gdy z kluby ſwoiey wypadał. Iulius Ceſarz ktory był Pánem práwie wßytkiego świátá/ widząc zámießánie/ y niezgodę v narodow/ w liczeniu/ y trzymániu lat; zebrał Máthemátiki ze wßytkich kráiow/ y Kápłany Pogáńſkie: Nád Máthemátiki przełożył præſidentem Soſymá mądrego/ y vczonego Philoſophá/ ktorego był z Alexándriey do Rzymu wezwał: A nád kápłany/ Achoreſá kápłaná Egyptſkiego/ przed ktore ſpráwiwßy koßtowną kolácią/ pokazał im omyłkę lat/ mieśiącow/ y dni; vkazał im/ iáko pierwße porußenie z kreſu ſwego od ſtworzenia świátá wyſtąpiło/ ktorego potrzebá było ná zad powśćiągnąć/ przez wyrzucenie kilku dni/ ná co wßyſcy pozwolili/ y Kálendarz w rzęże ſwoie wpráwili. W kilká ſet lat potym/ obyczáiem krześćiáńſkim/ popráwiło go Concilium Niceńſkie/ zeznawa Ambroſius, y w rychle záś znowu/ muśi być podobno dla iákiey śi ießcze omyłki/ Egyptciánie/ y Alexándryńczycy popráwiáli go. Ná ktorey popráwie/ nie przeſtawáiąc Biſkupi Rzymſcy/ do Ambrożego świętego piſáli/ dokłádáiąc ſie

Anno 320. *po Národzeniu Páńſkim.*

Powagá Ambrożego świętego.

go w tym/

go w tym/ y zdánia iego czekáiąc: ábowiem ták ſam o ſobie piſze: [*Po ſupputátiách Egiptiánow, y definitiey kośćiołá Alexándryńſkiego, Biſkupi kośćiołá Rzymſkiego, przez liſty czekáią ieſzcze moiey ſententiey cobym rozumiał piſáć o dniu Wielkonocnym.*] Zá Leoná I. Papieżá wypadł też był z kluby ſwey/ y przetoż piſał do Márcianá Ceſárzá / y do żony iego Eudoxiey/ o przyczynę do niego / proſząc / iáko ſam mowi: [*vniżenie*] áby ſię w to włożył / żeby dla popráwy Kálendarzá zwołał Máthemátyki Egyptſkie / iáko te ktorzy w tym ſą vmieietnymi/ y inſze/ ktorzyby w tym biegli byli / powiedáiąc żeć ſię o to ſtáráli Oycowie świeći/ y poruczyli to byli Theophilowi Biſkupowi Alexándryńſkiemu / przed śiedmiądźieśiąt lat. Ale ten nie zgadza ſię ze wſzytkiemi / y święcenie Wielkieynocy niezwykłe ieſt / y iáwne ieſt przeſtąpienie poſtánowienia kośćielnego. Zá Grzegorzá XIII. ważył ſię Kálendarzá popráwić Clavius Iezuitá / ktorey popráwy nie przyieli trzey Pátryárchowie wſchodni. Nie przyieli iey Włádykowie Polſcy/ choć poſłuſzeńſtwo Papieżom oddáli. Nie przyieli iey w wielu kroleſtwách krześćiáńſkich. Gánią ią ſámiż Máthemátycy Papieſcy. Ian Látos w Minuciách ktore był wydał ná Rok 1604, á przypiſał ie / Arcybiſkupowi Gnieznieńſkiemu Karnkowſkiemu / te słowá nápiſał: [Clavius *Ieſuitá ten to wźiął ná ſię, y będąc w tym proſtakiem, Kálendarz więcey popſował, niżeli náprawił.*] Támże/ [*Lepſzy Kálendarz ſtáry niż nowy.*] Támże/ [*Srożſze y nieznośne błędy ſą w nowym niżeli w ſtárym.*] Támże / [*Iż Kálendarz ſtáry popráwy potrzebuie, ieſt to* decantatum *od dwu ſet lat, y człowiek zacny y pobożny* Melencius *Pátriárchá* Alexandrin⁹ *Grek, w tym ſię zgadza, wſzák ſą iego piſmá drukowáne po Słowiáńſku.*] Michał Rádzki w Minuciách / ktore wydał ná Rok 1608. á przypiſał ie Woiewodźie Máriæburgeńſkiemu/ mowi: [*Ieśli kto ráchowáć vmie, niechay zráchuie, á znaydźie to, że potrzebá wſtecz czáſu powśćiągnąć przez wyrzucenie kilku dni, niechay też ma ná bácznośći* feſta mobilia, *iáko ieſt, Wielkanoc, Swiątki, &c.*

Ambroſius Epiſtol: 83. Anno 360.

Leo Epiſt: 62. ad Marcian. Epiſtol: 63. ad Eudoxi. Anno 440. Leo *Papież proſi Ceſárzá o popráwę Kálendarzá.*

Anno. 1570

Látos w przedmowie.

Rádzki Anno 5.

Ieśli ie czásu przystoynego obchodźimy, ábo nie; Co vczynić może podług tych wierszow:

Post veris Æquinoctium, quære plenilunium,
Post Dominicam proximam, sacrum Pascha celebra.
Non veriùs invenies, si mille codices legas.

VIII. *Swiętá vroczyste ktore swięcą Ewángelicy. Dni pámiątki Swiętych, iáko swięcą Ewángelicy.*

VIII. Te są świetá ktore świecą prawowierni krześciánie / Niedźiele z przykłádu Apostolskiego / Boże Národzenie / Obrzezánie Páńskie / Wielka noc / Wniebowstąpienie / y Swiatki / przykłádem stárożytnego kośćiołá. Dni pámiatki Pánny Máriey / Swietych Apostolow / Męczennikow Páńskich / y inszych wiernych násládowcow Páná Krystusowych / dla násládowánia ich. A ták ie świecą / posłuchawszy słowá Bożego / vsłyszawszy Historia o nich / oddawszy chwałe Pánu Bogu / vdawáią sie do prac powołánia swego. Nie trawią ich ná zbytkách / ná báłwochwálstwách / áni ná zabobonách / pámietáiąc nie tylko ná zákazánie Boże / Ale y ná vstáwę Synodu Ticineńskiego / ktory był zá Ludowiká Cesárzá / ná ktorym to postánowiono / [*Niechay się nikt nie waży zabobonem prożnym świąt obchodźić.*] Y ná zwyczay pierwszego kośćiołá krześćiáńskiego / ktory wspomina y Chrisostom / ták pisząc: [*Násze świętá pospolićie pod południe kończą się.*]

Synod. Ticinens. Tō. 2. Concil.

Chrisosto: Orat: de S. Philogonio.

Ianuarius *habet dies* XXXI.

Ci si o Ia nus E pi si bi Ven di cat oc Fe li Mar cel Pri ſca Fab Ag Vin cen Ti Pau po No bi le lu men.

OBRZEZANIE PANSKIE. Tego świetá nie wſpominája Doktorowie y Hiſtoricy dawni/ iáko Auguſtinus y Ambroſius in ſuis Sermonib⁹. Nie wſpominája go y pośledniey\u017fy/ iáko Rabanus, Valafridus, ktorzy opiſuią officia świąt. Nie wſpominája go/ Carolus Ceſarz/ Concilium Moguntinum, y Lugdunenſe, tylko Octawe Národzenia Páńſkiego. Ivo y Bernardus ći naypierwſzy wzmiánkę go czynią/ y kazánia o nim máią. Co zeznawa y ſam Bellarminus Lib. 3. cap. 15. de cul: ſanct.

MĘDRCOVV. Ktorzy przyiecháli ze wſchodu słońcá z Perſiey/ á miáło ich być dwánaśćie/ ktorych potym Thomás święty okrzćił/ y Káznodzieymi w oneyże prowinciey poſtánowił/ piſze o tym wſzytkim Chriſoſtomus Hom. 2. in Mat. oper. imperf. Mantuanus Mnich Lib. de Sacris diebus, powieda że to nie byli Krolowie. Y dowodźi tego. A Hieronim powieda piſząc ná Pſal. 71. iż narody/ y Krole/ ktorzy ſie mieli do Páná Kryſtuſá náwroćić/ figurowáli. To święto wſpominája Auguſtinus, y Nazianzenus, in ſuis ſerm: de Epiph: D.

Hiláryuſzá Biſkupá Piktáwieńſkiego: Tego Aryáni prześládowáli/ z Biſkupſtwá wygnáli/ á Leo Papież będąc Aryanem/ ná Concilium nie kazał mu dáć mieyſcá/ áni go pozdrowić/ Lombard. Ser. de S. Hilar. Mantuanus o nim piſze/ że miał żonę y potomſtwo: A przedśię mu to nic do vrzędu iego nie wádźiło/ Lib. 1. de Sacris diebus.

PRYSZKI Pánny ktora okrutnie zmęczywſzy zá Claudyuſzá Ceſárzá/ iż niechćiáłá báłwánom ofiárowáć/ śćięto/ Petr. de Natal. Lib. 2. cap. 102.

SEBESTIANA S. Ktorego w Rzymie dla wiáry zá Diocletianá zábito/ poſtrzeláwſzy go ſtrzałámi/ y do wychodu ćiáło wrzucono/ Ambroſius in Pſalm. 118. Serm. 20. Lombardic. de S. Sebaſti.

AGNIESZKI S. Ktora w Rzymie Aſpaſius kazał zmęczywſzy śćiąć/ iż Veſcie Boginiey nie chćiáłá ofiárowáć/ Ambroſius Serm. 90. de Sanctis.

VINCENTEGO DIAKONA ktorego Dacianus kazał okrutnie zmęczyć y ſpiec/ Auguſtinus Serm. 12. de Sanctis.

TIMOTHEUSZA UCZNIA PAVVLA S. Biſkupá Epheſkiego. Euſeb. Lib. 3. cap. 4. Hiſt. ktorego w przyśionku kośćiołá Diánny vkámionowano/ dla tego/ iż gánił báłwochwálſtwo Diány Boginiey/ Vincentius Lib. 38. cap. 10.

NAVVROCENIE PAVVLA S. Ná to święto ſpiſał kazánie Auguſtyn Serm. 14. de Sanctis. To święto ieſt Czyſtym dźiałem w Papieſtwie/ choć ie kazał święćić Innocentius III. Papież Lib. 1. ſuorum Decret.

CHRYSOSTOMA Doktorá Biſkupá Conſtántinopolſkiego/ ktory będąc wygnány z Biſkupſtwá/ z roſkazánia Arkádiuſá Ceſárzá/ y żony iego Eudoxyey/ vmárł/ ſtękáiąc ćięſzko ná głowę/ Sozomenus Lib. 8. cap. 28. Miedzy tym Chryſoſtomem/ á miedzy Epiphániuſzem Doktorem/ byłá wielka nieprzyiaźń/ ktoremu gdy Epiphani⁹ z gniewu rzekł: [*Spodziewam ſię że ty Biſkupem nie vmrzeſz.*] A on mu też odpowiedźiał/ [*Spodziewam ſię że y ty do Oyczyzny nie przyiedźieſz.*] Y ták ſie ſtáło/ ow iádąc do Cypru/ ná morzu vmárł/ A ow też z Biſkupſtwá zrzucony był/ Socrat. Lib. 6. cap. 13.

Bri	IGNACIUSA DOCTORA. Ktory będąc ſkazány zá Tráianá Ceſárzá Beſtyom ku pożárciu/mowił: [*Zbożem Kryſtuſowym ieſtem, zębámi beſtiey będę zmełty, ábym był ználeziony, chlebem czyſtym.*] Hieronym: in Catalog. ſcript. Eccleſ:
Pur Bla ſus	OCZYSCIENIA PANNY MARIEY. To świeto poſtánowił Iuſtinianus Ceſarz/A zwano ie/Záściem/ábo Przyięciem/to ieſt/kiedy Simeon záſzedł Pánu drogę/y przyiął go ná łokcie ſwoie. Niceph. Lib:17.ca.28. y Eccius Hom.3. de Purifica. A Sergius Papież w to świeto proceſſią z świecámi poſtánowił/ y one świecić kázał: Obyczay Pogáńſki w Krześciáńſki przemieniáiąc. Durandus Lib: 7.cap.7. Rational.
Ag	AGATY S. Ktora po ćięſkich mękách w ciemnicy vmárłá / iż ſię niechciáłá Kryſtuſá záprzeć/á Bogow chwalić. Lombardic. de S. Agatha.
Dor Fe bru	DOROTY S. Ktorą Maximus z Alexándriey wygnał/y máiętności iey zábrał/dla tego iż mu niechćiáłá pozwolić ná zły vczynek. Euſeb. Li.8.ca.17. Ruffin interpret. à Petr. de Natal. piſze Li.3. Ca.101. że ią Apricius kazał śćiąć/iż nie ktore białegłowy / ktore ſię były dla mąk záprzáły Kryſtuſá/ znowu náwrocił.
Ap Scho la ſti ca	APPOLONIEY S. Ktorey zá Deciuſá Ceſárzá twarz zbito/wſzytkie zęby wyłamano/y ſpalono/iż niechćiáłá Bogá bluznić/á do Báłwánow przyſtáć/Euſebius Lib.6.cap.34. Hiſt.
Va lent. Ju li con iun ge	VALENTEGO S. Ktorego zá Claudiuſzá dla wiáry Krześciáńſkiey śćięto. Ten námawiáiąc Ceſárzá ná wiárę Krześciáńſką/y onego od Báłwánow odwodząc/ ná co pozwaláiąc Ceſarz / powiedział ſtároſtá / [*Zwiedźiony ieſt Ceſarz. Iáko my to mamy opuśćić cośmy od młodośći náſzey trzymáli?*] Lombardica Hiſt. Serm. de S. Valent.
tunc Pe trum	KATEDRY PIOTRA S. ná ktorey śiedział nie w Rzymie/ále w Antiochiey/Lombardic. Serm. de Feſto Cathedræ Petri. Y Gregor. Calend. ktory ma te słowá: [Cathedra S. Petri Antiochiæ.] A to świeto poſtánowił Paulus IV. Onuphrius in vita illius appendic: ad Platin:
Ma thi am in de.	MACIEIA APOSTOLA S. Ktory w ziemi Murzyńſkiey Ewángelią przepowiedáiąc/męczeńſką koronę podiął. Nice: Li:2. Ca:40. Lomb: hiſtoria piſze/ iż go Biſkup pogáńſki pierwey vkámionowáć/ á potym mu śiekierą głowę vćiąć kazał/Serm. de S. Matthia. Y támże ćiáło iego leży. Hieronym. in Cathal. ſcriptor. Eccleſ: Vigiliey mu nie przypiſuie Concilium Oxonieńſkie/& hab. Tom.2. Concil. Durandus Lib.6.cap.7. Ration. divin. powieda: [*Dla tego iż po śmierći Páńſkiey przez los zoſtał Apoſtołem.*] Nie ledá przyczyná.

Martius officito de

Coratur

Męczennikovv XL. Ktorych dziwnie zmęczono/ á potym popalono/ y popioł w rzekę wrzucono/ Basilius Homil. in XL: martyres.

Gregorio

Grzegorza Papieza, Ktorego święto roſkazał świecić Grzegorz IV. Papież/ Surius Tom. 2. de vitis ſanctorum, A Sabinianus Papież ſucceſſor iego/ będąc mu nieprzyiacielem/ kazał był xięgi iego popalić/ Platina in vita Sabinia. Ten Antychryſtem názywał tego Biſkupá/ ktory ſię zowie powβechnym/ y naywyżβym Biſkupem/ Lib. 6, cap. 194. Epiſt. 30. in Regiſtro.

Cir Gertrud Abba

Iozepha Męza Panny Mariey, Ktory był cieślą/ Matth. 13. z pierwβą zoną mieβkáiąc/ miał czterech ſynow/ á dwie corce/ Epiphan: Hæreſ. 78.

Beneiuncta

Benedicta: Autorá wβytkich Mnichow/ ktorzy iedno ſą w Europie/ Polydorus Lib: 7. cap. 2. Wielki cudotworcá/ Niecki ktore mamká ſtłukłá zpoił/ ſklenicę ſtłuczoną złatał/ w pokrzywách ſię tarał/ gdy ſię zápalił. Gregorius lib: 2. cap. 1. y 3, Dialog. Mniβy go chcieli otruć nálawβy mu w wino trucizny/ iż ich ná wodzy miał. Y dla tegoż go máluią z kielichem/ á w nim węzá. Hartmanus in Chronic. in vita Benedic: A drudzy w chlebie/ Lombardic. Serm. de S. Benedicto.

Mariagenitrice.

Zvviastovvania Panny Mariey. To święto wſpomina Athanaſius, y zowie ie świętem Páńſkim/ nie Pánny Máriey/ mowiąc: [*To święto ieſt iedno z świąt Páńſkich; w ktore ſię ſpráwá toczy o ſtąpieniu Syná Bożego z niebá.*] Serm. de Sanctiſſ. Deipara. Eccius [*Chociaβ to święto wźięło náźwiſko od Pánny Máriey, iednák właśnie ieſt świętem Kryſtuſowym*] Homil. 6. de Annunciat. Mariæ. Beleth, [*Swięto zwiáſtowánia, nie ták ieſt Máriey, iáko Páńſkie, y owβem ráczey iego, á niżeli iey.*] cap: 146. Rational.

A
pril
in
Am
bro
ſi
i
fe
ſtis
o
vat
at
que
Ti
bur
ci
et
va
ler
ſan
cti
que
Ge
or

Mar
ci
que
Vi
ta
lis.

AMBROZEGO DOCTORA Biſkupá Medioláńſkiego. Tego mieſzczánie Mediolánſcy zá ſpolnym zezwoleniem obráli Biſkupem / Paulus Diaconus Lib. 12. Rer. Rom: Theodoſiuſá Ceſárzá excommunicował/dla iego okrućieńſtwá/Theodoret. Lib.5.cap. 17. Auguſtiná okrzćił/Poſidonius in vita Auguſt.ca. 2. Gorączką vmárł: w ktorey mowił do niektorych co go żáłowáli: [*Nie żyłem ták między wámi, żebym ſię miał wſtydáć zá żyćie ſwoie, Nie boię ſię też vmrzeć, ábowiem dobrego Páná mamy.*] Coſterius in vita S. Ambroſ. Vmieráiąc miánował ſucceſſorá Simpliciáná/człowieká ácz ſtárego/ ále dobrego/ Paulinus in vita S. Ambroſ.

WOYCIECHA S. Tego Otto I. Ceſarz poſłał do Ruśi ná piſánie ich/ áby im poſłał iákiego człowieká/ktoryby ich wiáry krześćiáńſkiey náuczył. Lambertus in Chronic. Pruſacy zábili go z poduſzczenia xiężey ſwey/ Cromer. Lib. 3. Tenże też Lib. 16. nie twierdzi áby Bogárodzicá miáłá byc iego. Kielich orzechowy wielki iego/ieſt w Gnieznie/ktorym vſługował ludowi poſpolitemu. W Kálendarzu Grzegorzowym nie położono go tylko Jerzego.

MARKA EVANGELISTY. Ewángelią piſał ná prośbę pobożnych ludzi/ Euſeb. Lib. 2. cap. 14. A miał ią piſáć iezykiem Łáćińſkim/iáko świádczy Damaſus in vita Marci. A Diſcipulus powieda/ że ią piſał po Grecku/ Serm. de S. Marco. W Egyptćie y w Alexándriey też Ewángelią ktorą y ſpiſał / przepowiedał/ Euſeb. Lib. 2. cap. 15. A gdy beśpiecznie opowiedał Kryſtuſá/ bałwochwálcy porwawſzy go/nogi powrozem związáli/ po mieśćie włoczyli/ á potym do ćiemnice wrzućili / w ktorey duchá Bogu oddał. Niceph. Lib. 2. ca. 43. Proceſſią w dźień pámiątki iego/poſtánowił Grzegorz I. Lomb. Serm. de Litaniis.

Majus

Phil sig Crux Flor Goth Io an Sta nis E pi na Ser et Soph Ma jus in hac se ri e te net Vr ban in pe de Cris pan

PHILIPPA y IAKUBA Apoſtołow. Philippá w Phrygiey vkrzyżowano/ Iż obrázy gánił/ Niceph.Lib.2. cap.39. Zonę miał/ y corki zá mąż powydawał/ Euſeb. Lib.3. cap.24. IákubáS. z ganku kośćielnego zrzucono/ vkámienowáno/ y drągiem zámordowano/ Iż Kryſtuſá ſyná człowieczego w niebie vkázował/ Euſeb.Lib.2.cap.22. Ci dwá Apoſtołowie nie máią przypiſáney Vigiliey. [*Dlatego, iáko piſze* Durandus, *iż miedzy Wielkanocą, á Swiątkámi, nie godźi ſię pośćić, dla weſela zmartwychwſtánia Páńſkiego*] Lib.6.cap.7. A przećie w piątki y w krzyżowe dni/ poſzczą/ potráwámi brákuiąc.

NALEZIENIA Krzyżá Páńſkiego/ Ambroſius de Obitu Theodoſ. [*Helená Ceſárzowa nálázła Krzyż, ále Krolá chwaliłá, nie drewno, ábowiem to ieſt błąd Pogáńſki, y prożność niepobożnych. Ale chwaliłá tego, ktory wiśiał ná drzewie.*] To świeto poſtánowił Euſebius Papież. Gratian.diſtin.3 de conſecrat. Cano.Crucis.

STANISLAVVA S. W Páryżu z młodych lat ſtudował. Ná Biſkupſtwo zá ſpolnym zezwoleniem duchowieńſtwá Krákowſkiego obran. Diœceſią ſwoię częſto ſam obieżdżał. Iáłmużny vbogim dawał/ y częſto im ſam do ſtołu ſłużył/ we włośienicy chodźił. Tego też Jan Brzeznicki / zdomu wypędźił/ ſługi mu zránił / gdy był przyiechał ná poświącánie kośćiołá / zá ktorego ſie on przedſię Pánu Bogu modlił/ á tego ſię nád nim nie mśćił/ áni práwem áni ręką. Zymicius w Hiſtoriey o Stániſł.S./ Rozdział 1.2.3. Bolesław Krol zábił go/ iż go karał y z okrućieńſtwá ktore pokázował nád wſzetecznemi niewiáſtámi / y z cudzołoſtwá. ábowiem z cudzą żoną mieſzkał. Miechovita in Chronic. Li.2.ca:20 Aby miał wzbudźić Piotrowiná/ Kádłubek ſucceſſor iego. Lambertus Mnich/ y Gallus/ ktorzy zá iego czáſu żyli/ nie wſpomináią tego/ á nie zámilczeliby byli/ inſze dźieie opiſuiąc/ gdyby to było. Cromerus y ten tego nie twierdźi/ tylko piſze/ [*Ták powiedáią*] Lib.4. Kánonizował go Innocentius IV. Papież/ w lat 175 po iego śmierći/ doſyć nie rychło/ Bielſki ſtáry fol.362. W Kálendarzu Grzegorzowym/ we Mſzale y Breviarzu Rzymſkim nie położono go.

VRBANA BISKUPA Rzymſkiego/ ktorego Alexánder Ceſarz kazał zbić / á potym śćiąć / Iż niechćiał Márſowi ofiárowáć / á ná obrázy Bogow plwał/ będąc chwalcą Bożym/ Mantuan.Lib.5. de Sacris dieb.

PETRONILLE S. Corki Piotrá S. Chriſoſtomus Serm. de Nuptiis contra Hæretic. [*Piotr żonę miał, nie gáńże małżeńſtwá.*] Auguſt. Li. quæſt. ex utroq; mixtim cap.127. [*Piotr żonę miał, A iżby wźiął przodkowánie miedzy Apoſtoły, nie zawadzáło mu mnożenie dźiatek*] Sigebertꝰ in Chronic. Ann. 758. [*Ná kámieniu nagrobkowym ręką Piotrá Apoſtołá nápiſano było, Petronylli namilſzey corce.*]

Nic
Mar
cel
le
Bo
vin
dat
Iun
pri
mi
Ba
ter
an
ton
Vi
te
que
Mar
pro
thos
Al
ſan
cti
Io
an
Io
Do
Le
Pe
Pau

BARNABASZA S. Doretheus in Synopſi cap. Barnabas: [*Bárnábaß naypierwßy w Rzymie Kryſtuſá przepowiedał*] Toż y Clemens Lib. 1. Recognit. twierdźi. Lombárdiká powieda że go Zydowie ſpalili/ Serm. de S. Barnaba. A Nicephorus záſię piße/ że ćiáło iego w Cyprze pod drzewem náleziono/ y Ewángelią Máttheußá S. ná pierśiách iego. Ktorą on/ to ieſt Bárnábás/ miał nápiſáć ſobie ſwoią ręką/ Lib. 16. cap. 37.

IANA KRZCICIELA Syná Zácháriaßá naywyżßego Kápłaná/ iáko go názywa Chriſoſt. Homil. 12. in Mat. To świeto zdawná świecono/ pokázuie się z Máximá Homil. de S. Ioanne, y z Auguſtyná Serm. 21. de Sanctis, ktorego te ſą słowá: [*Národzenie S. Iana, Bráćia namilßy, dźiśia obchodźimy, co nigdy żadnemu z świętych nie czytamy áby pozwolono.*] Piße Ruffinus, gdy kośći Janá S. do Alexándriey przynieśione były/ kazał ie znowu Athanaſius pogrześć/ Lib. 2. cap. 28. Tego Herod kazał był śćiąć/ w ćiemnicy/ kwoli nierządnicy. Mar. 6.

PIOTRA y PAVVLA Apoſtołow śś. Tych dwu Apoſtołow pámiątkę zdawná iednego dniá obchodzono/ Auguſt. Serm. 29. de Sanctis. Rozumieiąc iáko Ambroży Serm. 66. 68. że pod iednym tyránem/ iednego dniá/ y ná iednym mieyſcu ćierpieli. Ale drudzy ná to nie pozwaláią. Lyranus in cap. 23. Matth. mowi/ że Piotr w Jeruzálem vkrzyżowan ieſt. Linus Papież oczywiſty świádek/ Lib. Paſſional. piße/ że Herod kazał Piotrá zábić/ gniewáiąc się nań/ iż nierządnicę iego okrzćił. Beleth. cap. 138. Ration: powieda/ iż o tym wielka ieſt controverſia, Jeśliże iednego dniá záraz obá ćierpieli.

Iulius *habet dies* XXXI.

Iul
Pro
ces
pro
co
Pi
vil
Ki
li
Fra
be
ne
Mar
gar
A
post
Alx
Ar
nol
phus
Prax
Mag
Ap
cris
Ia
Co
bi
que
fel
ab
Don

NAVVIEDZENIA P. MARIEY. To święto postánowili/ Vrbanus VI. y Bonifacius IX. Bellarminus Lib:3.cap.16.de cultu sanctorum: Ktora vstáwe potwierdziło Concilium Basiliense Ses. 45. Nie Pánnę Máriá náwiedzáłá Helzbietá/ále Pánná Máriá/ Helzbietę/Luc.1.

W TEN dzień obchodzą Czechowie pámiątkę Janá Husá/męzá Bożego/ktorego ná Concilium w Constántiey spalono / Jż vczył przeciwko błędom Papieskim/Foxus in Martyrologio.

KILIANA SZOTA. Ktorego sámiż Szoci zábili/ Jż im Ceremonie stárodawne odmieniał/á Rzymskie nowe wnośił/Otho Frising. Lib: 5.cap.13.

MALGORZATY S. Ktorą Olybrius ná żądawawszy iey w przed rozmáitych mąk/kazał śćiąć/Abowiem nie chćiáłá chwalić báłwánow/ choć byłá corką iednego Kápłaná Pogáńskiego/ Lombardic. Serm.de S.Margareth.

ROZESLANCOVV SS. To iest Apostołow/ ná przepowiedánie Ewángeliey świętey/Marc: 16. Petrus de Natalibus Lib: 6. cap: 99. wyliczywszy prowincye ktore przypádły ktoremu Apostołowi ku náuczániu/y rządzeniu/powieda: Ze wszytek świát zlecony był Páwłowi S. To nie Piotrowi. Co się też z onych słow iego pokázuie/ 2. Corint: 11. v. 28. W ten dzień Polacy ná głowę porázili Krzyżaki Mnichy/choc przy nich stał Papież/ Bielski stáry fol.383.

MARIEY MAGDALENY, Ktora byłá z przodku wszetecznicą/Luc.7. Pánu Krystusowi máiętnośćią swą służyłá/ Luc:8. Przy śmierći iego byłá/ Ioan. 19. W grobie go szukáłá/Ioh:20. Ná puszczy lat 30. pokutowáć miáłá/y támże vmárłá przyiąwszy Sákráment ćiáłá y krwie Páńskiey/ Lomb.Serm.de Maria Magdal. Táż też Lombárdiká mowi/ żeby miáłá być żoną Janá Ewángelisty/ ktorą w Kánie poiął. A Nicephorus pisze/ że oná napierwey spráwy Páná Krystusowe w Rzymie Tyberiuszowi oznaymiłá/Lib:2.cap:10.

IAKVBA S. Ktorego Herod dał śćiąć Act: 12. Nie ma vigiliey. Duran.Lib.6. c.7. mowi/ [*Od Herodá zábity iest w dzien przasnikow, á przetoż postu niema.*] A to co zá przyczyná?

ANNY S. Mátki Pánny Máriey/ktorą miáłá z Joáchimem/Epiphanius Hæres. 79. O tey Annie S. piszą/że miáłá trzech mężow/ Joáchimá/Cleophásá/ y Sálome. Lombardica Serm. de Nativit. Mariæ, Mantuanus Lib. fastorum de S. Anna. Hartmanus in Chronic. in vita Ioach. Fasciculus Temp: in fine ex Hieronimo. Baronius w dźieiách kośćielnych/powieda iż sie to nie ma przyimowáć/áby S. Anná trzech mężow miáłá/ fol.6. á Augustyn záśię wątpi/áby Joáchim miał być Oycem Pánny Máriey / á mężem Anny S. Lib. 23. cap. 9. Contra Faust. Swięto błogosłáwioney Anny postánowił/Syxt: IV Papież. Onuphr: in appendice ad Platin:

GERMANA Biskupá. Ten ziadszy ćiele pástuchowi Krolewskiemu z towárzyszámi swemi/kazał włożyć wszytkie kośći w skorę/y nátychmiast ćiele wskrześił. A potym onego pástuchę Krolę vczynił Brytáńskim/zrzućiwszy z Krolestwá Krolá/ iż go w dom swoy nie prośił. Tenże y ośłá zdechłe° ożywił/ Lom: Ser: de S. Germ: Nie ledá cudo.

Auguſtus *habet dies* XXXI.

Petr
Steph
Steph
Pro
Do
Six
Do
Cy
ro
Lau
Ti
bur
Hip
eus
Sum
pti
o
A
ga
pi
thi
Thi
mo
Bar
tho
lo
Ruf
Aug
Col
Au
cti

PIOTRA w okowách/to ieſt/Swięto onych dwu łáńcuchow/ktoremi Piotr S. zá Herodá w Jeruzálem zwiazány był. A to święto poſtánowili Pelagius Papież/ y Eudoxia Ceſárzowa/Lombard.Hiſt.de hoc feſto. Polidorus Li.6. cap.8. Sylweſtrowi to przywłaſzcza/á Balæus Sixtowi/ Centur.1.cap:36.

DOMINICA Autorá Mnichow/ktore zową Prędicatores. Ktorego Grzegorz IX. kánonizował/ Sabellicus Enne: 9. Lib:6. Ten wiele ludzi ktorzy Papieſkie wymyſły gánili/ wymordował/zebrawſzy ná nich woyſko/Naucler: Generat:41. y Antoninus Hiſt: de S.Dominico: Mieczem/ogniem/á nie Biblią przedyſputował ie. Ten Mnichom ſwym zákazał mieſzkáć w Klaſztorách koſztownych/mowiąc:[*Nie godzi ſię iáłmużnikom koſztownych páłacow mieć*]Anton:tit: 23.c: 4.Sect: 13 Nie kazał im mięſá iadáć tylko w chorobie/ w koſzulách chodzić/ áni ná pościeli legáć/ Vide Regul: Domin: Ale go w tym Mniſzy nie ſłucháią.

PRZEMIENIENIA Páńſkiego ná gorze Thabor/Matth: 17. To święto poſtánowił Calliſtus III Papież/Platina in vita illius. Pothon Presbiter/názywa ie nowym świętem Lib:2.de Statu domus Dei. Ná to święto ſpiſáli kazánia Cyrillus Alexandr: Leo I. Papież/Apud Surium.

VVAVVRZYNCA S. Diakoná Rzymſkiego/Auguſt:tractat:27. in Ioan:[Sixtus *był Biſkupem, á VVáwrzyniec Diakonem*]Tego iáko piſze Ambroſius, kazał Ceſarz ná roſtcie vpiec o ſkárby kościelne/y o ſkárby Philippá Ceſárzá zmárłego/ ktore był rozdał miedzy vbogie. Ná ktorym roście wołał:[*Iuż ſie upiekło z iedney ſtrony, obroć ná drugą, á iedz.*] Ten zá Sixtem ná śmierć idącym/wołał: [*Dokadże idzieſz Oycze bez ſyná? Dokad Káplanie święty bez Dyakoná, ktoremuś poruczył rozdáwánie Krwie Páńſkiey.*]Ambroſius Lib.1.ca:41.Lib.2.ca:28. Officior. Lombardic. Serm.de S. Laurentio.

VV NIEBOVVZIECIA P. MARIEY. To święto poſtánowił Mauricius Ceſarz. A zwano ie záſnieniem ábo vſpieniem Pánny Máriey. Niceph. Lib:17.cap:28. Carolus Ceſarz miedzy świętámi/ktore święcić kazał nie położył go/ Lib:1. cap:158. Syn iego Ludovicus, kazał ie święcić. Aventinus Lib:4. Annal. [*To święto* iáko piſze Durandus: *Ma poſt y Octáwę, czego inſze świętá P. Máriey nie máią. Ábowiem ieſt naświętſze z iey świąt.*]Lib.7. cap.24. Rational. Jeśli ieſt wzięta Pánná Máriá do niebá y z ciáłem/tego Doktorowie Krześciáńſcy nie twierdzą. Hieronymus Serm. de Aſſ. Mariæ. Auguſtinus Serm.35. de Sanctis. Epiph. Hær.78. Durand. loco citat. cap.146. Langus in cap.22. Lib.2. Niceph. Co y Stápleton o nich zeznawa in Promptuario de Feſto Aſſumpt. Mariæ.

BARTLOMIEIA S. Ktorego vkrzyżowano/Niceph:Lib:2. c: 39. Abo z ſkory obłupiono Aug:Li. Soliloquior:c:22. Abo ścięto/Theod. in Hiſt:Lomb:Serm. de S. Barth. Dla tego iż obrázy ſámymże ſzátánom w ktorych mieſzkáli/y przez nie mowili/kazał tłuc/Lōb:Ibid. Vigiliey przypiſáney nie ma/co przypomina Autor Serm:ad Fratres in Eremo, Serm:25. pod imieniem Auguſtynowym[*Dla tego iż iednego dniá był obłupiony á drugiego vmárł,*]ważna przyczyná.

AVGVSTINA DOCTORA, Ktory był Biſkupem Hypponeńſkim XL. lat. Poſidonius in vita Auguſt. cap.31. Ná ktorego wſzytkiego świátá kościoły oglądáły ſię. Auguſt: Epiſt: 11. ktorego Hieronim. Epiſt:13. Papieżem/ á Bonifacius Epiſt.183. naywyżſzym Biſkupem názywáli. A ſam ſię też zwał ſługą ſług Kryſtuſowych/Epiſt:121. Vmárł dziwnie ciężką gorączką/ w chorobie Pſálmy mowił/ Poſidonius Ibid. Miánował Erádiuſá ná ſwe mieyſce/Epiſt: 110. mowiąc:[*chcę áby* Eradius *Preſbiter, był moim ſucceſſorem: y záwołał lud, Chwałá Bogu.*]

E
gi
di
um
Sep
ha
bet
Nat
Gor
gon
Prot
ia
ci
Crux
Nic
Eu
Lam
per
ti
que
Mat
Mau
ri
ci
us
et
Sta
ven
Mich
Hier

IDZIEGO OPATA. Swieto tego poſtánowił Arnolphus Ceſarz/Avent: Lib:4.Annal. Temu Idźiemu Krol Włádziſław ofiárował dźiećię/ v ławſzy z ſczyrego złotá/ y kilká mu kośćiołow zbudował/dla potomſtwá/áby ie miał. O ktore proſząc Mniſzy Páná Bogá (to przećie nie świetego Idźiego) wyſłuchá- ni ſnadź byli/Bielſki ſtáry fol.349. Toż y Pogáni przed tym czynili/ gdy iákich dobrodźieyſtw od Bogow doználi/Strabo Lib.8.Lactantius lib:1.cap:15.Sá- lomon záś Krol zá dobrodźieyſtwá wźięte/Pánu Bogu ſámemu/nie świętym/ kośćioł zbudował/3.Regum.8.

NARODZENIA P.MARIEY. Durandus mowi:[*Swiętá tego przed tym nie święcono,*Sergius *Papież święćić ie kazał. Nie ma też y poſtu z vſtáwy. Nie miáło przed tym y Octawy, ále ią* Innocentius *Papież poſtánowił*] lib:7.ca:28. A Hieronymus Serm.de Nativ: Mariæ.Tom:4.piſze:[*Chcę ábyśćie wiedźieli iż w księgách niektorych,o Národzeniu Pánny Máriey,wiele ſię znayduie fałſzywych rzeczy.*]

PODNIESIENIA Krzyżá Páńſkiego. Durandus:[*Więtſze ieſt świeto nálezienia Krzyżá,á niżeli podnieśienia,dla powagi vſtawce. Abowiem owo od Papieżá Euſebiuſzá,á to od Ceſárzá Eráckliuſzá poſtánowione ieſt.*] Lib:7.ca:29. Ration: divinor.

MATTHEUSZA EVVANGELISTY. Ten Ewángelią piſał po Żydowſku kwoli Żydom/ktorzy go o to prośili/áby im to ſpiſał/czego ich vſtnie vczył. Chryſoſt:Hom:1.in Mat. Ktorą też w Sámoiedźi przepowiedał/ y wiele ludźi Kryſtuſowi Pánu pozyſkał. O co gniewáiąc ſie Fulvianus Krol/kazał go do źiemie długimi gwoźdźiámi przybić/y ſmołą z kliiem zmieſzáną oblać/y zápalić. Nicephorus Lib:2. cap: 41.

PRZENIESIENIA Stániſłáwá S. z Skałki ná zámek/z obiáwienia niewiáſty Swietoſłáwy/ przed ktorą miał mieć Mſzą/ w dźieśięć lat po zábićiu/ Bielſki ſtáry fol:349. Kedyż opłátek y wino wźiął? á Mſzey kto mu pomagał?

MICHALA S. y wſzytkich Aniołow. Beleth:cap:154. Ktorym y Kośćiołow budowáć/y onych wzywáć/zákazáło Conciliũ Láodiceńſkie/ Canone 35. Theodoretus in cap:2.Coloſen: o tym doſtátecznie nápiſał.

HIERONIMA DOKTORA. Tego Hieronymá S. w Rzymie xięża potwarzáli o nierząd/y máło go nie zábili/iż ná ich zbytki wołał. Eraſmus in vita Hieron: z Auguſtinem świetym wádźił ſie/ zádawáiąc mu kácerſtwo/[*w liśćie twoim,niektore piſánia oſądźiłem zá Heretictwo,*]Epiſt: ad Auguſt: Auguſtyn też wytykał go w błedźie/mowiąc:[*proſzę ćię pracey twey popraw,á odwołay* (iáko wiec mowią) *błąd twoy*] Auguſt:Epiſt:9.

Re
mi
que
Fran
ci
ſcus
Mar
cus
Di
ger
Ar
ti
que
Calx
Hed
Gal
le

Lu
cas
trans
und
ſe
ſe
ue
Cris
pi
nis

Si
mo
nis
quin

FRANCISZKA Autorá Mnichow ßárych / ktorego Grzegorz IX kánonizował/ Naucler: Generat: 41. in vita Franciſ: Ten z młodych lat był kupcem/ wßetecznikiem/márnotrawcą/Vincentius Lib: 29. cap: 97. y Nauclerus Generat: 41. Oycu był pieniądze pobrał / o ktore go Ociec bił/ w łáńcuch wſádził/y wydziedziczyć chciał/Bonaventura in vita illius cap:2. Klaßtory/ y Regułę iego/Vrbanus V. y Bonifacius VIII. Papiezowie / ſtáráli ſię zgruntu wywrocić/ wykorzenić/y wniwecz obrocić: Jáko y Krzyzácką/Liber conformitat: fol:103. A Jan XXII. náukę iego iáko błędliwą y heretycką / twierdzącą iż vczniowie Páńſcy nie mieli nic ſwego/ potępił/cap: Cum inter. in Extravagant: titul:14. Y Mnichy iego/ktorzy dom od domu/dwor od dworu włocząc ſię zebráli/ kazał popalić/á drugie zmiáſtá wygnáć/Aventinus lib:7. Boior: Clemens V. zákazał im kośćiołow wyſtáwnych/y klaßtorow koßtownych murowáć/y budowáć/ li:5. Clement: de Verborum ſignificatione ca: Exivi. Co tez y ſam zá zywotá ſwego gánił. lib: conformit: fol:169. Ztey Reguły miał wyniść Antykryſt/ ták bowiem mowi tenze Fránćißek S. [*Wolałbym był tey Reguły nie wynáydowáć, ábowiē oznaymił mi Pan Iezus, iż z Reguły moiey wynidzie Antychryſt, y ſektá iego*] Conformit: fol:103. Z tych Fránćißkánow wylegli ſię Bernárdyni/ktore Concilium Conſtántienſkie potwierdziło/ Seſ. 19. o ktorych przed tym miał prorokowáć Gwido: [*Powſtánie niektora ſekta pod* prætextem *Reguły* de Obſervantia, *ktorzy będą żyć niepobożnie, y będą Bogu ná wßem przemierzłymi. Strzeżcie ſię ich*] Parte 2. Conformit: Y zową ich Apoſtátámi/ Hypocritámi/ Petrus de Cruce li. Antiminorice

ŁUKASZA EVANGELISTY. Wzgárdziciele słowá Bozego w Greciey/ obieśili go ná drzewie oliwnym/Niceph. l:2.c:43. Málárzem nie był. Páwel ś. 2. Cor:8. Coloſ:4. Hier: in Cathalog: ſcript: Euſeb. lib:3.ca: 4. wſpominając go/nie zową go málárzem/ále Ewángeliſtą y Lekárzem. Tegoż Duchá ś. miał ktorego y Jan Ewángeliſtá. A Jan ś. obrázow zákázował/1. Ioh:5. A iákożon ie miał málowáć? Jeśliby był Łukaß ś. málárzem/nie pſowałby był obrázow/ Epiphanius Biſkup/Epiſt: ad Ioan Hieroſol: y Serenus Biſkup apud Gregorium lib:9. Epiſt:9. Ani oni zacni Ceſárzowie Leo III. IV. Conſtantinus V. VI. Philippicus, Nicephorus, Theophilus, &c. Zonaras w zywoćie ich. Nie zákázowáłby był obrázow Concilia/Concil: Elib: Can:36: Conſtantinopolitanum VII. Act: 6. Concil: Nicen. II. Nie bronił by był Tertul: Doctor málárzom/ ktorzy ná wiárę krześćiáńſką przyſtawáli / iuż więcey obrázow málowáć/ li: de idololatria, y Iuſtinus Doctor, nie przeßydzałby był z nich. Apol. pro Chriſtianis.

SYMONA Y IVDY Apoſtołow śś. Symoná ś. Atticus w Jeruzálem/ kazał okrutnie zbić/á potym ná krzyżu záwieśić. Euſeb: li:3. ca:26. A Judáſá zábito w Berićie/ Dorotheus in Synopſi, obu dla wyznánia Krystuſá Páná. O tym Szymonie powieda Niceph: li:8. c:30. że ſię w Kánie Gálileyſkiey żenił ná on czás kiedy Krystus Pan ná weſelu był. Málárze Judáſá z pałką máluią/rozumieią podobno że go pałką zábito.

November

November *habet dies* XXX.

Omne Novembre Leo Quate o Martin Brici i que post hæc Eli Præ Ce Cle Gris Ca the ri na ſed Andr.

VVSYTKICH SVVIĘTYCH. To świeto poſtánowił był Bonifacius III. Papież/ku czći Pánnie Máriey/ y wßytkim Męczennikom w Máiu / á Grzegorz IV. poſtánowił ie ku czći wßytkim świętym/ ile ich iednoieſt w niebie/ w Liſtopadzie/ Durandus lib:7. cap: 34. Y prośił Ludowiká Ceſárzá áby to świeto potwierdził/y ono świećić roſkazał/ Vincent:lib:25.ca:34. A Martinus Polon⁹ powieda/że ie poſtánowił zá pozwoleniem Ludowiká Ceſárzá / y wßytkich Biſkupow/ In vita Gregor:IV. Ma Wigilią ktorą wſpomina Durandus, ták piſząc: [*To święto ma poſt z vſtáwy, y żaden nie ma ieść weń, áż w wieczor.*] Ibidem loc. citat: Názáiutrz obchodzą Papieżnicy Dzień zadußny / ktory poſtánowił Odilo Mnich/Polidor lib:6.cap:9. Ktory też mieli y Pogáni: Lombard: Serm: de Purificat: Mariæ Virginis.

MARCINA S. Ktory był narodu Węgierſkiego/był y żołnierzem zá Iuliáná Ceſárzá. Ariáni go prześládowáli/bili/y wygániáli/ Zozomenus lib: 3. cap:13. We Fránciey w mieśćie Turonie zá ſpolnym / á zgodnym zezwoleniem mießczánie obráli go zá Biſkupá. Ktory zoſtawßy Biſkupem/ ołtarze báłwochwálſkie/rozwalał/drzewá do ktorych ſię ludzie ſchadzáli dla báłwochwálſtwá wyćinał/obrázy tłukł/powiedáiąc: [*Iż niemáß nabożeńſtwá w pniakách.*] Biſkupy gánił / ktorzy ná śmierć hæretykom inſtigowáli/powiedáiąc: [*Doſyć Biſkupom, hæretyká z kośćiołá wyłączyć.*] Młodźieńce przy ſobie chował/ktorzy ſię przy nim vczyli pobożnośći/y w vrząd kośćielny záprawowáli ſię. Szátan mu ſię częſto vkázował w oſobie Kryſtuſowey. Y przy śmierći go widział/gorączką vmárł/ á w chorobie mowił: [*Pánie ieſlim ieſt ießcze potrzebny ludowi twemu, nie zbraniam ſię pracey: ſtań ſię wola twoiá.*] Severus in vita Martin: & Epiſt:3.

OFIAROVVANIA P. MARIEY. Kiedy ią powieda/Lombardica Serm. de Nativit. M.V. Mátká iey Anná ś. we trzy látá po národzeniu/do kośćiołá záprowádźiłá z ofiárą/ y tám zoſtáwiłá/áż do lat 14. Ktorą z támtąd wźiąwßy zá mąż wydáłá. To święto poſtánowił Sixtus IV, Onuphrius in appendice ad Platin.

KATARZYNY S. Ktora miáłá być corką Krolá Koſty/y koronę męczeńſką zá Máxentiuſá podiąć/A Maxentius ná zachod słońcá pánował/Koſty też Krolá żadnego nie było/y Hiſtorik żaden nie wſpomina iey/áni Hieronim in Calẽdario, áni Bedá in Martyrol:, áni Mßał in Canone, choć inße Męczenniki wſpomináią. Ktore rátie przypomináią ſámiż Rzymiánie: Mantuanus in præfation. ad Bernardum, Bembum, y Gregorius Caſſander in Schol. in Hymnos Eccleſiaſt. Nie było iey tedy ná świećie ſámą rzeczą. Ian XXII. ten napierwßy włożył w kięgi Męczenniczek/ Caſſander Ibid:, á Concilium Oxonieńſkie niedawne/ włożyło ią miedzy świętá/ Tom: 2. Concilior. 14

ANDRZEIA S. Ten vczył w źiemi Tátárſkiey/ Euſeb: lib: 3.ca:1. w Ruśi y w Kijowie/ Gvagninus Tom:2. cap:2. Rerum Polon. Ægeas w Achááiey kazał go ná krzyżu záwieśić/iż żonę ie° Máximille/y brátá Strátoklá do wiáry Kryſtuſowey przywiodł/Nice:li. 2. c. 39. Ná ktorym krzyżu wiſząc/á widząc że go lud wierny chćiał z krzyżá zdiąć/mowił/ták ſie modląc Pánu Bogu: [*Pánie, nie dopußczay mi zſtępowáć z tego krzyżá żywym, ále czás ieſt, ábyś oddał źiemi ćiáło moie. Odday mię źiemi, áby mi iuż więcey nie potrzebá było żyć, y beſpiecznie do ćiebie ſtudnice, nie vſtawáiącego weſela iść*] Auguſt: lib: de vera & falſa pœnitent: cap. 8.

De
cem
ber

Bar
ba

BARBARY S. Ktorą Oćiec ſam śćiął/ iż w Kryſtuſá vwierzyłá / á obrázy gániłá/y znich ßydziłá/Jáko y Dawid S. Pſal.114. Lomb.Ser.de S.Barbara.

Ni
co

MIKOLAIA S. Ktory był Biſkupem Myreńſkim. Ná Concilium Nicenſkim wyćiął policzek Aryußowi iż bluznił Syná Bożego/y ná czás złożono go było dla tego z Biſkupſtwá. Y dla tegoż máluią go w Cerkwiách bez czapki; Naucler: Generat: 11. Oycá iednego vbogáćił / áby nie dawał corek ſwych ná wßeteczeńſtwo. Nie dał ſię w nogi cáłowáć: Dąb pod ktorym Diánę chwalono/ wyrąbáć kazał. Vmieráiąc mowił on Pſalm/ [*W tobiem Pánie vfał.*] Lombardic: Serm: de S. Nicolao.

Con
cep
et
al
ma

POCZĘCIA P. MARIEY. To święto poſtánowił Anſelmus Arcybiſkup Kántuárieńſki/ Petrus de Natal: Lib:1.cap:13. Cathalog. ſanct. Abo Vlſinus Opát Remeńſki/Lombardic: de Concept. Mariæ. Wßákoż przed ſię nie wßedźie go świecono / ábowiem nie było przyięte od wßytkiego kośćiołá/ Bellarm. lib.3.cap:16.de cult: Sanct: Sixtus IV. potwierdźił ie z nádániem odpuſtow. In extravagant: de Reliq.cap: Cum præ excelſa. Y tych excommunikował/ ktorzy tego świętá nie święcą/y onę poczętą być w grzechu powiedáią/Ibid.cap. Grave. A Concilium Oxonieńſkie Tom: 2. Concil: mowi: [*Obchod poczęćia Pánny Máriey nie ieſt potrzebny*] Gratianus in can. Pronunciandum, diſt.3 de conſecr. [*Swięto poczęćia Pánny Máriey, nie ma być święcone, á tego ieſt tá przyczyná, iż ſię w grzechu poczęłá, iáko y inßy święći, oprocz iedney oſoby Kryſtuſowey.*] Toż mowi Beleth. cap:146. Nie podobáło ſię to święto/ y Bernárdowi ktory ták piße: [*Bárzo rádá święta Pánná bez tákowego świętá będźie. Ktore święto zda ſię, ábo grzech czćić, ábo wprowadzáć fałßywą świątobliwość.*] Epiſt: 174. Iż Máriá Pánná poczętá ſię w grzechu pierworodnym / świádczą ći wßyſcy Doktorowie/ Epiph: Hæreſ: 79. Bernardus Epiſt:174. Anſelmus Lib:2.cap:16. Cur Deus homo. Bellarm. lib. 4.ca:16.de Amiſſ.Grat: Durand: Lib.7.ca:7. Rational. y Dominikáni wßyſcy

Lu
ci
a
ſan
ctus
ab
in
de
Tho
mas

ŁUCIEY S. Ktorą Paſcaſius Stároſtá poimawßy/kazał ſię iey záprzeć Kryſtuſá/y báłwánom ofiárowáć/przekłádáiąc iey decretá Ceſárſkie. Czego oná vczynić niechćiáłá/ mowiąc: [*Ofiárá Bogu ſię podobáiąca ieſt vbogie náwiedzáć y one w niedoſtátku rátowáć. A iż ia nie mam cobym mu miáłá ofiárowáć, śiebie ſámę ofiáruię mu. Ty Ceſárzow twoich, dekretow przeſtrzegaß, á ia zakonu Bogá mego ſtrzegę. Ty ſię Ceſárzow boiß, á ia ſię boię Bogá mego.*] A gdy iey groził domem nierządnym/ powiedźiáłá/ [*Ciáło nie bywa zmázáne iedno zá pozwoleniem vmyſłu*] Ykazał około niey ogień nápalić/y onę ſmołą y żywicą y oleiem gorącym polewáć. Co gdy iey nie ßkodźiło/ śćięto ią. Lombardic: Serm. de S. Lucia.

THOMASZA S. Ktorego oßczepem przebito/Nicephor: Lib:2.cap:40. A

ießcze Bi-

mo ieszcze Biskup Pogáński/ iż z bátwáná/ktory chwalili/ kazał Diabłu wyniść y
do pokruszyć go/ Lombardi:Serm.de S.Thoma. Vczył w Krángánorze w Indiey wschodniey/co teraz zową nowym świátem/Skárgá fol.481. w postilli. Toć tedy nie dopiero tám zánieśli Ewángeliey Jezuitowie.

Nat NARODZENIA PANSKIEGO. To święto zdawná święcili Krześćiánie pokázuie sie z Clemensá Rzymskiego/ Lib:5.cap:12.y 8.ca:33.Constit.Apostol. z Cypriáná męczenniká Serm.de Nativit:Christi. W to święto zá Diocletianá Cesárzá bárzo wiele krześćian z kośćiołem spalono / do ktorego sie byli zgromádzili dla obchodzenia pámiątki Národzenia Páńskiego/Nicephorus Lib:7.ca:6. Hist. W to święto/Sákrámentu pod dwiemá osobámi vżywano/Theodor: Lib:5.cap:17.Hist. W to święto/choć sie tráfiło w piątek/nie poszczono/ Epipha: in Compend: Doctrinæ. A kto pośćił/miano go zá Heretyká/Concil.Bracar: 1.Can:4. Ten dźień trawiono/nie ná obżárstwách/pijáństwách/táńcách/komedyách y stroiách: Ale ná nabożeństwie świętym/ Nazianz:Orat.in Theophan:

Steph SCZEPANA S. To święto názáiutrz po Národzeniu Páńskim święcono. Nyssenus mowi: de S.Stephano, [*Oto święto zdniá świętego mamy.*] Ten Sczepan S. był Diakonem Apostolskim/ Actor: 6. Vkámionowano go dla wiáry w Jezusá Krystusá/Act:7.w Jeruzálem pogrzebion iest/Acto:8.Ná roli Gámáliełowey/Lombardic:Serm: de S.Stephano. O ználezieniu kośći iego wiele niektorzy nápisáli rzeczy zmyślonych/Y przetosz Gelasiᵒ Papież nápisał:[Revelatio quæ appellatur Stephani, apocrypha.]Distinct:15.can:Sancta.

Io IANA EVVANGELISTY. Tego Domicianus kazał w oleiu gorącym smáżyć/Tertul:Lib.de præscrip.advers. Hæret: cap: 14. Potym gdy mu oley nie szkodźił/ná wyspę Patmos zásłány był/Apocalyp:1.

Pu MLODZIANKOVV. To święto zdawná obchodzono/Origenes Homil.3. in diversos, Augustinus Serm.10.de Sanctis.

Tho mæ THOMASA BECKETA Arcybiskupá Kántuáryeńskiego / ktorego o krzywoprzyśięstwo/bunty przećiwko Krolowi Henrikowi / y dopuszczánie swey woley xiężey/zábito. Alexánder III. kánonizował go/ Baleus in vita Henrici Regis. Cæsarius Mnich Lib:8.Dialogo.cap:69.pisze: Iż w Páryżu disputowano [*Ieśliże iest zbáwion czyli potępion, Iedni mowili, Godzien był śmierći y potępienia, bo był odporny Krolowi pobożnemu. A drudzy mowili: Męczennikiē iest, bo dla xiężey zábit iest.*]

Syl SYLVVESTRA BISKUPA Rzymskieᵒ. Ten niechćiał wziąć korony od Cesárzá Constántiná gdy mu ią dawał/ powiedáiąc/ [*Ze xiężey nie należy w koronách chodźić*] Tenże niekazał xiężey przy odpráwowániu nabożeństwá/vżywáć odźienia iedwabnego y fárbowánego/tylko lniánego/Platina in vita Sylvestri. Temu áby miał dárowáć Constántin Cesarz Rzym z inszemi provincyámi / iż go okrzćił/ Tego potężnie/y dowodnie prząsámiż pisárzowie Rzymscy/vide Fasciculum rerum fol. 66. A też nie w Rzymie / ále w Nikomedyey okrzczon iest w chorobie/Euse:li:4.cap:62.de vita constan: Theodor:Lib.1.cap:32.Hist.

PIERWSZA CZĘSC FORMY,

Ktora należy wszytkim Ministrom.

Hieronymus Epist: ad Evagrium.

[COż czyni Biskup/ oprocz ordinaciey/ czegoby Presbyter nie czynił :·]

Clemens Romanus Lib: 3. Cap: 20. y Lib 8. cap: 28. Constit: Apost:

[Roskázuiemy áby Presbyter y Diakon/ od iednego Biskupá byli swieceni. A iżby Presbyter áni Diakon inszych nie swięcili. Ale tylko Presbyter niechay vczy/ ofiáruie/ (to iest Sákrámentem Wieczerzy Páńskiey száfuie) krzći/ blogostáwi ludowi/ y Compresbyterowi reke kládźie. Ale nie swięci/ áni z vrzedu skláda. Wylacza iednák tych/ ktore ma pod moca swa/ iesli sa winni karánia.] *A iákoß sie tu ostoia owe zabobony ktore sámym Biskupom przywłaßcza* Damasus *Papież* Epist:4.& hab:Tom:1. Concil: *y* Hispaleń: Concilium 2. Can:7. ?

FORMA ODPRAWOWANIA

Krztu świętego.

Justinianus Imperator in Novel: Constit: 123.

[ROskázuiemy áby wßyscy Biskupi/ rownie y Presbyterowie/ nie poßeptem/ ále iáwnym głosem/ ktoryby wßytek lud wierny mogl słyßeć/ ofiáre swieta y modlitwy/ ktorych przy krzćie swietym vżywáia / odpráwowáli / áby ták do

Krzest iezykie Wyrozumialnym ma być odpráwowány.

wietszego nabożeństwá w oddawániu chwały Pánu Bogu/ ſercá ſłucháiących były zápalone. Abowiem ták y święty Páweł vczy w liśćie pierwszym do Koryntow/ mowiąc: *Ieślizebyś ty błogoſłáwił tylko Duchem, ten ktory ieſt nieukiem, iákoż rzecze Amen ná twoie błogoſłáwienie? poniewaž on niewie co ty mowiß. Bo ácz ty dobrze dźiekuieß, ále ſię tym drugi nie buduie.* Dla tych tedy przyczyn godźi ſię/ áby miedzy inßymi modlitwámi/ y te ktorych przy świetey Ofierze vżywáią/ głoſem od nabożnych Biſkupow y Presbyterow/ ná cześć Pánu náßemu Jezuſowi Kryſtuſowi z Oycem iego y z Duchem świetym były mowione. A niechay to wiedzą nabożni Xieża/ iż ieśliby czego z tych rzeczy czynić zániedbáli/ y ná ſtráßnym ſądźie wielkiego Bogá y zbáwićielá náßego Jezuſá Kryſtuſá/ z tego liczbe dádzą/ y my vważáiąc to/ tego nie przeſpimy/ áni bez karánia mimo ſie puśćimy.] *Tenże y inße rzeczy ſtánowiąc, mowi,* Cod: de Epiſc: & Cler: Cap: Generaliter. [A to nie tylko w ſtárym Rzymie/ ábo w tym mieśćie Krolewſkim Konſtántynopolu/ ále po wßytkim świećie gdźiekolwiek imie Krześćiáńſkie ſłynie/ chcemy mieć.]

Chryſoſtomus in Cap: 4. Galat:

[Słowá Boże/ ktore znáiome ſą wiernym/ te przy krzćie przez Xiedzá mowione/ iákoby w żywoćieniejákim tworzą y odradzáią tego/ ktory ma być krzczony.]

Auguſtinus Lib: de Dogmatibus Eccleſiaſt: Cap: 52.

[Jeſli ſą dźiatki nieumieietne/ ktore náuki nierozumieią/ niechże zá nie odpowiedáią ktorzy ie przynieśli/ według zwyczáiu krztu]

Dionyſius Alexandrinus *mowi v Nicephorá* Lib: 6. Cap: 9. *á v Euſebiuſá* Lib: 7. Cap: 8.

[Niektory wierny brát z náßych/ ktory był od Heretykow okrzczony/ gdy do zgromádzenia náßego przyßedł/ á tych ktorzy ná ten czás krzczeni byli/ obaczył/ y pytánia y odpowiedźi ich vſłyßał/ przyſtąpił do mnie płácząc/ wyznawáiąc y wyrzekáiąc ſie krztu/ ktory od Heretikow przyiął/ powiedáiąc/ że zgołá nie táki ieſt iáko v nas/ y nie ma nic z nim podobne°/ y owßem twierdźił/ że ieſt pełen bluźnierſtwá/ y proſił áby był do krztu przypußczony: Czegom ia nie śmiał vczynić/ y powiedźiałem że mu doſyć ná ták długiey z námi społecznośći do oczyśćienia vmyſłu/ ktory ſłyßąc

Ier: 48. ў 10.

Phil: 2. ў 12.

ßac dźiekczynienia/wespoł z námi Amen śpiewał/ktory też STOIĄC v STOŁU, RĘCE do wźięcia świetego pokármu wyćiagał/y on brał/ y ták Ciáłá y krwie Páná náßego Jezusá Krystusá przez długi czás vczestnikiem był.] *Z tych świádectw iáśnie sie pokázuie, iż w onym pierwßym Kośćiele Krzest odpráwowano iezykiem rozumnym, y káżdemu narodowi przyrodzonym.*

PRZEDMOWA.

Dyżtu ma być spráwowan Krzest świety/ Krześćiánie mili/ mamy sie o to pilnie stáráć/żebyśmy go wykonywáli według Vstáwy y rośkazánia Páná Krystusowego/ y przykłádu Apostolskiego; strzegąc tego/ áby przez náße vsługowánie/ nie byłá zelżona/ y lekce poważona vstáwá Syná Bożego. Bo to wiedzmy/że Bog gniewa sie/ y karze tych/ktorzy vstáwe iego świetą lżą/ y lekce ważą/ ledá iáko odpráwuiąc. Mowi Prorok Jeremiaß: [*Przeklety ktory spráwe Páńską zdrádnie spráwuie.*] Ná co sie oglądáiąc Apostoł Páweł świety/ mowi: [*Z boiáźnią y ze drżżeniem spráwuyćie zbáwienie wáße.*]

Vstáwá Krztu świętego.

Abyśmy tedy te spráwe Krztu świetego/według vstáwy syná Bożego mogli wykonáć vczćiwie/ y porządnie/ bez nárußenia iákiego/ postu-

Ier: 48. ℣ 10.

Phil: 2. ℣ 12.

Niceph: li: 16. cap. 35. Hist: [Biskupniektory Aryáński ktoremu imię było Deuterius, w mieśćie Konstántinopolu/gdy niektorego Bárbásá krzćił/ odrzućiwßy Páńską vstáwe/przećiwko zwykłemu obyczáiowi śmiał mowić/ Krzći sie Bárbás w imię Oycá przez Syná w Duchu ś.: A zá tym záraz wodá z naczynia zniknełá. A Bárbás z támtąd vćiekßy/cud on wßytkiem oznaymił.]

August: li: contr: Fulgent: ca: 6. [Kto niego

dnie bierze Krzeſt/ſąd bierze nie zbáwienie/ iáko Symō Czárnoxieżnik.]

chaymyß Ewánieliey świetey/ ktorą nam nápiſał
Máttheuß święty / mowiąc / w rozdźiale dwu- ℣ 19.
dźieſtym oſmym:

PRzyſtąpiwſzy IEZUS mo-
wił vczniom, Dáná mi ieſt
moc wſzytká ná niebie y ná źie-
mi: Idąc tedy vczćie wſzytkie
narody, krzcząc ie w Imię, OY-
CA, y SYNA, y DUCHA świę-
tego; náuczáiąc ie chowáć w-
ſzytkiego com wam przykazał.
A oto ia ieſtem z wámi, áż do
ſkończenia świátá.

Z tey Ewángeliey ßeść rzeczy vważaymy.

Pierwßa. Iż Pan Jezus Kryſtus ieſt vſtáwcą
Krztu świetego / ktory będąc tu z námi obecny
według Boſtwá ſwego / to dźiećiątko będźie ſam
krzćił / Ogniem y Duchem świetym / przyimuiąc — Mat: 3. 11.
ie widomie zá ſwoie własne / w przymierze wie-
czne / podług obietnice oney Abráhámowi vczy-
nioney: [*Bedę Bogiem twoim y naśienia twego po tobie.*] — Gen: 17 ℣ 7.

Druga. Abyſmy to dźiećiątko krzćili wodą: To

I. Ambr: li: 4 cap: 4. de Sacramentis: [Vſtáwcą Sákrámentow ktoß ieſt / iedno Pan Jezus:]

II. Aug: Tract 80. in Ioan. [Odeymi

ieſt włáſna máterya/ ábo żywioł Krztu świetego. Co ſie pokázuie z onych słow/ ktore mowił Piotr
Act: 10. ℣ 47. świety w domu Korneliuſzowym: [*Izali kto może bronić wody, żeby ći nie byli pokrzczeni ktorzy wźieli Duchá świetego, iáko y my?*]

Trzećia rzecz vważmy ieſzcze. Abyſmy to dźiećiątko krzćili/ w Imie Oyca, y Syna, y Ducha świete°: To ieſt włáſna Formá ábo ſpoſob Krztu świetego. Bo ták roſkazał ſam ſyn Boży / mowiąc/
Mat: 28 ℣ 19. [*Vczćie wſzytkie narody, krzcząc ich w Imie Oycá, y Syná, y Duchá świetego.*] A okrzćić ſie w Imie Oycá/ y Syná/ y Duchá świetego/ ieſt być obowiązánym / wierzyć / chwalić/ słucháć iedynego
1. Ioan: 5. ℣ 7. Bogá w Troycy świetey / Oycá/ Syná/ y Duchá świetego.

Czwarta rzecz vważaymy. Iż tá wodá/ ktorą widźimy/ ieſt znákiem omyćia duchownego/ y pieczećią zbáwienia wiecznego. Abowiem gdy bywamy krzczeni / ná krzćie bywamy wſzczepieni w
Acto: 2. ℣ 41. Kośćioł Boży / Bierzemy grzechow odpuſzczenie/
Act: 22. ℣ 16. Sſtawamy ſie odrodzonymi/ y vczeſtnikámi żywotá wiecznego. O czym świádczy Páweł ś.
Tit: 3. ℣ 5. ták piſząc: [*Gdy ſie okazáłá dobroć y miłość przećiwko ludźiom Bogá zbáwićielá náſzego; nie z vczynkow ktorebyſmy w ſpráwiedliwośći czynili, ále z miłośierdźia ſwego zbáwił nas, przez omyćie odrodzenia y odnowienie Duchá świetego.*]

Piątą rzecz vważaymy przy Krzćie świetym: Abyſmy nic do Krztu świetego nie przydawáli/

słowo / á coż ieſt wodá / iedno wodá: Przyſtąpi słowo do żywiołu y ſtawa ſie Sákrámentem.]

III. Tertul: lib de Baptiſ: [Práwo Krzczenia ieſt záłożone / y Formá opiſána/ Idźćie náuczaycie Narody/ krzcząc ie w imie Oycá/ y Syná/ y Duchá ś°]

IV. Chriſoſt: Hom: 5. in Mat: Oper imperfect: [Krzeſt ieſt pieczećią wiáry.] Guido in Manip: curat: Tract: de Baptiſ: Cap: 2. [Ono omywánie máteriálne/ ktore ſie dźieie z wirzchu ná ćiele / znákiem ieſt omyćia duchowne°/ ktore Bog czyniná duſzy.]

V. Basil: Li: de Spiritu S. Ca: 12. [Do táiemnice Krztu przydáć co ábo odiąć/ zápewne nic inßego nie iest / iedno z zywotá wiecznego wypáść.]

Exorcizmow, Krzyżmá, &c. przy Krzćie przedtym vżywano. Prawdá. Ale też vżywano y inßych ceremoniy. Abowiem po krzćie dziatki cáłowano, Cypr: Ep: 59. *Mleko y miod w vstá wlewano,* Tert: li: de Cor: milit. *A indziey miásto miodu wino,* Hier: in Ca: 55. Isa: *Nogi vmywano,* Amb: Li: 3. C: 1. de Sacrã. *Zánurzano ich w wodzie,* Concil Toletan: 4. Can: 5. *Ná WWielkanoc y ná Swiątki tylko ich krzczono,* Leo Epi: 78. *A ktorym práwē te Ceremonie Papieżnicy opußczáią, tym práwem y my tych drugich nie vżywamy.*

Ambr: Ser: 18. [Gdy się zbáwićiel okrzćił / iuż záraz ná tē czás ná náß Krzest/ wßytká wodá iest oczyśćiona/ y studnicá odchędożona / áby ná potȳ narodom nástępuiącym łáskę krztu vsługowano.]

Lomb: li: 4. dist: 3. Cap: post. We dwu rzeczách należy Sákráment krztu ś°/ w słowie Bożym y w żywiole: przeto ieśli inße rzeczy nie przystąpią / ktore dla ozdoby są postánowione Sákrámentu/ nie przeto iuż Sákráment nie iest świętym y prawdziwym/ ieśli tám iest słowo y żywioł.]

áni też od niego vymowáli: ále ná tym do-
syć mieli iáko pan Krystus podał mowiąc/
[Vczćie wßytkie° chowáć / com wam przy-
kazał.] Czego y święći Apostołowie prze- Rom:16 ÿ 18.
strzegáli / nád náukę mistrzá swego nic się
nie domyslali / Abowiem kiedy krzćili/ sá-
mych tylko słow Páńskich / y wody vży-
wáli. Czego mamy przykład w Filipie ś:/ Acto:8 ÿ 36.
y w inßych. [*A przetoż niechay nam nikt zá złe
nie ma, niechay nikt nie vraga náßemu posługo-
wániu, że przy krzćie świętym, z dzieciatká ßá-
táná nie wyganiamy; bo go tám niemáß: Krzy-
żmem z oliwy vczynionym, czołá, plec, y pierśi
nie mážemy. Solą vst nie solimy. Błotem z śliná-
mi vßu, y nozdrzy nie smáruiemy. Swiece w ręce
nie dáiemy. Czepká ná głowę nie wdziewamy.
Wody nie záklinamy, áni iey żegnániem y sole-
niem poświącamy. Pámiętaimy, że syn Boży,
Krztem swoim świętym w Iordanie (iáko świád-
czą Doktorowie Krześćiáńscy) wßytkie wody
poświęćił dla omyćia náßego. O tych też ceremo-
niách nie mamy roskazánia od Páná Krystusá,
nie mamy przykłádow od Apostołow: Nie vżywał
ich Pan Krystus, gdy mu dziatki máłe przynoßo- Mat: 19 ÿ 13.
no; Nie vżywáli ich święći Apostołowie, gdy krzći- Act: 16 ÿ 33.
li: Y my ich nie vżywamy. Do tego, Iż te ceremo-
nie są przećiwne słowu Bożemu, pełne báłwoch-
wálstwá, y zabobonow. Náostátek, sprzećiwnicy*

sámi zeznawáia, że bez tych ceremoniy, może być Krzest prawdźiwy.]

Ostátnia rzecz vważaymy przy Krzćie świetym. Aby sługá Boży/ porządnie ná Vrząd Káznodźieyski od Kośćiołá Bożego postány/ sam krzćił/ á nie kto inszy/ komu tego nie poruczono: Nie báby/ áni świecki człowiek. Ná co sie oglądáiąc Páwel ś. mowi: [*Zaden sobie tey czci nie bierze, ále ktory bywa wezwány od Bogá.*] A ten iest wezwány/ y postány od Bogá/ ktory vczy prawdźiwie słowá Bożego/ y ktory ták száfuie Sákrámentámi świetymi/ iáko syn Boży roskazał. Ian świety mowi: [*Ktorego Bog posłał, słowá Boże powieda.*]

Heb: 5. ỳ 4.
Ioan:3. ỳ 34.

A ták Krześćiánie mili/ widźimy tu iuż wode/ słyszymy Forme vstáwy Páńskiey: wierzymy obietnicy Páná Krystusowey: baczymy nienáruszony Mándat iego: mamy száfárzá táiemnic páná Krystusowych: godźi sie ábyśmy te vstáwe Bożą w Imie świete iego odpráwowáli. Iedno prosze/ y nápominam/ nie pátrzćie ná sámo tylko omywánie wodą száfárzá widomego/ ále pátrzćie ná páná Krystusá wiárą serdeczną/ ktory przy vsłudze widomego száfárzá táiemnic swoich/ to dźiećiątko krzći Duchem świetym. O czym świádczy Ian Krzćićiel/ mowiąc: [*Iać was krzczę wodą, á-*

Mat: 3. ỳ 11.
Ioan:1. ỳ 26, y 33.

VI.
Concil: Carth: 4. Can: 100. [Niewiástá niech sie krzćić nie waży.]
Clemens Rom: [Niewiásty áby miáły krzćić iest to rzecz niebeśpieczna/ y niezbożna/ y owszem imo zakon Boży. Kiedyby niewiásty miáły krzćić/ záiste Krystusá okrzćiłáby byłá mátká iego/ á nie Ian. Y owszem áni láikowi niedopuszczamy krzćić. Ani też inszy Clerikom dawamy mocy krzczenia/ iáko Lektorom/ Kántorom/ Odźwiernym/ ábo iny sługom/ iedno tylko Biskupom y Presbyterom/ przy posłudze Diakonow.] Lib: 3. Cap: 9, 10, 11. Cōstit: Apost.
Ambr: in Cap: 4. Eph: [Láicy v nas nie krzczą.]
Chrisost: Homil: 51. in Matth. [Gdy widźisz á oncé podawa Xiądz ćiáło Páńskie/ Nie rozumieyże áby do ćiebie reká Xiężá miáłá być wyćiągniona/ ále Krystusowá. Abowiem iáko ná krzćie nie od Xiedzá bywasz krzczon/ ále od Bogá głową twoią mocą nie widomą bywa trzymána: nie od Aniołá/ żaden bowiem zgołá nie może tego vczynić: ták y teraz. Gdy bowie człowiek bywa odrodzony/ sámego to iest Bogá dar.]
Hieron: in Cap: 4. Isa:

lec w Poyśrzodku was ſtoi, ktory was krzći Duchem świętym, y ogniem.]

PYTANIE.

PAwel święty mowi/[Wßytkie rzeczy niechay bedą vczćiwie y porzadnie ſpráwowáne.] Aby tedy tá ſpráwá święta/z chwałą Bożą/z zbudowániem/y z wyrozumieniem wáßym opráwowána byłá/ Pytam was pierwey o te rzeczy / nim to dźiećiątko bedźie okrzczone: 1. Cor: 14. ℣ 40

Náprzod/Jeśli to znaćie/że ſie wßyscy ludźie rodzą w grzechu y w nieczyſtośći? R. Znamy. Rzecze Miniſter: Słußnie to wyznawaćie / bo Dawid Prorok mowi / [Záczęty ieſtem w złośćiách, á w grzechu poczełá mie mátká moiá.] Psal: 51. ℣ 9.

Ktemu pytam was / Jeśliże wy temu wierzyćie / iż od tego grzechu/y nieczyſtośći/niemożemy być oczyśćieni żadnemi zasługámi/y vczynkámi ſpráwiedliwemi/ iedno przez Krew páná náßego Jezuſá Kryſtuſá/ Czego ieſt znákiem/ y świádectwem Krzeſt święty. R. Wierzymy. Rzecze Miniſter: Y owßem temu mocnie wierzćie. Abowiem Jan święty mowi: [Krew Iezuſá Kryſtuſá Syná Bożego, oczyśćia nas od wßelkiego grzechu.] 1. Ioan: 1. ℣ 7.

Do tego pytam was: Jeśli to dźiećiątko od-

[Człowiek tylko wodę podawa/á Bog Duchá ś.°/ ktorym plugáſtwá bywáią omyte/ y grzechy krwie oczyśćione.]

VV pierVVßym onym Kośćiele Krześćiánſkim, tych ktorzy mieli być krzczeni, pytano o te rzeczy, á zVVłaßcza dorosłych: [Odrzekaß ſie ßátáná y ſpraw ie°/ y pompy iego/ y chwały ie°/ y ániołow iego/ y wymyſłow iego/ y wßytkich rzeczy ktore ſą w mocy iego.] Tę Ceremonią VVſpomina Clemens Romanus Lib:7. Cap:42. Conſt:Apoſt. Tertul:Li: de Spectac. Zá czáſem też y KmotroVV VV oſobie dziatek o toß pytano. co ſię pokázuie z Auguſtiná, Lib:1. Cap:34. de peccat: merit: & remiſs. O tey iednák Ceremoniey przy Krzćie ták nápiſał Baſilius, Lib: de Spiritu S. Cap:27. [Jż wodę Krztu/ y oley Pomázowánia poświącamy/ y inße rzeczy ktore ſię dzieią przy Krzćie/ iáko wyrzekáć ſię ßátáná y ániołow ie°/ z ktoregoß to piſmá ś.° mamy? Jzali nie z priwatnego y táiemnego podánia Ojcow náßych?] My gdy krzćimy dorosłe z nieVViernych pogan y z ZydoVV, ktorzy ſą pod mocą ßátáńſka tych Ceremoniy VVżyVVamy. Ale krzcząc

ko oddawaćie y ofiáruiećie/ nie żadnemu ſtworze-
niu / ále ſámemu ſtworzyćielowi Jezuſowi Kry-
ſtuſowi/ ku ſłużbie y chwale iego: ℟. Oddawamy
y ofiáruiemy. *Rzecze Miniſter:* To czynićie iáko
prawdźiwi chwalcy Boży/ pomniąc ná ludźi one
Luc: 18. ℣ 15. Mat: 19 ℣ 13. pobożne/ o ktorych piſzą Ewángeliſtowie/ Iż dźia
tki ſwe pánu Jezuſowi ofiárowáli/ proſząc go/ á-
by rece ſwe ná nie włożył/ y onÿ áby błogoſłáwił.
Náoſtátek pytam was: Jesli temu wierzyćie/
że to dźiećiątko pan Kryſtus przyimuie w łáſkę
ſwoie swietą/ y czyni ie dźiedźicem Kroleſtwá
niebieſkiego: ℟. Wierzymy. *Rzecze Miniſter:*
Iżbyśćie tego pewni byli namilſzy Krześćiánie/
że to dźiećiątko przyimuie pan Kryſtus w łáſkę
ſwą/ y do przymierza ſwoiego/ czyniąc ie vczeſt-
nikiem Kroleſtwá Niebieſkiego: Poſłuchayćieſz
nabożnym ſercem Ewánieliey swietey/ ktorą nam
℣ 13. opiſał Márek swięty w rozdźiále dźieśiątym/ te-
mi słowy:

Evangelium.

PRzynieśieno Panu Iezu-
ſowi Dźiatki áby ſię ich do-
tknął: A Vczniowie fukáli ná
tych co ie przynośili. A widząc
Iezus, gniewał ſię, y rzekł im:

dźiatki ludźi Krześćiáńſkich, ktore ſą ś., 1. Cor: 7. ℣ 14. *Máią Duchá ś.,* Luc: 1. ℣. 15 *Znáią P. Bogá,* 1. Ioan: 2. ℣ 14. *Chwalą go,* Pſal: 8. ℣ 3. *Wzywáią,* Geneſ: 21. ℣ 17 *Wierzą wen,* Mat: 18. ℣ 6. *Należą do Przymierza Bożego,* Gen: 17. ℣ 7. *Y do kroleſtwá niebieſkiego,* Mar: 10. ℣ 14. *Tieſcze wżywoćie przeyźrzáne ſą do żywotá wiecznego* Rō: 9. ℣ 11. *nie używamy ich.*

Dopuśćcie dźiatkom iść do mnie, á nie brońcie im; Abowiem tákowych ieſt Kroleſtwo Boże. Záprawdę powiedam wam. Ieſliby kto Kroleſtwá Bożego nie przyiął iáko dźiećiątko, nie wnidźie do niego: Y piáſtuiąc ie, kłádł ná nie ręce, błogosłáwiąc im.

Lomb:Li:4 Diſt:1. Ca: Sacramentū [Sákrámment ieſt znák świętey rzeczy. Sákrámēt ieſt niewidomey łáſki / widomy znák.]

Z tych słow vczymy ſie / Namilſzy Krześciánie / iż pánu Kryſtuſowi dźiatki ludźi Krześciáńſkich podobáią ſie; Ato ich od siebie nie odrzuca / nimi nie gárdźi: Y owſzem zákázuie / áby dźiatkom nie broniono łáſki iego świętey. A ieśliż im więtſzey rzeczy / to ieſt / łáſki ſwey nie odmawia / cóż rozumiemy áby im rzeczy mnieyſzey / to ieſt / pieczęći Krztu świętego / znáku widomego / niewidomey łáſki ſwey / miał zákázowáć? Y owſzem áby były krzczone dźiatki máłe / áby ná ſie bráły widomą pieczęć / niewidomey łáſki ie° / roſkázuie / mowiąc: [*Krzćićie wſzytkie narody*] A iż dźiatki máłe ſą narodem; Tedyć ſyn Boży kazał krzćić dźiatki máłe. Ktore roſkazánie wźiąwſzy święći Apoſtołowie / Mat: 28 ℣ 19.

Origenes in caput 6. Romanorū Kośćioł od

wie/

wie / dźiatki máłe krzćili. O czym mamy przykład w Dźiejách Apostolskich / mowi
Act: 16. ℣ 15. Łukaß swięty: [*Okrzczona iest Lidya, y dom iey.*] A do domu należą y dźiatki máłe z dorostemi / iáko pismo swięte swiádczy / zowąc ich domem: Tedyć Apostołowie nie tylko doroste / ále y dźiatki máłe krzćili.
Gen:17 ℣ 23. 46. ℣ 5, 6, 27. Psal:115 ℣ 13.

A iżeście to dźiećiątko przynieśli / áby było okrzczone w Wiárę swiętą Apostolską / przetoż one w imie Páńskie wyznaymy:

WYZNANIE WIARY.

WJerzę w iednego Bogá, Oycá wßechmogącego, stworzyćielá niebá y źiemie. Wierzę w Jezusá Krystusá, Syná iego iedynego, Páná náßego, ktory się począł Duchem świętym, národźił się z Máryey dźiewice. Umęczon pod Pontskim Piłatem, vkrzyżowan, vmárł, y pogrzebion, sstąpił do piekłow, Trzećiego dniá z martwych wstał. Wstąpił ná Niebiosá: śiedźi ná práwicy v Bogá Oycá wßechmogącego. Z támtąd przydźie sądźić żywe y zmárłe. Wierzę w Duchá świętego, Swięty Kośćioł Krześćiáński, świętych ob-

Mat: 28 ℣ 19.

Apostołow podánie wźiął / też y máłe dźiatki krzćić. Wiedźieli bowiem oni / ktorym skrytośći táiemnic Boskich powierzone są / iż były we wßytkich ludźiách plugástwá grzechow / ktore przez wodę / y przez Duchá miáły być omyte.]

Przy Krzćie zá Apostołow, Wiárę dorośli wyznawáli. Czego mamy przykład w słudze Kándácey krolowey, Actor:8. ℣ 37. *Tákże y w onym pierwßym Kośćiele dorośli, á ile vczeni, sámi Wiárę przed wßytkimi głośno wyznawáli. O czym ták pisze Augustyn,* Lib: de Dogmat: Eccles: Cap: 74. [Ten ktory ma być krzczony / wyznawa wiárę swoię przed Xiędzem / y będąc pytány odpowieda.] *Abo ich też o Wiárę pytano, á ile prostakow, iáko nápisał* Ambr: Lib:3. Cap: 7. de Sacram., [Pytano ćie / Wierzyß w Bogá Oycá wßechmogącego / etc.] *A zá niemowiątká Kmotrowie one wyznawáli. Ták bowiem náuczał Augustin,* Ibid: cap:52. [A ieśli są dźiatki máłe / ábo też iácy prostacy / ktorzy náuki nie poymuią / niechay ći zá nie odpowiedáią ktorzy ie ofiá

ruią/ według zwyczáiu krzczenia.]

Przy krzćie swoim Pā Kryſtus w náturze człowieczej modlił ſię, iákozeznawa Lukaſz ś. ca:3 [A gdy Jezus był krzczony y modlił ſię/ tedy ſię niebo otworzjło.] *Y my tym przykłádem Páná Kryſtuſowym, ktory ieſt Miſtrzemy wodzēnáſzym, modlimy ſię przy krzćie ś. Y wo nym pierwſzym Kośćiele, przy krzćie ś. modlono ſię. Ták bowiē piſze* Dion: de Eccleſ: Hier: ca:4. [Biſkup ś-

cowánie, Grzechow odpuſzczenie, Ciáłá z martwych wſtánie, Żywot wieczny, Amen

Z tey wiáry/ przyſtepuiąc do Krztu świetego/ modlmy ſie Pánu náſzemu Jezuſowi Kryſtuſowi/ áby to Dźiećiatko okrzćił Duchem świetym/ y ono zápieczetował ku żywotowi wiecznemu przy vſtudze niniejſzey Krztu świetego/ Mowiąc temi słowy/ poklęknąwſzy:

MODLITWA.

Pánie Jezu Kryſte/ Synu Bogá żywego/ Boże/ Stworzyćielu/ y Zbáwićielu náſz prawdźiwy/ rowny we wſzem Oycu ſwemu/ proſimy ćię wſzyſcy pokornie/ rácz weyźrzeć ná to náſze zgromádzenie/ ktore czynimy w imie twoie świete. Bądź z námi obecny/ przy tey ſpráwię świetey/ wſzákeś nam to obiecał/ mowiąc: [*Gdźie dwá ábo trzey zgromádzeni ſą w imie moie, támem ieſt w pośrzodku ich.*] Otoż Mat: 18 ℣ 20.
miły Pánie zgromádźiliſmy ſie w imie twoie/ dla twoiey chwały/ y twego roſkazánia/ ábyſmy to Cap:29 ℣ 12.
Dźiećiątko tobie oddáli/ ofiárowáli/ y poślubili. Weźmiſz ie zá ſługę ſwego/ weźmiſz ie w opiekę twoie: ráczyſz ie omyć krwią ſwoią/ z grzechu Adámowego pierworodnego/ w ktorym ſie záczęło/ y vrodźiło; wſzákeś y zá to dźiećiątko máłe vmárł/ y zá nieś krew wylał. Ráczże ie też odrodźić/ y ſpoſobić/ przez świątość Krztu świetego/ do żywotá wiecznego/ Poświeć ie słowem

ſwo-

ſwoim/ obdarz ie wiárą prawdziwą/ oblecz ie w ßáte ſpráwiedliwośći/ y świątobliwośći ſwey/ y pogrzeb w śmierći twoiey przez Krzeſt/ áby ono noßąc ná ſobie imię twoie/ y pieczęć zbáwienia/ świátu vmárło/ á tobie ku chwale żyło/ chwaląc ćiebie/ weſpołek z Oycem y z Duchem świętym/ ná wieki wiekow/ Amen.

wiete modlitwy odpráwuie záń ze wßytkim Kośćiołem.]

OYCZE náß, ktoryś ieſt w Niebieśiech: Swięć śię imię twoie. Przydź Kroleſtwo twoie. Bądź wola twoiá, iáko w Niebie, ták y ná źiemi. Chlebá náßego powßedniego day nam dźiśia. Y odpuść nam náße winy, iáko y my odpußczamy náßym winowáycom. Y nie wwodź nas ná pokußenie, ále nas zbaw ode złego. Abowiem twoie ieſt Kroleſtwo, y moc, y chwałá ná wieki, Amen.

Przy obrzeſceda wano imioná dźiatkom, Luc:1: ℣ 59 *Támże* ca: 2. ℣ 21. *A krzeſt ieſt ná mieyſcu obrzeſki,* Col:2. ℣ 11. *Tedyć ſłußnie przy krzćie imioná bywáią dawánedźiatkom. A imioná świete, nie pogánſkie,* Vide Can: Arabicos Conc: Nicæn: Cã:30 Clemẽs Roman⁹ Cã:41. Conſtit: Apoſtolic.

Bądźmyß tego pewni/ żeć miły pan Bog raczył wysłucháć náße modlitwy/ według obietnice ſwey/ mowiąc przez Proroká Ieremiaßá: [*Będźiećie mi śię modlić, á ia was wysłucham.*] A ták iuż w imię Páńſkie miánuyćie dźiećię. N: *Rzecze Miniſter.* W tę wiárę ktorąśćie teraz wyználi/ w Bogá w Troycy iedynego/ będźie okrzczone to dźiećiątko. *Tu Miniſter zá káżdą perſoną, polewáiąc dźiećiątko, ma mowić te słowá:*

Cap:29 ℣ 12.

Ia ćiebie krzczę N: w Imię Oycá/ y Syná/ y Duchá świętego.

[Ieśliby ktory Biſkup/ ábo

Presbyter / nie czynił troygá polewánia/ iedney táiemnice / ále ráczey iedno polewánie w śmierć Páńską/ niechay będzie z vrzędu złożony. Abowiem nie rzekł nam Pan/ W śmierć moię krzćićie : ále/ Idąc vczćie wßytkie narody/ krzcząc ie w imię Oycá/ ⁊c.] Tertul: Lib: adverſ: Prax. Cap: 16. [Nie raz/ ále trzykroć zá káżdym imieniem / w káżdą osobę bywamy polewáni.] *Zá Apostołow, záraz przy krzćie wkłádano ręce ná okrzczonego, co się pokázuie z Páwła ś°.* Heb: 6. ℣ 2 *y z Dźieiow Apostol:* Cap: 8. ℣ 17. *A mieli to z przykłádu Páńskiego, ktory ná dźiatki máłe ręce swe wkłádał, błogosłáwiąc im,* Mar: 10. ℣ 16. *Toż czynił y on pierwßy kośćioł. A to wkłádánie rąk należy nie tylko sámym Biskupom, ále y Presbyterom.* Richard° *Rzymski Doktor,* Lib: 11. Armænic: quæſt: cap: 4. *piße,* [Pospolita iest rzecz Biskupom y Presbyterom ręce wkłádáć ná krzczone.] Hier: Dial: adv: Lucif: cap: 2 [Jest to zwyczay Kośćielny/ áby do tych ktorzy bárzo w máłych miásteczkách przez Presbitery y Diakony / okrzczeni są/ Biskup przyßedł/

Błogosłáwieństwo z włożeniem rąk.

Wßechmogący á wieczny Pan Bog/ Oćiec Páná náßego Jezusá Krystusá / ktory ćie odrodźić raczył z wody y z Duchá świętego / y odpuśćił ći wßytkie grzechy twoie / ten niech ćie spráwuie y vtwierdza łáską swoią świętą / y obdáruie mądrośćią niebieską / wiárą státeczną/ świętobliwośćią Krześćiáńską: A po tym doczesnym żywoćie/ niech ćie raczy przywieść do Zywotá wiecznego/ Amen.

Nápominánie do dźiękczynienia.

A iż Pan Bog wßechmogący / z łáski swey/ to dźiećiątko przyłączył do Kośćiołá swego ś°/ y zápieczętował Krztem świętym / przez Duchá świętego / do Zywotá wiecznego: z czego my sie rádując/ vpadßy ná koláná/ daymyż Bogu oycu zá to chwałę/ dźiękuiąc mu temi słowy:

Dźiękczynienie Bogu Oycu.

D Swięty/ dobrotliwy Pánie Boże/ Oyczenáß miły niebieski/ dźiękuiemy twey nayświętßey miłośći/

śći/ przez Jezuſá Kryſtuſá Syná twoiego/ żeś nas weſpołek y z potomſtwem nászym/ od śmierći wieczney wyzwolił/ á do żywotá wiecznego záśie zá pewnym Krztu świete° świádectwem/ przywieść raczył/ przez vbłagánie krwią Syná twego miłego/ Jezuſá Kryſtuſá. Dayże to miłośierny Pánie/ áby to dźiećiątko/ tego dáru/ ſpołem z námi nie vtracáło/ ále áby Duchem świetym było zápieczetowáne/ w prawdźiwey wierze/ y áby w Krześćiáńſkiey pobożnośći było zmocnione/ ku doſtąpieniu onego szcześćia wiekuiſtego w niebie. Błogoſław mu/ włożywszy ná nie reke Boſtwá ſwego świetego: Badźże z nim po wszytkie dni żywotá iego: Badź mu Oycem łáſkáwym/ y opiekunem miłośiernym/ iáko y nam. Wszákeś

Lev:26. ℣ 12. Ier: 31. ℣ 1. nam to wszytkim obiecał/ mowiąc przez Proroki ſługi twoie: [*Bede wam zá Oycá, á wy mnie bedźiećie ſynmi y corkámi.*] Tyś to dźiećiątko ſtworzył/ ty też ſam o nim pieczą miey: Záchoway ie też od szátáná/ od niedowiárſtwá/ y od báłwochwálſtwá. Te łáſke/ Oycze dobrotliwy/ okażże nád námi/ y nád tym dźiećiątkiem; nie dla nas niegodnych/ ále dla páná nászego Jezuſá Kryſtuſá: Ktoremu z tobą/ weſpoł y z Duchem świetym/ niech bedźie wieczna cześć/ chwałá/ od nas wzdawána/ teraz y ná wieki/ Amen.

żeby ná nie rece wkłádał ku wzywániu Duchá ś°. R. znáyduiemy że śie to ná wielu mieyſcách dzieie / Ale rácżey dla vczćiwośći Kápłáńſtwá/ á niżeli dla potrzeby zákonney. Bo ináczey ieśliże tylko ná modlitwe Biſkupá Duch ś. przychodźi/ muśiemy tych opłákiwáć/ ktorzy w wioſkách / ábo w Miáſteczkách/ bądź też w mieyſcách odległych / przez Preſbytery y Diakony będąc okrzczeni pierwey pomárli/ á niżeli od Biſkupow náwiedzeni byli.] *A toć to było, iáko dziś zową, Bierzmowánie.*

Nápominánie do Rodźicow.

Nápominam was/ z vrzedu ſwego páſterſkiego/

go / ábyśćie to Dźiećiątko / gdy do lat przyidźie / wychowywáli w Nabożeństwie prawdźiwym / w pobożnośći Krześćiáńskiey: y ono vczyli Modlitwy Páńskiey / Wyznánia wiáry / y Bożego przykazánia. Abowiem te powinność ná was pan Bog kłádźie / przez Moyzeszá sługę swego / mowiąc: [*Te słowá, ktore ia teraz przykázuie tobie, będą trwáć w sercu twoim, á będźiesz ie opowiedał synom twoim, ucząc ich.*] Deut: 6 ℣ 8. 11. ℣ 19 A przez Páwłá świętego / mowi: [*Wy Oycowie niepobudzayćie ku gniewu synow wászych, ále ie wychowywuyćie w grożie y w kárnośći Páńskiey.*] Ephes: 6. ℣ 4. Naćie tego przykłády w ludźiách świętych / á w rodźicách pobożnych; iáko w Tobeusie / Tob: 4 ℣ 1. y w rodźicách Zuzánny świętey / Dan: 13 ℣ 3. ktorzy dźiatki swe z młodych lat znáiomośći Bożey / y pobożnośći świętey vczyli / Y po nich też wielkiey poćiechy doczekáli. Ktorey y wam day doczekáć Pánie Bożew Troycy iedyny / Amen.

Chris: Ser: 21. in Ep: ad Ephes: [Oycow wiele iest tákowych ktorzy dźiatki swe wydźiedźiczáią / y onych się wyrzekáią / y one nieznośnie karzą / nie iáko syny / ále iáko niewolniki. Chcesz áby syn twoy był powolny / wychowywayże go z przodku w ćwiczeniu / y w kárnośći P. Nie rozumiey áby to miáłá być rzecz nie potrzebna / ieśliże będźie słuchał pism ś. Abowiem w nich to napierwszy / Czći Oycá twego / y mátkę twoię. Ktorym daymy dobry przykład do tego ich wiodąc / áby z młodu pismo ś. czytáli.]

A ieśliby nie było Rodźicow, tákie nápominánie Pásterz vczyni słowy Augustiná S. do Kmotrow, ktorzy się stáli rękoymią y opiekuny onego dźiećiątká, ieśliby Rodźice Pan Bog z świátá wźiął, y świádkámi okrzczenia iego zostáli.

August. Dist. 4. de cons. Can. Vo.

Was nápominam ták męszczyzny / iáko y białegłowy / ktorzyśćie ná krzćie to dźiećiątko zá swe przyieli / ábyśćie się ználi być rękoymią iego przed Bogiem / ktore widźićie żeśćie wźieli z studnice świętey. Y przetoż ie záwsze nápominayćie / Aby / przestrzegáło czystośći Krześćiáńskiey / spráwiedliwość miłowáło / y miłość bliźniego záchowáło. A przed wszytkiemi rzeczámi / Skład ábo Kre-

do A-

do Apostolskie/y Modlitwe Páńską/y sámi trzymayćie/y temu Dźiećiatku/ktoreśćie wźieli z studnice świetey/pokázuyćie/y náuczayćie.

Zámknienie, z Psálmu LXXI.

W tobie Pánie nádźieie mam/ etc.

Ty Pánie z młodośći moiey/ Náuczże mie woley swoiey/ A day mi w niey do końcá trwáć/ Nie rácz mie nigdy opuszczáć.

Od tąd do stárośći moiey/ Niech bede w opiece twoiey/ Abych y inszym obiáwiał/ Jákaś ty ku mnie litość miał.

Tobie poruczam Boże moy/ Dusze/ćiáło/ y żywot swoy/ Spráwuy ty mnie sługe swego/ áż do żywotá wiecznego.

Bądź chwałá Oycu wiecznemu/Synowi iego miłemu/ Tákże Duchowi świętemu/ Bogu w Troycy iedynemu/Amen.

Xięge te wziolem w Tykocinie gdychmy go
szturmem dobyli, Cnotliwy i to
wiedz, że non dopuscit Sacrari Vulcano
J Rehoy Lisecki mpa

FORMA DZIEKOWANIA po Połogu.

Gregorius I. Distinct:5. Can: Si mulier.

[JEsliże Niewiásta/teyże godźiny ktoreyby porodźiłá/ do Kośćiołá wchodźi/ áby Pánu Bogu dźiękowáłá/ nie ma stąd żadnego grzechu.]

Innocentius III. in Decret: Greg: IX. lib: 3. Titul: 47. Cap: Volens.

[Aczkolwiek według Zakonu Moyzeszowego pewne dni náznáczone były/ w ktore białymgłowom po porodzeniu do Kośćiołá wniść sie nie godźiło: Lecz iż Zakon przez Moyzeszá dány iest/ á Łáská y Prawdá przez páná nászego Ioan:1. ỽ 17. Jezusá Krystusá: Dla tegoż gdy iuż ćień Zakonu zniknął/ á Prawdá Ewángeliey świętey oświećiłá sie/ Jesliżeby białegłowy po potomstwie do Kośćiołá chćiáły iść/ pánu Bogu podźiękowáć/ w tym żádnego grzechu nie máią/ y wescia do Kośćiołá bronić im nie trzebá/ áby nie rozumiáły/ iż karánie w grzech sie im obroćiło.] *Czytay o tym formę Laskiego* fol: 633.

Lev:12. *Nie rozumieli tedy ná on czás, choć y Rzymscy Biskupi, áby ná położnice miano kłáść ono iárzmo Zakonne, ktore iuż z nich iest zdięte z łáski Bożey, przez Iezusá Krystusá, niebroniono im, teyże godźiny, ktorey porodźiły, weśćia do Kośćio-* Act: 15. ỽ 10, 11. *łá, y dotykánia sie rzeczy kośćielnych, Stułą ich w kośćioł nie wwodzono, wodą nie kropiono, Krucifixow cáłowáć nie dawano, ofiar od nich nie wyćiągano, szátánstwá y ziemie vsuszenia im nie przyczytawano. Ale im tylko kazano Pánu Bogu*

dźiekowáć, zá dobrodźieystwo ktorego doznáły, ktore nád nimi sam Pan Bog (nie żadne stworzenie) pod onym czásem z łáski swey okazáć raczył. Wiedźieli bowiem, iż Małżeństwo iest vczćiwe y łoże nie pokaláne, Hebr. 13. ℣ 4. *y Táiemnicą miedzy Krystusem, á Kośćiołem iego,* Ephes: 5. ℣ 32. *Zá czym też poczęćie y národzenie ludzkie, sámo przez się iest wdźięczne Panu Bogu, bo to iest wolą Bożą, roskazánie iego świete, áby tym śrzodkiem, był rozmnożon narod ludzki,* Gen: 1. ℣ 28. *ku chwale iego,* Tob: 8. ℣ 9. *Ktore ácz grzechem iest pierworodnym zmázáne,* Psal: 51. ℣ 7. Sapien: 12. ℣ 11. Genes: 8. ℣ 21. *Ale iednák przez Krew Páná nászego Iezusá Krystusá, oczyśćione, ochędożone y omyte iest,* Zacha: 13. ℣ 1. Hebr: 13. ℣ 12. 1. Iohan: 1. ℣ 7.

Náu-

Náuká.

ACzkolwiek Pan Krystus/z białych głow zdiął ćiężar Obrzedow Zakonnych/przez swą smierć/o czym mowi Swiety Páwel: [*Gdy przyszło wypełnienie czásu, posłał Bog Syná swego národzonego z niewiásty, ktory się sstał poddánym Zakonowi, áby wybáwił tych, ktorzy pod Zakonem byli:*] Ale przećię ná cel Zakonu stárego máią pámietáć/ktory ten iest/Aby Pánu Bogu w Troycy iedynemu chwałę/ktorą on Zakon znáczył/oddawáły/zá wszytkie rzeczy/ták szczesliwe/iáko y nieszczesliwe/iemu dźiekowáły. Bo ták mowi swiety Páwel/ [*We wszytkim dźiekuyćie: Abowiem tác iest wola Boża, przez Iezusá Krystusá.*] Jest tego przykład w Pániách swietych. Czytamy w księgách Krolewskich/Anná swieta/kiedy porodźiłá Sámuelá/przyszedszy do Kośćiołá/Pánu Bogu chwałę dáłá/zá potomká mu podźiekowáłá/Ktorego potomká iemu sámemu ku czći oddáłá. Lukasz też swiety swiádczy/iáko y Helżbietá swieta/żoná Zácháryaszá Kápłaná/Páná Bogá chwaliłá/że iey dał w stárośći syná Janá Krzćićielá. A ták pomniąc ná roskazánie Boże/y ná przykłády Pań swietych/Pánu Bogu chwałę y ty odday/onemu dźiekuy zá te rzeczy:

Gal: 4. ℣ 4.
1.Thes: 5. ℣ 18.
1. Reg: 2.℣ 1.
Luc: 1. ℣ 24.

I.
Ecclef: 16. [Nie rádup ſie ze złośliwych ſynow / ieśli ſie mnożą: áni ſie kochay w nich/ieśli w nich niemáſz boiáźni Bożey. Lepiey ieſt vmrzeć bez potomſtwá/niżli zoſtáwić ſyny niepobożne.]

Naprzod / Że ćie Pan Bog w ſtanie mał- Ps: 127. ℣ 3.
żeńſkim potomſtwem opátrzył: A ieſt zá co Páná Bogá chwalić / bo to ieſt wielki ſkarb Boży/gdy kogo Pan Bog potomſtwem opátrzy w ſtanie Małżeńſkim/á ile dobrym. Ieſt to człowiek błogoſłáwiony/ktoremu pan Bog w potomſtwie błogoſłáwi / według onego co mowi Dawid w Pſálmie: [*Zoná twoiá bedźie* Ps: 128. ℣ 3.
obfitowáłá iáko winna máćicá, podawáiąc owoc w domu twoim: á ſynowie twoi iáko látoroſle oliwne około ſtołu twego, ták bedźie vbłogosłáwiony człowiek, ktory ſie boi Páná Bogá.] Ieſt to y zwiąſká miłośći małżeńſkiey / gdy komu da Pan Bog potomſtwo. Maſz przykład w żenie Iákobá Pátryárchy imieniem Liey/tá gdy ſyná poro- Genes: 29. ℣ 32 y 35.
dźiłá/mowiłá: [*Weyźrzał Pan Bog ná vniżenie moie,á ták iuż też mąż moy bedźie mie miłował,y bede teraz chwalić Páná.*]

II.
Otákowych dźiatkách, w Papieſtwie, tákowe ieſt obłędliwe rozumienie. Iákoby ſię z nich miáło co złe° rodźić. Co ieſt przećiwko onemu piſmu, Deuter:21: ℣ 22.4. Eſdr: 6. ℣ 31. 1.Cor: 15. ℣ 8.

Druga / Y zá to maſz pánu Bogu dźiekowáć/żeć P. Bog dał potomſtwo w ſtanie małżeńſkim żywe oglądáć: Co ieſt miła rzecz rodźicom/żywe potomſtwo oglądáć.

A ieśli nie żywy potomek bedźie, tedy ią Miniſter bedźie ćieſzył podług dáru Bożego,áby to wſzytko dźiwnym y ſpráwiedliwym ſądom Bożym oddáłá,nic nie wątpiąc o łáſce Bożey przećiw potomſtwu ſwemu, choć nie wczeſnemu y niedonieśionemu.

III.
Niektorzy rozumieią że tákowe

Trzećia/ Maſz y zá to pánu Bogu dźiekowáć/ żeć dał tego potomká do Krztu świete-

go

go w dobrym zdrowiu przyprowádźić / y onego przez Krzest święty pánu Bogu oddáć. Z czego sie záwße Rodźicy pobożni ćießą / pátrząc ná Dźiatki / przez Krzest święty pánu Bogu oddáne.

A ieśliby, záwáruy Pánie Boże, bez krztu dźiećiątko vmárło, zgromi ią Minister Słowem Bożym, Iż omieszkáłá dźiećiątká do Krztu świętego przynieść. A potym będźie ią ćießył Słowem Bożym, áby o zbáwieniu dźiećiątká swego nie wątpiłá nic. Ale mocno wierzyłá, że zbáwione iest z łáski á z miłośierdźia Bożego w Iezuśie Krystuśie.

Náostátek / Maß y zá to páná Bogá chwalić / y onemu zá to dźiekowáć / że on był obrońcą y strożem / czásu niebespieczeństwá twego: Ten ćie łáskáwie rozwiązał z brzemieniá ćießkiego / záchował ćie od śmierći / y przywroćił ćie do zdrowia pierwßego / A dać żywot wieczny / ieslize ty státecznie trwáć będźieß w nabożeństwie prawdźiwym. Ták mowi Páwel święty: [*Niewiástá będźie zbáwioná dźieci rodząc, ieśliby trwáłá w wierze, y w miłośći, y w świątobliwośći z miernośćią.*] A ták tu iuż słyßyß co maß vważáć pod tym czásem. Vpadßy tedy ná koláná / dayże pánu Bogu chwałę / mowiąc:

1.Tim:2 ℣ 15.

Modlitwá osobna.

Heb: 13 ℣ 15. Psal: 51. ℣ 19.

PAnie Boże wßechmogący / zmiłuy się náde mną służebnicą twoią / á przyymi wdźięcznie ofiárę odemnie z sercá pochodzącą:

dźiatki oblicza Bożego nie oglądáią, áni zbawione będą. Co iest y przećiwko zacności Dźiatek Krześćiáńskich, ktora ich P. Bog z łáski swey uczćił. O ktorey pátrz fol: 8. Y przećiwko temu, Iż Pan Bog łáski swey do krztu ták nie przywiązał, żeby bez niego nie miał zbáwić, kiedy kto nim nie pogardza, zchodząc prętko z tego świátá. Czego mámy przykład w onym Lotrze nie okrzczonym, Luc 23. ℣ 43. W dźiatkách nieobrzezánych, ktore przed obrzeską umieráły, 2. Regum 12. ℣ 23. O czym czytay ßeroko w Katechizmie przed Pieśniámi o Krzćie świętym.

dząca: Przyimu wdźiecznie dźiekczynienia zá dobrodźieystwá/ ktorem od ćiebie wźiełá. Dźiekuieć Pánie moy / żeś mie potomstwem żywym obdárowáć raczył/y onoś mi dał przez Krzest swięty / tobie oddáć. Dźiekuieć y zá to / żeś mie łáskáwie od śmierći záchował z dobroći swey / z tego brzemienia niebespiecznego rozwiązawszy/y do pierwszego zdrowia przywiodszy. Zá co niechay będźie imię twoie pochwalone. Y proszę ćie pokornie/ dayże mi rátunek swoy Boski/ ábym to dźiećiątko mogłá wychowáć / ku chwale imienia twego świętego/ ku ozdobie Kośćiołá prawdźiwego/y moiey poćiesze. Ktore dźiećiątko ia tobie ku chwale twoiey oddawam/y w opiekę twoię świętą/ z nim się tobie poruczam. Vczyńże to o co ćię proszę dla miłego Syná twego Iezusá Krystusá/ ktorego imieniem ćiebie wzywam: *Oycze náß, ꝛc.*

Modlitwá pospolita.

BOże wszechmogący / Pánie y stworzyćielu wszytkiego świátá/Oycze miłosierdźia/ studnico dobroći/spráwco żywotá wiecznego: Dźiekuiemyć zá to serdecznie/y z tą służebnicą twoią/ żeś ią potomstwem opátrzył / y w dobrym zdrowiu záchował/czásu tego krzyżá/ktoryś ná wszytkie białegłowy włożył. Dopomagayże iey mocą Bostwá twego / áby to dźiećiątko wychowáłá ku chwale twoiey/ ku ozdobie Kośćiołá twego/ y ku poćiesze swey. Co wszytko rácz spráwowáć/przez Iezusá Krystusá Syná twego : Ktoremu z tobą / y z Duchem świętym/ niech będźie wieczna chwałá ná wieki/ Am. *Oycze náß.* Genes. 3. V. 16.

FORMA ODPRAWOWANIA WIECZERZY PANSKIEY.

Justinus Apolog: 2. pro Christianis.

[W Dźień Niedźielny/ bywa Zbor ludźi mieyskich y wieyskich. Támże czytáią pismá Apostolskie y Prorockie ile może być. Potym gdy Lector przestánie czytáć/ przełożony nápominánie czyni/ ku násládowániu ták vczćiwych rzeczy wzywáiąc. Potym zás wszyscy powstáiemy/ y modlitwy ofiáruiemy/ ktore dokończywszy/ iákosmy powiedźieli/ przynoszą Chleb/ wino/ y wode. Tedy ná ten czás przełożony/ iák długo może/ ofiáruie modlitwy/ y dźiekczynienia: A lud wszytek Amen przyśpiewuie. Y támże poświecone rzeczy káżdemu z osobná vdźielane/ y niebedącym przez Dyakony posyłáne bywáią.]

VV stárożytnym Kośćiele Krześćiáńskim, wszyscy społecznie ták duchowni iáko y świetscy używáli Sákrámentu zupełnego, á nie rozpołowiczonego. Y zwano ono używánie, Communio, Społeczność/ *nie Mßa priwatna.*

Augustinus Epist: 59. ad Paulinum.

[Prośby te rozumieymy/ ktore czynimy przy obchodźie Sákrámentow/ przedtym nim sie pocznie ono co iest ná stole Páńskim błogosłáwić. Modlitwy/ gdy to co iest ná stole Páńskim bywa błogosłáwiono y poświecono/ y ku rozdawániu rozłamano. Ktore to prośby wszytek práwie Kośćioł Modlitwa Páńska zámyka. A do tegoć wyrozumienia pomaga nam początek słowá Greckiego προσευχὰς, ktorym słowem rozumiemy tákowe modlitwy/ ktore czynimy przy ślubie. A bywáiąć ślubowáne te wszytkie rzeczy/ ktore bywáią Bogu ofiárowáne/ á nawiecey ofiárá Ołtarzá świetego/ ktorym Sákrámentem ślub on nawietszy bywa opowiedány/ ktorymesmy sie obowiązáli w Krystusie/ to iest/ w zgromádzeniu ćiáłá iego trwáć. Czego znák święty iest/ iż iednym chlebem y iednym ćiáłem iestechmy. Przyczyny zás ábo żadánia rozumiemy/ gdy ludowi błogo-

ſláwieńſtwo rozdawáia. Bo ná ten czás przednieyſzy z ludu Bożego/ iákoby Prokuratorowie tych ktorych ſie podieli / przez wkłádánie rąk/naymiłośierniey ſzey mocy Bożey ofiáruia. Co gdy ſie odpráwi po przyieciu Sákr:/dźiekczynienie wſzytke chwałe Boża zámyka/ ⁊c.]

Chryſoſtomus Homil:18. in Epiſt: 2. ad Corinth.

[Jeſt czás/ gdy w ni czym nie ieſt rozny Xiadz od ſłucháczá/ iáko gdy ma być vżywánie ſtráſznych táiemnic. Abowiem iednáko wſzyſcy godni ieſteſmy / ábyſmy ich vżywáli. Nie ták iáko w ſtárym Zakonie / czaſtke Kápłan iadł/á czaſtke lud. A nie godźiło ſie ludowi tego ieść/ co Kápłan iadł. Ale teraz nie ták/ lecz wſzytkim ludźiom iedno ćiáło podawa ſie/ y ieden kielich. Owſzem y w modlitwách lud ſpolem ofiáruie/ ták zá opetánymi/ iáko też y zá pokutuiacemi: ſpolecżne bowiem modlitwy/ y od Xiedzá y od poſpolitego człowieká bywáia. A wſzyſcy mowia iedne modlitwe. Przy tych ſtráſznych táiemnicách/ dobrze winſzuie Xiadz ludowi/ Dobrze też winſzuie lud Xiedzowi. Abowiem/ *Y z duchem twoim*, nic inſzego nie ieſt/ iedno to/ że te rzeczy ktore ſa Euchároſtyey/ to ieſt/ dźiekczynienia/ ſpolne ſa wſzytkim: Abowiem nie ſam tylko Xiadz dźieki czyni/ ále wſzytek lud. Pierwey bowiem przeiawſzy głos ich/ potym zgromádźiwſzy ich/ áby to godnie y ſłuſznie czynił/ záczyna Euchároſtia. A coż ſie dźiwuieſz ieſliż z Xiedzem lud mowi:] *Tenże* Homilia 27. in 1. Cor: 11.

[Co ieſt Páńſkiego / to niektorzy privatum faciunt. Jż ieſt wieczerza Páńſka/ ma być ſpolna: Bo co Páńſkiego ieſt/ to nie tego ábo owego ſługi ieſt/ ále wſzytkich ſpolne. Co tedy ieſt Páńſkiego/ to ieſt y ſpolnego. Abowiem Pan twoy tymże ſtołem wſzytkich vczćił.]

Clemens Papa Lib: 8. Cap: 13. & 11. Conſtit: Apoſt.

[Niech bierze Biſkup/ zánim Presbiter y Diakonowie/ y Poddyakonowie/ y Czytelnicy y śpiewacy/ y oſobnego ábo oddźielnego ſtanu ludźie/ y żony Dyakonow/ y pánny / y wdowy/ potym dźiatki / y wſzytek lud porządkiem z pokora y z vczćiwośćia/ bez pomieſzánia. A Biſkup niech dáie one ofiáre/ mowiac: Ciáło Kryſtuſowe. A ten ktory bierze/ niech mowi/ Amen. Dyakon niech trzyma Kielich / á kiedy go dáie/ niech mowi: Krew Kryſtuſowá. A ten co bierze/ niech mowi/ Amen. A gdy ták beda bráć/ drudzy niech Pſalm śpiewáia/ Pſal 33.
ábo mowia. A czáſu ofiáry żaden niechay nie wychodźi/ y drzwi niechay nie beda otworzone.]

Calixtus

Concilium Nannetenſe Cap:30.*ktore wſpomina* Ivo in decreto Part:3.Cap:70. *gáni Xięźą, ktorzy celebrowáli bez Cõmunicántow, roſkázuiąc im, áby nie celebrowáli, ążby mieli communicánty.* *A* Concilium Toletanum 12. *gáni też Xięźą, ktorzy celebruiąc, ſámi nie używáli, dokłáda* Durandus *Biſkup*, Lib:4.Cap:1.Rational. [To ieſt włáſna Mißa/ przy ktorey ſą/ Xiądz/ Odpowiedácz/ Ofiáruiący/ y Communicuiący/ iáko ſámo złożenie modlitw iáſnym dowodem to pokázuie.] *Opußczáią ſię Liturgie ſtárodawne, iáko Iákubáś., Dionyſiuſowá, Báſiliuſowá, y inße, zgodne w iſtoćie z Liturgią Kośćiołow reformowánych, A ſprzećiwne Rzymſkiey Mßey dźiśieyßey, w ktorych świętych zmárłych nie wzywano, Zá vmárłe, áby byli z czyśćcá wybáwieni, nie ofiárowano, Ięzykiem rozumnym usługowano, y ſpolnie Sákrám: vżywano.*

Náuká,

Co czynić przed Vżywániem Wieczerzy Páńſkiey, I.

NA dwie Niedźieli ma być zápowie- I.
dźiáne vżywánie Wieczerzy Páń- *Zápowie-*
ſkiey / Aby wßyſcy Wierni o niey *dźiećia dla*
wiedźieli/do niey ſię ze wßeláką vcz- *przygoto-*
ćiwośćią gotowáli/y ſámi ſię (má- *wánia godnego.*
iąc czás) doświádczáli / ſłußnieli/ y godnieli do
ſtołu Bożego máią przyſtąpić/A to według náu-
1. Cor: 11. ℣ 28 ki Páwłá świętego/ktory mowi: [*Niechayże do-*
2. Cor: 13. ℣ 5. *świádczy ſámego śiebie człowiek, á ták niechay ięz chle-*
1. Cor: 11. ℣ 29. *bá tego, y z kubká niech piie.*] A doświádczenie náße
Mat: 5. ℣ 24. włáśnie należy w Wierze/ w Vżywániu/ y w Zy-
woćie/ według náuki Apoſtolſkiey. Ná ktore ſto-

Theophil: in Cap: 11. Corinth.

wá pisząc Doctor Theophilactus, y one wykłádáiąc/ mowi w osobie Apostolskiey/ [*Zadnegoć człowieká zá sędziego nie dawam, oprocz ćiebie sámego, á ták ty z sumnieniem swoim się poráchowawszy, y ono roztrząsnawszy, przystąp do tych táiemnic, nie tylko w dni świete y powszednie, ále káżdego czásu, gdy się czystym y godnym być znaydźiesz.*]

II. *Náuki o Sákrámenćie ludowi podawáć.*

II. Tymi czásy (ieśli tego iest potrzebá) dla nowotnych/ y przychodniow/ y inszych/ bywáią náuki o Wieczerzy Páńskiey: Aby wiedźieli y vmieli wszyscy Krześćiánie / co máią rozumieć o Sákrámenćie Wieczerzy Páńskiey: ábowiem im to należy wiedźieć y vmieć. A dla tegoż Doktor Augustyn / przed vżywániem tákowych wprzod vczył/ coby mieli wierzyć/ trzymáć/ y rozumieć o Sákrámenćie Wieczerzy páńskiey od Páná postánowioney/ znákiem tego są te słowá iego: [*Co widźićie chleb iest, y kielich, co też y oczy zeznawáią: Ale to w czym wiárá potrzebuie náuki, chleb iest ćiáło Krystusowe, á kielich krew iego. A te rzeczy bywáią názywáne Sákrámentem, iż w nich insza rzecz widźimy, á insza rozumiemy. To co widźimy, osobę ma ćielesną, á co rozumiemy, pożytek ma duchowny. Ktory przyimuie táiemnice iedności, á nie trzyma źwiasku pokoiu: Nie przyimuie táiemnice zá sobą, ále świádectwo przećiwko sobie*]

Augustin⁹ Ser: ad Infant: & haben: Dist: 2 de Consc: Can: Qui manducat.

III. *Pośćie.*

III. Przed vżywániem Wieczerzy páńskiey w on tydźień bywa przez dwá dni post/ áby ludźie Krześćiáńscy/ viąwszy ćiáłu obroku/ chutliwszymi byli do modlitw / y sposobnieyszy do nabożeństwá/

stwá/

ſtwá / y nieiáko godnieyßy do vżywánia świete-
go. A ten obyczay záchowány był y w onym pier-
wßym Kośćiele/co ſie pokázuie z tych słow Chry
ſoſtomá Doktorá: [*Ty wprzod á niżeli przyimieß (Sá-* Chryſoſt:
kráment) pośćiß, ábyś ſie zdał nieiákim ſpoſobem godnym Hom:27. in
vżywánia: A gdy przyimieß, á potrzebáby w powśćiegli- 1. Cor: 11.
*wośći trwáć, wßytko tráćiß. Aczkolwiek słußna ieſt rzecz
pośćić przed vżywániem, y po vżywániu, potrzebá bo-
wiem w obádwá czáſy powśćiągliwym być, ále oſobliwie
po przyięćiu Duchá: Przed vżywániem, ábyś był godźien
wźiąć, po vżywániu, ábyś ſie nie zdał być niegodnym, ty
ktoryś wźiął.*]

IV. W dźień przed vżywániem świątośći/ IV.
bywa ábo Seſsia gdźie tego potrzebá ieſt; áby iá- *Opowie-*
1. Tim: 5 wnie grzeßący / iáwnie byli karáni / y od ſpołecz- *dáć ſię pá-*
ỳ 20. nośći záwśćiągnieni. Y áby Miniſter ſcrutinium, *ſterzowi.*
bądź wywiádowánie pilne / około słucháczow
ſwych vczynił/ wywiáduiąc ſie iáko żyią/ pytáiąc
ſie też / czemu ſie niektorzy ſámi dobrowolnie od
ſpołecznośći wyłączáią. Abo opowiedánie/y w-
piſowánie / bądź iednego po drugim / komu tego
potrzebá/ dla rády/ y poćiech y z słowá Bożego/
bądź też po kilká záraz męßczyzn/y białych głow/
porządkiem ſwym / dla náuk káżdemu ſtanowi
pod ten czás należących: á to miáſto owey ſpo-
wiedźi zaußney/ wyliczánia grzechow ze wßytki-
mi okolicznośćiámi: y miáſto owey ćichey á nie
zrozumiálney ábſolucyey papieſkiey. Tákowy
ſpoſob záchowywał ſie w pierwßym onym Ko-

 śćiele/

Ambrosius Lib:1. Cap. 16. de Pœnitentia.

śćiele/co śie pokázuie z Doktorá Ambrożego/ktory ták pisze: [*Chcę áby śie winny spodźiewał odpuszczenia, niechay o nie prośi ze łzámi, niechay prośi z wzdychániem, niechay prośi z płáczem wszytkiego ludu, niechay prośi áby mu było odpuszczono: á gdy mu bedźie powtore y potrzećie odłożona społeczność iego, niechay wierzy że śie nie nabożnie modlił, á niechay ćiężey płácze zmedzonym bedac, á potym śie niechay wroći.*] Y z Cypriáná/ktorego sa te słowá:

Cyprianus Episto: 10. ad Clerũ.

[*Grzesznicy czynia pokute czásu słusznego, y według porzadku kárnośći, do spowiedźi iáwney przychodza, y przez wkłádánie rak Xiężey, práwo społecznośći biora.*] Tákowy sposob/záchowuie śie we wszytkich krolestwách Krześćiáńskich/gdźie iedno sa Kośćioły reformowáne z báłwochwálstwá. Y w nászych Kośćielech Polskich.

Consensus Ecclesi: Polonicarum fol: 13.

Czego sa świádectwem te słowá Synodu Sedomierskiego generálnego: [*Nie bywáia do stołu Bożego przypuszczáni, tylko ći sámi, ktorzyby pierwey byli od pásterzá, ábo od pomocnikow iego, przesłucháni y rozgrzeszeni.*] Tákowy sposob záleca / y on maż vczony á pobożny Jan Kálwin/ták pisząc:

Calvinus Lib:3. Cap 4. Sect:13. Instit.

[*Aby śie nie miáły stáwić owce pásterzowi, ilekroć chca vżywáć Wieczerzy świetey, nie tylko nie iestem przećiwko temu, ále owszem życzę, áby to wszędźie záchowano. Abowiem y ći ktorzy máia záwikłáne sumnienie, moga z tad odnieść osobliwy pożytek, y ći też ktorzy máia być nápomnieni, nápomnieniu dádza mieysce, tylko niechay nie bedźie tyráństwo y zabobon.*]

V. W dźień vżywánia świątośći Páńſkich/ ták záczyna Nabożeńſtwo Miniſter. Naprzod mowi te ſłowá:

V. Spoſob záczęćia nabożeńſtwá przy usłudze Wieczerzy Páńſkiey,

Bogu Oycu/ y Synowi iego Jezuſowi Kryſtuſowi/ y Duchowi ś.[o]/ niechay będźie wieczna cześć y chwałá/ iáko Bogu w Troycy świętey iedynemu/ ℟ Amen.

2. Vczyni nápominánie do śpiewánia krotiuśieńkie według święta.

3. Záśpiewáią dwie Pieśni wedle czáſu.

4. Ná Kátedrę wſtąpiwſzy/ mowi:

Synowi Bożemu Jezuſowi Kryſtuſowi/ ktory dniá dźiśieyſzego N:/ weſpołek z Oycem iego miłym / y z Duchem Swiętym / niechay będźie wieczna cześć y chwałá ná wieki wiekow. Ná co wſzyſcy rzeczmy Amen.

5. Po Kazániu záśpiewawſzy Pieśń/ według czáſu / zácznie vſługę Wieczerzy Páńſkiey / tym ſpoſobem:

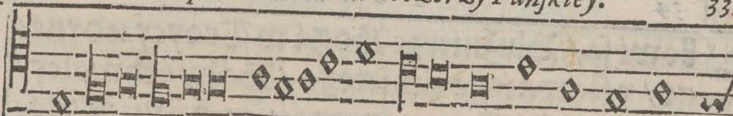
NAPOMINANIE Do wzywánia Duchá świętego.

Duchá ś°, Aryáni dawni nie chwalili, coſię pokázuie z Aug: Doktorá, Li:1. cont: Maximinū Arianum. Hugo Kárdynałregu ły Dominikánskiey, Tractat: de Exp: Miſſę ktory włożony ieſt do Mſzału Krákowſkiego, roku M.D.X. drukowánego Tákże Stániſław Biſkup Poznánſki, in Tracta: Sacerd in Expoſit: 1. part: Miſ zákázuią Duchá ś° przy Mſzy wzywáć, powiedáiąc że ieſt Dárem, [A Dar od Dáru nie ma być proſzony/ ále od Dawce dáru.] My záwſze, y

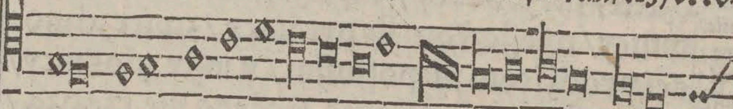
POnieważ dniá dźiśieyßego/ namilßy Krześćiánie/ zá powodem Duchá świetego / ná to mieysce zgromádźiliſmy ſie/ ábyſmy vżywáli náświetßego Sákrámentu / Ciáłá y Krwie Páná náßego Jezuſá Kryſtuſá: ſłußna rzecz ieſt/ ábyſmy te ſpráwe świetą/ wykonywáli ku chwale Bożey/ y náßemu zbáwieniu: ktorey iednák wykonáć nie możemy/ siłámi ſwoimi/ bez rátunku y wſpomożenia Duchá świetego / ktory do modlitw dopomaga krewkośćiam náßym. A ták pokleknawßy ná koláná ſercá náßego / wzywaymy Duchá świetego / á Páná y Bogá náßego/ ſpiewáiąc: Rom: 8. ℣ 26.

PIESN.

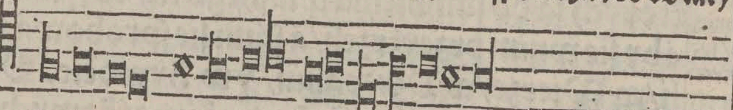
DVchu świety záwitay k nam/ A rácz nápełnić ſercá ſwoich wiernych: A twoiey Boſkiey miłośći rácz zápal

palić ogień w nich. Tys dźiwnym cudem swoim/ iezyki ro=

źnemi / Pogánys przywieść raczył w społeczność Wiáry

świętey. Alle luia/ Alleluia.

przy usłudze VViec-czerzy Páńskiey osobliVVie, Duchá ś° VVzyVVamy iáko Bogá praVVdźiVVego, Act: 5. V 3. 1. Cor: 6. V 19 1. Cor: 12. V 4. AboVViem go y śVViẹći ApostołoVVie VVzyVVáli, Act: 13. V 2. Ap: 1. V 4. 2. Thes: 3. V 5.

WYŁĄCZANIE.

Zbáwićiel nász Pan Jezus Krystus / skończywszy Sákráment stárego Zákonu / á stánowiąc Sákráment nowego Testámentu / te spráwę świętą z Vczniámi swoimi odpráwowáć raczył. Czym nam dał znáć / żebysmy się też y my iego vczniámi zstawszy / w prawdźiwey wierze / y w świętey pobożnośći zá nim postępowáli. Bo ináczeybysmy w poczet godownikow iego przypuszczeni nie byli. A przetoż iáko w stárym Zákonie Pan Bog wszechmogący od vżywánia báránká Wielkonocnego / wyłączył niewierne / y nieczyste. Ták też y ia teraz száfarz táiemnic Bożych / imieniem y mocą páná nászego Jezusá Krystusá / od tey świętey społecznośći wyłączam tych wszytkich / ktorzy w niedowiárstwie y w nieczystośćiách / vpornie / bez vpámiętánia leżą: Já-

Exod: 12. V 48

Chrys: Hō 83. in Mat: [. Nie pod máłe karánie podpadaćie Diákonowie / Jeśli wiedząc o iákim złośniku / á dopuszczaćie mu vczestnictwá te° stołu / ábowiē krwie iego z rąk wászych szukáć będą. Jeślize Rápcá Xiążę / krol niegodnie przystąpi /

kowi są/ Bluźnierze Bogá w Troycy iedyne-
go/ y słowá iego świętego / Báłwochwálcy/
wßetecznicy/krzywoprzysięscy/pijánicy/zło-
dźieie/ meżoboycy / łupieżcy/ tákomi/ czáro-
wnicy/ wießczkow się pytáiący / zwierzchno-
śći y rodźicom nieposłußni / y inßy złośnicy/
ktorzy się według słowá Bożego nie rządzą/
ktorych ia do sumnienia włásnego ich odsyłam
áby się wnim przeyźrzeli/á sámi się sprobowá-
li/w Wierze/w Vżywániu/ y w Zywoćie. O
tym niech wiedzą ći wßyscy/poki w tákowych
grzechách leżą / zá nie żáłowáć nie będą / y o-
nych nieprzestáną/cząstki wtey społeczności
świętey/y w onym żywoćie wiecznym nie má-
ią. A wßákże ktorzy się znáią prawdźiwie być
grzeßnymi / á máią wolą zlepßyć żywotá/ w
imię Páńskie niech przystąpią/vią wßy się mo-
cną wiárą miłosierdźia Bożego / w nádźieię
zasługi y przelania Krwie Jezusá Krystusá.

Nápominánie do wyznánia Grzechow.

Wierni á Bogu mili Krześćiánie / áczkol-
wiek te poćiechę osobliwą maćie / y ná tymeś-
ćie wiárę y sumnienie wáße vgruntowáli / iż
ktorzyśćie iedno vwierzyli w Jezusá Krystu- Gal: 3. ℣ 26.
sá / sstáliśćie się synámi y corkámi Bożymi/ y Rom: 8. ℣ 16.
vczestnikámi społeczności z pánem náßym Je-
zusem,

powściągni go y záhámuy/ więtßą ty máß moc/ ániżli on. Nie mowię o nieznáiomych/ále o znáiomych. Zaden niechay nie vżywa / iedno áżby był z vczniow Páńsk:] *Tenże* Homil:17. in Heb: Ep: [Diákō stoiąc ná mieyscu wysokim/ wołá/ Swięte rzeczy świętym.] *Liturgie wßytkie máią to iż Diakonowie od społeczności wyłączáli niewierne y niezbożne, y z kościołá wyganiáli, y drzwi zámykáli przed nimi. Co się pokázuie z Lit: Chris:* [Przed śpiewániem składu Apostolskie°/ Diákon wołá/ Drzwi opátrzmy mądrze/ áby kto niebył przy świątośćiách / z tych/ ktorzy z tąd wygnáni są/ y kto tym się tu nie godźi być.] *Czegoby y dźiśia słußnie miano przestrzegáć przy záczęciu spráwy ś, dla oßczercow. Y weßcia Męßczyzn odźwierni, á Białychgłow Diakonichy pilnowáły,*

zuſem Kryſtuſem/ ku odżiedźiczeniu żywotá wie⸗
cznego. Wßákże iednák ſámi siebie doświádczá⸗
iąc zeznáć to musimy/ że nas rozmáite grzechy/ y
Ps: 143. ℣ 2. wielkie winy zewßąd ogárnely: ták/iż przed ſprá⸗
Ps: 130. ℣ 3. wiedliwym ſądem Bożym zoſtáć ſie/ áni zá nie
Iob: 7. ℣ 20. doſyć vczynić/nie możemy. A przetoż teraz przy⸗
ſtepuiąc do wielmożnego Máieſtatu páná Bogá
Mat.16. ℣ 26. wßechmogącego/z pokornymi y nabożnymi pro⸗
sbámi náßymi/przez doſtoynego á wiecznego Bi
ſkupá/ Iezuſá Kryſtuſá zbáwićielá y przyczyńce
1.Tim:2 ℣ 5. iedynego/ Vpádnimy ná koláná ſercá náßego/á z
Dan:9. ℣ 7. záwſtydzeniē twarzy náßey / grzechy náße przed
oblicznośćią iego wyznaymy / proßąc go o zmi⸗
łowánie/ y o odpußczenie wßytkich złośći y nie⸗
práwośći náßych.

piße Clemens Li:2. Ca:57. Cō: Apoſtol: y Ignat: Epiſto: ad Antiochen.

SPOWIEDZ.

O Miłosierny/łáſkáwy/á dobrotliwy Oy⸗
cze náß/tys nam raczył dáć ten drogi dar
Isa. 42. ℣ 6. ſyná twego miłego/ w vpominku/ y w
Przymierzu wiecznym/y tegos dla nas/ ná okru⸗
tną śmierć wydał/ dogadzáiąc náßemu zbáwie⸗
niu: Ale my niegodnicy / ten dar niebieſki zacny/
lekce poważamy/y ćiebie Oycze náß/y twego do⸗
brodżieyſtwá zápomniawßy/grzechámi obraża⸗
my: Co ná ſie zeznáć musimy: dla ktorych/niego⸗
Luc: 15. ℣ 21. dnichmy pátrzyć w niebo ſtolice twoiey / niego⸗
2. Par: ult: dniſmy ſie zwáć dżiatkámi twoimi / bo wiecey ná
ſobie mamy grzechow/ niżeli w morzu piaſku. A

Ambroſ: in Cap: 9. Luc Żaden nie przyimuie pokárᵘ Kryſtuſowe⁰, ieśli wprzod nie będzie vzdrowiō/ A ták wßedy ſie tē porządek táiemnice záchowuie/ á by pierwej przez odpußczenie grzechow / lekárſtwo ránō było dáne. A potē karmia ſto⸗

ku Niebieſkie° niech obfituie.]
Cypr: Epi: 10 [Jeſzcze nie vczyniwſzy pokuty y ſpowiedźi iáwney Jeſzcze od duchowieńſtwáná nie rąk nie włożono/ Eucháriſtia bywa im dána. Gdźiż nápiſano: Ktoby iádł ten chleb/ ábo pił kielich Páńſki niegodnie/ będzie winien ćiáłá y krwie Páńſkiey.]

przetoż Oycze miłosierny/ Oycze Páná náſzego
Jezuſá Kryſtuſá/ tobie ſie grzechow náſzych wiá-
domych/ y niewiádomych ſpowiedamy/ ktore ty
ſam lepiey wieſz/ y znaſz/ ániżeli ſie ich vmiemy ſpo
wiedáć/ y one wyliczáć. A ták Oycze náſz láſká- Pſal: 19 ℣ 13.
wy/ prosimy ćie pokornie/ dla miłosierdźia twe-
go/ weyźrzyſz ná nas/ á zmiłuy ſie nád námi/ rácz
nam złośći odpuśćić/ miłosierdźiem ie ſwoim o-
kryć/ y onych zápomnieć. Wſpomni miły Pánie/ Ezech: 18. ℣ 23.
ná obietnice/ y przysiegi twoie/ wſzák ty nie pożą- Zachar 1. ℣ 3.
daſz śmierći grzeſznego człowieká/ ále áby ſie ná-
wróćił/ do ćiebie páná Bogá ſwoiego/ prawdźi-
wym ſercem: Otoż ſie do ćiebie náwrácamy/ z
grzechow ſwych/ winnymi ſie dawamy/ tobie ſá-
memu/ bo też tobie ſámemu grzeſzymy/ y przed
twymi oczymá/ ćiebie ſie nie wſtydáiąc/ złość pło
dźimy. Bądźże miłośćiw grzechom náſzym/ to- Luc: 18. ℣ 13.
bieć ieſt chwałá/ á twarzy náſzey záwſtydzenie.
Nie odrzucay nas od siebie/ dla ſmrodu grzechu
náſzego. Odwroć gniew twoy od nas/ iáko od Pſal: 50 ℣ 11.
dźiatek ſwoich. Weyźrzy ná vniżenie náſze/ vſłyſz
modlitwy náſze/ otworz oczy ſwe/ ábądź nam mi-
łośćiw/ Oświeć oblicze ſwe nád kośćiołem ſwo- Dan: 9. ℣ 17.
im/ á rácz nas obdárowáć Duchem twoim świe-
tym/ áby nas rządźił/ y vczył woli twoiey/ á dźi-
śia godnymi vczynił/ ſtołu Syná twego. Vczyń- 2. Cor: 3 ℣ 5.
że to/ nie dla nas/ boſmy tego ſámi z siebie niego-
dni/ ánić tego odſłużyć możemy: ále ſam dla sie-
bie/ y dla Syná twego Jezuſá Kryſtuſá/ páná y

Hoſpiniã: Li:3. Ca: 3. f:205. Hiſt: Sacrã: [Co ſię tjcze bićia w pierz-

zbáwi-

zbáwićielá náßego iedynego/ ktoremu z tobą/ y z Duchem świętym/ niech będźie wieczna chwałá/ ná wieki wiekow/ Amen. Boże bądź miłośćiw mnie grzeßnemu/ Amen.

ROZGRZESZENIE.

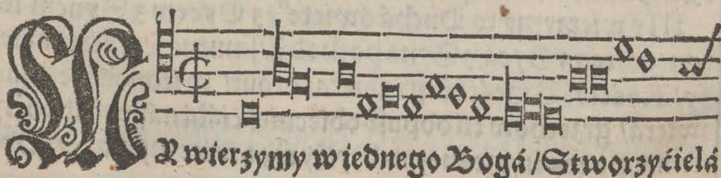
Mat: 16 ℣ 19. Ioã:20. ℣ 23. Luc:24. ℣ 47. Act: 13. ℣ 38. 1. Ioan: 2. ℣ 12.

Bądźćieß tego pewni/ namilßy Krześćiánie/ iż iáko Apoſtołowie / máiąc klucze ſobie zwierzone od ſyná Bożego/ ludźiom wierzącym/ y pokutuiącym / opowiedáli grzechow odpußczenie słowem Bożym: Ták y ia teraz/ będąc ſługą Kryſtuſowym / á ßáfárzem táiemnic Bożych/ wam wßytkim/ co ſię do páná Bogá ſercem náwrácaćie/ zá grzechy ſwoie żáluiećie/ w miłosierdźiu iego vfaćie / opowiedam łáſkę Bożą/ odpußczenie grzechow/ y żywot wieczny/ W imie Oycá/ y Syná/ y duchá świętego. ℟. Amen. A będąc tego pewni w ſercách wáßych/ że nam pan Bog grzechy odpuśćił/ wyznaymyß wiárę Krześćiáńſką/ ktorą ſię ſtawamy vczeſtnikámi odpußczenia grzechow / y zbáwienia wiecznego/ ták śpiewáiąc:

[...śi/ od modlitw wieczerzy Páńſkiey / nie możemy go opuśćić/ ábowiem to ieſt człowieká żáłuiącego y pokutuiące° ceremonią.]

Ambr: Lib: 2. Ca: 4. de Abel & Cain. [Bywáią odpußczone grzechy / przez słowo Boże/ ktorego Xiądz ieſt tłumáczē y exekutorē. bywáią też odpußczáne przez vrząd Xięży/ y przez święte vſługowánie. Y bywáią kazáne przez ludźi/ iáko przez Sędźie.]

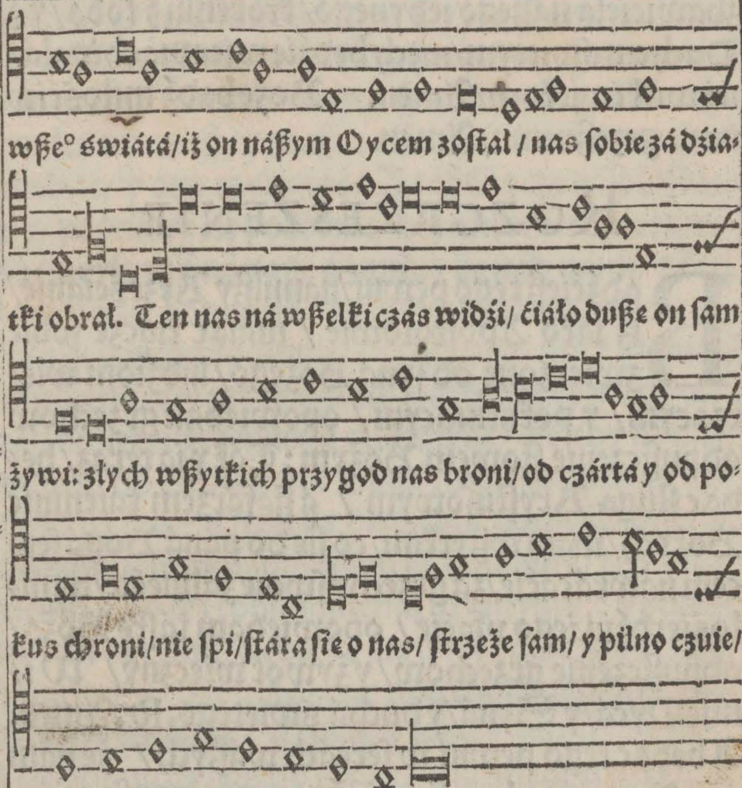
WYZNANIE WIARY.

Concil: Toletanũ III. Can: 2. [Zá rádą pobożnego Królá Reccáredá/ poſtá...

...rwierzymy w iednego Bogá / Stworzyćielá

nowił Synod áby kład wiáry był śpiewány/ pierwey á niżeli Paciorz głośno bywa mowiony/ áby ták wiárá prawdziwa iáwna byłá/ y świádectwo miáłá. A áby sercá ludzkie wiárą oczyśćione / do vżywánia ćiáłá y krwie Páná Krystusowey przystepowáły.]

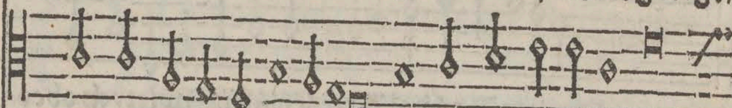

My wierzymy w syná Bożego/ w Jezu Krystá Páná swego/ten z Oycem z wieku kroluie/ moca /czćia/z nim porownuie. Z czystey Pánny sie národźił/ Duch świety w żywoćie spráwił / Ná krzyżu tu zá wierne wisiał / Báránek niewinny vćierpiał/ á vmárł/ w źiemi pogrzebion/ wtrzeći dźień z martwych wstał/w niebo wstapił y Sedźia został.

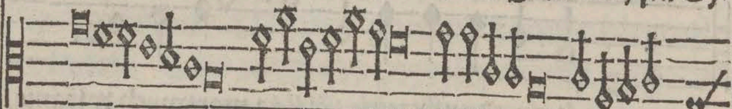
My wierzymy w Duchá świete°/ z Oycem z Synem iedynego/ten z Oycá/z Syná pochodźi/smutne sercá náße ćießy/ Kośćioł Krześćiáński zbiera/ broni/ w iedność ten nas zwiera/ grzechow tu odpust obiecuie/ ćiáłá náße wzbudźi z źiemie/po tey tu czesney nedzy/żywot wiecznymamy/ Boże day to/niech w nim mießkamy. Rom. 8. V 11.

Abo to zwyczáyne, bądź ná ſtárą Notę, bądź ná tę.

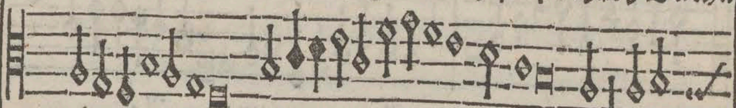

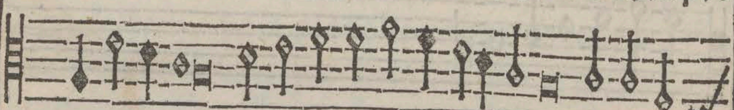
Jerzę w iednego Bogá/ Oycá wßechmogącego/

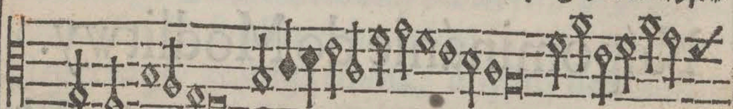
Stworzyćielá niebá y ziemie/ Wierzę w Jezu Kryſtá Sy-

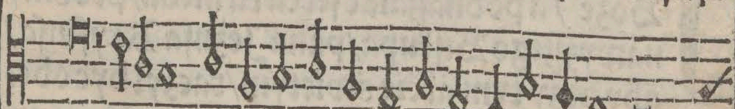
ná iego iedynego / Páná náßego / ktory ſię počzął z Duchá

świętego. Národźił ſię z Pánny Máryey / vmęczon pod

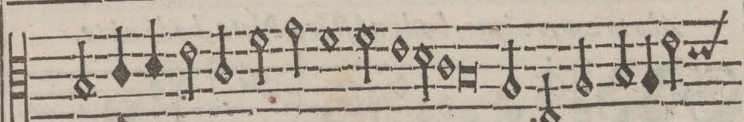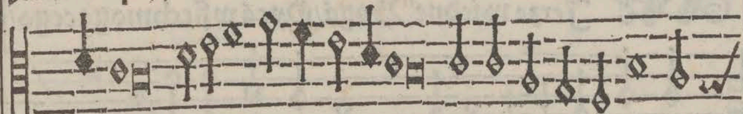

Pontſkim Pilatem/ vkrzyżowan/ vmárł y pogrzebion/ zſtą-
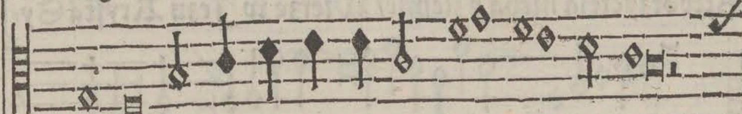

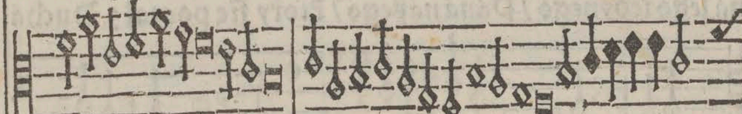
pił do piekłow / trzećiego dniá zmartwychwſtał. Wſtąpił

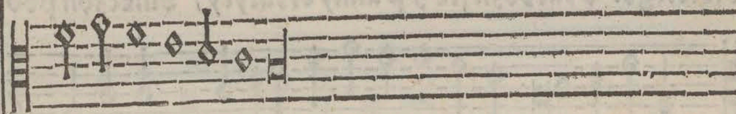
ná niebioſá/ śiedźi ná práwicy Bogá Oycá wßechmogącego/

Nápominánie do Modlitwy.

JUż teraz ludu wierny / przyſtepuiąc do ſtołu Bożeᵒ / á podnaßáiąc ſercá ku niebu / prośmy nawyżßego Biſkupá / páná Jezuſá Kryſtuſá / áby przy tym áktćie świetym / raczył być obecnym / mocą Boſtwá ſwego świetego. Prośmy go / áby nam ten Chleb / y to Wino / ſam poświe- Heb:3 ℣ 1.

ćił/

ćił/y áby nas godne yſpoſobne vczynił/do vżywá=
nia ćiáłá ſwego/y do napoiu krwie ſwoiey: Co v=
czyńmy pokleknawſzy. Modlmy ſie temi słowy:

MODLITWA.

O Chwalebny/á naywyżſzy Páſterzu/y bi=
1.Pet:2 ℣ 25. ſkupie duſz náſzych/ Pánie Jezu Kryſte/
Pſ: 100. ktorys wyſzedł przed wieki z iſtnośći Bo=
℣ 3. gá Oycá/ y przyſzedłes ná ten świát/ wćieliwſzy
Ioan: 1. ℣ 14. ſie/ w żywot Máryey pánny / záwſze błogosłá=
Gal: 4. ℣ 4. wioney. Oto iuż teraz przyſtepuiemy niegodni/
do twego świetego ſtołu: chorzy/ do ćiebie lekárzá: zránieni grzechem / do ćiebie poćieſzyćielá: nieczyśći/ do ſtudnice łáſki: ślepi/do świátłośći: nedznicy/do ćiebie Páná wſzechmogacego. R v=padamy/przed wielmożnym máieſtatem twoim/ ná koláná ſercá náſzego / y prosimy ćiebie lekárzu duſz náſzych / rácz chorobe náſze vzdrowić / słowem twoim świetym/rácz omyć nieczyſtośći ſumnienia náſzego krwią ſwoią: oświeć ślepote ſercá náſzego Duchem twoim świetym: przyodźiey nágość náſze ſpráwiedliwośćią ſwoią: okryi wyſtepki náſze/ záſługą twoią/ ábyśmy ſie godnemi sſtáli/ godownikámi ſtołu twego/ z ktorego bierzemy wiárą/ pokarm y napoy niebieſki/ á ty go nam podawaſz/ reką ſwoią Boſką. Wierzymyć
2. Cor: 5 ℣ 16. my miły Pánie choć ty ieſtes wniebie według ćiá=
Colo:3. ℣ 1. łá/áles známi ieſt záwſze według Boſtwá. Wſzá=

Podobną Modlitwe máią Auguſtyn Lib: Meditat. Cap: 39. *y* Thomas Aqui: & hab in Miſ: Rō: in Orationib: ante Miſſam.

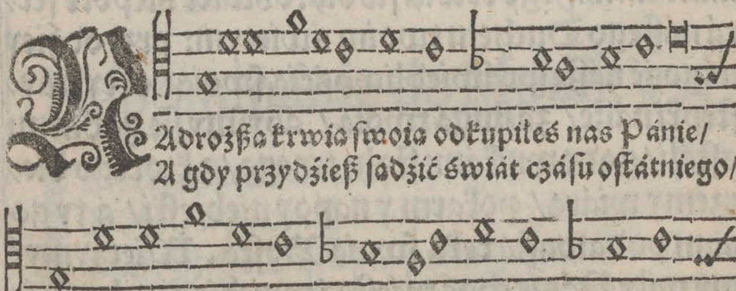
Chriſ: Hō: de prodit: Iud. [Aoto y teraz tęże Kryſtus Pā przytomny ieſt / ktory tám tē ſtoł przyozdobił Tenże ſam y tē ſtoł poświąca. Abowiē nie człowiek ći ieſt / ktory położōe rzeczy ná ſtole Páń: krwią y ćiáłē Kryſtusowȳ czyni. Ale ten ktory zá nas vkrzyżowány ieſt Kryſtus. Vſty xiężemi słowá wymowione bywáią/ A mocą Bożą y łáską poświęcone.]

Litur: Chriſoſt: mateſłowá, [Vczyń Chleb ten drogim ćiáłem Krystuſá twoie°.] á Clemenſowá, [vkaż chleb ten być ćiáłem Krystuſá twoie°.] á Iakubowá, [Niechay Chleb ten sstánie ſię ćiáłem Krystuſá twoiego. A gdy Diákonowie podnoſzą krzynowy/ y kielichy ku rozdzielániu ludowi, Diákō mowi: Pánie błogosław/ etc.] á Ambrożego, Lib: 4 Ca: 5 de Sac [Vczyń nā tę Ofiárę przywłaſzczoną/ rozumną y przyiemną/ ktora ieſt Figura Ciáłá y Krwie Páná náſzego Jezuſá Krystuſá.]

Cyril: Lib: 5. Cap: 5. in

kes powiedźiał: [Z wámi ieſtem áż do skończenia świátá.] Czemu my wſzytkiemu wierząc. Prosimy ćie Mat:28 ℣ 20.
nawyżſzy kápłánie poświęć teraz ten Chleb/ y to Luc: 20 ℣ 19.
Wino słowem twoim / iákoś był poświęćił y Apoſtołom w Jeruzálem. Zeby nam były te dáry zá twoim poświęceniem Sákrámentem ćiáłá y krwie twoiey świętey. Prosimy ćie y o to Synu Bogá żywego / nákarm nas pielgrzymy ná duſzy zgłodniáłe/ ćiáłem ſwoim: nápoy nas prágnące/ krwią ſwoią: posil duſze náſze/ pokármem y nápoiem duchownym / do onego wiecznego żywotá: Zápieczetuy w nas / temi widomemi vpominkámi/ grzechow odpuſzczenie/ y zbáwienie wieczne. O ráczże ty nas ſam przygotowáć/ y godnemi vczynić / ku przyięćiu ćiáłá / y krwie ſwoiey świętey. To wſzytko rácz vczynić/ dla słáwy Jmienia ſwoiego świętego/ ná wieki chwalebnego Amen.

Y záśpiewáią:

NAdroższą krwią ſwoią odkupiłeś nas Pánie/ A&:20 ℣ 28.
A gdy przydźieſz ſądźić świát czáſu oſtátniego/ 1.Pet:1. ℣ 19.

Y zás tám przywodźiſz ſkąd wypadł Adam / łamiąc twe
Nie rácz nas oddaláć z twoiemi świętemi odpo-

swiete przykazánie.

czywánia wiecznego: Gdźie tobie spiewáć będźiemy Al-

leluia.

Ioan: [Powinniśmy/ y czynimy/ Krystusowi wielce słusznie / iáko naywietsze dzieki / iż nas Krwią swoią drogą odkupił y przeniosł dodziwnej świátłośći swey.]

TESTAMENT.

Luc:22. ℣20.

PAN Jezus Krystus/ gdy miał iść/ ná one męke okrutną/ od swoich vczniow/ zostáwił im Testáment swięty/ áby go przed oczymá máiąc/ nie zápominali śmierći/ y dobrodźieystwá iego swietego: ktory Testáment szczyrze/ prawdźiwie/ y dostátecznie opisáli nam/ Ewángelistowie swięći/ á nászerzey wypisał go nam Páwel swięty/ pisząc do Koryntow/ w liśćie pierwszym / w rozdźiale iedennastym / tymi słowy/ Ktorego z vczćiwośćią/ á sercem nabożnym/ powstawszy/ posłuchaycie.

Tu głos podnieśie, Y odkryie Chleb, y kielich.

Basil: in Liturg: [Zdejmie chustkę z dárow/ Rgłosem wyniosły mowi/ Bierzćie y iedzćie/ To iest Ciáło moie/ etc. Akłá-

JAM wźiął od PANA, comy wam podał. Iż Pan IEZUS tey nocy, ktorey był wydan, wźiął chleb, *weźmie chleb w rece,* á uczyni-

 wszy

dąc Znáki ćiáłá ś. / y krwie Krystusá twoiego/prośimy ćię/ꝛc. My wßyscy z iednego Chlebá / y kielichá vczestnikámi iesteśmy.]

wſzy dźięki, złamał, *ná dwoię przełomi,* y rzekł: Bierzćie, iedzćie, to ieſt ćiáło moie, ktore bywa łamáne zá was; to czyńćie ná pámiątkę moię. Tymże obyczáiem y kielich po wieczerzy wźiął, *tu weźmie w ręce kielich,* mowiąc: Ten kielich ieſt nowy Teſtáment we krwi moiey; To czyńćie, ilekroć będźiećie pić, ná pámiątkę*Abowiem ilekroć *moię. będźiećie iedli ten chleb, y ten kielich będźiećie pili, śmierć Páńſką opowiedáć będźiećie, áż przydźie. A ták ktoby iadł ten chleb, ábo pił kielich ten Páńſki niegodnie, będźie winien ćiáłá y krwie Páńſkiey. Niechayże

Baſil: Serm de Baptiſ: [Coż zápożytek máią te słowá/ To czyńćie ná pámiątkę moię: Abychmy iedząc/ y piiąc/(nie oſtáruiąc záżywe y zá vmárłe) záwßepámiętáli ná te-

doświád-

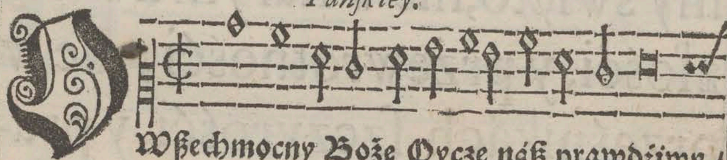
doświádczy ſámego śiebie człowiek, á ták niechay ie z chlebá tego, y z kielichá tego piie: Abowiem ktory ie y piie niegodnie, potępienie ſámemu ſobie ie y piie, nie rozſądzáiąc ćiáłá Pañſkiego.

go ktory zá nas vmárł. Chriſ: Ser: 3. in Epiſt: Eph: [Jlekroć to czynićie/ śmierć Páńſką opowiedáćie/ to ieſt/ pámiątkę zbáwienia czynićie / ktoreſię dla was ſtáło/ y dobrodźieyſtwá iego.]

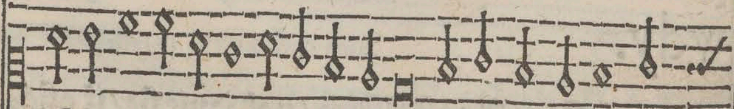
Tu záś głos zniży.

Toć ieſt Teſtáment y vſtáwá/ Páná náße°/ Jezuſá Kryſtuſá/ ná ktorym nie wątpliwie/ odkazáć nam raczył/ vżywánie ćiáłá/ y krwie ſwoiey świętey/ czemu my mocnie wierzyć mamy. Podobniey by bowiem niebu/ y ziemi/ w niwecz ſie obroćić/ nizli by ſię to ziśćić nie miáło/ co nam Pan Kryſtus/ iſtotnie obiecowáć raczył.

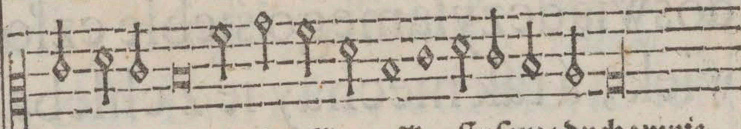
Tu mogą záśpiewáć one trzy wierſſe o Wieczerzy Páńſkiey.

Wßechmocny Boże Oycze náß prawdziwy /

ráczyß ty nas ſam vczynić godnymi: Abyſmy mogli przyi-

mowáć godnie/ Ciáło y Krew Krystusowe duchownie.

Rácżże nas ty w iego ćiáło swiete wßczepić / byśmy godny mogli owoc wypuśćić: Nápełńiże nas Duchem swoim swietym/ wßákes to raczył obiecáć swym wiernym.

Rácżże nam dáć Pánie Kryste wspomożenie / bychmy przyimowáli ná swe zbáwienie/ Dźiekuiac tobie zá dobrodźieystwá: Rácżże nas przyiac do swego Krolestwá / Amen.

OFIARA.

Páweł świety pißac do Koryntow / w pierwßym liśćie/ w rozdźiale piatym mowi:

WIELKANOC nászá, ieſt zá nas ofiárowána; to ieſt KRYSTUS: A tákże obchodźmy święto, nie w ſtárym kwáśie złośći, y przewrotnośći, ále w prząśnikách ſzczyrośći, y prawdy.

Z tych słow Apostolskich/ pokázuie sie/ iż ofiárą vbłagálną/ wieczną/ zá grzechy wßytkie świátá/

Augu: Lib: 10. Cap: 20. de Civ: Dei [Krystus iest y kápłanem/ ktory sam ofiárował/ sä też y ofiárą.] Támże Ca: 5. [Ofiárá widoma/ iest Sákrámentem niewidomey ofiáry/ to iest/ znákiem ś. ábowiē to/ co ludźie náźywáią ofiárą/ znákiē iest prawdźiwey ofiáry.] Chris: Hō: 17. in Epist Hebr: [To

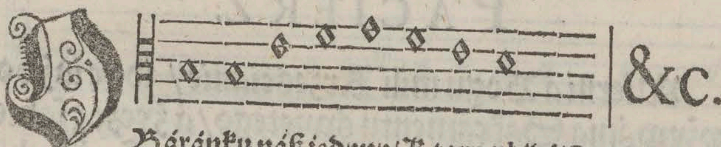
Heb: 10 ỹ 18.

1. Cor: 11. ỹ 26.

Ioan: 1. ỹ 29.

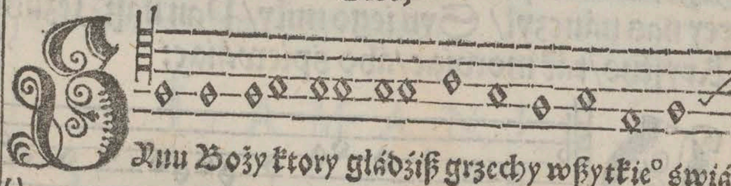
tá/ieſt ſam tylko/Jezus Kryſtus/krom ktorey o- fiáry/niemáß żadney inßey/błagáiącey ofiáry/we dług náuki Páwłá świetego/ktory mowi:[*A gdźie*
Heb:10 ў 18. *ieſt odpuſzczenie grzechow,iużći niemáß ofiáry zá grzech*]
A tey ofiáry iedyney / y nie powtarzáney/ ieſt pá- miątka/Wieczerza/ Páná náßego/ Jezuſá Kry- ſtuſá / ták iáko tenże Páwel świety / świádczy/
1. Cor: 11.ў 26. mowiąc: [*Ilekroć bedźiecie iedli ten chleb, y ten kielich bedźiecie pili, śmierć Páńską opowiedáć bedźiecie, áż przy dźie.*] A iż Pan Kryſtus ieſt Ofiárą náßą/prosmy go/ áby ſie nád námi zmiłował: y nam onę/ przez wiáre przywłaßczył/ták nabożnie śpiewáiąc.

[co czynimy ná przypomináńie ſſkte° dźieie / co ſie iuż ſtáło. Bo mowi / To czyńćie/ ná moię Pámiątkę / Nie drugiey Ofiáry/ iáko biſkup/ ále też záwße ſpráwuiemy. áráczej Pámiątkę ofiáry czynimy.]

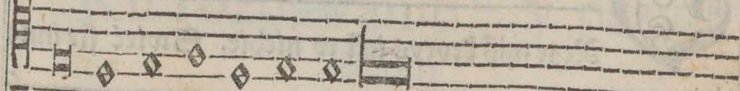

Ioan: 1. ў 29. Báránku náß iedyny/Ktory gládźiß náße winy/ Prosim ćię nedzni/grzeßni/Zmiłuyże ſie nád námi.

Abo,

Ránu Boży ktory gládźiß grzechy wßytkie° świá

tá/ Prosim ćie wyſłuchay nas.

A gdy śpiewáią/wzywa Miniſter do ſtołu Bożego ludźi wiernych/mowiąc:

Basil:in Ca 1. Isa: [Ná tym ſkończeniu wiekow/ vchwalona ieſt ofiárá/ raz ofiárowána ná zgłádzenie grzechu. Abowiem báránek Boży zgłádźił grzech świátá sáme° śiebie ofiárowawßy/ ofiárą wdźięczney woniey.]

Wzywá-

Liturg: Iacobi y Christo: , mate słowá , [Kiedy ludowi vkázuie chleb y kielich podnioszszy/ mowiąc: Przystąpćie z boiáźnią/ ⁊c.]

Pátrz o tákowym porządku wyższey w sentenciách o Wieczerz: Páńskiey z Klemensá fol: 26.

Hieronim: Lib:3. contra Pelag: [Krystus náuczył Apostoły áby záwsze przy vżywániu ćiáłá iego/ wierzący mogli mowić/ Oycze nász/ ⁊c.] Greg: Papa Lib:7. Epist: 63. in Regist. [Obyczay ten był v Apostołow / iż tylko przy sámey modlit: páńsk: hostią ofiáry poświącáli. Rzda

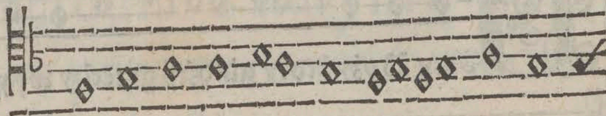
Wzywánie do stołu Bożego.

WYr co sie maćie sstáć/ vczestnikámi stołu Bożego/ w imie Boże Przystąpćie / z boiáźnią/ z Wiárą/ y z miłośćią Krześćiáńską. Apo: 19 ℣ 17.

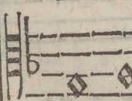
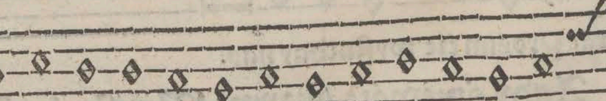
Y poydą wprzod Ministrowie, Diakonowie, y Lektorowie. A potym Męszczyzny, po nich Białegłowy, y stáną u stołu rzędem, według dawnego zwyczáiu Krześćiáńskiego, nabożnie, vczćiwie, y nie mieszáiąc się.

PACIERZ.

Wierni á Bogu mili Krześćiánie / idąc iuż do vżywánia Sákrámentu świętego/ á życząc sobie tego/ ábyśmy z tym więtszą poćiechą/ dusz nászych/ onego vżywáć mogli/ Vpadszy ná koláná serca nászego/ modlmy sie Bogu Oycu/ tą modlitwą/ ktorey nas náuczył/ Syn iego miły/ Pan nász Jezus Krystus/ ták mowiąc/ ábo spiewáiąc:

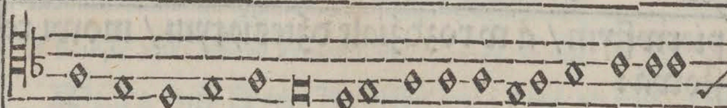

Rcze nász ktorys iest w niebie. Swięć sie imie

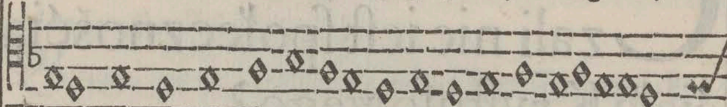

twoie. Przydź krolestwo twoie. Badź wola twa/ iáko w nie

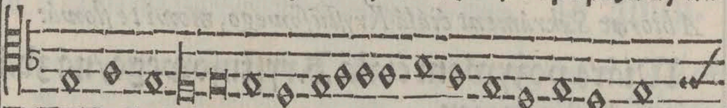
bie/

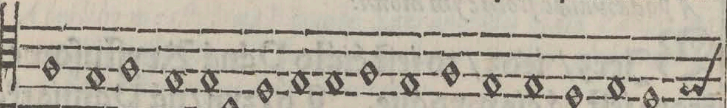
bie/ ták y ná ziemi. Chlebá náßego powßedniego day nam

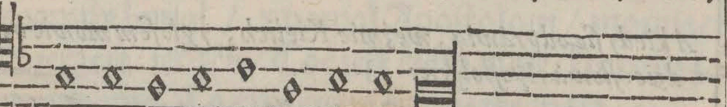
dziśia. A odpuść nam náße winy/ iáko y my odpußczamy ná-

ßym winowáycom. A nie wwodź nas ná pokußenie/ ále nas

zbaw ode złego. Abowiem twoie ieſt kroleſtwo / y moc/ y

chwałá/ ná wieki wiekow / Amen.

ŁAMANIE

Ku rozdawániu, y pożywániu.

Po śpiewániu weźmie chleb w rece, á łamiąc, bedźie mowił słowá Apoſtolſkie głoſem, y bedźie kładł ná pátyne.

Páweł święty pißac do Koryntow / w Liśćie

mi ſię zá rzecz bárzo nieprzyſtoj ną/ ábyśmy Kanō/ ktory ZAK złożył/ nád ofiárą mowili.] *Nie używáli tedy Apoſtołowie przy poświącaniu y używániu Sákrámētu, Kanonu,* Te igitur, *&c. kreślánia, chuchánia, drzymánia, rąk rozkłádánia, dzwonienia, kádzenia, święcenia, ubieránia kámienia y inych zabobonow, ktore ludźie, po czáśiech Apoſtolſkich, wymyślili. ſámi ßprzećiwnicy ze znawáią,* Polid: Lib: 5. Cap: 11. & 6. Lib: 12. Plat: in vita Xiſti 1. *y inßy.* Dioniſ: de Eccl: Hier: cap: 3. [Bi-

[Marginal note, left: ſkup/ chleb ktory był ná krzyżu/ y cáły/ od krzyżu wzięty/ y ná wiele części połamawszy/ y ieden kielich miedzy wszytkie podzieliwszy/ rozdawa.] Aug. apud Gratiã: de Conſ: Can: Cum. [Gdy bywa rozłamána hoſtia, gdy z kielichá krew wyſtá wiernych leią / coż ſie znáczy inſze° iedno ofiárowánie pánſkie° ćiálá y krwie iego z boku wylánie.] Chriſ: Hõ: 83. in Mat. [Naypierwey ſam P. Chriſtus iadł/ ſam y pił z kielichá/ áby Apoſtoły pobudził do vżywánia táiemnic/ vmyſłẽ ſpokoynym.] Ambr: Lib: 4. Ca: 5. de Sacr: [Mo-

pierwßym / á w rozdźiale dźieśiątym / mowi te słowá:

CHLEB ktory łamiemy, izali nie ieſt ſpołecznośćią ćiáłá Kryſtuſowego?

A biorąc Sákráment ćiáłá Kryſtuſowego, mowi te słowá:

Wiárą pożywam ćiáłá Kryſtuſowego/ ná zbáwienie duße moiey.

[Marginal note, right: Liturg: Arm: *te słowá ma,* [Wiáro.]]

A podawáiąc ſtoiącym mowi:

Bierz / iedz / to ieſt ćiáło Páná Kryſtuſowe / ktore ieſt zá ćie wydáne. To czyń / ná Pámiątkę śmierći iego. ℟ Amen.

A kiedy ſie odpráwią, weźmie Kielich, y głoſem mowić będźie, słowá Apoſtolſkie:

Páwel świety / piſząc do Koryntow w Liśćie pierwßym / á w rozdźiale dźieśiątym / mowi te słowá:

KIELICH błogosłáwienia, ktory błogosłáwimy, izali nie ieſt ſpołecznośćią Krwie Kryſtuſowey?

wić Xiądz Ciáło Kryſtuſowe. A ty mowiſz/ Amen.]

A biorąc Sákráment krwie Kryſtuſowey, mowi:

Wiárą piie krew Kryſtuſowe / ná odpuſzcze-
nie grzechow moich.

A podawáiąc ſtoiącym, mowi:

BIerz/piy:to ieſt krew páná Kryſtuſowá/kto-
ra ieſt zá ćie wylana ná odpuſzczenie grzechow.
To czyń ná pámiątkę śmierći iego. ℟ Amen.

*Przy rozdawániu Sákrámentu, śpiewáią Pieśni o Sákrá-
mencie Páńſkim z Kátechizmu, według dawnego pobożne-
go zwyczáiu.*

Aug: Lib:2 Cap:11. Retr: [Pieśni śpiewáią przy Ołtarzu z xiąg Pſálmow/ bądź przed ofiárowániem, bądź przy rozdawániu Ludowi co było ofiárowano.]

*A ieśliby nie ſtáło ná Pátynie Sákrámentu ćiáłá Páńſkiego,
przeſtáwſzy śpiewáć, wźiąwſzy chleb, będźie głośno mowił
te ſłowá Ewángeliſtow świętych:*

Mat:26 Mar:14 Luc:22. PAn Jezus Kryſtus wźiął chleb / á podźieko-
wawſzy łamał / y dawał Apoſtołom / mowiąc:
Bierzćie/ iedzćie/ Toć ieſt ćiáło moie/ ktore ſię zá
was dawa. To czyńćie ná pámiątkę moie.

Ordo Rom fo:14 [Ták długo śpiewáią/ áż ſię odpráwi wſzytek lud.]

A łamiąc mowić będźie:

1. Cor:. 10. Chleb ktory łamiemy/ ⁊c.

A rozdawáiąc:

Bierz/ iedz/ to ieſt ćiáło/ ⁊c.

Aug: Li: 20 Ca:13. cōt: Fauſt: [Chleb náſz y Kielich pewnym poświeceniē/ ſtawa ſię ná táiemny / nie rodźi ſię. Aco

*Tákże ieśliby nie ſtáło w Kielichu Sákrámentu krwie Páń-
ſkiey, wźiąwſzy Kielich, będźie mowił te ſłowá Ewángeli-
ſtow świętych:*

PAn Jezus Kryſtus wźiąwſzy Kielich / y po-
dźiękowawſzy dał Apoſtołom/ mowiąc: Piyćie

ſie nie ták dźieie/ ieſt żywnośći ochłody/ á nie Sákrámentē Nabożeńſtwá]

z niego wßyſcy. Abowiem to ieſt krew moiá/ktora ieſt nowego Przymierza / ktora ſie zá wiele ich wylewa ná odpußczenie grzechow. To czyńćie ilekroć pić bedźiećie ná moie pámiątke.

A trzymáiąc Kielich w reku, mowić bedźie:

Kielich błogosłáwienia/ ꝛć.

A rozdawáiąc:

Bierz/piy/to ieſt krew/ꝛć.

A gdy ſie odpráwią wßyſcy, Miniſter nápomina do dźiękczynienia wßytkich, mowiąc:

Nápominánie do dźiękczynienia.

Cyril: Cat: myſtag: 5. [Po vżywániu Ciáłá Kryſtuſowego, przyſtąp y do Kielichá Krwie ie° mowiąc Amen. Ná oſtátek poczekay modlitwy/ Bogu dźiękuy/ ktory ćię godnym vczynił ták zacnych táiemnic. A Bog pokoiu doſkonále niechay was poświęći / áby dußá/ ꝛć.]

Wierzćieß temu namilßy Krześćiánie mocno/ á badźćie tego pewni/ żeć was pan Kryſtus nákarmił ćiáłem ſwoim/ y nápoił krwią ſwoią. Proßeß was iuż tedy prze miłośierdźie Boże/ ktore ſie nád wámi dniá dźiśieyßego hoynie pokazáło/ ábyśćie tey łáſki Bożey ná dáremno nie bráli: ále iey wdźieczni bedąc/ żebyśćie godnie poſtepowáli/ w prawdźiwey wierze/ y w Krześćiáńſkiey pobożnośći / dźień ode dniá pomnażáiąc ſie: Bo wybráni ieſteśćie z świátá/ Rom:12 ℣ 2.
nie ſtáraysćieß ſie podobáć świátu temu/ ániſie pa- 1.Theſ: 5. ℣ 23.
rayćie ſpráwámi iego. Do czego niechay was ſam 2. Pet.3
pan Bog wiedźie / y we wßytkim poświęći/ áby ℣ 4.

dußá

duſzá y ćiáło wáſze/ bez nágány było záchowáne/ ná przyśćie páná náſzeᵒ Jezuſá Kryſtuſá/ ná ſąd: Ktoremu y teraz zá tákie ieᵒ wielkie dobrodźieyſtwá/ vpadſzy ná kolána/ dźiękuymy ták nabożnie mowiąc:

DZIĘKCZYNIENIE.

CHwalimy ćie PAnie Boże Záſtępow / wielbimy ćie / y dźięki czynimy twoiemu świętemu / wielmożnemu y nieprzyſtępnemu máieſtatowi/ że wſzytkiego ſercá náſzego/ zá wſzytkie dobrodźieyſtwá twoie/ ktores nam vczynił/ iżes nas ná obraz ſwoy święty ſtworzył/ á vmiłowawſzy nas / Syná nam ſwego poſłał/ w ktorymes nam grzechy odpuśćiwſzy/ żywot wieczny dał. Słuſzna bowiem/ ſpráwiedliwa/ y zbáwienna rzecz ieſt/ ábyſmy tobie Oycze święty/ záwſze/ zá wſzytko/ y ná wſzelkim mieyſcu dźięki czynili / przez imię páná náſzego / Jezuſá Kryſtuſá/ ktory siedźi ná práwicy twoiey. Ciebie bowiem Archániołowie/ y Aniołowie chwalą/ y wſzytkie záſtępy/ tákże y wſzytkie Páńſtwá/ y mocárſtwá/ niebieſkie/ á mianowićie twoy święty powſzechny Kośćioł Krześćiáńſki chwali ćie/ z ktorym / y te náſze teráźnieyſze głoſy/ y dźiękczynienia/ ábys do siebie przypuśćić raczył/ ſercy ku tobie/ wyniosłymi wołamy/ Swięty/ Swięty/ Swięty/ Pan Bog záſtępow/ pełna ieſt wſzytká źiemiá/ chwa- [Iſai: 6. ℣ 3.]

Iuſtinus in colloq: cũ Triph: [Pá náſz Jezus Kryſtus/ ná pámiątkę męki ſwey oczyśćiáiącej duſze ludzkie od káżdego grzechu/ podał pozoſtáłym Chleb Eucháryſtyey/ Abyſmy zá tym dźiękowáli Bogu, iáko zá to/ iż świát ze wſzytkimi rzeczámi/ dla człowieká ſtworzył ták też y zá odkupienie ktorym wybáwieni ieſteſmy/ od grzechow/ y z mocy ſzátáńſkiey.]

Liturgie Wſzytkie o

to prośa P. Boga, y zá to dźiękuia iemu.

ły twoiey. Prosimy ćie przy tym/ Oycze niebie/
ski/ ráczże Kośćioł twoy rozmnażáć/ powßytkim
świećie/ y od nieprzyiaćioł bronić: Królá Páná
náßego ze wßytką rádą iego błogosław/ y Duchē
swoim świętym rządź. Koronę záchoway/ od
mieczá nieprzyiaćielskiego/ od głodu ćięßkiego/ y
od powietrza morowego. (N.) Chwalimy y ćie/ Apoc. 5 ℣ 12.
bie Báránku zábity/ Pánie Jezu Kryste/ ábo/ 1. Ioan: 5. ℣ 20.
wiem iesteś onym Bogiem prawdźiwym/ y go/ Apoc: 1 ℣ 5,6.
dźienes wźiąć chwałę/ cześć/ y moc/ od wßytkie/ Mat:20 ℣ 28.
go narodu: Tyś nas bowiem vczynił Królmi y 1. Ioan: 4. ℣ 14.
Kápłany/ Bogu Oycu: Tyś nas śmierćią/ y zá/ Rom: 5. ℣ 10.
sługą twoią/ odkupił/ zbáwił/ z Bogiem Oycem Act: 5. ℣. 3.
poiednał. A teraz nákarmiłeś nas ćiáłem swoim 1. Cor: 6 ℣ 19.
naświętßym/ y nápoił krwią swoią nádroższą. Eph: 4 ℣ 30.
Godźienes też wźiąć y ty Duchu święty/ Boże
prawdźiwy od nas niegodnych chwałę: Abowie/
mes nas poświęćił/ y zápieczętował do żywotá
wiecznego. Prosimy ćie ráczże nas w wierze/ y w
nabożeństwie Krześćiáńskim vtwierdzáć/ w krzy
żu ćierpliwośći dodáć/ y we wßelákich smutkách
náßych ćießyć. A czásu ześćia náßego z tego świá/ Ps: 143. ℣ 11.
tá/ prowadź nas drogą práwą/ do źiemie żywią/ Psal:27 ℣ 13.
cych. Amen.

Concil: IV. Tol: Cā. 17.
[Po modlitwie Páńs: y po vżywániu ćiáłá y Krwie P:/ niech Xiężá ludowi błogosławią.]

BŁOGOSŁAWIENSTWO.

Num: 6. ℣ 24.

NJech nam błogosławi pan Bog/ á niech
strzeże nas: Niech roziáśni twarz swoie/
pan Bog nád námi/ á niech nam będźie
miło/

miłośćiw: Niech obroći pan Bog/ twarz ſwoię ku nam/ á pokoy ſwoy świety nam da/ Amen.

ROZPVSZCZENIE.

Zálećiwſzy potrzeby zborowe y vbogich, lud roſpuſzczon będźie śpiewáiąc: Bogu Oycu/ ꝛc.

** A ieśliby co pozoſtáło ná pátynie, y w kielichu, według napierwſzego, y naſłuſznieyſzego zwyczáiu, Miniſter ono z conſumuie.* ∘

* Clemens Epiſc: Rom: diſt: 2. de Conſec: Can: Tribus. [Tyle ná ołtarzu ofiar niechay ofiáruią/ ná ilu wſzytek lud może mieć doſyć: A ieśliby co z nich zoſtáło/ niechay ich ná iutrzeyſzy dźień nie chowáią. Ale niech z boiáźnią/ ze drzzeniem/ y z pilnośćią Kieżey będą ſtrawione.]

Inſt: Apol: 2. [Przy vżywániu eucháriſtiey / bogátſzy według woley ſwoiey kolekte ſkłádáią dla vbogich do ſtárſze°] Cypri: Ser: de Ele: [Wierzyſz że pożywaſz z ſtołu Páńſk: ná korbonę zgołá niepátrzyſz. Do zboru przychodźiſz bez ofiáry/ á cząſtkę z ofiáry/ ktorą vbogi ofiárował/ bierzeſz.]

FORMA ODPRAWOWANIA WIECZERZY PANSKIEY, przy Chorych.

Synodus Petricov: Can: 5.

Vżywánie VVieczerzy Páńſkiey należy y chorym.

[JEśliby chorym / á ná śmierć śie bioracym ludźiom/ miało być ſłużono Wieczerza Páńſka? Ták śie ſtáło zámknienie. Máią wſzyſcy Miniſtrowie náuczáć / á zwyczáić ſłuchácze ſwoie / ilekolwiek kroć Stoł Páńſki prze wſzytki wierne w poſpolitym zgromádzeniu nágotowány bywa/ żeby káżdy przyſtępowáć nie zániedbywał. A ták iżby wſzyſcy / żadnych odwłok nie czyniac / y ná oſtáteczny punkt żywotá nie czekáiac/ ále zá dobrego zdrowia y vmyſłu/ byli záwżdy według roſkazánia Páná Jezuſowego gotowymi/ á vżywániem vſług poſelſtwá iego w nádźiei żywotá wiecznego vtwierdzonymi. Lecz iednák/ y w tey rzeczy żebyſmy ſumnieniom ludzkim nie pánowáli/ gdy tego zá ſłuſznymi przyczynámi żada człowiek chory/ przy baczeniu/ á

niu á rozumie bedacy/ nie ma mu być odmawiano. Ale pilnie á rostropnie wyrozumiawszy/ á postánowiwszy iego sumnienie: á ile to według okoliczności czásu y mieyscá być może/ kilká wiernych ludźi/ do tego przywźiawszy/ á zgromádźiwszy/ żeby spolnie z chorym posługowánia vżywáli.]

Concil: Carthaginense IV. Can: 76.

[Ten ktory iest śmiertelny / niechay bedźie przeiednány przez wkłádánie rąk/á niechay wleią Sákráment w vstá iego: A ieśli ozdrowieie/ niech bedźie vpomniony/áby dosyć vczynił obietnicy.]

Concilium Nicænum Can: 13.

[Ktory zte° świátá zchodźi/viatico minimè privetur.]

Hieronymus Epist: ad Rusticum.

[Swiety Exuperius Biskup Tolosk i / ćiáło Páńskie w w koszyku/á krew w sklenicy nosił do chorych.]

Eusebius Lib: 6. Cap: 36. Hist.

[Xiadz Serápionowi vmieráiącemu/ dla dobrey nádźieie / posłał przez chłopcá Euchárystią / áby mu ią w vstá wlał.]

Y w stárym tedy onym Kośćiele Krześćiáńskim, Sákrámentem świętym, vsługowano chorym. A vsługowano pod dwiemá osobámi. Aczći nápisał Cyprianus Epist:54. [Nie vmieráiącym / ále żywiącym ma być dawána od nas społeczność.] *y* Chrisostomus Hom: 1. in Acta Apost. [Nie iest czás (vmieráiącym) táiemnic / ále testámentow. Táiemnic czás iest/zdrowość vmysłow/ y czystość dusz.] *Iednák to mowią o owych, ktorym Xięża Sákrámentá dawáią, á oni sie nie czuią, áni ich o to proszą. Iáko y w Papiestwie dźiś czynią, ktorzy Ewángelikom niektorym, bárzo schorzáłym, ledwie mowiącym, á drugim y nieczuiącym sie, y iuż konáiącym, opłátek w vstá tkáią. Co iednák onym nie szkodźi, á zwodźićiele zá to karánie od Páná, czásu swego, odniosą.* Tob: 6. ℣ 18. Tob: 8. ℣ 4.

NAPOMI-

Forma Odprawowania Małzenstwa świętego.

Evariſtus Romanus Epiſcopus Epiſt: 1. ad Epiſc: Afric: & hab: Tomo 1. Concil: & Cauſ: 30. Quæſt: 5. Can: Aliter.

[Inaczey porządne (iákoſmy od Oycow wźieli/ y od świętych Apoſtołow / y od ich namieſtnikow podano náyduiemy/) nie bywa małżeńſtwo/ iedno áby od tych / ktorzy nád białogłową zwierzchność máią / y v ktorych ieſt w opiece / żoná proßoná byłá/ y od rodźicow / y od powinowátych niech będźie zrękowána / y práwnie niech będźie wyposáżoná. A czáſu ſwego/(iáko ieſt obyczay) z ofiárámi/ y z modlitwámi Xiądz niechay iey błogosłáwi. Przez dwá ábo trzy dni Modlitwámi niechay ſię báwią / á wſtrzymięźliwośći przeſtrzegáią / áby im dobre potomſtwo było dáne/ y áby ſię w ſwych ſpráwách Pánu Bogu podobáli. Inaczey złączone y dopußczone Małżeńſtwá/ nie małżeńſtwá porządne / ále ráczey cudzołoſtwem / y nierządem bez wątpienia ſą.]

Małżenſtwo ktore ieſt własne y porządne, obacz kázdy.

Tob: 6. ℣ 18. Tob: 8. ℣ 4.

Hormizda Epiſcopus Romanus apud Gratian: Cauſa 30. Quæſt: 5. Can: Nullus.

[Zaden wierny iákiegokolwiek ſtanu ieſt/ niechay ſię potáytnie nie żeni. Ale wźiąwßy błogosłáwieńſtwo od Xiędzá/ iáwnie niechay ſię żeni w Pánu.]

Czytay kto chce, co o tákowym pokątnym małżeństwie mowi Justinianus *Cesarz* in Instit:tit:de Nuptiis.Et in ff.de statu hominum l. Paulus. Hieronymus Doctor. Causa36. q: 2. Can: Tria.

Beatus Rhenanus in lib:2.Tertul:ad Uxor: *przywiodszy słowá Tertullianowe te*, [Abowiem ná ziemi synowie bez zezwolenia Oycow porzadnie y słusznie sie nie żenia.] *mowi*: [Te słowá złotymi literámi miályby być nápisáne. Dalby to Pan Bog/ áby Theologowie y w práwie biegli/ z strony tey rzeczy Biskupá Rzymskiego/ Cesárzá / insze Krole y Xiażetá nápomnieli / áby zgodnie y porzadnie / zwodzeniu młodych y prostych Pánienek/ zá niewiádomościa y niepozwoleniem rodźicow temu sie opieráiacych/ zábieżeć sie mogło. Gwałtownego bránia pánienek práwá surowo zákázuia/ á te fortele potáiemnego żenienia musimy ćierpieć?]

Gregorius *Papież*, apud Gratianum Caus:36. Qu:2.
Can: Si quis.

[Jesliby kto pánne/ ábo wdowe/ nie zmowiwszy iey/ porwał/ ábo vkradł sobie zá żone/ z pomocnikámi swymi niech bedźie przeklety.] *Toż mowi* Concilium Chalcedonense, Can: 27. *y* Parisiense 1.Can: 6. *tego dokłádáiac*: [Xieża ktorzyby tákowym slub dawáli / niechay beda z vrzedu złożeni.]

Justinianus *Cesarz tákowych każe srogo karáć*, in C. de Raptu Virginum & viduarum l. Unica, *czytay o tym Grácyána*, Causa 36. q: 1. & 2.

Zacharias *Papież* ibid: Causa 32. q: 7. Can: Concubuisti. [Dopuśćiłes sie nierzadu z śiostra żony twoiey: Co iesli ták iest/ żadney nie miey. A żoná twoiá/ iesliby o tym niewiedźiáłá/ iesli sie niechce powśćiagáć/ niechay idźie zá mąż w Pánu/ zá kogo chce. A ty / y cudzołożnicá / bez nádźieie małżeństwá trwayćie. A poki bedźiećie żyć/ według roska-

zámá Xiężego pokutę czyńić.] *Támże przywodźi* Gratianus *dekret nieiákiego* Concilium Can: Quædam. [Niektora/z brátem męża ſwego/ dopuśćiłá ſie nierządu. A táki dekret vczyniony ieſt/áby ći cudzołożnicy nigdy w ſtan małżeńſki nie wſtępowáli. A temu / ktorego żoná dopuśćiłá ſie nierządu/ wolno ſie ożenić.]

Hieronymus, *iáko czytamy w liśćie iego* ad Oceanum, *wymawiał Fábiole, ktora rozwiodſzy ſie z mężem cudzołożnikiem, zá inſzego ſzłá, ieſzcze zá żywotá iego, mowiąc:* [Lepiey w małżeńſtwo wſtąpić/ á niżeli zápalenie ćierpieć. Młoda byłá/ wdowſtwá ſwego záchowáć nie mogłá. Rozumiáłá/ że lepiey ieſt iáwnie wyznáć vłomnosć ſwoie / á niżeli báwić ſie nierządem pod zaſłoną iednego mężá.]

Gratianus Cauſa 32. q: 7.Can: Quod ex Gregorio.

[Ten ktory ieſt czyſty od wſzeteczeńſtwá/ mąż / ábo niewiáſtá/ mogą z inſzemi oſobámi w ſtan małżeńſki wſtąpić.]

Ambroſ: in Cap: 7. Corinth.

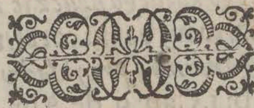
[Godźi ſie mężowi poiąć inſzą żonę / ieśli opuśćił żonę cudzołożnicę.] *Skąd ſie pokázuie, iż* conſenſus parentum *należy* ad eſſentiam matrimonii, *ſam to bowiem Bog práwo vczynił,* Exod:22.℣ 16. 34.℣ 16. Deut: 7.℣.3. 22.℣ 16. Jerem: 29.℣ 6. 1.Cor:7.℣ 38. *ſámá náturá, iáko vczy y Auguſtyn*, Epiſt: 233., *tego káżdego náuczyć może, ſłowá iego ſą:* [Máćierzyńſka wola/ w wydániu corki/ iáko mniemam/ náturá przekłáda.] *Czego mamy y przykład v Ambro: w Hermionie, choć Pogánce,* Lib: 1.Cap: 9. de Abr, *ktora, kiedy iey mowił* Oreſtes, *áby zá ń ſzłá, powiedźiáłá:* [Małżeńſtwá moiego wźiął ná ſie ſtáránie oćiec moy. Nie ieſt to bowiem moiá rzecz.] *Pokázuie ſie y to ztąd, iż małżeńſtwá przymuſzone ábo gwałtowne, nie máią być miedzy Krześćiány, pod karániem Kośćielnym y Ceſárſkim. Náoſtátek, y to ſie pokázuie, iż oſobie wolney, á niepomázáney, y niewinney, godźi ſie po roz-*

wodźie

wodźie w stan małżeński wstąpić ieśli chce, wolno sie też y poiednáć, y z sobą mieszkáć, nie zákázuią tego y Doktorowie krześćiáńscy, y owszem rádzą, iáko Augustyn, Causa 32. Quæst: 1. Can: Quod. Can: Non. y przywodźi zá sobą Michol, ktorą Saul wźiąwszy Dawidowi, dałią był inszemu: y one cudzołożnice, ktorą Pan rozgrzeszył. Wolno też y nie mieszkáć, ieśli nie chcą. Sálomon powiedźiał, Proverb: 18. [Kto trzyma cudzołożnice/ głupi y niezbożny iest.

Chrisostom nápisał, Causa 32. q: 1. Can: Sicut. Jáko okrutny y niezbożny iest / ktory cnotliwą żone opuszcza / ták głupi y niespráwiedliwy iest / ktory trzyma nierządnice / ábowiem iest pátronem/ ábo obrońcą szkárádnośći/ ktory tái występku żeninego.]

Concilium Elibertinum táki dekret vczyniło, Can: 65. [Jeśliby sie żoná zcudzołożyłá ktorego Xiędzá/ á wiedźiałby o tym mąż iey/ y nieporzućiłby iey záraz/ áni przy śmierći/ niechay nie bierze społeczności. Ne ab his, qui exemplum bonæ conversationis esse debent, videantur magisteria scelerum procedere.]

ZAPOWIEDZ.

Rześciánie mili / ieſt rzecz wiádo- ma wam wßytkim/iż dwie oſobie w ſtan swiety małżeńſki wſtepuią : y żadáią tego iednym ſercem / áby przed oblicznośćią Zgromádzenia
Mat: 28 ℣ 19. wáßego/w imie Bogá Oycá y Syná y Duchá s° mogli być złączeni w ſtan małżeńſki/ Poniewaß
Tob: 7. ℣ 12. niemáß żadney rzeczy tákowey / ktoraby mogłá przekáżić te ſpráwe od Bogá przeyżrzáną. A dla tego po was tego żadáią.

Naprzod/Abyśćie byli swiádkámi porządne- I.
go/y vczćiwego ich złączenia w ſtan Małżeńſki.

Druga / Abyśćie nád nimi wzywáli chwale- II.
Gen: 24 ℣ 60. bnego imienia Páńſkiego/ Aby im Pan Bog błogosłáwił w tym ſtanie Małżeńſkim/ y ſam ie złączył miłośćią Małżeńſką / A przećiw wßytkim siłom ßátáńſkim/ mocą ſwoią/ przez vsługowánie náße vtwierdźił. Co wßytko áby Pan Bog ſpráwił/rzeczmy ſpołecznie Amen. ℟ Amen.

Zá tym rzecze Miniſter:

W imie Páńſkie / ktorzy maćie wſtąpić w ſtan Małżeńſki/wyſtąpćie.

A gdy wyſtąpią vczyni do nich rzecz Miniſter:

Nápominánie do nowożeniow.

To nápominánie według baczenia Miniſtrowſkiego, y według oſob ma być czynione, ábo opußczone.

To naprzod maćie wiedźieć/ ták ty Pá-
nie młody / iáko y ty Pánno/ że wam sam
Pan Bog slub dawa. Bo ktory żone przey
źrzał/ten też sam slub dawa y złacza. Co
y sam Pan Krystus twierdząc / mowi/
[*Co Bog złaczył, człowiek niechay nie rozłacza.*] Mat:19 ℣ 6.
Ano y Ráguel / oddawáiąc Corke swoie Tob:7. ℣ 15.
Sare/ zá żone Tobiaszowi/ mowił/ [*Pan
Bog niech bedźie z wámi, y on was sam niechay zła-
czy, nápełniwszy was błogosłáwieństwem świe-
tym.*]

Druga/ Y to maćie pámietáć/ że wy sámi
sobie slubowáć bedźiećie w stanie Mał-
żeńskim żyć/ podług woli Bożey: Gdyż pá-
mietayćie to/ że zezwolenie społeczne dwu
osob/ wiąże stan Małżeński/ przy ktorym
zezwoleniu zostawa slub/ A nie przy tym/
ktory tylko zezwolenia osob pyta.

Trzećia/ Y to maćie vważáć teraz/ że o-
sobá Duchowna/ to iest sługá Boży/ w tey
spráwie nic inszego nie iest/ iedno sługą y po-
słem Bożym / ktory tylko wászego zezwo-
lenia pyta/ ono ludźiom oznáymia / wam
błogosłáwi / á imieniem Bożym widomie
slub wász vtwierdza. A dla tego to mo-
wią/ ábyśćie tego slubu lekce nie powáżá-

li/á

I. Synesius *Biskup mowił, pisze* Niceph: Lib:14. cap:55. [Mnie y Bog sam/ y zakon/ y sámá ręká święta Theophilowá żone dáłá/ y dla tegoż wszytkim opowiedam/ y oświadczam/ iż iey zgołá nie opuszczę, y nie bede z nią iáko cudzołożnik spráwy táiẽney miewał/ y owszem chce/ y życzę sobie/ áby mi śię wiele pobożnych dźiatek národźiło.]

II. Eugenius Papa IV. in Decr: Con: Flor. [Przyczyná włásna Małżeństwá iest/ społne zezwolenie / słowy wyrázonemi.]

III. Bellarm: Lib.1. Ca:6. de Matr: Potrzebá z Dekretu Kośćielnego/ áby był sługá kośćielny/ ktory by zezwolenia Małżonkow pytał/ y ono pochwalił/ y oznaymił / y błogosłáwieństwem Kiężỹ potwierdźił. Ale własnie ktorzy sákrámẽt małżeństwá czynią / sámi małżonkowie są.]

Tenże zápomniawszy się mowi, ibid: Cap:7. [Błogosłáwieństwo Kięże/ nie z istoty małżeństwá. Abowiem táiemne małżeństwá/ są prawdźiwym Sákrámẽtem/ choćiażby tám nie było żadnego Ministrá kośćielnego.] *Támże* Cap:8. [Sámi się Małżonkowie wiążą.] *Tenże* Lib:1. Cap:9. de Extr: Vnct: żadne° niemász Sákrámentu/ ktoryby nie potrzebował Kiędzá / oprocz Krztu / dla wielkiey iego potrzeby/ y Małżeństwá. Abowiem w społnym zezwoleniu żeniących się należy.]

li/á ná potym nie mowili / [Ktoż nam dawał ślub?]
A to nie człowiek ſłyßyćie/ále ſam pan Bog dawa
ślub / ná ktory dobrowolnie ſámi zezwalaćie.

Mat:19 ỳ 6. Tob: 7. ỳ 15.

Náuká małżonkom z pytániem.

PYtam ćie imieniem Bożym/ Jeśli ty chceß/ Nicolaus Papa apud Gratianū. Cau:30. Q: 2. Cā: Vbi. [Gdźie nie máß zezwolenia oboygá/tám nie máß Małżeńſtwá.]
z dobrey woli / y z dobrym rozmyſłem/
wźiąć tę zá żonę / ktorą podle siebie wi-
dźiſz? ℟ Chcę zá pomocą Bożą. Pytam też ćiebie/
Jeśli ty dobrowolnie / bez przymußenia / chceß
wźiąć zá mężá tego/ktorego podle siebie baczyß/
ktory też ćiebie zá żonę ſwą bierze. ℟ Chcę zá
pomocą Bożą. Rzecze Miniſter: Nim przyſtąpimy do
ślubu : To naprzod pámiętay / Iż ćię ſam Pan I.
Bog do tego ſtanu powoływáć raczy. K temu/ II.
Tę ktora podle ćiebie ſtoi/ z ręki ſwey zá żonę tobie
Prover 19. ỳ 14 dawa. Solomon mowi/[Bogáctwá bywáią dawáne
od rodźicow, ále żoná mądra od Bogá.] Nád to/ Znay III.
to/ że ćię Pan Bog dawa zá mężá/ y zá Páná/ zá
głowę / y zá przyiaćielá tey Pánience. Páweł
1Cor:11 ỳ 3. święty mowi/[Głową niewiásty ieſt mąż.] Co wßyt-
Eph: 5. ỳ 23. ko vważywßy/ Nápominam ćię z vrzędu ſwe-
go/ ábyś ná te powinnośći Małżeńſkie pomniał.

Naprzod/ Abyś ty tę żonę ſwoię od Bogá dá- I.
ną miłował iáko siebie ſámego. Páweł święty
Eph: 5. ỳ 25,28 mowi: [Mężowie miłuycie żony wáße, iáko ćiáłá wáße.]
Abyś ſię przećiwko niey / ſrogim y okrutnym nie

okázowal / ále żebyś czásem przebaczał niedo-
státki iey / łáskáwie zbaczeniem znosił / folguiąc iey
iáko naczyniu mdłemu / Ile w tych rzeczách / kto-
reby nie były przećiwko Bogu / áni przećiw po-
winnośći Małżeńskiey. Páweł święty mowi:
[*Mężowie, nie srożćie sie przećiwko żonom wáßym.*] Colo:3. ℣ 19.
Miey ią też w vczćiwośći: Bo nie iest niewolni-
cą / áni podnożkiem / ále towárzyßem twoim.
Piotr święty mowi / [*Mężowie mießkayćie z żonámi* 1.Pet.3. ℣ 7.
*wedle vmieietnośći, wyrządzáiąc vczćiwość iáko mdley-
ßemu naczyniu niewieśćiemu.*] Miey też o niey stárá-
nie / vczćiwie ią chowáy / według twego przemo-
żenia / Bo iest ćiáło twoie / iáko mowi sam Pan
Bog / [*Będą dwoie iednym ćiáłem.*] Gen:2. ℣ 24.

II. Druga / Slub czystośći Małżeńskiey / ábyś
iey záchował: Abowiem to iest roskazánie Boże. Exod: 20:℣ 14. Eccles: 41.℣ 27.
Bo ieśli ty chceß widźieć po niey / to co iest vczći-
wego / záchowayże sie też ty przećiwko niey / iáko
należy ná vczćiwego. A to miey zá náukę / ábyś żo-
nę twoię rządźił w boiáźni Bożey / oney páno-
wał / roskázował / nie oná tobie. Do czego ćie pro-
wádźi Syrách / mowiąc: [*Nie daway sie w podtul* Eccl:9. ℣ 2.
żenie, áby nád tobą gory nie wźiełá.]

Aug: Serm: 46. de ver. Dñi. [Małżonkowie / záchowayćie wiárę wáßę Małżonkom. Mężu chceß po żenie czystośći / day że iey przykład / ßukaß nienáruszoney / bądźże sam nienáruszony / czystey żądaß / nie bądźże sam nieczysty.]

III. Trzećia / A to pámiętay ábyś nigdy żoną two-
ią nie gárdźił / y oney nie opußczał / ták czásu ßcze-
śliwego / iáko y nießcześliwego / choćby też ná nię
pan Bog chorobę dopuśćił. Abowiem śie pan
Bog gniewa / gdy mąż gárdźi żoną swą / y one o-
pußcza. A mowi przez Máláchiaßá proroká: [*Nie*

Mal:2. ♈︎13. *bede wiecey pátrzył ná ofiáre twoie, ábowiem żone twoie w nienawiśći maſz.]*

Eccl:4. ♈︎35. ẞ Czwarta: Náuczay też tego ſwego towárzyſzá wſzytkiego dobrego/ one nie ſmeć/w pokoiu z nim żiy/á nie w kłopoćie. Pámietay co mowi Syrách: [*Nie bądź iáko lew w domu twym, á nád domownikámi twemi nie ſroż ſie ſzalenie.*] A ieslić też czáſem do dobrego rádźi/ ſłuchay iey. Ano y Abráhám/ y Nábálżon/ w rzeczách vczćiwych/ dobrych/ y pożytecznych ſłucháli. IIII. Cato Lib:3 Vxoris linguam, ſi frugi eſt, ferre memento.

Gen: 21 ♈︎12. 1. Regũ 25. ♈︎37.

Náoſtátek/ Y to ieſzcze Pan Bog kłádźie ná ćie/ ábys ty żywnośći nábywał/ w boiáźni Bożey/według twego powołánia/mowiąc: [*W poćie czołá twego bedźieſz nábywał chlebá.*] A iesli chceſz/ áby ćie pan Bog błogoſłáwił/ w pracey y w ſtáraniu twoim/ vdźielayże vbogim/ y niedoſtátecznym żywnośći. Tobiaſz mowi:[*Czyń iáłmużne z máietnośći twoich, niechay nie bedźie oko twe nieochotne, gdy iáłmużne czyniſz. Nie odwrácay oblicza twego, od człowieká vbogiego, á oblicze Boże nie bedźie odwrocone od ćiebie.*] V.

Gen: 3. ♈︎19. Tob: 4. ♈︎7.

Te náuki dawſzy młodemu Pánu, bedźie go pytał o te rzeczy:

Deut:23 ♈︎21. Pytam ćie przed Bogiem/ y przed tym zgromádzeniem/ Ieslíże ty slubuieſz Bogu/ y temu ſwemu Towárzyſzowi/ te wſzytkie powinnośći Małżeńſkie oddawáć/y chowáć? Resp: Slubuie zá pomocą Bożą.

TVs ſłyſzáłá/ iáko ten/ ktory wedle ćiebie ſtoi/ktoregoć Pan Bog/ zá Męża y Páná/

 zá gło-

zá głowę y towárzyszá dawa/ obiecuie/ y slubuie z toba żyć do śmierći / według roſkazánia Bożego: A zá pomoca Boża/to wszytko wykona:tylko ſie ty ſámá o to ſtáray / áby z ćiebie nie byłá przyczyná do złego. A nie bedźie/gdy te rzeczy bedźieſz záchowywáłá/ktore naleza ná twoy ſtan.

I. Naprzod te powinność ná ćie pan Bog kłádźie/ ábyś meżá ſwego / ktoregoć pan Bog dał/ miłowáłá małżeńſka miłośćia. Páweł świety mowi:[*Zony niech miluia meże ſwe.*] Tit: 2. ℣ 4.

II. Druga/ ábyś Meżowi ſwemu ślub czystośći małżeńſkiey chowáłá záwſze/ przykłádem Zuzánny pániey świetey. Dan:13. ℣ 22.

III. Trzećia/ Maſz go czćić y ſzánowáć/iáko przyiaćielá miłego/ nád ktorego niemáſz po pánu Bogu bliższego/ y życzliwszego. Pomni ná Sare pánia świeta/ktora máiac w vczćiwośći meżá ſwego Abráhámá/zwáłá go pánem ſwoim. 1.Pet:3. ℣ 6.

IV. Czwarta/ Badź poddána/ y posłuszna iemu/ iáko głowie y pánu ſwemu. Bo wiedz/że on tobie ma roſkázowáć y pánowáć/nie ty mu:on toba ma rzadźić/nie ty nim. To ieſt wola Boża/ktory mowi:[*Wola twa bedźie poddána meżowi twemu, y on tobie pánowáć bedźie.*] á im ćie wiecey bedźie ważył/ tym ſie maſz przed nim wiecey vniżáć. A gdyby ćie kto náuczał/ y do tego wiodł/ ábyś miáłá wyſtapić z posłuszeńſtwá/ y z powinnośći ſwoiey/ Nie ſłuchay w tym ám rodźicow / ktore maſz w tym opuśćić: badź ty poddána Meżowi. A gdy Gen:3. ℣ 16. Ephes: 5. ℣ 22. 1. Pet:3. ℣ 1.

widźiß meżá ſráſowliwego y zágniewánego prze
ćiwko ſobie/ nie ſprzećiwiay ſie/ ále w milczeniu/ y
w pokorze znoś wßytko / chceßli vyść kłopotu/
bos w mocy iego. Sálomon mowi: [*Skromna od-*
Prov:15 ỹ 1. *powiedź, vśmierza gniew; á słowá vßczypliwe, popedli-*
wość wzrußáia.]

Náoſtátek/ y to też v siebie vważ/ á záwße ná
pámięci miey/ Iż ćie pan Bog dawa meżowi twe
Prov:12 ỹ 4. mu Zoną/ Towárzyßem/ Przyiaćielem/ Rátun-
14. ỹ 1. kiem y Ozdobą: Ku pomocy/ nie ku zawádźie: Ku
18. ỹ 22. weſelu/ nie ku záſmuceniu: Ku ozdobie/ nie ku zá-
Gen: 2. ỹ 18. ſromoceniu domu iego: Ku rządzeniu / nie ku v-
Eccl:4. ỹ 9. padkowi: Dla goſpodárſtwá / nie dla proznowá-
Eccl:36 ỹ 24, 26 nia. Duch świety mowi: [*Zoná cnotliwa ieſt ozdobą*
Tob:10. ỹ 13. *meżá ſwego, ále ktora go ſromoći, ieſt vpadkiem y śmier-*
ćią iego.] A przetoż żadną rzeczą meżá nie záſmu-
cay / onego ßánuy / powinne iego czći/ czeládźią
dobrze rządź/ dom porządnie ſpráwuy/ á ſámá ſie
záchoway bez nágány. W proznowániu ſie też nie
Eccl:33 ỹ 29. kochay. Mowi Syrách:] *Z proznowánia nic dobre-*
go nie przychodźi.] Co gdy wßytko vczyniß / znay-
dźieß łáſke v Bogá / miłość v meżá/ ſławę dobrą
v ludźi vczćiwych. Pomni co mowi Syrách:
Eccl:25 ỹ 1. [*Trzy ſą rzeczy, w ktorych ſie kocham, ktore ſie Pánu Bo-*
gu, y ludźiom podobáią, Zgodá bráterska, Przyiaźń mie
dzy krewnemi, á gdy mąż y żoná zgodnie ſie miedzy ſo-
bą záchowáią.]

Aug: Cauſa 31. q: 1. Ca: Deus. [Bog meßczyzne y białogłowę dla rozmnożenia narodu ludzkie° Małżeńską czyſtośćią złączył.] Gloſſator *támże dokłáda*, [A przetoß czyſtość ieſt miedzy małżonkámi.] *Tenże* Cau: 33. q: 5. Can Eſt. [Jeſt ten porządek przyrodzony miedzy wßytkimi/ áby żony służyły meżom / á dźiatki rodźicom: Abowiem/ nie byłáby żadna ſpráwiedliwość / gdyby mniey wietßy służyć mnieyßemu.]

Pytanie.

A ták pytam ćie imieniem Bożym/ Ieśliże ty

temu

temu ſwemu Mężowi / ślubuieſz te wſzytkie po-
winnośći Małżeńſtwá świetego oddawáć / y
chowáć: ℟ Slubuie/ zá pomocą. *Zátym rze-
cze Miniſter:* To wſzytko/ co tu ſobie ślubuiećie/ nie-
chay będźie Bogu iáwno/ y wam ſámym/ tákże y
wſzytkiemu zgromádzeniu.

Oddawánie Pierśćieni ábo Wieńcow.

Tertu: Lib: Apol: Ca: 6 [żadne członki v biáłychgłow nie znáią złotá, procz iedne° pálcá/ ktory oblubieniec dawa oblubienicy przy ślubie.] Chris: Hõ: 9. in Epiſt: ad Timot: [Dla tego kłádą wieńce ná głowę/ áby byly znákámi zwyćieſtwá iż od wſzeteczeńſtwá nie ſą zwyćiężeni. A ieśli kto będąc zwyćiężony nierządē/ do wſzetecznic ſię przyłączył/ dla czegoſz w Wieńcu chodźi:]

A ták ku zápieczętowániu tego ślubu / dayćie
ſobie Pierśćienie/ ábo Wieńce.
A wźiąwſzy od nich Pierśćienie, ábo Wieńce, rzecze:
Ten obyczay záchowalſię zdawná/ iż ſobie oſo- Gen:24 ℣ 47.
by przy ślubie dawáły Pierśćienie/ ábo Wieńce/ Iudit: 10. ℣ 1.
ná znák ślubu/ czyſtośći/ y ná pámiątkę towárzy-
ſtwá nieroſtárgnionego.
A dawáiąc Pierśćień, ábo Wieniec młodemu Pánu, rzecze:
Weźmi N: znák ślubu/ y miłośći małżeńſkiey
nie rozerwáney do śmierći od żony ſwey. *A do
Pánny:* Weźmi N: y ty znák ślubu y miłośći mał-
żeńſkiey nierozerwáney do śmierći od męża ſwe-
go. *Zátym rzecze:*
Dayćie ſobie iuż ręce zobopolnie w imię Boże.
A gdy ſobie dádzą ręce, rzecze Miniſter do młodego Páná:
Mowże głoſem ze mną:

PRZYSIĘGA.

Ja N: biorę ćiebie N: zá iedy-
ną, á włáſną Małżonkę ſwą,

od Boga daną. Y tobie ſię też oddawam, zá iedynego, á włáſnego Małżonka twego: Y ślubuię[a] ná ſumnienie moie, przed Bogiem, y przed tym wſzytkim zgromádzeniem, cnotę, wiárę, y miłość Małżeńſką záchowáć; Ciebie nie opuſzczáć, czáſu ſzczęśliwego, y nieſzczęśliwego, Ani w chorobie, áni w żadney przygodźie. Slubuię y to, nád ćię inſzey żony, áni oſoby, nie znáć, do twey, ábo mey śmierći. Czego wſzytkiego, niech mi będźie Pan Bog, w Troycy iedyny, świádkiem, y wſpomożeniem. Amen.

[a] 2. Cor: 1 ℣ 12, 23

Gratianus te słowá ma, Cauſa 30. q: 5. in Cã: Si quis [W Małżeńſtwo wſtepuię/ ieśli rzekę/ Przyśięgã/ iż ćię zá żonę będę miał.] Tenże Cauſa 22. q 1. in Can: Quod. [Ináczey przyśięgano w ſtárym zakonie/ ináczey w pierwſzỹ kośćiele/ ináczey teraz. W ſtárym zakonie przyśięgano: żywie Pan/ żywie duſzá moiá to mi niechay Pan uczyni/ ⁊c. W pierwſzym Kośćiele przyśięgano/ Swiádkiẽ mi ieſt ſumnienie, że to mowię przed Bogiem. A dźiśia przyśięgáią/ niechay mię ták Bog wſpomoże.]

Zátym rzecze do Pánny: **Mowże też ty Pánno głosem:**

Ia N: biorę ćiebie N: ʒá iedynego, y włáſnego MĘZA ſwego, od BOGA dánego, Y tobie ſię teʒ oddawam, zá iedyną, y włáſną Małʒonkę twoię. Y ślubuięć ná ſumnie nie moie, prʒed Bogiem, y przed tym zgromádʒeniem, cnotę, wiárę, y miłość Małʒeńſką záchowáć; Ciebie nie opuſʒcʒáć, cʒáſu ſʒcʒęśliwego, y nieſʒcʒęśliwego: Ani w chorobie, áni w ʒadney prʒygodźie. Slubuięć y to, nád ćię inſʒego Męʒá áni oſoby nie ʒnáć, do twey ábo mey śmierći. Cʒego wſytkiego niech mi będźie PAN BOG, w TROYCY iedyny, świádkiem y wſpomoʒeniem. Amen.

Tob: 7. ℣. 15. *A trzymáiąc ręce ich Minister, rzecze:*

VTWIERDZENIE.

1. Cor: 4. ℣ 1. Ja sługá páná Krystusow/ á száfarz taiemnic
Mat:19. ℣ 6. Bożych/ten stan Małżeński vtwierdzam w Imię Oycá y Syná y Duchá świętego / Mowiąc one słowá: [*Co Bog złączył, człowiek niechay nie rozłącza.*] Ná co wszyscy rzeczmy Amen. ℟ Amen.

Zá tym rzecze Minister:

Ku záleceniu Małżeństwá świętego/ y ku okazániu iego zacności y trwáłośći / Posłuchayćie Ewángeliey świętey/ktorą nam opisał Matthe-usz święty/w rozdziale dźiewiętnastym.

EVANGELIVM.

PRZYSZLI do Iezusá Pháriżeuszowie, kusząc go, y mowiąc mu: Godźili śię człowiekowi opuśćić żonę swą, dla káżdey przyczyny? A on odpowiedáiąc, rzekł im: Nie czytáliśćie, Iż ktory vczynił od początku, męszczyznę y niewiástę vczynił ie, y rzekł, Dla tego opuśći czło-

Amb: Ep 70 [Ponieważ złączenie Małżeńskie potrzebá poświęćić/ zasłoną Xięży/ y błogosłáwieństwem. A iákosz może być názwáne złączeniem Małżeńskiem / gdźie nie-mász zgody w wierze? Gdyż y modlitwá ma być spolna/ iákosz miedzy rożnemi w nabożeństwie/ ma być spolna miłość złączenia małżeńskiego? Częstokroć wiele ich / będąc vwiedźieni miłośćią Białychgłow/ wiáre swoie wydáli/ iáko on Lud w Beelphegor: Numer 25.

wiek Oycá y Mátkę, y przyłączy się ku żenie swey, y będą dwoie iednym ćiałem: á tak iuż nie są dwá, ále iedno ćiáło. Co tedy BOG złączył, człowiek niechay nie rozłącza. Rzekli mu: Przecżże tedy Moyzesz roskazał dáwáć list rozwodny y opuśćić ią? Rzekł im: Iż Moyzesz, prze zátwárdźiáłość sercá wászego dopuśćił wam opuszczáć żony wásze: lecz od początku nie było ták. A powiedam wam: Iż ktobykolwiek opuśćił żonę swoię, oprocz dla wszeteczeństwá, á insząby poiął, cudzołoży: A ktoby opuszczoną poiął, cudzołoży.

Z tych słow łatwie zrozumieć możećie / iáko iest mocne / y nie roztárgnione Małżeństwo / od Páná

Bogá postánowione / ktore tylko śmierćią / ábo iákim nierządem bywa rozłączone. A przetoż v- pominam was z vrzędu swe° / nie dawayćie sobie z obu stron/do rozłączenia przyczyny żadney/Ale owszem stáraycie się / áby przysięgá Małżeńska między wámi cále/y zupełnie trwáłá: ieden dru- giego nie zdradzáiąc / áni oszukywáiąc/ áni opu- szczáiąc. Ktore słowá Krystusá páná/ vważáiąc
1.Cor:7 ℣ 10. Páwel święty/mowi:[*Wmałżeństwie będącym opo- wiedam,nie ia,ále Pan,iżby się żoná od męża nie odłączá- łá: A ieśliby się odłączyłá,niechay zá mąż nie chodźi, ábo się z mężem niech poiedna, á mąż żony niech nie opuszcza.*] Co sam pan Bog niechay spráwuie w was. O co vpadszy ná koláná / modlmy się społem pánu Bo- gu tymi słowy:

MODLITWA.

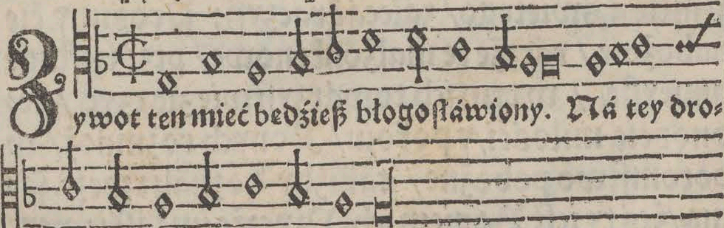
Tob: 7. ℣8, 10. WSzechmogący/wieczny/ á miłośierny Boże / Oycze Páná nászego Jezusá Krystusá/ ktory brzydząc się nieczysto- śćią/á karząc cudzołostwo/rozmáićie/stan Mał- żeństwá świętego/ zálecáć raczysz: Prosimy ćię nabożnie / ráczże te małżonki nowe/ przez vsługę ninieyszą / w tym ich towárzystwie złączyć / ie- dnośćią miłośći/y pokoiu/ Y onych rozmnoż/ w potomstwo pobożne / ták iżby doználi rzeczą sá- mą/żeś ty iest Bogiem ich. Vżyczże im łáski twey/ y Duchá twego świętego / * áby w tym stanie po- dług woley twey żyli / pobożnie / y vczćiwie ná świećie się rządząc. Ráczże też okazáć błogosłá-

wieństwo/ twoie święte/ nád nimi/ ktoreś obfićie
okázował Oycom náßym/ á sługom twoim: R o-
one rácz ćießyć / y wysłuchawáć we wßelákim
krzyżu y vtrapieniu/ po wßytek czás żywotá ich.
A potym dayże im też żywot wieczny. Vczyńże to
wßytko dla miłego Syná twego / á Páná náße-
go/ Jezusá Krystusá/ Ktorego imieniem ćiebie
nabożnie wzywamy/ Oycze náß/ ⁊c.

Conc: Car: IV. Can: 13.
[Oblubieniec y Oblubienicá/ gdy máią być błogosłáwieni od Xiędzá/ tedy przez rodzice/ álbo Dziewosłęby niech będą doprowádzeni / ktorzy gdy wezmą błogosłáwieństwo/ teyże nocy / dla vczćiwośći onego błogosłáwieństwá/ niech śpią w pániensftwie]

BŁOGOSŁAWIENSTWO.

Pan Bog wßechmogący/ ktory was wezwał/
do tego Małżeństwá świętego / ten sam niechay
was złączy w iedno ćiáło/ związką Duchá świę-
tego. Niech będźie záwße zwámi/ ábyśćie mogli
w tym świętym Małżeństwie / okazáć one dźi-
wną Táiemnice / ziednoczenia Krystusá z Ko- Eph: 5. ℣ 32.
śćiołem iego/ y oną śie społecznie ćießyć. Niechay Tob: 7. ℣ 15.
że też nád wámi rozmnoży hoynie błogosłáwień- Gen: 24 ℣ 60.
stwo swoie Boskie/ y tym wßytkim obdárzy/ co-
by było z chwałą iego/ z poćiechą wáßą/ y rodźi-
cow wáßych: *Tu záśpiewáią Psalm* 128.

Tob. 8.

Ktory zna wiecznego Páná swoiego/ Kboi śie iego z sercá
práwego.
Przytym roskazánia będźieß strzegł iego / Nie máiąc su-
mnienia nątárgnionego.

Bedźieß teß pożywał ſwoich rąk prace / A ták bedźieß ſłynął v Bogá w łáſce.

Bedźie w domu żoná obfitowáłá / Jáko winny korzeń owoc dawáłá.

Synowie cnotliwi do ſtołu siedą / Drzewu oliwnemu podobni będą.

Ták weźmie żywiący / w małżeńſkim ſtanie / Kromia pochyby / vbłogoſłáwienie.

Tákiemu káżdemu / Boże wßechmocny / Vkázuy łáſkę ſwą / we dnie y w nocy.

Boże ktory mieyſce / obrałeś ſobie / W Jeruzálem mieśćie / y ná Syonie.

Day temu oglądáć ßczesliwe Wnuki: A ſmutku nie poznáć / áże ná wieki.

Pokoy Jzráelá / dayże też widźieć / Aby twoiá chwáłá / mogłá mieyſce mieć.

Day to wßytko Pánie námiłośćiwßy / Przez ſwe swiete imię / ná nas weyźrzawßy.

Bogu Oycu Synu Duchu swietemu / Niechay bedźie chwałá / Pánu wiecznemu / Amen.

A ieśliby ſię tráfiło, iżby názáiutrz nowi Małżonkowie o Modlitwę prośili, tedy tą Modlitwą z nimi bedźie ſię modlił Miniſter po Modlitwách poſpolitych: Abo ią też do wßytkich obroći. Vczyniwßy w przod nápominánie krotkie ná one ſłowá Geneſ: 1. ℣ 27. *ábo* Pſal: 67. *ábo co bedźie widźiał byc potrzebnego ſłucháczom.*

MODLITWA.

Tob. 8. O Boże Oycze náß / Boże Oycow náßych / Oycze Páná náßego Jezuſá Kryſtuſá / ćiebie chwalą niebo y źiemiá / morze / Anieli / ludźie / y wßytko ſtworzenie: bos ty ieſt chwalebny / y błogoſłáwiony ná wieki. Tyś ſtworzył Adámá / y dałeś mu Ewę zá máłżonkę ku podpomożeniu /

mozeniu / y rátunku. Tyś Pánie nas sam w ten stan Małżeński złączył. Przetoż ćie pokornie prosimy / weyźrzyſz ná nas okiem miłosiernym: Zmiłuy sie nád námi / á wysłuchay nas. Day nam znáiomość imieniá twego świetego / zá czym nam wſzytkie inſze rzeczy łatwie przyidą. Słowá twego świetego / y łáſki twoiey świetey / od nas nie odeymuy: Oblicza Oycowſkiego nie odwrácay: reki ſzczodrobliwey nie ſkurczay: fráſunki y kłopoty / w poćieche obrácay: pracom náſzym błogosław: te troche ktorą mamy / rozmnażay: łáſke v siebie / y v ludźi pobożnych nam ſpráwuy: od złego odwodź: mysli / słowá / y vczynki tobie przećiwne / á nam ſzkodliwe / y Kośćioł zgárſzáiące od nas oddalay. Dayże nam też dobre zdrowie / zgode / miłość / y pokoy / w tym Małżeńſtwie: Potomſtwo day oglądáć tákowe ktoreby było zchwałą twoią / y z poćiechą náſzą. Sprawże też to moy miły pánie / ábyſmy sie mogli ſpołē zſobą zſtárzeć / w błogosłáwieńſtwie twoim. Vczyńże to Oycze miły / dla zasługi Syná twe° miłego / w ktorego imieniu / tobie sie modlimy. Oycze náſz / ktoryś. zc.

Tu mogą záſpiewáć Pieśń o Małżenſtwie, **Bog gdy niebo źiemie ſtworzył. zc.** *Abo*, **Błogosław nam naſz pánie / zć.**

ODPRAWOWANIE NABOZENSTWA w dni pewne.

Hieronimus in Cap: 4. Galat:

RZecze kto: Jeſliż dni záchowywáć ſie nie godźi/ y mieśiecy/ y czáſow/ y lat: Tedyć y my w tákowyß grzech wpadamy/ iż záchowuiemy Srzode/ Wielki Piatek/ dźień Niedźielny/ poſt Czterdźieſtodniowy/ Swieto Wielkonocne/ y Swiatki/ tákże według rożnych kráin ná cześć Meczennikow vſtáwione rożne czáſy. Ná to kto po proſtu odpowiedźieć chce/ powie/ Iż nie te ſą Zydowſkich świat dni/ ktore náße: Abowiem my nie Przaśnikow Wielkanoc obchodźimy/ ále zmartwych wſtánia y krzyżá. Ani śiedmi Niedźiel obyczáiem Zydowſkim w Swiatki nie liczymy/ ále Duchá świetego przyśćie czćimy. A iżeby nieporzadne zgromádzenie ludu wiáry w Kryſtuſá nie vmnieyßálo/ dla tegoż pewne dni poſtánowione ſą/ ábychmy ſie weſpoł zchodźili. Nie iżeby on dźień/ w ktory ſie zchodźimy był zacnieyßy nád inße: ále/ áby ktoregokolwiek dniá zgromadzamy ſie/ z oglądánia śiebie ſámych zobopolnego/ wietßa nam rádość wßytkim vroſłá. Lecz kto chce ſubtelniey ná te quęſtia odpowiedźieć/ to twierdźi/ iż wßytkie dni ſobie rowne ſą/ áni tylko w Wielki Piatek Pan Kryſtus krzyżuie ſie/ y w dźień Niedźielny zmartwych wſtáie/ ále záwße zmartwych wſtánia Páńſkiego dźień świety ieſt/ y záwße ćiáłá Páńſkiego pożywa. A poſty zgromádzenia w pewne dni/ od ludźi roſtropnych poſtánowione ſą/ dla tych ktorzy wiecey ſie świátem paráią/ niż Bogu dogadzáią/ y nie mogą/ owßem niechcą/ przez cáły czás żywotá ſwego do zgromádzenia chodźić/ y przed ludzkimi ſpráwámi Bogu modlitw ſwych o-

fiáry ofiárowáć.] *Toż mowi* August: Epist: 118. ad Ianuar: *y* Epist: 86. ad Casulanum. Polidorus lib: 6. Cap: 18. de Invento: rer: *A ták świętá są postánowione miedzy Krześciány, nie dla proznowánia, áni dla piiánstw, tańcow, &c. ále dla rozmyślawánia dobrodźiejstw Bożych, y dla nabożeństwá: iáko dla słuchánia słowá Bożego, dla Piosneczek Duchownych, dla Modlitw, dla vżywánia Sákrámentow.*

NIEDZIELA.

Actor: 20. ℣ 7.

Swięcenie Niedźiele z dáwna iescze od czásow Apostolskich zá chowáne iest.

[PIerwszego dniá w tegodniu/ zebrał Páweł zwolenniki/ ku łamániu chlebá.] Augustinus Epist: 86. ad Cassulan: [Pierwszy dźień po Sobocie/ ná ten czás názywano/ ktory teraz Niedźielą zową/ co sie w Ewángeliey iásniey pokázuie Abowiem dźień zmartwych wstánia Páńskiego/ pierwszym dniem po Sobocie od Mátheuszá/ á od inszych trzech Ewángelistow iednym dniem po Sobocie názwány iest: skąd sie pokázuie że ten to iest dźień/ ktory potym Niedźielą názwan iest/ w ktory dźień łamał chleb Apostoł/ iáko sie łamie w Sákrámenćie Ciáłá Krystusowego.]

1. Cor. 16. ℣ 2.

[Pierwszego dniá w tegodniu/ káżdy z was niechay odkłáży zbieráiąc co z dobrotliwośći Bożey będźie mogł.] Theophilactus in hunc locum. [Przez pierwszy dźień w tegodniu/ rozumie dźień Niedźielny/ to iest/ dźień pierwszy po Sobocie/ ábo pierwszy dźień tegodniowy. Ktorego dniá przypominániem/ do iáłmużn rozdawánia nápomina. Owszem y tegoż dniá wspomina táiemnicę.]

Apocal. 1. ℣ 10.

[Ja Jan/ byłem záchwycony od Duchá w dźień páński.] Anselmus *y* Oecumenius, *przez ten dźień Páński, Niedźielę rozumieią. Tákże y* Bullingerus, *y inszy,* In cap. 1. Apocal:

Justinus

Justinus Apologia pro Christianis.

[Zgromádzenie w dźień Niedźielny czynimy / ábowiem w ten dźień napierwey Bog rozpedźiwszy ćiemnośći / y spráwiwszy máteria / świát stworzył. Jezus Krystus też Zbáwićiel nász / tegoż dniá od vmárłych powstał.]

Eusebius De vita Constant. Lib. 4. Cap. 18, 19.

[Constantinus Cesarz/czás sposobny dla modlitw/ dźień Niedźielny postánowił / iáko ten ktory záprawdę zacny iest/y bez wątpienia pierwszy/A żołnierze Królá/náuczyćielá obyczáiow dobrych / ná sládowáli / gdyż też y oni dźień Niedźielny czćili. A modlitwy od Cesárzá spisáne / tegoż dniá mowili. A to áby wszyscy czynili rádźił błogosłáwiony Cesarz/áby ták znienagłá/wszytkich ludźi do chwały Bożey przyćiągnął: A przetoż postánowił áby wszyscy poddáni iego/w dźień Niedźielny święćili/ nic nie robiąc/ Aby wolnie do Kośćiołá Bożego chodźili / żeby ták bez wszelákiey przeszkody mogli sie Bogu modlić.] *Tenże* Oration. de laud. Constant. [Constantinus postánowił/áby ludźie ná káżdy tydźień wespoł sie zgromádźiwszy / dźień Swięty Niedźielny święćili: áby iáko ćiáłá potrawámi karmią/ ták áby też vmysły pismy świętymi posilali.] *Pokázuie sie tedy ztąd, iż dźień Niedźielny Apostołowie święćili, y weń nabożeństwo odpráwowáli. Nie iest tedy święcenie Niedźiele vstáwą ludzką, Abowiem nie postánowił* Constantinus *Cesarz święcenia Niedźiele, gdyż ią święćili ábo obchodźili sámisz Apostołowie, y oni pierwszy Krześćiánie, ktorzy byli dobrze przed Constantinem, dźień niedźielny wspomináią, iáko* Ignatius Epi. ad Magnesian: Justinus Apol. 2. Tert: lib. de Corona Milit. *Ale tylko vstáwę Apostolską odnowił, ábowiem niektorzy zaniedbywáli święcenia Niedźiele, wonym pierszym prześládowániu, żyiąc miedzy Pogány y Zydy.*

Odpráwowánie Nabożeństwá w NIEDZIELĘ.

W Niedźiele trzykroć bywa odpráwowáne Nabożeństwo / gdźie iest Diakon / ábo Lector / y Szkołá: Ráno / przed Południem / y w Wieczor.

Rano. I. Spiewáią dwie Pieśni tylko z Kátechizmu, iedne, Wieczny Boże/ꝛc. *á potym Psalm,* Podźmy z ochotą/ꝛc. *ábo,* Nákłoń Pánie/ꝛc. *II. Kazánie krotkie bywa, wykłáda Diakon, ábo Kátechizm, ábo też Rozdźiał według porządnego czytánia Bibliey. III. Modlitwá poránna bywa. IV. Po Kazániu śpiewáią,* Przez wßytkie dni náße błogosłáwimy ćie/ꝛc. *A rozchodząc się,* Krolowi nád wßemi krolmi/ á Pánu/ꝛc. Psal:95 Psal:86

Przed Południem. I. Stánąwßy Minister v stołu, rzecze te słowá: Bogu Oycu y Synowi y Duchowi świetemu/ Bogu w Troycy świetey iedynemu/niechay będźie wieczna cześć y chwałá/ teraz y záwße. Ná co wßyscy rzeczmy Amen. *II. Vpomni lud do śpiewánia, temi słowy, mowiąc:* Namilßy Krześćiánie/poniewaź nas Pan Bog wßechmogący náto mieysce zgromádźił/ ábychmy mu tu chwałę oddawáli. A ták wßyscy powstawßy / daymyß mu chwałę / ták śpiewáiąc: *Y śpiewáią trzy Pieśni, iedne,* Stworzyćielu wßechmogący/ꝛc. *ábo,* Pánie náß studnico/ꝛc. *ábo,* Chwałá Bogu z wysokośći/ꝛc. *drugą, Psalm, podobny Ewángeliey: trzećią, Dekálog. III. v stołu stánąwßy Minister, vczyni nápominánie kroćiuśieńkie do Spowiedźi. IV. Po Spowiedźi bywa absolutia, to iest, opowiedá-*

Po národzeniu Syná Bożego około roku 140. iáko odpráwowano Nabożeństwo w Rzymie, obácz każdy z Iustyná, ktorego słowá położone są fol:25. y około roku 368. zá Dámásá Papieżá I. ktorego te są słowá, Ep: 2. ad Hier: & hab: Tō: 1. Concil: [Ták wielkiey prostoty v nas wyobráżenie iest/ że tylko w dźień Niedźielny List ieden Apostolski bywa czytan/ á Ewángeliey iedē rozdźiał bywa przepowiedźian / psálmow śpiewánia obyczáiu niemáß/ áni też himnu żadnych nie śpiewáią] *Toć ná on czás w Rzymie, áni*

Psal:113

wiedánie odpuſczenia grzechow, w śmierći y w záſłudze Kryſtuſowey. V. Symbolum śpiewáią po ſpowiedźi y po rozgrzeſzeniu. VI. Wſtąpiwſzy ná Kátedrę, będźie mowił one słowá Apoſtolſkie, ktore ná káżdą Niedźielę máią być mowione: (2. Cor: 13. ℣ 13.) Láſká Páná náſzego Jezuſá Kryſtuſá / ꝛc. VII. Ewángelią czytáią. VIII. Po czytániu śpiewáią, Przez twe słowá/ ꝛc. ábo, Zmiłuy ſię Pánie nád námi/ ꝛc. IX. Po náukách śpiewáią, Pożegnay nas/ꝛc. ábo, Błogoſław nam/ ꝛc. ábo, Rzadź nas Pánie / ꝛc. X. Modlitwy poſpolite z Kátechizmu bywáią, y vpewnienie o wyſłuchániu prośb. XI. Błogoſłáwią ludowi, zwykłym błogoſłáwieńſtwem, mowiąc: Niech nam błogoſłáwi Pan Bog / ꝛc. (Pſal: 95) XII. Zálećiwſzy potrzeby vbogich, rozpuſczon bywa Zbor, śpiewáiąc, (Pſal: 86) Bogu Oycu/ꝛc. XIII. Po śpiewániu, rzecze Miniſter: Imię Bogá Oycá / y iego miłego Syná Jezuſá Kryſtuſá / y Duchá świetego/ niechay będźie ze wſzytkimi námi. Ná co rzeczmy wſzyſcy/ Amen. (Num: 6. ℣ 24.) Idźćieſz w pokoiu/ Pan Bog z wámi ieſt.

W Wieczor. 1. Dwie Pieśni z Kátechizmu śpiewáią, (Pſa: 100) Pánu Bogu wſzechmocnemu/ꝛc. ábo Pſalm, Nuż teraz narodowie źiemſcy / ꝛc. y drugi według porządku Pſálmow. 2. Kátechizm, kedy ieſt Szkołá, ſtudenći mowią. 3. Kazánie bywa, ábo ná Epiſtołę, ábo, ieśli co zbędźie, z Ewángeliey. 4. Modlitwá wieczorna bywa. 5. Rozchodząc ſię śpiewáią, Tobie poruczam Boże moy/ ꝛc. To ták odpráwowáne bywa nabożeńſtwo w dni Niedźielne, począwſzy od Niedźiele pierwſzey po Troycy świętey, áż do Niedźiele pierwſzey Adwentowey.

Margin notes: mſzono, áni grano, áni kropiono, áni kádzono w Niedźielę. — Tych słow śżywano przedtym, gdy ludźi rozpuſczano po nabożenſtwie, Beat. Rhenanus in Lib: 4. Tert adv: Marc: & alii.

Dni Powszednie.

Rano w Poniedziałek, 1. śpiewáią, (Pſal: 113) Proſim ćię ktory mieſzkaſz/ꝛc. y Pſalm, Boże ktory mieſzkaſz/ꝛc.

Margin note: W Kośćiele onym Izráelſkim, dwá kroć przez dźien nabożenſtwo odpráwowano.

We Wtorek, **Ach wßechmogacy/ etc.** *y Psalm,* **Vsłyß prosby moie/ etc.** Ps: 102.

We Czwartek, **Miłosierny Boże Oycze/ etc.** *y Psalm,* **Z glebokośći/ etc.** Ps: 130.

W Sobotę, **Już weßłoświátło słoneczne/ etc.** *y Psalm,* **Tobie nieśmiertelny Pánie/ etc.** 2. Caput *czytáią według porządku czytánia Bibliey świetey, ktorego czynią krośiuśieńką summę.* 3. *Modlitwá bywa poránna.* 4. *Rozchodząc się śpiewáią,* **Krolowi nád wßemi Krolmi/ etc.** Ps: 146.

We Srzodę. 1. *Tákże śpiewáią dwie Pieśni,* **Jezu Kryste Boże wieczny/ etc.** *y Psalm,* **Czáśu tey náßey pokusy/ etc.** Ps: 124.

W Piątek, **Rácz vkázáć miły Pánie/ etc.** *y,* **Mądrość Oycá/ etc.** 2. *Kazánie puł godźiny bywa, dáley nic, wźiąwßy text iáki z Pismá świetego.* 3. *Modlitwá poránna bywa.* 4. *Rozchodząc się, śpiewáią,* **Bogu Oycu/ etc.**

W Wieczor: 1. *Iedne Pieśń śpiewáią,* **Jezu Kryste/ etc.** 2. Caput *według porządku, z Bibliey świetey czytáią, bez wykłádu.* 3. *Modlitwá wieczorna bywa.* 4. *Rozchodząc się śpiewáią,* **Day nam Pánie miłośćiwy/ etc.** *A w Sobote záwße śpiewáią ná Nießporze dwie Pieśni: Psalm,* **Pośpieß się Boże/ etc.** *y,* **Wielbi dußo moiá/ etc.** Psa: 70. Luc: 1.

Mogą być śpiewáne inße Pieśni, według czáśu, potrzeby, y zwyczáiu: tylko, áby tym porządkiem odpráwowáne Nabożeństwo było w dni powßednie.

Obchod Adwentowy.

W *Niedzielę pierwßą Adwentową, Nabożeństwo ták odpráwowáne bywa: Rano:* 1. *dwie Pieśni śpiewáią,* **Wieczny Boże z wysokośći/ etc. Nuż wßyscy Krześciánie záśpiewaymy/ etc.** 2. *Kazánie bywa, wźiąwßy zá text słowá Izáiaßá Proroká,* Cap: 45. ℣ 8. Rorate cæli, &c. 3. *Po Kazániu śpiewáią,* **Bogá ćie chwalimy/ etc.** 4. *Modlitwá poránna bywa.* 5. *Rozchodząc się śpiewáią,* **Krolowi nád wßemi Krolmi/ etc.** *Y ták w Niedźiele Adwentowe, ránne Nabożeństwo odpráwuie się.*

Co się pokázuie z xiąg Moyzeßo: Nū: 28. ℣ 4. *Tákże y w onym pierwßym Kośćiele Krześćiáńskim. Czego są świádectwem te słowá Origenesowe* Hō 2. in Num: [**Człowiek zcáłe dniá godźinę ábo dwie/ niech Bogu odłoży/ y ná Modlitwę przydźie do Kośćiołá/ Abo niech słowá Bożego posłuchá idąc i z mokośćioł.**] *Toż wspomina* Chrisost: *ták pißąc:* Hō: 6. in Ep: Tim: [**Wiedzą ludźie wierni/ iáko ná kázdy dźień ráno/ y w wieczornáią być wyplewáne modlitwy do Páná.**] Ambros: & hab: in Polyant: fol: 170. [**Ten**

ſie: tylko iż inſzy text z Proroctw o przyſćiu Páńſkim czytány y wykłádány bywa.

Przed Południem. 1. Tákże czynią y odpráwuią Nabożeńſtwo, iáko y w inſze Niedźiele poſpolite: tylko, iż ná káżdą Niedźiele Adwentową Ewángelią włáſną czytáią. 2. Pieśni trzy Adwentowe śpiewáią. Pierwſzą te záwſze, Pánie náſz Oycze miłośćiwy/ ꝛc. A potym dwie ktore będźie rozumiał Miniſter, według zgromádzenia. 3. Po czytániu Ewángeliey, Pánie Jezu Kryſte/ ꝛc. Po Kazániu, Weſel ſie Corko Syońſka/ ꝛc. śpiewáią. 4. Modlitwę Adwentową wielką mowią. 5. Zbor zwykłym obyczáiem Niedźielnym rozpuſzczáią.

W Wieczor. 1. Dwie Pieśni záwſze te śpiewáią, Pánie Boże wſzechmogący/ ꝛc. Chwalebny ieſt Bog narodu Jzráelſkiego/ ꝛc. 2. Epiſtołę włáſną czytáią. 3. Modlitwę wieczorną mowią. 4. Rozchodząc ſię śpiewáią, Tobie poruczam Boże moy/ ꝛc.

Luc: 1.

W dni Powszednie Adwentowe. Rano: 1. Dwie Pieśni śpiewáią, Miłośierny Boże Oycze/ ꝛc. ábo, Pánie Jezu Kryſte/ przez twoie wćielenie/ ꝛc. y drugą Adwentową, porządkiem one śpiewáiąc, co dźień to inſzą. 2. Kazánie bywa krotkie, wźiąwſzy ku wykłádániu porządnie Proroctwá o przyſćiu Páńſkim ná świát te: Geneſ: 3. ℣ 15. Geneſ: 22 ℣ 18. Geneſ: 49. ℣ 10. Numer: 24. ℣ 17. Deut: 18. ℣ 18. Pſal: 85. ℣ 8. Iſai: 7. ℣ 14. Iſa: 8. ℣ 13. Iſa: 11. ℣ 1. Iſa: 35. ℣ 4. Iſa: 64. ℣ 1. Ierem: 23. ℣ 5. Ier: 31. ℣ 23. Baruch: 3. ℣ 36. Daniel: 2. ℣ 44. Dan: 7. ℣ 13. Oſe: 1. ℣ 7. Mich: 4. ℣ 1. Mich: 5. ℣ 2. Agg: 2. ℣ 5. Zachar: 9. ℣ 9. Malach: 3. ℣ 1. Mal: 4. ℣ 5. 4. Ezdr: 13. ℣ 26. 3. Po Kazániu śpiewáią záwſze, Weſel ſie corko Syońſka/ ꝛc. 4. Modlitwá bywa poránna, y máła Adwentowa. 5. Rozchodząc ſię, śpiewáią, Krolowi nád wſzemi Krolmi/ ꝛc.

W Wieczor tákże odpráwowáne bywa Nabożeńſtwo iáko y w inſze dni powſzednie.

W Wigilią Bożego Národzenia. 1. iż ieſt dźień poſtu świętego, Rano ták záczyna Nabożeńſtwo Miniſter, iáko y w inſzy Poſt. 2. Trzy Pieśni śpiewáią, Znamy Oycze náſz

niebie-

czáſnie bez przyczyny przyſćie Páńſkim názwány ieſt / dla te° bowiē Oycowie śś. poczeli Adwent obchodźić/ ábyſię káżdy wierny nágotował / y poprawił/ ábi mogł godnie obchodźić Národzenie Bogá ſwego.] Aug: Ser: 2 de Advētu [Ná nabożeńſtwo rániey (to ieſt ſkoro świt/ ábo gdy ſię odniewa/) wſtawayćie/ w Kośćiele ſtoiąc ábo ſię modlćie / ábo śpiewayćie Mſzey Roratney nie wſpomina Iakoſz Teleſphorus Papież zákazał Mſzyć w nocy, Diſt: 1. de Conſ: Can: Nocte.

Vigilia Národzenia Páńſkiego

Wſpomina Aug: Serm: 19. ad Frat: in Eremo, w ktorey Kazánia miewał, mowiąc do ludu miedzy inſzemi rzeczámi te słowá: [Niechwas nie będźie teſkno ná máły czás vſkromić poſtámićiá ło wáſze/ to ieſt powśćiągliwośći od pokármu y nápoiu.]

niebieſki/ ꝛc. A potym dwie Pieśni de tempore. 3. Spowiedź
bywa, y Symbolum śpiewáią, Wierzymy w iednego Bo- Luc: 1.
gá/ ꝛc. 4. Proroctwo Zácháriaſzá Kápłaná wykłádáią. 5. Mo-
dlitwá o vżywániu Sákrámentu bywa z Kátechizmu, Pánie
Jezu Kryſte Synu iednorodzony Boży/ ꝛc. 6. Rozcho-
dzą ſię obyczáiem zwykłym.

W Połvdnie, 1. Litánią śpiewáią. 2. Caput 19. z
Xiąg Obiáwienia czytáią, y krоćiuśieńko wykłádáią. 3. Mo-
dlitwy trzy krotkie z Kátechizmu o vżywániu Wieczerzy Páń-
ſkiey mowią, O Pánie Jezu Kryſte chlebie naſłodſzy/ ꝛc.
Pánie Boże náſz/ ꝛc. Pánie ktory miłuieſz narod/ ꝛc. 4. A po-
tym záśpiewawſzy, Krolowi/ ꝛc. rozchodzą ſię.

W Wieczor. 1. Dwie Pieśni śpiewáią, Bog praw-
dźiwy Jezus Kryſtus/ ꝛc. Chwalebny ieſt Bog/ ꝛc. 2. Ka-
zánie o Sákrámenćie Wieczerzy Páńſkiey bywa. 3. Po Ka-
zániu śpiewáią, Kryſte dniu náſzey świátłośći/ ꝛc. 4. Mo-
dlitwá wieczorna, O Pánie Boże wſzechmogący/ iákoś
dźień raczył/ ꝛc. 5. Nápomina ludźi Miniſter po káżdym na-
bożeńſtwie, áby ſię opowiedáli y gotowáli, ktorzy máią przyſtą-
pić do ſtołu Bożego. 6. Rozchodząc ſię záśpiewáią, Day nam
Pánie miłośćiwy/ ꝛc.

Swięta Vroczyste.

Swięto ná rodzenia Bożeᵒ, iáko ieſt dawne, y iáko ie obchodzono máſz o tym w Kálendarzu.

W Dźień Narodzenia Bozego trzy rázy
bywa Nabożeńſtwo, tym ſpoſobem: Przed Swi-
taniem, 1. Rzecze Miniſter: Wſpomo- Pſa: 121
żenie náſze/ áby było od Páná/ ktory ſtworzył nie-
bo y źiemię: ná to rzeczmy zgodnie wſzyſcy Amen.
2. Vpomni lud do śpiewánia, z przykłádu onych Aniołow, kto-
rzy w nocy oznaymiwſzy Páſterzom národzenie Zbáwićielá
Iezvsa Kryſtuſá, z niego ſię ſámi weſelili, y śpiewáli, Luc: 2.
Chwałá Bogu ná wyſokośći/ ꝛc. y śpiewáią dwie Pieśni,
Jeruzálem miáſto/ ꝛc. Chwalmy Páná Jezu Kryſtá/ ꝛc.
3. Kazánie bywa, wźiąwſzy text z Proroká Izáiaſzá, Cap: 9.

Dźiećiatko sie nam národźiło/ⁱc. 4. Po Kazániu śpiewáią, Ciebie Bogá chwalimy / ⁱc. 5. Modlitwá bywa o národzeniu Páńskim z Kátechizmu, Pánie Jezu Kryste Synu Bogá żywego/ⁱc. 6. Záśpiewawszy, Krolowi nád ⁱc/ rozeydą się. 7. Opowiedáią się do stołu Bożego, y przyimowáni bywáią nowotni, wegług opiſániá Formy.

Przed Połvdniem. 1. Zácznie ták nabożeństwo Minister, iáko się opiſáło przed actem Wieczerzy Páńskiey. 2. Spiewáią dwie Pieśni, Wszyscy ludźie weselćie/ ⁱc. Chwalmyż wszyscy zweselem/ⁱc. 3. Kazánie bywa, wźiąwszy text

Luc:2. z Lukaszá świetego, A ostáło sie zá onych czásow/ⁱc. 4. Po przeczytániu Ewángeliey, śpiewáią, Národźił się Krystus Pan/ⁱc. 5. Po Kazániu, nie bywa modlitwá, ále záśpiewawszy, Nuż teraz wszyscy/ⁱc. do actu Wieczerzy Páńskiey przystąpi Minister.

W Wieczor. 1. Spiewáią dwie Pieśni, Nástał nam

Ps:100. iest dźień wesoły/ⁱc. Rzekł Pan do Páná mego/ⁱc. 2. Kazánie bywa ná Epistole Pawłá świetego, Heb:1. Bog częstokroć/ⁱc. 3. Po Kazániu śpiewáią, Nuż my dźiatki záśpiewaymy/ⁱc. 4. Modlitwá wieczorna bywa. 5. Rozchodząc się śpiewáią, Tobie poruczam Boże moy/ⁱc.

W dźień Szczepána S. tákże trzy rázy Nabożeń- To Swięto

Psal: 2. stwo bywa. Rano, 1. Spiewáią dwie Pieśni, Jeruzálem Wspomina miásto/ⁱc. A dla czegoż sie z zgrzytániem zbiegáią/ⁱc. 2. Nyſſenus Historią o Szczepanie ś. czytáią z Dźieiow Apostolskich, Cap: Doct: Ser: 6, 7, y 8. do wierszá trzećiego, y nápomnienie z nich krotkie de S. Stephano.

Psa: 118 czynią. 3. Modlitwá poránna bywa. 4. Spiewáią, Bogá ćie chwalemy/ ⁱc. 5. Rozchodząc się śpiewáią, Krolowi nád wszemi/ⁱc.

Przed Połvdniem, 1. Trzy Pieśni śpiewáią, Wszyscy ludźie/ⁱc. Chwalmyż wszys:/ⁱc. Nástał nam/ⁱc. 2. Spowiedź bywa, y Symbolum Niceńskie śpiewáią, Wierzymy w iednego Bogá/ Oycá wszechmogącego/ ⁱc. 3. Ewán-

Luc:2. geliią czytáią z Iáná świetego, Cap:1. Ná początku było słowo/ ⁱc. ábo, Mat.23. Oto ia posyłam do was/ⁱc. 4. Po czytániu, Národźił sie/ⁱc. A po Kazániu, Nuż teraz/ⁱc. śpiewá-

ią. 5. Modlitwá bywa o národzeniu Páńskim. 6. Rozchodząc się śpiewáią, Bogu Oycu/ ꝛc.

W Wieczor. 1. Dwie Pieśni śpiewáią, Syn się w Betleem národźił/ ꝛc. Rzekł Pan do Páná mego/ ꝛc. 2. Kazánie bywa ná Epistole Páwłá ś. Tit: 2. Oświećiłá się łáská Boża ꝛc. 3. Spiewáią, Nuż my dźiatki/ ꝛc. 4. Modlitwá wieczorna. 5. Rozchodząc się śpiewáią, Tobie poruczam ꝛc.

W dźień Iánáś. 1. przed Południem zgromádźiwszy się śpiewáią trzy Pieśni, Wszyscy ludźie/ ꝛc. Chwalmyż wszyscy/ ꝛc. Wierzę w iednego Bogá/ ꝛc. 2. Ewángelią z Iáná świętego czytáią, Cap: 21. Piotr obroćiwszy się vyźrzał zwolennika/ ꝛc. 3. Po czytániu Ewángeliey, Národźił się/ ꝛc. A po Kazániu, Nuż teraz/ ꝛc. śpiewáią. 4. Modlitwá o národzeniu Páńskim bywa. 5. Rozchodząc się śpiewáią, Bogu Oycu/ ꝛc.

W Wieczor. 1. Dwie Pieśni śpiewáią, Wzdaymyż cześć ꝛc. Rzekł Pan do Páná/ ꝛc. 2. Rozdźiał pierwszy z Obiáwienia Iáná świętego czytáią, y on krotko wykłádáią. 3. Modlitwá wieczorna. 4. Rozchodząc się śpiewáią, Tobie poruczam/ ꝛc.

To Swięto Wspomina Orig: Hom 3. in Diver:

W dźień Młodziankow. Rano. Tákże odpráwuią nabożeństwo, iáko y w dźień Iáná świętego: tylko, iż śpiewáią, miásto Chwalmyż wszyscy/ ꝛc. Kiedy Krol Herod Krolował/ ꝛc. Ewángelią czytáią, Mat. 2. A gdy Mędrcy odeszli/ ꝛc. A w wieczor czytáią, Apocal: 6. Widźiałem pod ołtarzem dusze/ ꝛc.

W dźień Nowego Látá, trzy rázy nabożeństwo bywa. Rano, 1. rzecze Minister: Wspomożenie násze/ ꝛc. y śpiewáią dwie Pieśni, Jeruzálem miásto/ ꝛc. Chwalmy Páná Jezu Krystá/ ꝛc. 2. Rozdźiał 17. Genes: czytáią, y krotko wykłádáią. 3. Po Kazániu śpiewáią, Bogá ćie chwalimy/ ꝛc. 4. Modlitwá poránna bywa. 5. Rozchodząc się śpiewáią, Krolowi nád/ ꝛc.

Przed Południem. 1. Obyczáiem Niedźielnym záczawszy nabożeństwo, śpiewáią trzy Pieśni własne, Synu Boży/ ꝛc. Pochwalmyż/ ꝛc. Chwałá tobie/ ꝛc. 2. Spowiedź

bywa,

bywa, y Symbolum Niceńskie śpiewáią. 3. Czytáią Ewángelią własną, Luc: 2. A gdy przyszedł/ ꝛc. 4. Po czytániu, Národźił śie/ ꝛc. á po Kazániu, Nuż teraz/ ꝛc. śpiewáią. 5. Modlitwy własne bywáią, Jezu Kryste zmiłuy śie/ ꝛc. Synu Bogá żywego/ ꝛc. 6. Po záleceniu vbogich, rozchodzą śie śpiewáiąc, Bogu Oycu.

W Wieczor. 1. Dwie Pieśni śpiewáią, Wzdaymyż/ ꝛc. Rzekł Pan/ ꝛc. 2. Kazánie bywa ná Epistole Páwłá świetego, Galat: 4. Gdy przyszło wypełnienie czásu/ ꝛc. 3. Modlitwá wieczorna. 4. Spiewáią, Nuż my dźiatki/ ꝛc. 5. Rozchodząc śie śpiewáią, Tobie poruczam/ ꝛc.

Piesni o Národzeniu, y o Obrzezániu Syná Bożego, śpiewáią áż do świetá Oczyśćienia Pánny Máryey, porządnie iednák. Ná káżdą Niedźielę, ráno śpiewáią dwie Pieśni, Wieczny Boże/ ꝛc. záwsze. A potym po iedney z tych, co Niedźielá, inszą śpiewáią, Jeruzálem/ ꝛc. Chwalmy Páná Jezu Kryſtá/ ꝛc. A dla czegoż śie z zgrzytániem/ ꝛc. Day swe baczenie/ ꝛc. W Wieczor zás, Wzdaymyż/ ꝛc. Rzekł Pan/ ꝛc.

Psal: 2.
Psal: 72

W Poniedziałek, Chwalmyż wszyscy/ ꝛc. We Wtorek, Nástał nam/ ꝛc. We Srzodę, Kiedy Krol/ ꝛc. We Czwartek, Pochwalmyż/ ꝛc. W Piątek, Chwałá tobie/ ꝛc. W Sobotę ráno, Gdy śie Krystus národźił/ ꝛc. A w Wieczor, Już teraz puść/ ꝛc. Syn śie w Betleem národźił. A w insze dni w Wieczor śpiewáią, Wzdaymyż/ ꝛc.

A od świetá Oczyśćienia Pánny Máriey, áż do Niedźiele, ktorą Quinquagesimą zową, nabożeństwo tákże odpráwowáne bywa, iáko y w insze Niedźiele, y w dni robotne: tylko iż Náuki, Pieśni, Modlitwy o Kośćiele y o Słowie Bożym, w te czásy bywáią.

W one Trzy dni, Pieśni przećiw rozpustnemu żywotowi śpiewáią, To słuszá z wiernych/ ꝛc. Widźim Bożego gniewu/ ꝛc. Ewángelią czytáią, Luc: 17. Potrzebá áby Syn człowieczy/ ꝛc. Modlitwę własną, ná te dni, mowią z Kátechizmu.

W Poniedziałek śpiewáią, To słuszá/ ꝛc. Czytáią Caput 1. z Iobá, y wykłádáią. We Wtorek śpiewáią, Widźim

Ieśliby ná ten czas byli Communikánci, bywa y zywánie świete Valafridus Opát, Lib: de reb: Eccles: Ca: 22 [Muśiemy zeznáć/ że to iest własna Msza/ ná ktorey są Kśiądz/ Odpowiedácz/ ofiáruiący/ y communikánt/ iáko sámo złożenie Modlitw iáśnie pokázuie. Nie bez przyczyny bowiem/ mowi Kśiądz/ ktoryś tobie ofiáruię.]

Bożego/ꝛc. Caput Isa:5. czytáią y wykłádáią. We Srzode, áż do Niedźiele Pieśni pokutne z Kátechizmu śpiewáią, y náuki o Pokućie bywáią.

QVADRAGESIMA.

Quadragesima názwáná iest od postu P. Krystusowego, iż pośćił XL. dni y nocy. Chris: Hō: 47. in Mat: [Nie kazał sie Krystus w pośćieniu náśládowáć/ choć mogł one 40 dni postánowić.] Tenże Hom: 1. in Act: [Czásu wczesnego czekaß / Czterdźieśiątnice. dla czegoż? izali ma co zacnieyßego ten czás?] Tenże Ser. 3. in Ephe: [Czterdźieśiątnicá / nie czyni go dnymi tych ktorzy przystępuią do Stołu/ ále szczyrość y czystość vmysłu.]

W Niedźiele, ktorą zową QUADRAGESIMA, 1. Ráno dwie Pieśni śpiewáią, Wieczny Boże/ ꝛc. Zbáwićielu Kryste náß Pánie/ ꝛc. 2. Caput porządne z Bibliey czytáią, y wykłádáią.
Przed Południem, tákże nabożeństwo odpráwuią iáko y w inße Niedźiele: tylko, iż Pieśni o prácowitym żywoćie páná Krystusowym śpiewáią, Krystus przykład nam zostáwił/ ꝛc. Obacz z nas káżdy spráwe/ ꝛc. Modlitwá de tempore, &c. Páter fol. 234.
W Wieczor, śpiewáią dwie Pieśni, Pánie Boże wßechmogacy/ ꝛc. Krystus przykład / ꝛc. Kazánie bywa o Pośćie, &c.
A w dni powßednie, też Pieśni porządnie śpiewáią, Caput z Bibliey czytáią. A we Srzode y w Piątek o pośćie vczą.

W NIEDZIELE insze postne. 1. Ráno, dwie Pieśni śpiewáią, Wieczny Boże/ ꝛc. Krystus przykład/ ꝛc. ábo, Zbáwićielu Kryste náß Pánie/ ꝛc. Caput czytáią y wykłádáią.
Przed Południem. Záczawßy nabożeństwo obyczáiem Niedźielnym, trzy Pieśni śpiewáią o Mece páńskiey, O Pánie náß/ ꝛc. záwße. A potym dwie, ktore sie będą zdáły Ministrowi, według zgromádzenia. 2. Po Spowiedźi śpiewáią, Wierzymy w iednego Bogá / stworzyćielá / ꝛc. 3. Po czytániu Ewángeliey, Jezu Kryste wßechmogacy/ ꝛc. A po Kazániu, Znaymy káżdy dobrodźieystwá/ ꝛc. śpiewáią. 4. Modlitwá bywa o Mece páńskiey, O Pánie Jezu Kryste/ ꝛc. A potym lud rozpußczony bywa zwykłym obyczáiem. W Wieczor śpiewáią dwie Pieśni, te záwße, Pámietay ná nas/ ꝛc. y Psalm, Boże czemuś mie/ ꝛc. Psa:22. A w dni powßednie, iáko w Poniedźiáłek, we Wtorek, we Czwartek, y w Sobotę, porządkiem Pieśni o męce Páńskiey śpiewáią, y Caput z Bibliey według porządku czytáią. A we Srzody, y Piątki, wykłádáią záwße te proroctwá o męce Páńsk: porządnie, Psal: 41. ℣ 10. Psal: 69. ℣ 22. Isa: 50. ℣ 6. Isa: 63. ℣ 1. Daniel: 9. ℣ 25. Zachar: 11.

char: 11. ℣ 12. Zachar: 12. ℣ 10. 4. Ezdr: 7. ℣ 28. Modlitwę poránną, y o męce Páńſkiey máłą, mowią. W Wieczor, po czytániu Rozdźiału, y modlitwie wieczorney, śpiewáią, záwſe, Kryſte dniu/ etc.

W NIEDZIELĘ KWIETNĄ, Ráno, y w Wieczor, teſz Pieśni śpiewáią, ktore y w przeſzłe Niedźiele. A przed Południem włáſne de tempore. Ewángelią, Matth: 21. A gdy śie przybliżáli/ etc. czytáią, &c. &c.

W WIELKI Tydźień, Poſt bywa trzy dni, w Poniedźiáłek, we Srzodę, y w Piątek. A ná niektorych mieyſcách, miáſto Poniedźiáłku, w Sobotę. W Poniedźiáłek, 1. iż ieſt dźień Poſtu, Ráno ták záczyna Nabożeńſtwo Miniſter iáko y w inſzy poſt. 2. Trzy Pieśni śpiewáią, Znamy Oycze/ etc. Jezus Kryſtus Bog człowiek/ etc. Ważmyż iák wielka/ etc. 3. Spowiedź bywa, y Symbolum, Wierzymy w iednego Bogá. 4. Ewángelią czytáią, Mar: 11. ℣ 12. A názáiutrz gdy wychodźił z Bethániey/ etc. áż do v: 20. 5. Modlitwę poránną mowią. 6. Rozchodzą śię obyczáiem zwykłym. W Południe. 1. Litánią śpiewáią. 2. Caput Zachar: 13. czytáią, y wykłádáią. 3. Modlitwę o męce Páńſkiey tę mowią, Boże ktory dla odkupienia ludzkiego/ etc. 4. A potym, záśpiewawſzy, Krolowi/ etc. rozchodzą śię. W Wieczor, 1. dwie Pieśni śpiewáią, Pámiętay ná nas/ etc. Boże czemus mie/ etc. 2. Caput 22. Geneſ: czytáią. Abowiem w tym Rozdźiale przefigurował Duch święty mękę Syná Bożego. 3. Modlitwá wieczorna, O Pánie Boże wſzechmogący/ iákoś dźień rácżył/ etc. 4. Rozchodzą śię záśpiewawſzy, Day nam Pánie/ etc.

Chriſ: Hō: 30. in Gen: [A czemuſz ten tydźień zowiemy / wielkim tę godnie: Abowiē wielkie y niewypowiedźiáne rzeczy dobre zſtáły śię nam weń/ y dla tegoż wierni poſzczą/ czuią / iáłmużny dawáią/ máiąc go w vczćiwośći. A krolowie roſkázuią o świećić.] Clem: Li: 5. Cap: 18. Cōſtit: Apoſt. [W te dni pośććie / áż do wieczorá.]

We WTOREK, Ráno, 1. Iedne Pieśń śpiewáią, Chwalmyż Bogá/ etc. 2. Ewángelią czytáią, Mar: 11. ℣ 20. A ráno idąc/ etc. áż do końcá. 3. Modlitwá poránna, &c. &c. A w Wieczor iáko y w inſze dni powſzednie, Caput czytáią, y Kryſte dniu/ etc. śpiewáią.

We SRZODĘ. Tákże odpráwuią Nabożeńſtwo, iáko y w Poniedźiáłek: tylko iż Ewángelią czytáią, Matth: 26. Wiećie iż po dwu dniu/ etc. Modlitwá o Sákrámenćie Páńſkim bywa

Słuſznie tę Ewángel: czytáć ná tę czás, áby

więtßa. W Południe, Caput Isa:53. czytáią, y wykłádáią: modlitwę o męce Páńskiey mowią, &c. A w Wieczor miedzy dwiemá Pieśniámi, ktore w Poniedźiáłek śpiewano, Lámentácią śpiewáią, Nápisano w Pismie świetym/ ꝛc. Caput Num:21. áż do wierßá 10. o wężu miedźiánym, ktory figurowáł śmierć Páńską krzyżową, czytáią.

> káżdemu wiádomo było, co czynił P. Iezus y co się z nim dźiáło przedmęką wtedni. A też y náuki czásowi służące zámykáią się w nich, o modlitwi: o odpußczeniu win, y o Ceremoniách wieczerzy Páńskiey.

We Czwartek. Ieśli bedźie vżywánie wieczerzy Páńskiey, 1. Záczawßy Minister nabożeństwo obyczáiem należącym temu actowi świetemu, śpiewáią, Stworzyćielu/ ꝛc. Jezus Krystus náß miły Pan/ ꝛc. Jezus Krystus Pan/ ten iest náße zbáwienie/ ꝛc. 2. Ewángelią czytáią, Luc: 22. A przyßedł dźień Przaśnikow/ áż do v: 23. 3. Formą mnieyßą vsługu ią. W Wieczor: 1. Dwie Pieśni śpiewáią, Pámietay ná nas/ ꝛc. Jezus Krystus náß miły Pan/ ꝛc. Ewángelią czytáią, Joan: 13. A przed świetem Wielkonocnym/ ꝛc.

W Piątek wielki. Bárzo ráno zgromádźiwßy się do Kośćiołá, ták odpráwowáne bywa Nabożeństwo: 1. rzekßy Minister v stołu, Bogu Oycu y Synowi/ ꝛc. záleći ten dźień, z strony rzeczy zbáwiennych, ktore się weń sstáły: Iż o nim Prorocy prorokowáli: Iż go prágnęli widźieć Pátriárchowie: Iż weń wypełniły się proroctwá, figury, ofiáry, y ceremonie stározakonne, ktore przepowiedáły y vkázowáły śmierć Páńską, &c. &c. y śpiewáią, O Pánie náß/ ꝛc. Krystus náße zbáwienie/ ꝛc. Mądrość Oycá/ ꝛc. Lámentácia, Posłuchayćie żáłoby/ ꝛc.

> Zach: 13. V 1. Ier: 50. V 20. Ioan: 8. V 56. Ioã: 19. V 30.

2. Vczyni nápomnienie Minister do Spowiedźi z Xiąg Moyzeßowych trzećich, Cap: 16. V 19. z strony obchodu dniá vbłagánia, &c. 3. Po Spowiedźi śpiewáią Symbolum, Wierzymy w iednego Bogá stworzyćielá/ ꝛc. 4. Vczyni nápominánie do czytánia Pássiey: Iáko dźień wielkopiątko: obchodzony ma być: to iest, Postem, Modlitwámi, Dźiękczynieniem, Piosneczkámi, czytániem, y słuchániem Páßiey, &c. nie zabobonámi bálwochwálskimi. 5. Czytáią Passią ze wßytkich Ewángelistow, ywykłádáią. 6. Poczytániu, Chwalmyß Bogá/ ꝛc. w przeplátowániu Náuk, dla wytchnienia Ministrowskiego, Ważmyß iák wielka/ ꝛc. á po Kazániu, Rozmyslaymyß dźiś/ ꝛc. śpiewáią. 7. Modlitwá o męce Páńskiey bywa. 8. Rozchodząc się śpiewáią, Bogu Oycu/ ꝛc. W Południe. 1. Spie

wáią, **Jezus Krystus Bog człowiek/ ɛć.** *y Litánią. 2. Psalm 22. czytáią, y wykłádáią. 3. Modlitwę máłą o męce Páńskiey mowią. A potym się rozchodzą śpiewáiąc,* **Krolowi nád/ɛć.** *W Wieczor, 1. śpiewáią,* **Czásow nießpornych/ɛć.** *Lámentácią,* **Oćiec niebieski/ɛć. Boże czemuś mię/ɛć.** *2. Ostátek Páßiey czytáią, y wykłádáią. 3. Modlitwá wieczorna.*

W SOBOTĘ. *Ráno, 1. śpiewáią,* **O ktory mießkaß/ɛć. Wßytkie figury Zakonne/ ɛć. Wierzę w iednego Bogá/ ɛć.** *2. Ewángelią czytáią,* Matth:27. **A názáiutrz/ɛć.** *y zabobony papieskie sobotne słowem Bożym confutuią. 3. Modlitwy trzy máłe o Sákrámenćie bywáią. A rozchodząc się, śpiewáią,* **Bogu Oycu/ɛć.** *W Południe, gdźie bywa Post, Litánią śpiewáią, y Ionaßá Proroká czytáią, &c. W Wieczor, 1. dwie Pieśni poránnieyße śpiewáią. 2. O Sákrámenćie wieczerzy Páńskiey vczą. 3. Modlitwá wieczorna bywa. 4. Napomina ludźi Minister po káżdym Nabożeństwie, áby się opowiedáli, y gotowáli, ktorzy máią przystąpić do stołu Bożego. 5. Rozchodząc się śpiewáią,* **Day nam Pánie/ɛć.**

Ioã:20. ỷ 1. Mar:16 ỷ 1.

W dźień WIELKONOCNY *przed świtániem, 1. rzecze Minister v stołu,* **Wspomożenie náße/ ɛć.** *2. Vpomni lud do śpiewánia, z przykłádu onych pobożnych białychgłow, ktore przed świtániem z máśćiámi drogimi do grobu przyßły, áby námázáły ćiáło páná Krystusowe. y śpiewáią dwie Pieśni,* **Záwitay k nam święta Wielkanocy/ɛć. Krystus Syn Bogá żywego/ɛć.** *3. Artykuł on wykłádáią,* **Zstąpił do piekłow/ɛć.** *ábo co inßego o Zmartwychwstániu páńskim. 4. Modlitwę o zmartwychwstániu Páńskim mowią. 5.* **Ciebie Bogá chwalimy/ɛć.** *spiewáią. A rozchodząc się,* **Krolowi nád/ɛć.** *6. Opowiedáią się do stołu Bożego, y przyimowáni bywáią nowotni.*

Przed POŁVDNIEM. *1. Zácznie ták Nabożeństwo Minister iáko się opisáło przed actem wieczerzy Páńskiey. 2. Spiewáią trzy Pieśni,* **Zmiłuy się/ɛć. Ráduymy się/ɛć.** *ábo,* **O iákoß to przesławny/ɛć. O fierze Wielkonoc:/ ɛć.** *3. Kazánie bywa wźiąwßy text z Máttheußá świętego,* Cap: 28. **A w ostátnią Sobotę/ɛć.** *4. Po przeczytániu Ewángel:,* **Przez twe święte/ɛć.** *A po Kazániu,* **Wesoły nam/ɛć.** *śpiewáią. y*

záraz

Aug: Tract 13. in Ioan: [Psalm 22. ná káżdy rok bywa czytány w ostátni tydźien/ ktorego słucha wßytek lud.]

O zabobonach Soboty Wielkonocney czytay Hoßpin: defest: fol: 57. Ordo Rom: *matesłowá,* fol: 77. [W Sobotę Pan Papież y inßy Rzymiánie iáycá y ser iedzą.]

Aug:Se:de Tépo: 137. *ten tytuł położył:* [W toß święto Wielkonocne o zstąpieniu Krystusowym do piekłow.]

Tenże Ser: 144. [Pierwße dniá czytánie iest Ewángelia według Máttheußá.]

záraz przyſtąpi Miniſter do actu wieczerzy Páńſkiey.
W Wieczor. 1. Dwie Pieśni śpiewáią,Ráduymy
ſie/ ꝛc. y Pſalm, Ná ten czás gdy Zydowie/ ꝛc. 2. Kazánie Pſ: 114
bywa ná Epiſtołe Páwłá świętego, 1. Corinth: 5. Wyczyść-
ćieß ſtáry kwás/ ꝛc. 3. Po Kazániu śpiewáią, Weſoły nam/ ꝛc.
4. Modlitwá wieczorna bywa. 5. Rozchodząc ſię śpiewá-
ią, Chwałá bądź Bogu Oycu náßemu/ ꝛc.
W Poniedźiáłek. Ráno: 1. dwie Pieśni, ktore y w Niedźie-
lę śpiewáią. 2. Rozdźiał 15. z Liſtu do Korynthow czytáią,
y krotko wykłádáią. 3. Modlitwę poránną mowią. 4. Bogá
ćię chwalimy/ ꝛc. śpiewáią, &c. Przed Południem. 1. Trzy Pſa: 117
Pieśni śpiewáią, ktore y w Niedźielę. 2. Spowiedź bywa, y
Symbolum Niceńſkie śpiewáią. 3. Ewángelią czytáią,
Luc: 24. A oto dwá z nich/ ꝛc. 4. Po czytániu, Przez twe/ ꝛc.
Po Kazániu, Weſoły nam/ ꝛc. ábo, Swiętego obchodu/ ꝛc.
śpiewáią. 5. Modlitwá o Zmartwychwſtániu Páńſkim bywa,
&c. W Wieczor. 1. Dwie Pieśni śpiewáią, ktore y w Nie-
dźielę. 2. Czytáią ſłowá z Dźieiow Apoſtolſkich, Actor: 2.
Mężowie Izráelſcy/ ꝛc. y krotko wykłádáią, &c. &c.
We Wtorek. Przed Południem, 1. śpiewáią, Zmiłuy ſię
Oycze/ ꝛc. Oſierze/ ꝛc. Wierzę w iedne° Bogá/ ꝛc. 2. Ewán-
gelią czytáią, Luc: 24. O tym gdy oni mowili/ ꝛc. 3. Po czy-
tániu, Przez twe/ ꝛc. Po Kazániu, Weſoły/ ꝛc. śpiewáią. 4.
Modlitwá o Zmartwychwſtániu Páńſkim bywa, &c. W Wie- Pſa: 24.
czor: Toż śpiewáią co y w Poniedźiáłek, A czytáią text, A-
ctor: 10. Kryſtuſá Bog wzbudźił/ ꝛc. y krotko wykłádáią.
Pieśni o Zmartwychwſtániu Páńſkim, śpiewáią áż do
W niebowſtąpienia Páńſkiego, porządnie iednák. Ná káżdą
Niedźielę Ráno, śpiewáią, Wieczny Boże/ ꝛc. Záwitay k
nam/ ꝛc. W Wieczor, Kryſtus náß Zbáwićiel/ ꝛc. y Pſalm,
Nie nam náß Pánie/ ꝛc. A w Poniedźiáłek, Ráduymy ſię. Pſal: 115
We Wtorek, Kryſtus Pan z martwych wſtał/ ꝛc. We Srzo-
dę, Weſel ſię tey to chwile/ ꝛc. We Czwartek, Kryſtus Je-
zus Názáráńſki/ ꝛc. W Piątek, Kryſtus Syn Bogá ży-
wego/ ꝛc. W Sobotę, Ráno, Pſalm, O ktory mießkaß ná Pſal: 16
wyſokim niebie/ ꝛc. A w Wieczor, Kryſtus náß Zbáwi-
ćiel/ ꝛc.

ćiel/ꝛc. y Pſalm, Nie nam náß Pánie/ꝛc. A w inſze dni, w
Wieczor, śpiewáią záwſze, Krystus náß Zbáwićiel/ꝛc. A
rozchodząc ſię, Poránu, y w Wieczor, śpiewáią, Chwałá
bądź Bogu Oycu náßemu/ꝛc.

Idolū, ſimulachrū, imago, iednoſą, y znaczą. pátrz otym w Kátechizmie przed Pſálmem Wielkonocnym.

Ná niektorych mieyſcách, w dni, iáko zową, Krzyżowe, w
Poniedźiáłek, 4. Regum 18. we Wtorek, Iſa: 44. we Srzo-
dę, Baruch 6. rozdźiały czytáią, y krotko wykłádáią: Zabobo-
ny báłwochwálſkie gániąc, y piſmem świętym znoßąc.

W dźień Bożego Wstąpienia. Ráno, 1. rzekßy
Miniſter, Wſpomożenie náße/ꝛc. śpiewáią dwie Pieśni,
Pſa: 117 Kryſtus Pan w niebo wſtąpił/ꝛc. y Pſalm Iutrzenny, Ch-
wálćie Páná wierni/ꝛc. 2. Kazánie bywa, wźiąwßy text z
Zácháriaßá Proroká, Cap: 14. Y ſtáną nogi iego ꝛc. 3. Po Ka-
zániu śpiewáią, Bogá ćie chwalimy/ꝛc. 4. Modlitwá porán-
na bywa, &c. Przed Południem. 1. záczàwßy na-
bożeńſtwo obyczáiem Niedźielnym, śpiewáią trzy Pieśni
własne, Przez twe święte/ꝛc. Ráduymy ſię wßyſcy/ꝛc.
Wſtąpił Pan Kryſtus/ꝛc. 2. Spowiedź bywa, y Symbolum
Niceńſkie śpiewáią. 3. Ewángelią czytáią, Marci 16. Náo-
ſtátek onym iedennaśćiom/ꝛc. 4. Po czytániu, Przez twe
święte/ꝛc. A po Kazániu, Teraz Kroleſtwá źiemſkie/ꝛc.
śpiewáią. 5. Modlitwá o w niebo Wſtąpieniu páńſkim bywa.
6. Rozchodzą ſię zwykłym obyczáiem, śpiewáiąc, Bogu Oy-
cu/ꝛc. W Wieczor, 1. śpiewáią, Nádroższą krwią/ꝛc. y
Pſa: 24. Pſalm, Y źiemiá y cokolwiek/ꝛc. 2. Kazánie bywa ná Epiſto-
lę Páwłá świętego, Epheſ: 4. Dlatego mowi/wſtąpiwßy/ꝛc.
3. Modlitwá wieczorna bywa, &c. A w dni powßednie, Rá-
no, Pieśni porządnie śpiewáią o w niebo Wſtąpieniu páńſkim.
A w Wieczor tę, Kryſtus Pan w niebo wſtąpił/ꝛc.

W Piątek y w Sobotę, iż bywa poſt, gotuiąc ſię do ſtołu Bo-
żego, ták ſię odpráwuie nabożeńſtwo, iáko w dźień poſtu: tylko iż
Pieśni o w niebo Wſtąpieniu páńſkim śpiewáią. Kazánie w
Piątek ráno bywa o pokućie. W Południe, Caput 1. z Dźie-
iow Apoſtolſkich czytáią, y náuká z wierßá 12. krotko podawá-
na bywa, co czynić, y czym ſię báwić máią ludźie Krześćiáń-
ſcy, chcąli wźiąć Duchá świętego, &c. A w Sobotę ráno, Ka-

VVigilia świąteczna wſpomina Aug: Ser: 181. de Tēp: y wykłáda w nię Kredo. Ordo Rom fol: 82. [W Sobotę świąteczną wßyſcy poſczą.]

zánie bywa wźiąwſzy text, Act:2. Ktorzy wdźięcznie przyięli słowá Piotrowe/ etc. A w Południe czytáią, Caput 1. y 2. Proroká Ioelá. A w Wieczor o Sákrámenćie Páńſkim vczą, á potym lud zwykłym obyczáiem poſtnym rozpuſzczon bywa.

W dźień SWIĄTECZNY. Ráno, 1. rzekſzy Miniſter, Wſpomożenie náſze/ etc. vpomni lud do śpiewánia: y śpiewáią, Wieczny Boże/ etc. y Pſalm, Wyſłuchay wieczny Boże. Pſa:143
2. Kazánie bywa ná one słowá Deuter: 16. Trzykroć do roku vkaże ſię/ etc. 3. Po Kazániu śpiewáią, Ciebie Bogá chwalimy/ etc. 4. Modlitwá bywa o Duchu świętym. 5. Rozchodzą ſię śpiewáiąc, Krolowi/ etc. 6. Opowiedánie y przyimowánie nowotnych. Przed POŁVDNIEM. 1. Zábywa nowotnych... cznie ták nabożeńſtwo Miniſter, iáko ſię opiſáło przed áctem Wieczerzy Páńſkiey. 2. Spiewáią dwie Pieśni, Pánie náſz ſtudnico dobroći/ etc. Prośmyż dźiś/ etc. 3. Czytáią text, Act: 2. A gdy ſię wypełniał dźień/ etc. 4. Po czytániu, Przez twe/ etc. A po Kazániu, Swięty Duchu ráczyſz záwitáć k nam/ etc. śpiewáią. y záczyna ſię záraz áct święty. W WIECZOR. 1. śpiewáią, Swięty Duchu ráczyſz záwitáć k nam/ etc. y Pſalm, Wyſłuchay/ etc. Kazánie bywa, Joan: 14. Poćieſzyćiel on Duch święty/ etc. 3. Po Kazániu śpiewáią on wierſz, Duchu święty rácz nas ćieſzyć/ á iednośćią/ etc. 4. Modlitwá wieczorna bywa, &c.

W PONIEDZIAŁEK. Ráno, 1. dwie Pieśni śpiewáią, ktore y w Niedźiele. 2. Caput 19. z Dźieiow Apoſtolſkich czytáią, y krotko wykłádáią. 3. Bogá ćie chwalimy/ etc. śpiewáią. 4. Modlitwá poránna, &c. Przed Południem, 1. trzy Pieśni śpiewáią, Pánie náſz ſtudnico/ etc. Duchu święty záwitay k nam/ á z niebios/ etc. Swięty Duchu ráczyſz/ etc. 2. Spowiedź bywa, y Symbolum Niceńſkie śpiewáią. 3. czytáią Ewángelią Iáná świętego, Joan: 3. Bog ták vmiłował świát/ etc. ábo Actor: 10. Pánu Jezuſowi wſzyſcy Prorocy świádectwo wydawáią/ etc. 4. Po czytániu, Zmiluy ſię Pánie nád námi/ etc. A po Kazániu, Pożegnay nas/ etc. śpiewáią. 5. Modlitwá o Duchu świętym bywa, &c. &c. W Wieczor, 1. też dwie Pieśni śpiewáią, ktore y w Niedźiele. 2. Kazá-

nie bywa ná Epiſtole Páwłá świętego, Roman: 8. Ktorzykolwiek Duchem Bożym bywáią rządzeni / ⁊c. *3. Po Kazániu toż śpiewáią, co y w Niedźiele. 4. Modlitwá wieczorna bywa, &c. &c.*

We Wtorek, przed Południem, 1. trzy Pieśni śpiewáią, Pánie náß ſtudnico / ⁊c. Swięty Duchu ráczyß / ⁊c. Wierzę w iednego / ⁊c. *2. Ewángelią czytáią*, Joan: 10. Záprawdę / záprawdę wam powiedam. *ábo*, Matth: 12. Wßelki grzech y bluźnierſtwo będźie odpußczone. *3. Modlitwá o Duchu świętym, &c. &c. W Wieczor, 1. śpiewaią*, Dayże nam też y w dźiśieyße / ⁊c. Wyſłuchay wieczny Boże / ⁊c. *A w powßednie dni porządnie Pieśni śpiewáią o Duchu świętym. A w Wieczor te*, Duchu święty záwitay k nam / ſercá náße nawiedźi ſam / ⁊c.

W dźień Troyce świętey. Ráno, 1. śpiewáią, Wieczny Boże / ⁊c. Ktokolwiek chce być zbáwion / ⁊c. *2. Kazánie bywa ná ſłowá Iobowe*, Cap: 12. Pytay ſię bydlat / á ony ćię náuczą / ⁊c. *3.* Bogá ćię chwalimy / ⁊c. *śpiewáią. 4. Modlitwá poránna bywa, &c. &c.*

Przed Południem, 1. ták záczynáią Nabożeńſtwo iáko y w inße Niedźiele, y śpiewáią trzy Pieśni własne, Prośim ćię Oycze niebieſki / ⁊c. Błogosłáwiony bądź Boże / ⁊c. O świátłośći Troyco święta / ⁊c. *2. Ewángelią czytáią*, Matth: 28. A przyſtąpiwßy Jezus / ⁊c. *3. A po czytániu*, Boże Oycze przy ſłowie twym. *A po Kazániu*, Pożegnay nas / ⁊c. *śpiewáią. 4. Modlitwy dwie, z Kátechizmu, do Troyce świętey mowią, &c. &c.*

W Wieczor. 1. Spiewáią, O świátłośći / ⁊c. Wßechmogący ſtworzyćielu / ⁊c. *2. Kazánie bywa ná ſłowá Iana świętego*, 1. Joan: 5. Trzey ſą / ⁊c.

W Powßednie dni porządnie Pieśni śpiewáią. A w Wieczor, Ktokolwiek chce być zbáwion / ⁊c.

Obchod tego świętá gánią niektorzy Rzymſcy náuczyćiele, zowąc ie nowym, iáko Pothō Preſbiter, Lib: 3. de ſtatu Dom⁹ Dei. Microlog: de Eccleſ: obſervatinib: Ca: 60 [To święto Troyce ś. / nie ieſt poważne. Abowiē niektory Leodień: Stephanus, officium tego świętá iáko y hiſtorią o náleźieniu Szczepaná ś. złożył / ktore obiedwie rzeczy ſtolicá Apoſtolſka wzgárdźiłá.] *A w Breviar: Rzymſkim*, in ſecunda claſſe *świąt, kłádą ie.*

PAMIĄTKA
SWIĘTYCH.

Eccleſiaſt: 44.

Pámiatkę Swiętych obchodzono w pierwſzym Kośćiele dla náśládowánia ich w Wierze y w żywoćie.

[Wyſtawiaymy teraz zacne męże/ y przodki náſze/ od ktorych ieſmy poſzli. Ciáło ich pogrzebione ieſt w pokoiu/ á imię ich żyć będźie po wſzytkie wieki: Mądrość ich ſtawia narodowie/ á ſławę ich niech opowieda Kośćioł.]

Auguſtinus lib: 8. Cap: 27. De civit: Dei.

[My Męczennikom nie poſtánawiamy Kośćiołow/ Kápłáńſtw/ rzeczy świętych/ y ofiar. Abowiem nie oni/ ále Bog ich/ ieſt nam Bogiem. Cźćimy pámiątki ich/ iáko świętych ludźi Bożych/ ktorzy/ áż do śmierći ćiał ſwych/ dla prawdy męznie boiowáli/ áby ták okazáło ſię prawdźiwe nabożeńſtwo/ zá zwyćiężeniem fálſzywych/ y zmyślonych nabożeńſtw. A ábychmy tym obchodem/ y Bogu prawdźiwemu/ zá zwyćieſtwá ich dźiękowáli/ y siebie ſámych/ żebyſmy do náśládowánia tákich koron/ tegoſz Bogá ná pomoc wzywáiąc/ z odnowienia pámiątki ich/ nápomináli. A ták my Męczennikow náſzych nie cźćimy cźćiámi Boſkimi: Bo ći duchowie/ nie máią być chwaleni dla żywotá błogosłáwionego/ ktory po śmierći będźie. O czym żaden/ ábo miernie mądry/ nie wątpi.]

Baſilius orat: in Gordium Martyrem.

[Nieſłuſzna ieſt rzecz/ ieſliże rozumiemy/ áby święći ktorzy wſzytkie rzeczy tego świátá wzgárdźili/ mieli potrzebowáć tákowego zálecániá. A przetoſz dla náſzego tylko pożytku/ doſyć ieſt pámiątkę ich obchodźić/ ábowiem nie potrzebuią/ ábyſmy ich zdobili cźćią/ ále my potrzebuiemy Hiſtoryey y przypominánia ich żywotá/ dla náśládowánia.]

Petrus de Aliaco Cardinal: in faſciculo rerum, fol: 206.

Geſtwá ábo Wiel-

[Opátrzyć trzebá/ żeby nie ták wiele świąt obchodzono/

żeby nie ták nowych Swiętych kánonizowano/ żeby oprocz dni Páńskich/ y więtszych swiąt od kośćiołá vstáwionych/ wolno było robić/ nabożeństwo odpráwiwszy: częśćią że w święta więcey sie mnożą grzechy w kárczmách/ tańcách/ y w inszych wszetecznośćiách/ ktorych proznowánie vczy: częśćią że dni robotne ledwie wystárczą vbogim/ do obmyślenia żyćiu rzeczy potrzebnych.] kośc Swiąt y sámym báczniey- szym Pápieżnikom nie podobáłá sie.

Polydorus lib: 6. Cap: 8. de Inventorib: rerum.

[Dni iedne nád drugie/ święte nád święte/ z máłych nie kiedy przyczyn nágromádzone są: co ieśliż pożyteczno/ niewiemy/ ábowiem widźimy/ iż do tego obroćiły sie obyczáie Krześćian/ że iáko przed tym było to z pożytku/ nabożeństwá te postánowić: ták teraz lepiey sie zda/ one zágubić/ gdyż więtsza część ludźi świecenie świąt/ nie do modlenia/ nie do słuchánia pism świętych/ dla czego iest postánowione/ ále do pomnożenia wszelákich obyczáiow skázy/ im bárźiey/ tym więcey/ bez wstydu wykonywa: powiedáiąc że to dla dobrey myśli czynią/ iákoby práwie rozumieiąc/ z iednym Plátonem ktory dla tegoż sámego powiedał/ żeby Bog tákowe święta postánowić miał. A ták bárzo czyśćie Pogánow/ ták w tym iáko y w wielu inszych rzeczách náśláduiemy. Dał by to Pan Bog áby Biskupi nászy/ wżdy kiedy te święta pożyteczne spráwili: co vczynią/ gdy sie postáráią ich vmnieyszyć/ á świątobliwie one obchodźić.]

Opuſculum Tripartitum lib: 3. Cap: 1. & hab: Tom: 2. Concil:

[Byláby to rzecz Bogu przyiemnieysza/ gdyby było mniey świąt w Kośćiele Bożym/ ábowiem w nie Bog więcey bywa obrázony/ á niżeli w insze dni.]

Topiarius Dominic: 17. fol: 270. poſt Trinit:

[Fałszywi Kátolicy/ obyczáiem Pogáńskim/ we wszelákiey ćiáłá roskoszy/ y pompie/ Swiętá świecą: násze świętá nie Bogu/ ktory święty iest/ y świątobliwośći chce/ ále Venerze/ Bachusowi/ Volupiey/ y Pompie postánowione są.] *Tákowe zeznánie ma y Stapleton* in Promptuar: Mo-

 ral:

ral: Dominic: 16. *A ták postánowione są świetá, ábo ráczey pámiątki świetych, miedzy Krześćiány, po czáśiech dobrze Apostolskich, nie dla proznowánia, piiáństw, tańcow: ále dla nábożeństwá: w ktore, posłuchawszy słowá Bożego, vsłyszawszy Historią, pomodliwszy sie Pánu Bogu, vdawali sie potym każdy do swego powołánia, co sie pokazuie z* Chrisostomá. Oration: de sancto Philogonio, *ktory ták mowi:* [Nasze świetá pospolićie pod południe kończą sie.]

W Dzien Pamiątki Panny Mariey. *1. Dwie pieśni śpiewáią,* Pánie nász studnico dobroći/ etc. Gdy Anioł/ etc. *ábo,* Nuż wszyscy/ etc. *y Kredo. 2. Ewángelią czytáią według świetá. 3. Po Ewángeliey śpiewáią,* My ktorzy/ etc. *4. Po kazániu,* Błogosław nam/ etc. *5. Modlitwá bywa do Syná Bożego, o Pánnie Mariey: á potym sie rozchodzą śpiewáiąc,* Bogu Oycu/ etc.

W dźień Pamiątki Swiętych *Apostołow, y inszych świetych wiernych, á pewnych. 1. Dwie pieśni śpiewáią,* Weselmy sie w Pánu wszyscy/ etc. *y o świetych ktorą, y Kredo. 2. Kazánie bywa, w ktorym sie też przypomina, z Historikow pewnych, wiárá, żywot, y śmierć onego świetego, dla náśládowánia. 3. Po czytániu y po Kazániu, toś śpiewáią, co y w świeto Pánny Máriey. 4. Modlitwá bywa do Bogá Oycá, o świetych, &c.*

W dźień Pamiątki Swięcic, *ktorych Doktorowie, ábo Historicy pewni wzmiánke czynią, śpiewáią dwie pieśni,* Rácz nas dźiś/ etc. O Pánie Jezu Kryste/ etc. *Text czytáią według świetá, y wiárę, żywot, oney świećice przypomináią, Modlitwę do Syná Bożego o Swiećicách mowią: y rozchodzą sie zwykłym obyczáiem.*

Aug: & habetur apud Bell: Lib: 1. Cap: 9. de San: [Wiela ludzi ćiáłá bywáią czczone ná ziemi/ ktorych dusze/ w piekle meki ćierpią.]

Concilium Carthag: 3 Can: 47. [Godzi sie czytáć meki meczenników / w dzień pámiątki ich.]

Melchior Canus locorũ Theologi: Lib: 11. Cap: 6. [Ja Autora tey xiegi nie wymawiam/ ktora sie zowie Zwierćiádło przykłádow. Ani też historiey tey xiegi ktora sie zowie Legendą złotą. A bowiem w niey cześćiey cudowiská zmyślone / ráczej á niżeli prawdziwe cudá możesz czytáć. Te záś człowiek pisał/ żeláznych vst/ ołowiánego sercá/ vmysłu záiste máło státecznego y mądrego będący.]

ODPRAWOWANIE NABOZENSTWA W dźień Postu.

Chrysost: Hom: 10. in Genes:

[Trzeźwy słuchácz choćia náiadszy sie/ godźien iest duchownego zgromádzenia: á zás gnusny / choćiaby w pośćie trwał/ zadnego ztąd pożytku nie odniesie. Támże: Izali pokármu vżywáć zła rzecz iest? Boże tego nie day. Ale obżárstwo szkodliwe iest/ wiecey sie nápełnić niż trzebá/ y káłdun roztykáć/ co też náwet roskosz/ ktora kto mieć może z pokármu/ tráći. Nie iest tedy rzecz zła wino miernie pić/ ále vpić sie/ y niemiernośćia rozsądek myśli podwroćić. A ták namiłszy / ieśli dla mdłośći ćiáłá nie możesz poszczac przez dźień trwáć/ zaden madry dla tego pogánić ćiebie nie może. Támże: Jeśli tu są obecni/ ktorym mdłość ćiáłá pośćić nie dopuszcza/ tych nápominam áby y mdłośći ćiáłá swego dogadzáli / y z tey duchowney náuki nie byli ogołoceni / ále posiliwszy sie/ áby z wietsza chećia słucháli. A bowiem są záiste insze sposoby dáleko lepsze/ ktorymi drzwi do Bogá/ wierze/ moga być otworzone/ á niżeli powśćiegliwośćia od pokármow. Kto tedy pokármow vżywa/ á pośćić nie może/ hoynieysza iálmużne niech dáie/ goretszy w modlitwie niech bedźie / chećí wietszey w słuchániu słowá Bożego niechay przyłoży/ w ktorych rzeczách mdłość ćielesna przeszkodą być nie może: z nieprzyiaćioły niechay sie iedna/ y wszelákich krzywd niech zápomina. Kto to vczyni / prawdźiwy post bedźie pośćił/ ktory ná nas Pan Bog wyćiaga. Abowiem dla tego każe pośćić/ ábyśmy pohámowawszy buynosć ćiáłá/ ono posłuszne/ y do pełnienia roskazánia Bożego powolne vczynili.] *Tenże Homil: 6. in Genes:* [Cożiest zá pożytek tákowego postu / powiedz mi prosze ćie? Jeslize przez cáły dźień nic nie iesz/ á grasz y kłamasz / á czesto báwiąc sie krzywoprzysiestwy y bluźnierstwy dźień tráćisz.] Basilius Serm:

Iáki ma być POST krześćiáński, długo-li, y dla czego.

2. de Jejunio. [Nie rozumiey/ áby tylko post miał być do-
bry/ w powśćiągliwośći od pokármow: Abowiem praw-
dźiwy post iest/ wstrzymáć śie od złych rzeczy. Gdy pośćisz/
rozwiąż wszeláki wezeł niepobożnośći/ bliźniego nie smeć/
dług mu odpuść/ sądem y zwádámi w post nie baw śie. Mie-
sá nie ieśz/ iednák brátá kąsasz: od winá śie wstrzymawasz/
lecz śie od potwarzy nie powśćiągasz: Wieczorá czekasz
ábyś iadł/ á dźień wszytek trawisz ná rynku y v sądu.] Cypri-
anus Serm: de Jejunio. [Jlekolwiek meżow rozmáitych
cnot widźielichmy/ nie czytamy áby bez postu do czego
przystąpili/ áni śie o żadną rzecz wielką nie kusili/ ieśli w-
przod powśćiągliwość nie vprzedźiłá. Jlekroć vśiłowá-
li/ co v Bogá otrzymáć/ w pośćie/ w płáczu/ w modlitwách
w worze/ vniżenie dobrodźiestw żądáli. Skuteczna iest mo-
dlitwá/ z postem/ y z słuchániem słowá Bożego/ y nabożna
prosbá/ nie bywa odrzucona.] *Ludźie tedy Krześćiánscy,*
poszcząc, máią śie od wszelákich pokármow, y napoiow powśćią-
gáć, áż do wieczorá, gdy śie skończy nabożeństwo. W ktory też
post, niemáią śie báwić żadną rzeczą, tylko nabożeństwem, dla
ktorego iest y postánowiony.

a Tert: Lib: de Iejunio [Biskupi wszitkiemu ludowi zwykli posty zápowiedáć/ z iákiey przyczyny z stáránia Kośćielnego.]

b Chris. Hō 30. in Gen [Jżesmy z łáski Bożey przyszli do tego Wielkie° tydniá terazosobliwie y pośćić mamy/ y tẏ więcey modlić śie/ y pilnie śie Grzechow pánu Bogu spowiedáć Dobre vczynki chętnie czynić y iáłmużnę szczodrze dáwáć.]

Náuká.

C*Zásu* P*ostu*, *Ták Nabożeństwo odpráwowáne*
bywa. Ráno, 1. stánąwszy v stołu Minister, rzecze,
Bogu Oycu/ y Synowi/ &c. *2. Opowie przyczynę*
Postu, wźiąwszy świádectwo iedno z Pism świętych,
[a] *o Pośćie, ktore świádczą, iáko w stárym y w nowym Zakonie,*
y w pierwszym onym Kośćiele Krześćiáńskim, z pewnych przy-
czyn zápowiedano, y odpráwowano Posty. 3. Spiewáią trzy
Pieśni, Znamy Oycze nász niebieski/ &c. *A potym dwie czáso-*
wi należące. 4. Nápominánie bywa do Spowiedźi, wźiąwszy
ktore świádectwo z Pismá świętego o Pośćie, [b] *Iáko w onym*
Kośćiele stározakonnym w pośćie, grzechow śie powszechnie

a Deut: 9. ℣ 9. Iudic. 20. ℣ 26 1. Regū 14. ℣ 24 2. Paral 20. ℣ 3. Ester 4. ℣ 16. Ionæ 3. ℣ 5. Act: 13. ℣ 2. Act. 27. ℣ 9.

b 1. Reg 7. ℣ 6. 2. Ezdr. 9. ℣ 1. Dan. 9. ℣ 3, 5. Ioel 1. ℣ 14. Ioel: 2. ℣ 12.

Pánu

Pánu Bogu spowiedano. 5. Symbolum *śpiewáią*, Wierzymy w iednego Bogá/ stworzyćielá/ ꝛc. 6. *Kazánie bywa według czásu, y potrzeby.* 7. *Po Kazániu śpiewáią*, Rácz vkázáć miły Pánie/ ꝛc. 8. *Modlitwá według czásu bywa. Záśpiewawszy*, Bogu Oycu/ ꝛc. *y vbogich zálećiwszy, rozchodzą się.* 10. *Po wszytkim, mowi te słowá Minister*, Imie Bogá Oycá/ y iego miłego Syná Jezusá Krystusá/ y Duchá świetego/ niechay będźie ze wszytkimi námi/ Amen. Idźćieſz w pokoiu/ Pan Bog z wámi ieſt.

W Południe. 1. *Litánią śpiewáią.* 2. *Rozdźiał z Bibliey świetey, czásowi służący czytáią, y krotko wykłádáią.* 3. *Modlitwá zá Kośćioł Boży bywa*, O Pánie Boże / czemu bez przyczyny ſáleią niepobożni / ꝛc. 4. *Rozchodzą się śpiewáiąc*, Krołowi nád/ ꝛc.

W Wieczor. 1. *Dwie Pieśni śpiewáią.* 2. *Kazánie bywa, tákże według czásu.* 3. *Po Kazániu śpiewáią*, Kryſte dniu náſzey świátłośći/ ꝛc. 4. *Modlitwá bywa wieczorna*, O Pánie Boże wſzechmogący/ iákoś dźień/ ꝛc. 5. *Rozchodząc się śpiewáią*, Day nam Pánie miłośćiwy/ ꝛc.

Woyná, Głod, Mor, &c.

C*Zásu* Woyny, Głodu, Moru, &c. &c. 1. *Post często zápowiedáią.* 2. *Spiewáią Pieśni czásowi służące.* 3. *Spowiedź bywa.* 4. *Kazánie bywa, według czásu.* 5. *Modlitwy czásowi służące bywáią.* 6. *Vżywánie wieczerzy Páńskiey bywa.*

PRZYIMOWANIE NOWOTNYCH.

Juſtinus Martyr: Apolog: pro Chriſtianis ad Senatum Roman: Sigiſmundo Gelenio interprete.

[OKrzczonego/ y wyuczonego człowieká / do Bráciey /
tám gdźie bywa Zbor przywodźimy/ ábyśmy ſie/ ták zá
námi iáko y zá nowo oświeconym modlili / ábyśmy przez
prawdźiwa náukę/ y dobre vczynki godnymi byli Mándá-
tow Bożych/ ſtrożmi / y pilnymi záchowáczámi / y ábyśmy
żywot wieczny otrzymali. Po Modlitwie pozdrawiamy
ſie ſpolnym pocáłowániem: potym przynoßą ſtárßemu brá-
tu chleb y kubek woda roſtworzony/ ktore wźiawßy/ chwa-
le y dźiekczynienie / Oycu wßytkich rzeczy / przez imie Sy-
ná/ y Duchá świętego ofiáruie. A ták ſłużbe dźiekczynienia
niemáła chwile odpráwuie. Po Modlitwách / y po dźiek-
czynieniu wßytek Zbor Amen przyśpiewuia. To ſłowko w
iezyku Żydowſkim/ to znáczy co y v nas/ ſtań ſie ták. A gdy
Przełożony/ y wßytek lud dźieki czynić przeſtánie/ ktorych
názywamy Diákony / káżdemu z oſobná bedacemu dáia
czaſtke chlebá/ y kubká roſtworzonego / nád ktorymi ſtáło
ſie dźiekczynienie : y dopußczáia ſie odnośić/ y tym ktorzyby
ná ten czás we Zborze nie byli. A tenći v nas pokarm zowie
ſie Eucháriſtia/ do ktorego żaden nie bywa przypußczány/
iedno ážby wierzył że náßá náuká ieſt prawdźiwa / y bedac
okrzcony omyćiem odrodzenia ná odpußczenie grzechow /
żyłby ták iáko Pan Kryſtus náuczył. Bo nie ták rzeczy przyi-
muiemy/ iákoby proſty chleb/ y kubek : Ale iáko przez ſłowo
Boże/ wćielony Jezus Kryſtus Zbáwićiel náß/ dla zbáwie-
nia náßego / miał ćiáło y krew : Ták też przez ſłowo modli-
twy/ y dźiekczynienia/ poświecona od niego żywność (kto-
ra odmieniona / tuczy náße ćiáłá y krew) onego wćielonego
Jezuſá/ ćiáłem być y krwia wyuczeni ieſteśmy.]

Garetius Kánonik Loványenſki, Epi: ad Iohan: Abbatem Snickium: [Żaden z ſtárych Doktorow / coby eucháriſtia w ſobie zámykáłá / y iákoby ſprawowána być miáłá/ ták iáśnie nie opiſał/ iáko tē Iuſtinus.]

To ieſt, iáko ſyn Boży ſłowo, wćielił ſie, nie odmieniáiąc Boſtwá w ćiáło, ták chleb, ćiá-

Augu-

Augustinus lib: de Dogmat: Eccles: Cap: 52.
[Ieśliże ktorzy v Heretykow okrzczeni ſą/ktorzy w wyznániu Troyce świetey krzczą / á przychodzą do nas / niechay będą przyięći iáko okrzczeni / áby wzywánie ábo wyznánie Troyce świetey nie było znieważone: ále ich potrzebá dostátecznie náuczyć / co Kośćioł o táiemnicy Troyce świetey trzyma y rozumie: á ieśliż ná tey wierze przestawáią/y one wyznawáć obiecuią/będąc oczyśćieni zupełnośćią wiáry/ przez wkłádánie ręki niechay będą potwierdzeni: Ale tych ktorzy v Heretykow/w nie wzywániu Troyce świetey pokrzczeni ſą/á do nas przychodzą/krźćić każemy. A nie znowu krźćić / ábowiem nie mamy rozumieć/ iż ći ſą pokrzczeni/ktorzy nie w imię Oycá/y Syná / y Duchá świętego/ według reguły od Páná podáney / ſą okrzczeni/iáko ſą/ Samosateni, Photiniani, Manichei, &c.] *Toż mowi* Concilium Nicænum Can:19. *A* Concilium Laodicenum, Can: 46. *y* Brac: 2. Can:1. *mowią:*[Potrzebá áby ſię vczyli Wiáry skłádu Apostolskiego / ći ktorzy máią być pokrzczeni.] Concilium Carthaginense 4. Can: 12. *dokłáda:*[Aby białegłowy w religiey dobrze wyuczone/ te białegłowy/ ktoreby miáły być krzczone/ vczyły/iákoby miáły przy krźćie odpowiedáć/y po krźćie iákoby miáły żyć.] Hieronymus in Cap: 28. Matth: [Nie może to być/áby ćiáło miáło przyiąć Sákráment Krztu / ieśliby wprzod duſzá nie przyięłá prawdy wiáry. Właſny porządek. Kazał Krystus Apostołom/áby wprzod vczyli wſzytkie narody/ (mowi to o dorosłych) á potym áby krźćili: po krźćie záś ſię/áby to roskázywáli/co máią záchowáć.] Nicephorus *piſze* Lib:14. Cap:17. [Paulus Biskup / Zydá do krztu nie przypuśćił/ áż go pierwey według zwyczáiu/ wiáry náuczył.] *Słuſzna tedy ieſt rzecz, áby dorosłego niewiernego, wiáry Krześćiáńskiey wprzod, nim będźie okrzczony, náuczono. Nie ták iáko w Papiestwie czynią: tám bowiem nie vczą w przod wiáry Zydá, ábo Turczyná, bądź Tátárzyná, co ná oko widźimy, ále tylko dźiwowisko á pompe, dla ztwierdzenia báłwochwálstwá, á zmámienią ludźi prostych, ſtroią. Ktory też potym, iáko niepewny*

łem Krystusowym, stał się, nie odmieniáiąc istoty chlebá w ćiáło. Ale wzięćiem nazwiská Chleb iest ćiáłe Krystusowym, á wino Krwią. Ták iáko y Gelasius Papież, y Teodoretus Doktor, wyznawáią, o czym, kto chce niech czyta, w Transubst: w Katechizmie náſzym.

Dorosłego, trzebá pierwey wiáry vczyć, potym dopiero krźćić

Krześciánin, oberwawszy co, ábo teży od nich będąc porzucony, wráca się tám skąd wyszedł. Y ták iákie ćwiczenie, tákie y wierzenie bywa.

Náuká.

NAprzod: Nowotnego vczy Minister wprzod/ nim go do Wieczerzy Páńskiey przypuśći/ Wiáry/ Modlitwy / Dziesięćiorgá Bożego przykazánia / rozumienia o Bogu/ o słowie iego/ o Sákrámenćiech/ ꝛć. 2. Opowie go przed vżywániem wieczerzy Páńskiey po Kazániu. 3. Nápomni słuchácze/ áby zań [P]ánu Bogu dźiękowáli. 4. Káże wystąpić oney osobie/ áby od wszytkich mogłá być widźiána: Y káże iey wiárę wyznáć iáwnie/ ieśli tego widźi być potrzebę. 5. Po wyznániu wiáry/ pyta o te rzeczy przy wszytkich:

Aug: apud Pomer: Ser 2. post Trinit: 20. Dō: [Niewiem iákosię ten śmie zwáć Krześćiáninem/ ktory trochy słow w Wyznániu Wiáry w Modlitwie Páńsk: y w Dźieśięćiorgu Przykazániu Bożym/ niechce się náuczyć.]

PYTANIE.

I. PYtam ćię przed Bogiem / y przed tym zgromádzeniem: Ieśliże ty znasz/ iż tu iest prawdźiwy Kośćioł Apostolski/ w ktorym iest prawdźiwe przepowiedánie słowá Bożego/ y prawdźiwe száfowánie Sákrámentow Páńskich świętych / podług vstáwy Páná Krystusowey/ y náuki Apostolskiey? ℞ Znam zá pomocą Bożą.

Ykáże kroćiośieńko, z Pismá świętego, ieśli tego będźie potrzebá, że tám iest prawdźiwy Kośćioł, gdźie vczą słowá Bożego, y száfuią świątośćiámi, według vstáwy Páná Krystusowey, y náuki Apostolskiey, Actor: 2. ℣ 42. 1. Cor: 11. ℣ 23. 1. Cor: 15. ℣ 3.

II. Pytam ćie: Ieśliże ty ślubuiesz Pánu Bogu/ y Kośćiołowi iego/ przy tey wierze do końcá trwáć. ℟ Slubuie zá pomocą Bożą.

Ykáże z Pismá świętego, iáki to iest wielki grzech, ápostátowáć, Hebr: 10. ℣ 26. 2. Petr: 2. ℣ 20.

III. Pytam ćie: Ieśliże ty obiecuiesz w tym świętym nabożeństwie pobożnie y świątobliwie żyć? R. Obiecuie zá pomocą Bożą.

Y przywiedźie Pismo święte, iáko dobrze wierzący powinni pobożnie żyć, Matth: 5. ℣ 16. Tit: 2. ℣ 11.

IV. Pytam ćie: Ieśliże sie ty poddawasz pod Kárność słowá Bożego / y chcesz nápominánie Káznodźieyskie / gdyby tego byłá potrzebá / wdźięcznie przyimowáć? R. Poddawam / y chce zá pomocą Bożą.

Y przywiedźie Pismo święte, iáko słuchácze prawdźiwych Náuczyćielow w nápominániu przystoynym powinni słucháć, Luc: 10. ℣ 16. Hebr: 13. ℣ 17.

V. *Ostátek sie baczeniu Ministrowskiemu oddáie, áby pytánia odpráwował według osob, Nabożeństwá, y zbudowánia. Abowiem, ieśliby przyimował bluźnierzá Bogá w Troycy iedynego, y bałwochwálce iákiego z záwiedźionych krześćian, Pyta go:*

Ieśli to przed Bogiem wyznawasz ku chwale

iego/y ku ſwemu záwſtydzeniu/ żes Páná Bogá obrażał bluźnierſtwy / ábo, báłwochwálſtwy y zabobonámi: Nieśli ſie onych wyrzekaſz/ y do nich ſie wiecey nie wrácáć slubuieſz: R. Wyznawam/wyrzekam/y slubuie. Dan: 9. ỹ 7.

A potym Dekálogiem, Paćierzem, y Credem błędy bluźnierzſkie y báłwochwálſkie confutuie.

Aug. Lib:3 Cap:16. de Bapt: [Coż inſzego ieſt wkłádánie rąk/ iedno Modlitwá nád człowiekiem:]

Po Pytániu włożywſzy ná nowotnego ręce Miniſter, ták ſię nád nim modli, mowiąc:

Ja ſługá Boży przyimuie ćie do Kośćiołá Bożego. A Pan Bog ſam wſzechmogący/niechay ſie nád tobą zmiluie / y grzechy twoie odpuśćiwſzy / niechay ćie doprowádźi do żywotá wiecznego/Amen.

VI. Vpadſzy ná kolánȧ / modlmy ſie Pánu Bogu zá tą oſobą do Kośćiołá Bożego przyſtawáiącą:

Modlitwá zá dźiátkámi ludźi Krześćiáńſkich.

WSzechmogący / á miłośierny Boże Oycze / ktorys obiecał rozlać Duchá łáſki y modlitwy / nád domem chwalcow twoich / y nád pokoleniem ich/ niechcąc áby ſnadź y namnieyſze dźiećiątko/ miáło zginąć. W czym vznawamy wielką łáſkę twoię y teraz / ktorąś znácznie pokazał y nád tą oſobą tobie ſie poddawáiącą/ktorąś ty złáſki ſwey/zá nátchnieniem Duchá ſwego świętego oświećić raczył / świątłośćią Zachá: 12. ỹ 10. Ioel: 2. ỹ 28. Mat: 18. ỹ 14. Mar: 10. ỹ 14. Ezech. 33. ỹ 11.

tłością Ewángeliey Syná twego miłego/ Jezu-
sá Krystusá / ku żywotowi wiecznemu. Zá coć
dźiekuiemy/y chwalimy imie twoie święte/ Pro-
ßąc twey naświetßey miłośći zá tą osobą / ábyś
ią w tey łásce swey Oycowskiey / vstáwicznie po-
mnażáć raczył: dárow Duchá świetego vdźielay
iey: od świátá/y od pożądliwośći iego/ odwroć:
w prawdźiwey wierze / y w świetey pobożnośći
státecznie zmacniay / áby mogłá stánąć nienágá-
nioną przed sądem twoim. A potym dayże iey też
żywot wieczny / pospołu z námi twoimi dźiatecz-
kámi. Vczyńże to wßytko dla miłego Syná twe-
go Jezusá Krystusá / w ktorego imieniu/tobie sie
modlimy: Oycze náß ktoryś iest/ etc.

Rzecze zá tym Minister, Mowże też ty zá mną:

TY Pánie z młodośći moiey/ Náuczże mie/ etc.
iáko wyżßey w Formie Krztu świetego, fol: 17.

Modlitwá, zá ludźmi od roznego Nabożeństwá do Słowá Bożego przystawáiącemi.

PAnie Boże wßechmogący / ktory niechceß śmierći grzeßnego człowieká / ále rádniey prágnieß/ áby sie náwroćił/á stał sie vczestnikiem żywotá wiecznego. Chwalimy ćie Páná Bogá swego / żeś to dobrodźieystwo / nád tym człowiekiem pokázáć raczył/ żeś go z mocy/z błedu / y z ćiemnośći Antykrystowych wyrwawßy/ do krolestwá Syná swego przenieść y powołáć

Ezech. 33. ℣ 11.

ráczyłes go. Prosimy ćie/zápomniże wßytkich
niepráwośći iego: vzbroy go przećiw pokuśom
Szátáńskim: day mu Duchá świetego: rzadź go
słowem swoim: w nabożeństwie Krześćiáńskim
vtwierdzay: krzyż/ktory poniesie/osładzay: ćierpliwośći
dodaway: státecznośći przymnażay: w
niewinnym/ y w świątobliwym żywoćie postánow.
A po tym mizernym świećie/ z inßemi wybránemi
twoimi/ do żywotá wiecznego doprowadź/
przez Syná twego miłego Jezusá Krystusá/Amen.
Oycze náß/ṙć.

Po Modlitwie pospolitey, rzecze do oney osoby Minister,

Modlże śie też ty sam ze mną mowiąc:

PAnie zbłądźiłem iáko owcá ktora zginełá/
ßukayże ty sługi swego/boćiem ia nie zápomniał
Mándatow twoich: Náwroć mie/á
bede náwrocon: Vzdrow mie/á bede vzdrowion:
Omyi mie/á bede omyty. Nie pámietay przestepstwá
młodośći moiey: Nie wchodź ze mną w sąd: Ps: 119. ℣ 176.
Odpuść moie báłwochwálstwo: Zápomni mego Ierem: 31. ℣ 18.
bluźnierzstwá y niedowiárstwá/ktoregom śie dopußczał
z niewiádomośći: bądź miłośćiw grzechom Ier: 17. ℣ 14. Psal: 51. ℣ 9.
moim/ Pámietay ná mie w krolestwie twoim/Amen. Psal: 25. ℣ 7.
Oycze náß/ṙć. Psa: 143. ℣ 2.

Isychius in Ca: 16. Lev: [wykłádánie rąk/ błogosłáwieństwo/ ábo odpußczenie grzechow/ ábo przyśćie duchá świetego pokázuie.]

VII. *Trozgrzeßy go, włożywßy nań rece, mowiąc:*

Ponieważ ták wierzyß/ y te rzeczy obiecuieß/ 2 Mack 12. ℣ 42.
Ja sługá Boży/ćiebie do Kośćiołá Bożeᵒ przyimuie/
z błedow wßytkich rozwiezuie/ odpußczenie Luc: 18. ℣ 13.
grzechow wßytkich/y żywot wieczny opowiedam/ Luc: 23. ℣ 42.
w imie Oycá/ y Syná/ y Duchá s. Amen.

VIII. *A ieśli oná osobá nie byłá okrzczoná w imie* TROYCES., *okrźći ią przy Zgromádzeniu Pytáiąc iey w przod porządnie, według Credá, o ártykuły wiáry Krześćiáńskiey. Modlitwę y Dźiękczynienie Krztowe zá oną osobą, y do niey obrácáiąc.*

Luc:10. ℣ 20. Apo:22 ℣ 19. IX. *Wpiśe w xięgi Kośćielne onego nowotnego. Upewniáiąc go, że też wpisány iest w Xięgi żywotá wiecznego: y nápomináiąc go, áby śię stárał, żeby nie był z nich wymázan, przez ápostáśią, y niezbożne żyćie.*

PRZIYMOWANIE POKVTVIĄCYCH.

Historia Tripart: Lib:9. Cap:53.

[Poniewaź zgołá nie grzeszyć iest rzecz Boska/ y przyrodzenie ludzkie przewyższáiąca: przetoż grzeszącym á pokutę czyniącym/ Bog rozgrzeszenie dawáć roskazał. A ktorzy śię grzechu wyznáć zbraniáią/ większego ćiężaru grzechow dostawáią: dla tegoż zdáło śię stárożytnym Przełożonym Kośćielnym/ áby grzechy/ iákoby ná nieiákim plácu iáwnym pod świádectwem ludu Kośćiołá należącego/ iáwnie były wyznáne.] *Sposob pokutowánia w stárym Kośćiele Krześćiáńskim,*

Ps: 119. ℣ 176. Ierem: 31. ℣ 18. Ier: 17. ℣ 14. Psal: 51. ℣ 9. Psal: 25 ℣ 7. Psa: 143 ℣ 2. 2 Mach 12. ℣ 42 Luc: 18. ℣ 13. Luc: 23. ℣ 42.

Eusebius Lib: 6. Cap: 35. [Maximus, Urbanus, Sidonius, y Celerinus, Presbiterowie/ przy obecnośći wielu Biskupow Presbiterow/ y p[o]spolitego człowieká/ iáwnie z płáczem/ z nárzekániem/ z żalem y z pokutą/ swoy vczynek opłákywáli/ iż Nowátá/ chytrey á niepohámowáney bestyey ráda/ będąc przywiedźieni/ od Kośćiołá/ choćia ná krotki czás byli odstąpili.] *Tenże piśe* Lib: 6. Cap: 27. Iż ieden Biskup Rzymski/ niechćiał przypuśćić do Sákrámentu Philipá Cesárzá/ áż pierwey iáwnie w Kośćiele w Wielka Sobotę grzech swoy wyznał. Toż vczynił Ambrosius, Theodosiusowi Cesárzowi/ świádczy o tym Theodoret: Lib: 5. Cap: 17. Histor.

Iræneus Lib: 1. Cap: 9.

[Niewiáſty częſtokroć náwrácáiąc ſię do Kośćiołá Bo-
żego/ wyznawáły że ſię bárzo kocháły w Márku Kácerzu.
Abowiem gdy iednego Diákoná żoná gládka / ná ćiele byłá
ſplugáwiona od tego Márká Czárnoxiężniká / y zá nim
chodźiłá przez długi czás / ktora gdy potym Bráćia z wiel-
ką pracą náwroćili / wſzytek czás ná ſpowiedźi iáwney
ſtráwiłá.]

Auguſtinus Lib: 1. Cap: 6. de Symbol: ad Catechumenos.

[Ci ktorych widźićie iż pokutuią / dopuśćili ſię złośći/ á-
bo cudzołoſtwá/ ábo tákowych brzydkich vczynkow/ y dla
tegoż pokutuią.]

Lactant: Lib: 6. Cap: 13. [Czynić pokutę/ nic inſzego nie
ieſt/ iedno wyznáć/ y przyrzec / więcey nie grzeſzyć.]

*Iáwna tedy ieſt rzecz, Iż w onym ſtárożytnym Kośćiele
Krześćiáńſkim, gdy grzeſznicy pokutowáli, nie poſzeptem zá
vchem grzechow ſię Xiędzu ſpowiedáli, Ani twarzy ſobie
kápámi zákrywáli. Ani też zágáśiwſzy świece, ábo w nocy w
dźień Wielkopiąt: włocząc ſię po miáſtách, á ludźiom przykro-
śći wyrządzáiąc, zá grzechy żáłowáli, y ćiáłá rzekomo dręczyli,
czyli, iáko dźiśia czynią w Papieſtwie. Ale iáwnie, głośno, we
dnie, y w zgromádzeniu grzechy ſwoie wyznawáli przed Pá-
nem Bogiem, y przed Kośćiołem. Bo iż iáwnie grzeſzyli, iáw-
nie też pokutowáli. Nie wſtydáli ſię grzechámi Páná Bogá o-
brażáć, y Kośćioł iego zgárſzáć, nie wſtydáli ſię też Pánu Bogu
z grzechow ſię winnymi dawáć, y Kośćiołowi iego zá nie do-
ſyć czynić. A iż niektorzy Doktorowie, czarne y grube odźie-
nie wſpomináią, w ktorym grzeſznicy pokutowáli; Tedy prze-
ćię ſprzećiwnicy nie máią ztąd podpory zábobonow ſwoich.
Abowiem oná Ceremonia wolna byłá, nie wſzędźie iey vżywa-
no, twarzy też nie záſłaniono, áni ſię po mieśćie w nim włuczo-
no, ále tylko w kośćiele ſtano pokutuiąc. A też Pan Bog nie ná
ſzáte patrza ále ná ſerce, ták iáko przez Proroká mowi:* [Roz-
dźieraycie ſercá wáſze / á nie ſzáty wáſze.]

Tertullianus Lib: de Pœnitent: Hieronimꝰ in Epiſt: ad Oceanum de Fabiola Ambr: Lib: ad virg: lapſam, ca: 8.

Ioel: 2. ℣ 13.

Náuká.

WJdźi ktorzy Kośćioł Boży/ niezbożnym żyćiem swoim gorszą/ ábo w błąd słowu Bożemu sprzećiwny wpadáią/ tákowych záchowawszy stopnie Kárnośći/ Minister zá społnym zezwoleniem Bráćiey Zborowey/ y zá słuszny świádectwem/ wyłączy z społecznośći wiernych. A gdźieby sie wyłączony náwroćić y vpámiętáć chćiał/ tym sposobem przyimie go.

Mat: 18 ℣ 15.
2. Cor: 2 ℣ 6.

Aug: in Enchir. Ca: 65 [Słusznie postánowione są czásy pokuty/ od tych/ ktorzy są przełożonymi w kośćiele/ áby śie też dosyć stáło kośćiołowi.]

1. *Po Kazániu, przed spráwą Wieczerzy Páńskiey, vczyniwszy krotkie nápominánie, w ktorym vkaże dawność iáwnego wyznánia grzechow, opowie błądy y wystepek onego człowieká.* *(widźian.*
2. *Każe mu wystąpić we Zborze, áby od wszytkich mogł być*
3. *A ieśli tego Minister widźi być potrzebe z zbudowániem, każe mu wyznáć iáwnie błąd y wystepek iego, ábo sam Minister opowie iego vczynek.*
4. *Po wyznániu, zgáni mu on wystepek Minister Słowem Bożym: Y vpomni lud, áby sie tákowych rzeczy strzegli, zá ktoreby sie mieli wstydáć, y przed Pánem Bogiem, y przed Kośćiołem iego świetym.*
5. *Potym vczyni pytánie do niego, mowiąc tymi słowy:*

Acto: 2. ℣ 37.
Act: 19. ℣ 18.
1. Tim: 5 ℣ 20.

Glossator in Can: Vtrum: Dist. 1. de pœnitēt: [Grzesznik niech dosyć czyni Kośćiołowi ktory obráźił/ ábi y on sam/ y drudzy byli ostrożnieyszy.]

PYTANIE.

I. PYtam ćie: Jesli ty żáłuiesz serdecznie zá ten grzech/ ktorymeś Bogá obráźił/ y Kośćioł iego zgorszył? R. Żáłuie.

MINISTER. Słusznie żáłuiesz/ y on opłákiwáć masz/ przykłádem *(y miánuie, według grzechu, ábo Dawidá, ábo Mánásessá, ábo Piotrá, ábo syná márnotrátne-*

Psal: 6. ℣ 7.
2. Paral ult.
Luc: 22. ℣ 62.
Luc: 15. ℣ 18.
Ioel: 2. ℣ 13.

Greg: Hō: 25. [W tych Ludźiách nic inszego nie widze/ ieno przed oczy násze położone przykłády/

go, ábo Koryntczyká, ábo Mágdálene) ktorzy obráźiwszy Páná Bogá/ zá grzechy żálowáli. (2 Cor: ℣ 7. Luc: 7. ℣ 37.)

II. Pytam ćie: Jesliże ty nie wątpisz w miłośierdźiu Bożym / będąc grzesznym człowiekiem: Ale mocno wierzysz/ żeć Pan Bog/ ten grzech/ odpuszcza dáremno/ z łáski swey/ y on okrywa/ zasługą y śmierćią syná swego miłego/ Jezusá Krystusá: R. Wierzę. Min: Nowszem nie bądź iáko Kain/ Judasz/ y Spirá/ ktorzy w miłosierdźiu Bożym wątpili/ y potępieni są. (Rom: 3. ℣ 24.)

III. Pytam ćie: Jesliże ty obiecuiesz żywotá zlepszyć / w nowośći żywotá chodźić/ nałogow y zwyczáiow złych poprzestáć/ á do nich sie wiecey nie wrácáć: R. Obiecuię / zá wspomożeniem Bożym. Min: Pámiętayże ábyś temu dosyć vczynił / wźiąwszy Páná Bogá ná pomoc/ ábowię ták mowi Izáiasz Prorok do grzesznikow: (Isa: 1.)
[*Przestańcie źle czynić, á vczćie sie dobrze czynić.*]

6. Rzecze Minister: Pokleknąwszy modlże sie Pánu Bogu zemną/ mowiąc/ y grzech swoy ták wyznawáiąc:

Modlitwá z wyznániem Grzechow.

Zmiluy sie nád emną Boże / według wielkiego miłośierdźia twego/ á według wielkiey litośći twoiey / zgládź niepráwośći moie. Omyiże mie/ co nawiecey/ od złośći moiey/ á od grzechu moiego/ oczyść mie: ábowię ia znam niepráwośći moie/ á grzech moy iest záwżdy przedemną. Tobiećiem ia sámemu zgrzeszył/ y dopu- (Psal: 51. ℣ 1. Mat: 16. ℣ 19. Act: 13. ℣ 38.)

[nádźieie/ y pokuty/ vpadł kto w wierze/ niechay weyźrzy ná Piotrá / ktory rzewno płákał.] Aug: Li. de utilit: pœnitent: cap 3. [Judaszá zdrayce nie ták złość/ ktorey sie dopuśćił/ iáko rozpácz o odpuszczeniu zgołá zágubiłá.]

1.Ioan: 1. ℣ 7. śćiłem śie złośći przed tobą / ábyś śie vspráwiedliwił
w powieśćiách twoich/ y oczyśćił w sądźiech twoich.
Otoćiem ieſt záczęt w złośći / á w grzechách poczęłá
mię mátká moiá. Oto śie kocháſz w prawdźie wewnę=
trzney/ á w ſkrytośći obiáwiłeś mi mądrość. Oczyść
mię krwią syná twego/ á będę ochędożon: omyieſz mię/
á nád śnieg będę wybielon. Oznaymi mi rádość y we=
ſele/ á poćieſzą śie kośći me/ ktoreś pokruſzył. Odwroć
oblicze twe od grzechow moich/ á zgładź wſzytkie nie=
práwośći moie. Serce czyſte ſtworz we mnie o Boże/
á duchá práwego odnow we wnętrznośćiách moich.
Nie odrzucay mię od oblicza twego / á duchá twego
ś. nie odeymuy odemnie. Przywroć mi rádość zbáwie
nia twoiego/ á duchem wolnym podeprzy mię. Náucżę
przeſtępcow drog twoich / áby śie grzeſznicy k tobie ná=
wroćili. Vczyń mię wolnym od (N) o Boże/ Boże zbá
wienia moiego/ á tedy ięzyk moy będźie wyſławiał ſprá
wiedliwość twoię. Pánie otworz wárgi moie/ á vſtá
moie będą opowiedáć chwałę twoię. Abowiem nie żą=
daſz ofiar ktorebych ia tobie dał/ áni śie kocháſz w palo=
nych ofiárách. Ofiárá Bogu ieſt duch ſkruſzony/ á ſercá
vniżonego y pokornego / nie wzgárdźiſz o Boże. Ob=
chodźże śie łáſkáwie ze mną/ Oycze niebieſki/ dla miłe=
go syná twego Jezuſá Kryſtuſá/ ktory w Jeruzálem ná
krzyżu/ zſtał śie ofiárą vbłagálną zá grzechy wſzytkiego
świátá: Ktoremu z tobą/ y z Duchem świętym/ niech
będźie wieczna chwałá/ Amen. Oycze náſz/ ꝛc.

Mat:16. ℣ 19. *Zátym rzecze Miniſter: włożywſzy nań ręce.*
Act: 13. ℣ 38. Ja ſługá Páná Kryſtuſow/ máiąc klucze / od niego
ſobie zwierzone / tobie wierzącemu/ y pokutuiącemu/

Conc: Carthag: IV. Cā. 80. [Ná kàzdy post Xiężà kłádąc rece ná pokutuiące.]

opowiedam odpuszczenie grzechow/ y żywot wiecżny/ w Imie Oycá/ y Syná/ y Duchá ś. Amen.

7. *Nápomni lud áby śie zań Pánu Bogu modlili, mowiąc temi słowy:* Iaco: 5. ℣ 16.

Naymilszy Krześćiánie / vpadszy ná koláná/ modlmy śie Pánu Bogu wszechmogącemu zá tym człowiekiem/ mowiąc:

MODLITWA.

WSzechmogący / á miłośierny/ Oycze nász niebieski / ktory niechcesz śmierći grzesznego człowieká / ále ráczey prágniesz/ áby śie náwroćił/ y sstał śie vczestnikiem żywotá wiecznego. Dźiękuiemy twey naświetszey miłośći / żeś to dobrodźieystwo raczył pokázáć nád tym człowiekiem/ ktory oto teraz/ wystąpiwszy przed oblicznosć Zboru twego ś°/ opłákuie grzech swoy z záwstydzeniem twarzy swoiey / ku chwale twey świętey. Prośimy ćie tedy zá nim / Oycze dobrotliwy / bądźże mu Bogiem miłośiernym/ weyźrzy nań okiem łáskáwym. Dayże mu też Duchá ś° / ktorego máiąc / wszytkie grzechy sobie obrzydźi/ y nieprávośći swe/ á będźie żyć w świątobliwośći/ y wniewinnośći/ po wszytkie czásy żywotá swego: A to ku czći/ y ku chwale Imieniá twego świętego / y ku poćiesze Kośćiołá twego/ przez Páná nászego Jezusá Krystusá Amen/ Oycze nász/ ktorys iest/ etc.

Ezech: 33. ℣ 11.

Dan: 9. ℣ 7.

8. *Spiewáią Psalm 32.* O błogosłáwiony káżdy ten/ etc.

Amen.

NAWIEDZANIE CHORYCH.

Author operis de visitat: infirm: inter Oper: August: Lib: 1. Cap: 1.

[Ty tež Krześciáński człowiecze / ná te droge pospolitą spieš się wniść / ktorą možeš doyść oglądánia rodźicow twoich / Pátryárchow świętych / y wšytkich nas naywyžšego šczęśćia. A žebyć ná tey ták wielkiey drodze potrzeb dostawáło / potrzebáć niemáłego dušy twey posiłku.] Co máią czynić chorzy w chorobie swoiey.

Támže cap: 2. [Dokądže idźieš? Do žywotá. Ktoraš drogą? Słuchay Páná mowiącego / Ja iestem drogá / prawdá / y žywot. Nie možeš zbłądźić / bo Krystus iest drogá. Nie možeš się omylić / Krystus iest prawdá. Nie možeš nie žyć / bo Krystus iest žywot: Przez droge Krystusá / idźieš do Krystusá prawdźiwego žywotá. Krystus iest drogá / á ty człowiekiem podrožnym.

Támže Cap: 6.

[Ty tedy / naymilšy człowiecze / ná czás máły odchodząc z tego świátá / ták niewymowną dobroćią Páná twego nie gárdź / bicz od niego wdźięcznie przyimuy. Karze on w tobie czego nie rozumieš / áspráwiedliwie: bo spráwiedliwe są iego sądy. Tá chorobá ćielesna iest lekárstwem dušnym.]

Tenže Lib: 2. Cap: 2.

[Bespieczniey ia y miley mowię do mego Páná Jezusá / niž do ktorego z Aniołow Božych / więcey mnie powinien Krystus / niž ktoremu z duchow niebieskich. Czym iestes ty / tym się raczył sstáć Bog / á nie sstał się tym / czym iest Anioł: á choć iest wielkiey porządy Aniołem / iednák ćiebie wywyšył nád Anioły / bo ty Anioły sądźić będźieš. Támže

do dwo-

do dworu Bogá twego / vprzedźił ćie Bog twoy / y w náturze twoiey / ktora ná śie przyiął / vstáwicznie przyczynia śie zá námi. Z ktorego tedy masz przyczyńce / masz Poyśrzednika / tegoż sobie miey zá łáskáwego pomocniká. A ieśliż Bog zá tobą / ktoż przećiwko tobie? Mocnieć tedy potrzebá wierzyć Boże wćielenie / mękę / zmártwychwstánie / w niebowstąpienie / y przyszłe ćiebie sámego odnowienie. Te rzeczy niechay ma wiárá twoiá / niechay śie ich bádá / y one mocno trzyma serce twoie: niech sobie nic słodszego nie smákuie: vstá twoie niechay śmiele wyznawáią. Abowiem sercem bywa wierzono ku spráwiedliwośći / á vsty dźieie śie wyznánie ku zbáwieniu / etc. *Czytay*, 4. Reg. 20. 2. Paralyp: 16. Ecclef: 18. 38. Iob: 1. 2. Ioan: 5. *á obaczysz co człowiek Krześćiáński ma czynić w chorobie swey, chceli przyść ku zdrowiu pierwszemu, ábo ku zbáwieniu wiecznemu. Nic inszego iedno, Aby niemoc, grzechom swym, ábo też doświádczeniu Bożemu, y miłośći iego przyczytał: áby w chorobie nie vćiekał śie wprzod do Doktorow, áni do Szeptarek, áni ná droszki, ále do sámego Bogá, prosząc go o odpusczenie grzechow, y o zdrowie, áby ćierpliwie od Páná Bogá wszytko znośił, y wdźięcznie przyimował, áby dom swoy porządnie rospráwił, to bowiem żadnego nie umorzy, áby śię nie bał śmierći, y owszem ná gotował śię ná nie, áby w wierze stałym był, á o zbáwieniu namniey nierozpaczał, &c.* Augustinus, *vmieráiąc mowił, iáko pisze* Posidonius in vita illius, *y* Ambrosius, *iáko wspomina* Costerius in vita illius: [Nie żyłem ták / áby mie miáło być wstyd / miedzy wámi żyć / ále śie też áni śmierći boie / ábowiem dobrego Páná mamy.]

Náu-

ODPRAWOWANIE POGRZEBV.

Dionysius Lib: de Eccl: Hier:cap: II.

[Powinni vmárlego/ według práwá świetego powinowáctwá/ y obyczáiow podobnośći/ tego ktory vmárł ßcześliwym być rozumieia / iż do końcá zdawná pożądánego zwyćieſtwá przyßedł : á ſprawcy zwyćieſtwá śpiewáiąc/ dźiekuia/y ſobie tákowegoż odpoczynku życzą.] *Tenże*, cap: 21. [Potym Káznodźieie przypomniawßy prawdźiwe obietnice/ ktore ſą w piśmie świetym/ o náßym świetym zmartwych wſtániu/świątobliwie śpiewáia Pieśni z Pſálmow/ ktore toż w ſobie zámykáia. Tedy przednieyßy z Káznodźieiow/ świete ktorzy iuż záſneli/przypomináiąc/záleca y vkázuie / iż y ten vmárły godźien ieſt tákowegoż zálecenia: Przytym nápomina wßytkich/ áby tákowegoß ßcześliwego do kończenia w Kryſtuśie ſobie życzyli/ y o nie prośili.] *Vmárłe w Pánu, y pobożne wierne godzi ſie zálecáć przy pogrzebie. A lenie wierne y niezbożne nieinácżey iedno iáko Piłat w Kredzie przypominánia godni ſą.*

Ambroſius Oratione de Obitu Valentiniani Imperatoris.

[Gratianus Ceſarz był wierny w Pánu/pobożny/y ćichy/ ſercá czyſtego / był też czyſty ná ćiele : ktory żyiąc w ſtanie małżeńſkim/żadnym ſie nierządem nie báwił/ec.] *Támże*:[A my też nie wątpimy o záſługách Wálentinianá/ále iuż wierzmy y świádectwom Anielſkim/iż omywßy zmáze grzechu/ czyſty do niebá wſtąpił : ktorego wiárá ſwa omyłá/ á prosbá poświećiłá. Wierzmy/iż z tego mieyſcá ſuchego/ zároſłego / do onych kwitnących roſkoßy wſtąpił/ gdźie weſpoł z brátem ſwym wiecznego żywotá roſkoßy záżywa.] *Tenże* de obitu Theodoſii Imp: [Bedąc iuż wolen/ zacney pámięći Theodoſius, od boiu w tym żywoćie niepewnego/świátá vſtáwicznego pokoiu trwáiącego záżywa/ á zá te rzeczy ktore w ćiele czynił / z owocow zapłáty od Bogá dáney weſeli ſie. Dla tego iż Theodoſius Bogá

ſwego

ſwego miłował/doſtał ſie do towárzyſtwá świetych. A ia/ iż iuż koniec mowy mey vczynie / miłowałem go/ iáko mężá miłośiernego/w doſtoynośći Ceſárſkiey pokornego / ſercem czyſtym y myslą ſkromną obdárzonego / iákiego Pan zwykł miłowáć / mowiąc: Nád kimże odpoczyne / iedno nád pokornym y ćichym? Miłowałem mężá/ ktory wiecey chwalił ſtrofuiącego/niż pochlebce. Opłákywał w zgromádzeniu iáwnie grzech ſwoy / ktory ſie mu zá zdrádą inßych przydał / z wzdychániem / y łzámi prosił odpußczenia. Czego ſie inßy ludźie wſtydzą / nie wſtydźił ſie Ceſárz / iáwnie czynić pokuty / y nie było potym żadnego dniá / ktoregoby zá on grzech nie żałował. Náwet doſtawßy zacnego zwyćieſtwá/ iż wiele nieprzyiaćioł ná plácu poległo / wſtrzymał ſie od vżywánia Sákrámentow / áż łáſki Bożey około śiebie zá przyiechániem ſynow ſwych doznał.] *Támże*, [Mießka tedy w świátłośći Theodosius, y zobcowánia z świetymi weſeli ſie.] *A ták Káznodźieie prawdźiwi ſtárożytnego Kośćiołá, ludźi zmárłe zálecáli w zgromádzeniu, nie z Fámiliey, nie z vrodzenia zacnego, ále z wiáry y z pobożnośći, co też y dźiśieyßy pobożni Káznodźieie powinni czynić, przykłádem Syráchá,* Eccleſ: 44, 45, 46, 47, 48, 49, 50. *Y Kośćiołá Krześćiáńſkiego pierwßego. Czego ieśli ſobie ludźie Krześćiáńſcy życzą, niechayże ſie oto ſtáráią, áby dobrze wierzyli, podług słowá Bożego, y pobożnie żyli ná świećie. Záczym bedą ich wſpomináć, y zálecáć przy pogrzebie, nie iáko Piłatá w Kredźie wſpomináiąc, ále iáko ludźi pobożne y wierne zálecáiąc.*

Náu-

Náuká.

Psa:102 1. Według Zgromádzenia, Osoby, y mieyscá, śpiewáią Psalm, Vsłyß prosby moie Boże lutośćiwy / ꝛc.
2. Kazánie bywa w domu krotkie.
3. Modlitwá bywa támże.

MODLITWA.

WAnie Boże świety / Oycze náß dobrotliwy / dźiękuiemy twey wßechmocnośći / zá twoie świete dobrodźieystwá / ktorych hoynie vżywaß nád námi / z Oycowskiey miłości.
Iudit:8. ℣ 21. Dźiękuiemyć y zá to wßytko cokolwiek nánas dopuśćzáć raczyß z spráwiedliwego sadu swego / zá
Apo:14. ℣ 13. złośći náße: á osobliwie to / gdy nam odeymuieß
Sap.5. ℣ 1. ludźi pobożne / chwale twoiey y nam pożyteczne:
Luc:16. ℣ 23. ktorzy iednák nie zginęli / ále z tych kłopotow y niewczásow / przeßli do żywotá wiecznego / w ktorym sie oglądamy / y ćiebie páná Bogá nághego chwalić będźiemy. Prosimy ćie iednák miłosierny oycze / zmiłuyże sie nád námi / á ná mieyscę tych / ktore nam bierzeß / rácz nam tákie podawáć / z ktorychby twoiá chwałá pomnożenie bráłá / Kośćioł twoy budowánie / y my poćiechę mieli. Do czego iż nam grzechy náße záwadzáią / Boże naświetßy / odpuść nam złośći náße: karánie nágotowáne vśmierz: błogosłáwieństwo świete

rozley ná nas: Duchem twym świetym nas odrodź: żywotem pobożnym obdarz / ábyśmy pámietáiac ná śmierć / y ná on sad twoy spráwiedliwy / żyli nienágánienie / oczekawáiac przyśćia wielkiego Bogá / y zbáwićielá Jezusá Krystusá / ku wieczney poćieše nášey / Amen. Oycze nász / ktorys iest / ꝛc.

4. *Ciáło prowádzą z Pieśniámi należącymi do Pogrzebu.*

5. *Kazánie bywa przy Pogrzebie, wziąwszy text według Czásu, Osoby, y Mieysca.*

6. *Zálecenie krotkie człowieká zmárłego, od wiáry, y od pobożnośći bywa, dla náśládowánia go w tym.*

7. *Po Kazániu śpiewáią Pieśń Pogrzebową, według Osoby,* O dáremne ꝛc.

8. *Modlitwá bywa Pogrzebowa.*

MODLITWA.

WSzechmogący / á nie śmiertelny / Boże Oycze Páná nászego Jezusá Krystusá / chwalimy ćie y dźiekuiemyć / żes te pobożnego meżá / á wiernego sługe swego / wziąć raczył w prawdźiwey wierze / y w prawdźiwey pobożnośći / odpuśćiwszy mu grzechy wszytkie iego / do żywotá wiecznego. Zá czym nic nie wątpimy / żes duchá iego przyiął w rece swoie / Y wierzymy / że ćiáło iego czásu przyśćia Syná twego / z prochu ziemie wzbudźisz / do Krolestwá niebieskiego / Y tám ćie ogląda Páná swoiego z rádośćią:

1. Ioan. 3. ℣ 14. Daniel 12. ℣ 2. Isa: 26. ℣ 19.

ścia: Czego my wdźięczni będąc/ tobie dźiękuie-
my. Przytym pokornie prośimy/ twey náświet-
szey miłośći / ábyśmy ná śmierć pámiętáiąc / w
Tit: 2. ℣ 11. skromnośći / y w pobożnośći żyli / oczekawáiąc
chwalebnego przyszćia Syná twego / ku zbáwie-
niu nászemu. Sprawże też w nas oycze dobrotli-
wy/ sumnienie dobre/ y wiárę státeczną. Dopo-
móż nam Duchem świętym / ábychmy mogli
zwyćiężyć wszytkie szátáńskie pokusy: A czásu one-
Psal: 31 ℣ 6. go/ gdy przyidźie godźiná śmierći nászey/ bądź z
1. Cor: 15. ℣ 54. námi/ nie opuszczay nas/bądź stróżem sumnienia
Heb: 2. ℣ 14. nászego/á duszę nászę w swe ręce przyimi. Vczyńże
to dla miłego Syná twego / zwyćiężce śmierći y
piekłá. Oycze nász/ktorys iest/&c.

MODLITWA Przy Pogrzebie Dźiećinnym.

WSzechmogący á wieczny Boże/ kto-
rys to dźiećiątko/iáko członek Kośćio-
Mar: 10 ℣ 14. łá twego / z tego mizernego świátá/ w
Mat: 18. ℣ 3. prawdźiwym odrodzeniu / y odnowieniu Krztu
świętego / wźiąć raczył do żywotá wiecznego /
1. Cor: 14. ℣ 20 Ták iákos nas w słowie swoim vpewnić raczył/
Iż tákowych iest Krolestwo Niebieskie. Zá co

my tobie nabożnie dźiekujemy / A prosimy przy⸗tym pokornie twey nayświetszey miłośći / ráczże też y nas bráć z tego świátá mizernego / w nie⸗winnośći dźiatek máłych / do żywotá wiecznego. Vczyńże to dla miłego Syná twoiego / Jezusá Krystusá / Przez ktorego do ćiebie wołamy / Oy⸗cze nász / ktorys iest / ꝛc.

9. *Gdy ćiáło w grob kłádą, śpiewáią Pieśń pogrzebową,* Od⸗daymyż to ćiáło / ꝛc.

10. *Dźiekowánie bywa zá ostáteczną posługę ludźiom ná on Act zgromádzonym, przykłádem onego Krolá Dawidá,* 2 Reg: 2. ℣ 4.

11. *Zálećiwszy vbogich, y záśpiewawszy,* Bogu Oycu / ꝛc. *roz⸗chodzą się.* Ier: 16. ℣ 7. Tob. 4. ℣ 18.

Hieron: in Cap:16. Ierem: Obyczay tē był (przy pogrzebie) przynośić pokármy / y gotowáć stypę ludźiō płáczącym.] *Y dawa tego tę, á nie inszą przyczynę.* Augustinus Lib: 1. Cap: 12. de Civit: Dei. [One nakłády pogrzebowe / żywych są pociechy / ánie vmárłych pomocy.]

Wtora Część Formy,

Ktora należy sámym Seniorom.

Chrisostomus in 1. Tim: 3.

[Biskupi sáma tylko ordinátia są wyższy nád Presbitery/ y to tylko zdádzą sie mieć wiecey á niżli Presbiterowie.]

Ambrosius in 1. Tim: 3.

[Biskupá y Presbiterá iednoiest świecenie: Abowiem obádwá są Xiężą. Ale Biskup pierwszy iest/ áby ták káżdy Biskup Presbiterem był/ á nie káżdy Presbiter Biskupem: Ten bowiem Biskupem iest/ ktory miedzy Presbiterámi pierwszy iest. Nákoniec znáczy Apostoł/ że Tymoteusz Presbiterem święcony był. Ale iże przed sobą inszego nie miał/ Biskupem był. Ztądże pokazał/ że go ták iáko Biskupá święcił. A też niesłuszna rzecz byłá/ áni sie godziło/ áby mnieyszy więtszego święcił: żaden bowiem tego nie dawa/ czego sam nie wziął.]

Lectorowie w Kościele máią czytáć iáwnie Biblia święta.

Vrząd Lectorow.

Cyprianus Epist: 33.

[Zá tym zdáło sie nam/ áby Aurelius od vrzędu czytánia záczął. Abowiem temu ktory śmiele Páná wyznał/ nic nie iest ták przystoynego/ iáko czytánia święte odpráwowáć/ á po zacnych słowách/ ktore Pánu Krystusowi świádectwo wydáły/ Ewángelia/ ktora meczenniki czyni/ v Pultyná czytáć.] *Tenże* Epist: 24. [Miedzy Lektorámi Optátá postánowilismy Náuczyćielem słucháiących/ doświádczáiąc iesli sie wszytko w nich znáyduie/ co ma być w tych/ ktorzy sie ná Duchowieństwo gotuią.] *Tenże*, Epist: 34. [Coż inszego by-

go było vczynić Celerynowi/ iedno wysádźiego do Pultyná Kośćielnego/áby bedac ná okazáłym mieyscu/od wßytkiego ludu według godnośći swey widźiány / czytał Przykazánia y Ewángelia Páńska / ktorey on wiernym náslądowca iest.] Sulpitius in vita Martini. Lib.2. cap.7.[Gdy z trefunku Lectorá/ktory w ten dźień czytáć był powinien/ nie było/iż od ludu przepußczon nie mogł być: gdy było zámießánie miedzy sługámi Kośćielnymi/czekáiac Lectorá/ ktory nie przybył: ieden z tych ktorzy około stali/ wźiawßy Psalterz/wierß ná ktory napierwey nápadł czytał. A psalm ten był: Z vst niemowniatek/ y pierśi pożywáiacych wykonałeś chwałe. Ktory przeczytawßy/ lud wßytek głos swoy podniosł/á przećiwna strona pohańbiona iest.]In lib: Pontific: Venet: edit:fol.7. *mowi Biskup do Lectorow:* [Pátrzćieß tedy / ábyśćie słowo Boże / to iest czytánia świete/ głosem/y rozdźielnie/dla wyrozumienia / y zbudowánia ludźi wiernych / bez wßelákiego falßowánia czytáli; áby prawdá Pism świetych/ zá niedbálstwem wáßym/ v słucháiacych w iáka skáze nie przyßlá. Dla tegoż gdy czytaćie/ stoyćie ná wysokim mieyscu / ábyśćie od wßytkich widźiáni y słyßeni być mogli.]*Czytay o tym y Lombárdá* Lib:4. dist.24. Cap. Secundus, y Govlarcium in Annotat. in Epist: 24. 33. Cypriani.

Calvinus Lib:4.Instit:cap.4. Sect.1.

[Imioná Lectorow / y Acolitow / nie były pewne stopnie/ále ktorych Klerykámi názywano / tych też zmłodośći / pewnym ćwiczeniom przyzwyczáiono / ku służbie kośćielney / żeby tym lepiey zrozumieli ku czemu by ich náznáczono/y áby gotowßy czásu swe^o do vrzedu przystepowáli.]

Synodus Wlodislavien: Can:9.

[Wßytkichći Ministrow / to ma być stáránie / áby káżdy też o prawdźiwym nabożeństwie potomkow / obmyślánie czyniac / przykłádem Prorokow / sámego Páná/ y Apostołow ie^o/ miał przy sobie mießkáiace sposobne do náuki młodźieniaßki/y one chlebem swoim/ według przemożenia / ku posłudze kośćielney żywił/ A ták ćwiczeniem/iáko też przy-

kłádem

kłádem zmłodośći w pobożność / y w prace wezwánia wprawował. Lecz nabárźiey powinni/ á muszą to czynić stárszy Ministrowie/ żeby też wolniey zdomu od swych Zborow/ do drugich, ku wykonániu powinnośći wezwánia swoiego odieżdżáć mogli. A ták sstáło sie postánowienie/ żeby przy káżdym Seniorze/ ieden ábo dwáy młodźieńcy byli chowáni/ nakłádem/ á pomoca Pánow Pátronow káżdego districtu; A zwłaszczá wiec gdźie Senior iest przy vboższym] *Byli tedy w stárym kośćiele Krześćiáńskim Lectorowie, ktorych vrząd był, czytáć w kośćiele pismo świete, głosem, rozdźielnie, iezykiem rozumnym, dla náuczánia, y zbudowánia, iáko siebie sámych, ták y inszych. Ktory obyczay świety, y stárożytny, w Zborách prawdźiwych Ewángelickich záchowuie sie y teraz. A tákowi młodźieniaszkowie záwsze máią być ná wodzy, nic im nie przepuszczáć, áni pozwaláć, y towárzystwá złego im bronić. Abowiem pobłażániem, y towárzystwem złym, psuią sie, czego mamy przykład, w onym młodźieniaszku ktorego był oddał Ian ś. iednemu Biskupowi, zá Deposit kośćielny, O czym pisze* Eusebius Lib:3.cap:17.Hist:

Náuká.

1\. *WOdług Kośćiołá dawnego Krześćiáńskiego, y Synodu Generálnego Włodźistáwskiego, wierny y pobożny Lector przy Zborze, gdźie być może, iest, dla czytánia Kápitul porządkiem z Bibliey świetey: Aby ták vcząc sie, y záprawuiąc z młodych lat w pracą, y oney przywykáiąc, brał śmiáłość, y ludźiom znáiomy á wiádomy był, gotuiąc sie, ieśliby to byłá wola Boża, do Kátechizowánia.*

2\. *Minister wydawszy o nim świádectwo przed Seniorem, y onego iemu stáwiwszy, prośi go, áby mu dopuśćił czytánia Pismá świetego w zgromádzeniu.*

3. *Senior rzecze.*

To twoy vrząd iest: I. Abyś Kápituły z Bibliey świetey/ w zgromádzeniu/ głosno/ rozdźielnie/ iezykiem rozumnym/ dla wyrozumienia/ náuczenia/ y zbudowánia/ iáko siebie sámego/ ták y inszych/ czytał. II. Abyś w wierze státeczność záchował/ żebyś nie był/ iáko on nieszczesliwy y okrutny Iulianus, ktory będąc Lectorem/ stał sie Apostátą. III. Abyś był posłuszny Stárszych twoich/ y Ministrá swego/ nád wolą iego nic nie czyniąc.

4. *Modlitwá zań tá bywa:*

BOże wieczny y miłosierny/ ktoryś vczynił Ezdraszá sługę twego madrym ku czytániu Zakonu twe° ludowi twoiemu/ Prosimy ćie teraz/ weyźrzy ná tego sługę twego/ ktoremu pismá twoie świete ku czytániu ludowi twoiemu bywáią poruczoné/ day mu mądrość/ y Duchá s°. Duchá Prorockiego: Day mu y to/ áby ten vrząd nań włożony/ godnie wykonywáiąc/ mogł do więtszego przyśc. Przez Iezusá Krystusá/ Amen. Oycze nász ⁊c.

5. *Lector nowotny rękę dawa posłuszeństwá Seniorowi y Ministrowi swemu.*

6. *Ten vrząd Lectorski, nie iest* Gradus, seu ordo *Duchowieństwá, iáko* Diaconatus *y* Presbyteratus. *Ale tylko* acces, *bądź przystęp do stopniow tych. Abo* officium, *to iest, vrząd táki, iáki iest śpiewakow, ktore wspomina* I. Paralip. 6. ℣ 33. I. Esdr. 2. ℣ 41. Concilium Laodicenum Can. 15. Carthaginen: 4. Can. 10. *Y odźwiernych ktore wspomina,* 2. Esdr. 7. ℣ 1. 3. Esdr: 7. ℣ 9. I. Paral. 9. ℣ 16. Concilium Car-

Conc: Car: IV. Can: 8. [Biskup ná co pátrząc ludźie/ dawa lectorowi xięgi/ z ktorych ma czytáć/ mowiąc do nie°/ Weźmi te xięgi/ bądź czytelnikiem słowá Bożego.] Teod: Li: 3. Cap: 2. Hist [Iulianus w poczet Lectorow wpisány iest y xięgi świete w zgromádzeniu kośćielnym przeczytał] *VV Papiestwie nie tylko mu czytánie poruczáią, ále żegnánie y chlebá yźioł. Bo ták do niego Biskup mowi* in Pontific: [Czytácze máią y żegnáć chleb/ y wszytki owoce nowe.] *ma te słowá, y* Rom: ordo fol: 87.

Te Modlitwe ma Clemés Romanus Libr: 8. Cap: 22 Constit Apost: 3. Ezdr. 8 ℣ 10.

um Carthaginenſe 4. Can. 9. *Coſie ztąd pokázuie.* I. *Oſtiáriuſow, Lectorow, Acolytow, Subdiakonow, áni Pan Kryſtus, áni Apoſtołowie święći nie poſtánowili: Ale kośćioł po czáśiech Apoſtolſkich, dla ćwiczenia, wpráwowánia, y przygotowánia, do vrzedu, y do pracey. Zeznawa* Urbanus *Biſkup Rzymſki,* Diſt: 60. Can: Nullus. [**Zaden niechay nie będźie obierány ná Biſkupſtwo/ iedno ten ktoregoby** (in ſacris ordinibus) **w świetych vrzędźiech pobożnie żyiącego/ záſtano: A ſtopnie święte** (ſacros ordines) **názywamy/** Diaconatũ y Præsbyteratum: **ponieważ czytamy iż ſtárożytny Kośćioł/ te ſáme miał. Subdiakonow iednák/ iż to ná nas potrzebá wyćiąga/ pozwalamy/ ieśli by byli pobożnego żywotá y vczeni.**] *Toż mowi* Damaſus Diſt: 68. C: Chorepiſcopi. [**Wiemy to/ iż więcey nád dwá ſtopniá Duchowieńſtwá miedzy Apoſtoły nie było.**] *A* Lomb: *mowi* Li: 4. Diſt: 24. Can: Septimus. [**Dwá tylko ſáme** ordines **iáko czytamy ſtáry Kośćioł miał / y o tych ſámych roſkazánie Apoſtolſkie mamy. A Subdiakony y Acolythy zá czáſem Kośćioł ſobie poſtánowił.**] II. *Acz ſtáry Kośćioł wzmiánkę czyni Oſtiáriuſow, Lectorow, &c. iednák ich nie miał zá święty ſtopień, zeznawa* Innocẽ: 3. Lib: 1. Tit: 14. in Decretal: Grego: de ætate, Can: A multis. *Y* Lomb: Lib: 4. diſt: 24. Can: Septimus: *Y ſtądże do Hierárchiey Kośćielney nie należeli, ále tylko ſłużyli Presbyterom y Diakonom, pokázuie ſię z Dyonizyuſá* Lib: de Eccl: Hierarch: cap: 5. *z Ignátiuſá* Epiſt: ad Trall: *z Hieronymá* in Caput: 2. Epiſt: ad Titum. *Naczynia Kośćielnego nie tykáli ſię, w ſzátách Kośćielnych nie chodźili, do Choru gdźie Duchowieńſtwo śiadáło nie wchodźili, zeznawa* Greg: Lib: 7. Epiſt: 63. Sylveſter Diſt: 24. Can: Nullus. Concil: Laodic: Can: 21. 23. Bracar: 1. Can: 28. *Chorepiſcopi ie ordinowáli, zeznawa* Conc: Antioch: Can: 10. *A* Cajetanus tom: 1. Tract: 11. Opuſc: *y* Durandus in 4. Diſt: 24. Quæſt: 2. *tych ſtopniow Rzymſkich zá Sákráment nie máią: w czym nie zgadzáiąc ſię z nimi* Bellarminus *Sákrámentámi ie názywa,* Lib: 1. cap: 8. de Sacram: ord.

Te ſtopnie w Papieſtwie zginęły, tylko tytuły á nazwiſká cieniowe zoſtáły: ábowiem urząd Oſtiáriuſzow ná dzwoniki, Lectorow ná Rybałty, Exorciſtow ná Presbytery, Acolitow y Subdiakonow ná iáki co Mſzey pomagáią, Diakonow ná wytrykuſze, włożono.

Zgodá Rzymſka.

Tym ſpoſobem bedźie Sákrámentow nie śiedm ſtopniow, ále czter naśćie. III. *Choć Doctorowie wſpomináią Oſtiáriuſſe, Lectory, &c. przećie nie byłá ich to náuká, y wiárá, twierdźić śiedm ſtopniow właſnych, iſtotnych, Duchowieńſtwá: Abowiem iedni więcey, drudzy mniey, tych ſtopniow wſpomináią.* Urbanus, Damaſus, &c. *dwá wſpomináią, Presbyterow, y Diakonow.* Anacletus Epiſt: 3. Et hab: Tom 1. Concil: *dwá wſpomina, Biſkupow, y Presbyterow, tego ieſzcze dokłádáiąc:* [**Więcey/á niżeli te dwá ſtopniá/ xiężey nic ſą nam áni od Bogá podáne/ áni o nich Apoſtołowie vczyli.**] Clemens Alexandrinus Lib: 6. Stromat. cap: 6. Dionyſius Lib: de Eccl: Hierar: *trzy, Biſkupow, Presbyterow, Diakonow. Tákże y* Juſtinus Apol: *trzy, Presbyterow, Diakonow, Lectorow.* Ambroſius in cap: 4. Epiſt: ad Eph: *pięć, Biſkupow, Presbyterow, Diakonow, Lectorow, Exorciſtow.* Canones Apoſt: Can: 43. 44. *ſześć, Biſk: Presb: Dyak: Subd: Lect: Kántorow.* Hieron: Lib: de ſeptem ordinib: *śiedm, Grubárzow, Oſtyár: Lector: Subdyá: Diákon: Presbyt: Biſkup:* Epiphanius in Comp. doctr: *ośm, Biſk: Presb: Dyak: Subdi: Exor: Lect: Oſtiáriuſſow, Laboratorow, ktorzy vmárłe grzebli.* Cánoniſtæ Diſt: 23. 25. *Dźiewięć, Biſk: Presb: Dyak: Subd: Exor: Lect: Oſtiáriuſſow, Acolythow, Kántorow. Abowiem czynią rozdźiał miedzy Biſkupem, á Presbyterem, miedzy Czytelnikiem, á śpiewakiem.* Ignatius Epiſt: ad Antiochen: *y* ad Trallianos *dźieśięć: do tych bowiem śiedmi przydawa trzy, Konfeſſorow, Spiewakow, y Laboratorow. Nie wſpomina ſie ordinowánia Chorepiſkopow, Wdow, Pánien, ktore zwano Dyaconiſſámi, ná poſługę Kośćielną: O czym kto chce niechay czyta* Concil: Næocæſar: Can: 13. Antioche: Can: 8. 10. Laodicæn: Can: 11. Carthag: 4. Can: 11. 12.† Epiphan: Lib: de Compend: doctri: Ignati: Epiſt: ad Antioch: *Ani Opátow, Mnichow, ktorym Opátom, roſkazano być poddánymi Oſtiáriuſſow, iáko ieſt Dyakon poddány Presbyterowi.* Diſt: 93. Can: A Subdiaco. *Skąd ſie pokázuie, iż Opáći y Mniſſy nie byli oſobámi Duchownymi, ále świeckimi. Co też ſzyroko wywodźi* Hoſpinian[9] Lib: 3. cap: 12. fol: 96. Lib: 4. cap: 9. fol: 136. 138. de Monach: I ſam Gloſſator in Can: A Subdiacono. *A teraz mniſſy zrownáli ſie z xieżą, A Opáći podobni ſą Biſkupom. Y ták mniſſy dźiśiey-*

NOTA.

† Aurelian. 2. Can. 18.

ſſy, niepo-

ßy, niepodobni ſą onym pierwßym mnichom, Nie máią z nimi nic ſpolnego, wyrodźili ſie od nich, Co też zeznawa y Bernardus, *tákpiſząc:* Apolog: ad Gulielm: abbatem: [O iáko dáleko ieſteſmy / od onych mnichow / ktorzy byli zá czáſow Antoniego.] *A* Polid: Lib: 6. Hiſt: Anglic: [Jeſt to rzecz niepodobna do wiáry / iáko ſie bárzo muißy wyrodźili / od ſwoich przodkow.]

ORDINOWANIE DIAKONOW.

B Ignatius Epiſt: ad Heronem Diaconum.
[Bez Biſkupow nic nie czyn: Abowiem oni ſą Xiężą / á tyś ſługá Xięży. Abowiem oni krzczą / vrząd Xiężey odpráwuią / inßych świecą / ręce wkłádáią / á ty im ſłużyß / iáko Szczepan świety Jákubowi świetemu / y inßym presbyterom w Jeruzálem: zgromádzenia niechćiey zániedbywáć: młodośćią twoią niechay nikt nie gárdźi / ále bądź przykłádem ludźiom wiernym / w słowie y w obcowániu.] *Toż mowi* Epiſt: ad Trallianos, *dokłádáiący tego:* [Potrzebá ſie koniecznie podobáć y Dyakonom / ktorzy ſą ná poſłudze Kryſtuſowey / ábowiem nie ſą ſługámi w pokármie y w napoiu / ále ſą ſługámi Kośćiołá Bożego. Kto ieſt niepoſłußny Diakonom / ten ieſt bez Bogá / y niepobożny.]

VrządDiakonſki ieſt, ſłużyć y pomagáć kośćielnych prac Miniſtrom.

Hieronymus Epiſt: ad Evagrium.
[W Kośćiele Rzymſkim Presbyterowie śiedzą / á Diakonowie ſtoią: ácz gdy ſie potroße złe obyczáie wkrádáć poczęły / widźiałem w niebytnośći Biſkupá / iż miedzy Presbyterámi śiedźiał Dyakon: y w domowych vcztách / Presbyterom błogosłáwia. Niechay ſie vczą / ktorzy to czynią / iż niedobrze czynią / á niech ſłucháią Apoſtołow mowiących: Nie ieſt rzecz godna / ábyſmy opuśćiwßy słowo Boże / ſtołom ſłużyć mieli. Niech wiedzą dla czego Diakoni po

stánowieni ſą: niech czytáią Dźieie Apoſtolſkie / á ponimia ná condicia ſwoie/ Presbyter, y Epiſcopus, iedno lat/drugie záś godnośći ieſt imie. Stądże w Liśćiech do Tituſá y do Timotheuſzá / ordinowánie Biſkupow y Diakonow wſpomina/ Presbiterow nie wſpomina / iż pod tym ſłowem Biſkup/zámyka ſie y Presbyter. Kto bywa wywyżſzon / z mnieyſzego ſtopnia ná wietſzy bywa wywyżſzon: Abo tedy z Presbyterá niechay bedźie ordinowan Diakon / áby ſie tym pokazáło/iż Presbyter ieſt mnieyſzy niż Diakon: Abo/ ieśliż z Diakoná bywa ordinowány Presbyter / niechay to wie/iż mnieyſzy ieſt względem zyſku y pożytkow / ále wietſzym względem vrzedu ſwoiego.]

Auguſtinus Lib: Quæſtionum ex utroque mixtim, Cap: 101.

[A choćiaż w Rzymſkim Kośćiele zdádza ſie być máło wſtydliwi Diakonowie/iednák przedſie nieważą ſie w Kośćiele siedźieć / y oltarz noſzą/ (to ieſt ſtoł) y naczynia iego/ y wody ná rece Xieże nálewáią / iáko widźimy po wſzytkich Kośćielech.]

Clemens Romanus Lib: 8. Cap: 28. Conſtit: Apoſtol.

[Diakon nie dawa blogoſłáwieńſtwá / ále ie bierze od Biſkupá y od Presbyterá: Nie krzći / ále ofiáre od Biſkupá y od Presbiterá poświecona dawa ludowi / nie iáko ten/ktory ſłuży. presbiterom.] Ksiądz

ale iáko

Concilium Ancyranum Can: 2.

[Diakonowie niech nie ofiáruią / áni chlebá / áni Kielichá/áni vczą.]

Concilium Nicænum Can: 20. juxta Ruffinum.

[Diakonowie przy bytnośći Presbyterow / Eucháriſtiey niechay nie rozdawáią/ále gdy oni rozdawáią/nichay tylko ſłużą. Et Can:14. juxta Tomos Concil: [Niechay biorą ſpoleczność świetą / wedlug porządku po Presbyterách/od Biſkupá/ábo od Presbyterá.]

Concilium Laodicenum Can: 25.

[Nie

[Nie potrzebá áby miał Diakon chleb rozdawáć/áni kielich błogosłáwić.] Concilium Arelatense I. Can: 15. *tegoż im zákázuie.*

Clemens Dist: 93. Can: Diaconi.

[Diakonowie Kościelni niechay będą iáko oczy Biskupie/ pátrząiąc ze wstydem / wszedzie ná spráwy wszytkiego Kośćiołá.] *A ták ná niektorych mieyscách, Diakonowie żadnego vrzędu Duchownego nie wykonywáli, áni odpráwiáli, tylko sámi Xiężą, ktorym oni posługowáli przy służbie Bożey. A ná niektorych záśie mieyscách vczyli, y krzćili, y kielich rozdawáli, co się ztąd pokázuie.*

Ambrosius in Cap: 4. Ephes:

[Diakonowie choć nie są Xiężą / mogą iednák Ewángelią przepowiedáć/bez Kátedry/iáko Stephan y Philip.]

Gregorius Lib: 4. Epist: 44.

[Ktorzy są w porządku Diakonstwá / śpiewánia pilnuią/ktorzy áby byli wolni ku vrzędowi przepowiedánia/y pilnowánia iáłmużn/godźiło się.]

Hieronymus Epist ad Sabinianum.

[Czytałeś Ewángelią iáko Diakon.

Augustinus Serm: 13. de Sanctis.

[Diakon Wincenty naśienie przepowiedánia Apostolskiego rozśiewał.] *Tenże*, Lib: Quæstion: ex utroque mixtim, Cap: 101. [To iest porządek Diakoná/ wźiąć od Xiędzá/y ták dáć ludźiom.]

Tertullianus Lib: de Baptismo.

[Krzćić ma moc naywyższy Káplan/ktory iest Biskupem/potym Presbyterowie /y Diakonowie / á wszákoż nie bez powagi Biskupiey/dla vczćiwośći Kośćiołá.]

Cyprianus Serm: de Lapsis, Cap: 20.

[A gdy się obchody święte dokończyły / Diakon kielich počął obecnym ofiárowáć.] *To iest, rozdawáć. Tenże*, Epist: 13. [Jeśli niemász Presbyterá / á gwałtowna potrzebá nástąpi/ v Diakoná / mogą też wyznánie iáwne vczynku swego vczynić vpádli/ áby ná nie ręce włożywszy/ szli do Páná w pokoiu.] vide Justinum supr. fol. 106.

Lomb: Hiſt: Serm: de S. Laurentio ex Ambr: Lib: 1. cap:41. officior.

[Błogoſłáwiony Wáwrzyniec / idac zá Syxtem / wołał zá nim: Dokad idźieß Oycze bez syná: dokad xieże bez ſługi: ktoremuś poruczył ßáfowánie krwie Páńſkiey.] *A iż ná niektorych mieyſcách dopuſczano Diakonom tego, tedy ſie to dźiało: Cześćią dla máłośći Presbiterow, á wielkośći zgromádzenia, zeznawa* Ambroſius *piſząc* in ca:4. Epheſ: [Z przodku gdy ſie ludźi przymnażáło / pozwolono ieſt / y Ewángelia przepowiedáć / y krzćić wßytkim.] *Cześćią dopuſczano im tego, czáſu gwałtowney potrzeby, co ſie pokázuie z* Conciliũ *Cárthágineńſkiego* IV. *Ktore táki decret vczyniło.* Can: 38. [Aby Diakon przy obecnośći Presbiterowey / Euchárißtia ćiáłá Kryſtuſowego / ludowi / ieśli potrzebá przymußa / á każa mu / rozdawał.] *Toż mowi* Pelagius Diſt:93. Can: Diacones. [Diakon bez Biſkupá / ábo Presbyterá niechay ſie nie waży krzćić / iedno czáſu potrzeby.] *Cześćią im też tego pozwalano w niebytnośći Presbyterow, áby lud Boży tych pośćiech prozen nie był.* Concilium *Niceńſkie mowi,* Can:20. Juxt: Ruff. [Jeśli niemáß żadnego Presbiterá / tedy ſie godźi Diakonom Euchárißtia rozdawáć.] Juſtinianus Ceſarz Authen: de Eccl: diver: Capitulis fol. 356. *też potrzebe muśi być vpátruiąc, táki Decret vczynił:* [Biſkup niewiáſtom ſobie poddánym / tákowe Presbytery / ábo Diakony niechay przekłáda / iákiegoby ony ſobie obráły / ktoryby im odpowiedał / ábo świątośćią vſługował.] *Cześćią też tego dopuſczano, y pozwolono im było, dla zálecenia więtßego, y zmocnienia trwálßego vrzedu ich. Co przypomina y* Calvin[9] *ták piſząc:* Lib:4. cap:4. Sect:5. Inſtitut: [A iż Diakonom Ewángeli[illegible] czytánia przed ludem dopußczano / y nápominánia do modlitw / y rozdawánia kielichá / ná wieczerzy Páńſkiey / to ſie dźiało dla ozdoby vrzedu / Aby go ták z więtßym nabożeńſtwem obchodźili / gdy byli nápomináni tákowymi znáki / iż nie ieſt włodowánie ich / iákie poſpolite / ktore odpráwowáli / ále duchowny y Bogu poślubiony vrząd.]

Náuká.

* Phil. 1. ỳ 1. 1. Tim. 3 ỳ 1. y 8. *Słowo Boże dwá tylko gráduśe ábo* ordines *ſług Kośćiołá Bożego wſpomina.*

1. Diakony ábo Katechiſty: ktorych podczás obieramy z Lectorow, ieśli śię w vrzedźie ſwym Lectorſkim záchowuią vczćiwie, á ſą ſpoſobni, y godni do Kátechizowániá, ktorzy nie tylko przy Seniorze, ále też y przy Miniſtrze mogą być, vcząc ſámych śiebie, y inſzych, Bożego przykazánia, Wyznánia Wiáry, Modlitwy Páńſkiey, &c. vkazawſzy wprzod Páſterzowi ſwemu nápominánie ſpiſane.

2. Presbytery ábo Miniſtry, z ktorych dwu meżow, pobożnych, y vczonych obieramy ná Synodźie, zá ſpolnym zezwoleniem, w káżdym Diſtrickćie z ſtárſzemi, ktorych zowiemy Seniorámi, y Conſeniorámi, dla záchowánia iednoty, y rządu w Kośćiele Bożym.

A tym ſpoſobem Diakony ordinuiemy:

1. Páſterz Lectorá ſwego ná Synod z ſobą ſtáwi, gdy v niego zmieſzka rok ábo dwá.

2. Prośi Seniorá y wſzytkiey Bráćiey, áby ná vrząd Diákońſki mogł być ordinowány.

3. Wydawa ſzczyrze świádectwo o náuce y o żywoćie iego.

4. Senior támże w ſeſſiey do Bráćiey Miniſtrow rzecze:

WAmilſzy bráćiá / Páweł świety nie káże ná vrząd Diákońſki ábo Kátechiſty ordinowáć / áżbedźie wprzod ſprobowány / y doświádczony / iáko w náuce / ták y w żywoćie / mowiąc w liśćie pierwſzym do Timoteuſzá / á w káp: ỳ 10. trzećiey: [Diákonowie niechay pierwey doświádczeni bedąc / zá tym niech ſłużą / bedąc bez nágániema

nienia.] A ták ia was pytam / co rozumiećie / o náuce / y żywoćie tego Mężá / y ieśli śie wam zda / áby miał służyć / Słowem Bożym / w Kośćiele Bożym:

Tu Miniſtrowie mowić będą, co widzą być ſłuſznego, y prawdziwego: ktorzy gdy ſię iednoſtáynie zgodzą, ná ordinátią, Rzecze Senior do onego mężá, temi ſłowy:

POniewasz Bráćie miły / zda śie to Duchowi świętemu / y Bráćiey / ábyś był ná Vrząd Diákoński / ábo Kátechiſty / ordinowány / słuchayże wprzod ktora ieſt powinność / y vrząd Diákoński / nád ktory nie maſz ſobie nic więcey przywłaſzczáć.

VRZĄD DIAKONSKI.

Ignati⁹ ad Heronē Diaconum Epiſt. [Czytánia pilnuy / żebyś nie tylko ſam vmiał práwá Boże / ále ie też y inſzy wykłáday / iáko żołnierz Boży. A żaden młodośćią twoią niech nie pogardza.]

I. Słowá Bożego / śiebie ſámego / y inſzych w zgromádzeniu świętym / będźieſz náuczał: To ieſt / Bożego przykazánia / Wyznánia wiáry / modlitwy Páńſkiey / etc. Abowiem y Szczepan święty będąc Diákonem vczył / y inſzy. Acto: 6. & 7.

II. Kielichem Páńſkim / wźiąwſzy go z rąk od Miniſtrá możeſz vſługowáć ludowi Bożemu / Ták iáko Wáwrzyniec święty / zoſtawſzy Diákonem / vſługował. Co też y inſzy Diákonowie w ſtárożytnym Kośćiele czynili. Ambro: Lib: 1. Cap. 41 Offi: de S. Laur. Iuſtinus in Apol de Diac

III. Jálmużny będźieſz doglądał / przykłádem onych śiedmi Diákonow / ná to od poſpolſtwá zá Apoſtołow obránych. Acto. 6. ℣ 2.

IV. Miniſtry czći / y onych ſłuchay / ſłuż im / bez woley ich nic nie czyń. A miánowićie Páſterzá ſwego ſłuchay/przy ktorym mieſzkaſz. Pomni co mowi Ignatius Doctor, do Diakonow: [*Bez Stárſzych nic nie czyń, ábowiem ty im ſłużyſz iáko święty Szczepan Iákubowi świetemu, y inſzym Presbyterom.*]

Epi. ad Heronẽ

Cõc. Agathen. Can. 65. [Nie godźi ſie Diakonowi śiedźieć przy bytnośći Presbiterá. Ale zá roſkazániẽ Presbiterowym niech śiedźi.]

V. Ná tym vrzedźie / pobożnie / wiernie / trzeźwie y ſtátecznie żiy / pomniąc co mowi święty Páweł / w Liśćie pierwſzym / do Tymotheuſzá á w Kápitule trzećiey: [Diakonowie niech bedą vczćiwi/nie dwoiákiego ſłowá/niepilnuiący wielá winá/nie ſzukáiący ſzkárádego zyſku.]

ỹ 8.

Tu iuż bráćie miły ſłyſzyſz / co ieſt zá powinność / y vrząd Diakońſki / ábo Kátechiſty. A ták pytam ćie:

Acto: 6. & 7.

PYTANIE. I.

Czuieſzli ty wewnetrzne nátchnienie w ſercu twoim/ przez Duchá świetego / że ćie pan Bog ná ten vrząd z łáſki ſwey powoływa? R. Czuie/y páná Bogá o to proſze/áby mie w tym vrzedźie / do ktorego mie powołał / Duchem świetym ztwierdzał.

Ambro: Lib: 1. Cap. 41 Offi: de S. Laur. Iuſtinus in Apol de Diac

Psal: 51. ỹ 14.

SENIOR: Amen.

II. Pytam ćie: Ieſli wierzyſz/ iż náuká Prorocka / y Apoſtolſka / ktora ieſt zámkniona / y ográniczona w Bibliey/ ieſt prawdźiwa / świeta/

Acto. 6. ỹ 2.

Chriſoſto: Homil: 41. in Mat: oper: imper: Cokolwiek bywa ſzukáno ku zbáwieniu / wſzytko to ieſt nápełniono w piſmie świętym.]

zbáwienna/doſkonáła ſámá przez ſie/ ták iż czego iedno potrzebá do wiáry/do zbáwienia/ wſzytko á wſzytko w ſobie zámyka. R. Wierzę/y tey náuki / á nie inſzey/ zá pomocą Bożą / chcę vczyć áż do śmierći. SENIOR: Amen. Rom:15 ℣ 4. 2Tim:3 ℣ 15.

III. Pytam ćię: Jeśli ſię chętliwie/ dobrowolnie/poddawaſz pod rząd/pod diſcipline Kośćiołá Bożego / y wdźięcznie chceſz przyimowáć ſtroſowánie / karánie/ według słowá Bożego/ gdybyś w czym wyſtąpił: czego Boże záwáruy. R. Poddawam ſię w imię páńſkie pod diſcipline Kośćiołá Bożego. SENIOR: Amen. Heb:13 ℣ 17.

IV. Pytam ćię:Jeśliże ty ná tym vrzedźie/według roſkazánia Duchá świętego / obiecuieſz pobożnie/ świątobliwie/ trzeźwie/ nie łákomie żyć/ y iemu doſyć czynić: R. Obiecuię zá wſpomożeniem Bożym. 1.Tim:3 ℣ 8.

Rzecze zá tym Senior:

Pokleknąwſzy / modlmy ſię Pánu Bogu / áby temu mężowi/ná tym vrzedźie błogosłáwił / dárow niebieſkich przymnażał / Duchem świętym zmacniał/y żywotem pobożnym obdárzył.

MODLITWA.

PAnie Boże wſzechmogący / Oycze miłośierny / ktoryś tego Mężá / ná ten vrząd powołáć raczył / z łáſki ſwey/ proſimy ćię

zá nim pokornie / ráczże mu w tym vrzedźie błogosłáwić / dárow niebieskich przymnażay mu / Duchem go świetym zmacniay / żywotem pobożnym obdarz / áby temu vrzedowi / ná ktorys go sam powołáć raczył / dosyć czynił / onego nie odstepował / áni lekce poważał. Broń go / od odszczepieństwá / od zgorszenia / y od złego á nieprzykłádnego żywotá / áby ták z vrzedu swego / według miárki dárow / od ćiebie sobie powierzonych / mogł godny owoc przynieść / imieniowi twemu świetemu / ná wieki chwalebnemu / Amen. Ocze náß ktorys iest w niebiesiech / ꝛć.

Act: 6. ℣ 6.

A włożywszy nań reke sam Senior, rzecze:

Pan Bog wszechmogacy / ktory ćie ná ten vrząd powołał / niechayći Duchá świetego da / niechayći w tym vrzedźie błogosłáwi / ábys mogł żyć ku chwale iego / y ku poćiesze / á zbudowániu Kośćiołá iego świetego: Ná co wszyscy rzeczmy / Amen. R. Amen.

Conc: Car: IV. Can. 4. [Diakō gdj bywa ordinowā / sam Biskup ktory mu błogosłáwi / reke ná głowe ie° niechay włoży. Abowiem nie ná xiestwo / ále ná posługe bywa poświącan.]

NAPOMINANIE.

Napominam ćie Bráćie miły / ábys według roskazánia Bożego / y obietnice twoiey / ná tym vrzedźie / státeczność w Wierze / y pobożność w Zywoćie záchował: strzegac sie ábys nie był tákim / iákim był Arius káćerz / y Nicolaus Antiocheńczyk niezbożnik / y in-

Zozomen° Li. I. Ca. 14 [Ariusz od Piotrá Alexándriná

ßy Diakonowie niewierni/y Bogá ſie nie boiacy: z ktorego vrzedu / dla tákowych rzeczy / bylbys złożony/iáko y oni. A ieśli ſie w tym świetym v- rzedźie/ ták záchowaß/ iáko Duch świety roſká- zuie/ odnieśieß korone żywotá wiecznego/ z łáſki Bożey / przez Wiáre. Apoc:2 ỹ 15. Ták iáko mowi Apoſtoł Páwel święty / w Liśćie pierwßym / do Tymo- ỹ 13. theußá / á w Kápitule trzećiey: [*Diakonowie, ktorzyby dobrze służyli, ſpráwia ſobie ſtopień dobry, y wielkie beśpieczeńſtwo w Wierze, ktora ieſt w Kryſtuśie.*] Amen.

ordinowány ieſt Diakoné/á potym od niegoß z Kośćiołá wyrzucony ieſt/ dla bluźnierſtwá.]

Hieron. Ep ad Heliod. [Pan Nicoláuſá poteſpił/ktorýſie rzeczy ßkárádych / y ſproſnych dopuśćił.]

Ignat: Epi: ad Trallianos [Strzeżćie ſie Nikoláitowwße tecznikow. Abowiem tákim był Nicolaus ſługá Apoſtolſki.]

V. *Seniorowi, y wßytkim Miniſtrom śiedzącym, dawa reke poſłußeńſtwá, zá nápomnieniem Conſeniorowym.*

VI. *Záśpiewawßy*, Bogu Oycu/ ꝛc. *rozchodzą ſie.*

ORDI-

ORDINOWANIE MINISTROW.

Cyprianus Epiſt:68.ad Clerum & Plebes in Hiſpania conſiſtentes.

[Lud posłußny roſkazánia Bożego / y Bogá ſie boiacy/ od przełożonego / żywotá złego/ ma ſie odłaczyć/ y do ofiar świetokrayce/ nie ma ſie przymießywáć: poniewaz poſpolity człowiek ma moc ábo obieráć godna Xieża/ ábo ná niegodna nie pozwaláć. Co być widźimy z powagi Bożey / áby Xiadz przy obecności poſpolitego człowieká / ná coby wßyſcy pátrzyli był obierány/ y áby ſpolnym/ á iáwnym świádectwem y rozſadkiem to vchwalono/ iż ieſt godnym y ſpoſobnym do tego vrzedu.

Ordynowánie Miniſtrow ábo Presbyterow, do wßytkich Miniſtrow należy.

Numer. 20. ỹ 25 Jáko Pan Bog Moyzeßowi roſkazał mowiac: Weźmi Aaroná brátá twego/ y Eleázárá ſyná iego/ y poſtaw ie ná gorze przed wßytkim zgromádzeniem/ y zewlecz odźienie z Aaroná/ á wdźiey ie ná Eleázárá Syná iego/ á Aaron poſtáwiony niechay tám vmrze. Przed wßytkim zgromádzeniem kazał Bog poſtánowić Kápłaná: to ieſt / náucza y vkázuie iż ordynowánie Xieżey nie może być odpráwowáne/ tylko zá wiádomościa ludu obecnego / áby przy bytności ludu/ ábo ſie odkryły wyſtepki złych/ ábo dobrych záchowánie przyſtoyne doßło zalecenia/ á iżeby ták ordinácia ſłußna y porzadna byłá/ iáko tá ktora ieſt rozſadkiem/ wotámi/ y zezwoleniem wßytkich roztrzaśniona.

Actor: 1 ỹ 15. Co potym według náuki Bożey záchowuie ſie w ſpráwach Apoſtolſkich / gdy Piotr świety do ludu z ſtrony poſtánowienia Biſkupá ná mieyſce Judaßowe rzecz vczynił.

Acto: 6. Wſtał Piotr/ mowi Lukaß świety/ wpoyśrzodku vczniow/ ktorych zgromádzenie było ná iednym mieyſcu/ ꝛc. A nie tylko w ordinowániu Biſkupow y Presbyterow/ Ale też y Diakonow

Acto: 6. ỹ 2. to záchowáli Apoſtołowie/ o czym nápiſano w Dźieiách Apoſtolſkich / Y zwoláli/ mowi Lukaß ś. onidwánaśćie/ w-

ßytko zgromádzenie vczniow/y rzekli im/ etc. Dla tegoż według vstáwy Bożey/y záchowánia Apostolskiego/pilnie tego potrzebá przestrzegáć/co też v nas/ á niemal we wßytkich Provinciách záchowuie sie/áby ná odpráwowánie porzadne ordinácyi/do tego miástá/ ktoremu ma być Biskup ordinowány/Biskupi ktorzy pobliż mießkáią/ziecháli sie: á Biskup áby był obierány przy pospolitym człowieku/ ktory żywotá/y záchowánia káżdego dobrze świádom. Cośćie y/ iáko widzimy vczynili w ordinowániu Sábiná Kollegi náßego/ ktory zá spolnym wßytkiey bráćiey zezwoleniẽ/ zá rozsadkiem Biskupow/ y tych ktorzy byli zgromádzeni/ y tych ktorzy do was pisáli/Biskupstwem iest poczczony/y ná mieysce Básilidesá rece nań wkłádáne są. Niechay sobie pospolity człowiek w tym nic nie pobłaża/ iákoby miał być wolen od zarázy grzechu/z przełożonym duchownym złego żywotá spolkuiac/ y ná niesłußne przełożonego obránie pozwaláiac.] *Tenże*, Epist: 33. [W ordinowániu duchownych zwykli chmy sie was rádźić/ á obyczáie y godnosć káżdego z osobná spolna ráda vważáć bráćia namilßy.] *Toż mowi* Origenes *Doctor Grecki* Homil:6. in Levitic:& habe:causa 8. quæst:1. *pod imieniem Hieronimá*, Can: Licet:

Leo Papa Dist:62. Can: Nulla.

[Zadna rzecz tego nie dopußcza/ áby ći zá Biskupy mieli być miáni/ktorych áni Xieża obráli/ áni ich pospolity człowiek żadał.]

Concil: Constant: VI. & hab. Dist:63. Can: Omnis.

[Káżde obránie Biskupá/ ábo Presbiterá/ ábo Diakoná/ od przełożonych świeckich/ niechay nie bedźie ważne/ według Reguły (ábo Canonu Apostolskiego 31.) ktora mowi: Jesliby ktory Biskup vżywáiac zwierzchności świeckiey/ vrzedu kośćielnego przez nie dostał/ niech bedźie złożony z vrzedu/y wyłaczony/y wßyscy ktorzy z nim spolkuia.]

Gregorius IV. Papa & habet. caus: 1. quæst: 1.
Can: Ordinationes.

[Swiecenia ktore bywáia ábo przez kupno/ ábo zá prozba/ábo też zá wysługa iákiey osoby/ y ktore sie dźieia nie zá

spolnym

ſpolnym zezwoleniem xiężey/y poſpolitego człowieka/mamy ie zá fałſzywe. Abowiem ktorzy ták bywáią świeceni/nie drzwiámi/to ieſt/nie przez Kryſtuſá wchodzą/ále (iáko świádczy ſámá prawdá) ſą złodźieie y łotrowie.]

Ambroſius Epiſt: 82.

[Euſebius mąż zacny/ do te° przyſzedł/ że go wſzytek kośćioł obrał zá Biſkupá / y słuſznie mamy wierzyć/ iż ten ieſt obrány z Boſkiego rozſądku/ktorego wſzyſcy pożądáli.]

Canones Apoſtol:Can: 30. Concil.Chalced: Can:2.

[Jeśliby ktory Biſkup/ ábo Presbyter/ábo Diákon / zá pieniądze to doſtoieńſtwo otrzymał/niechay bedźie zrzucony ten ſam/ y iego Ordinator/ y od ſpołecznośći/ wſzelákim obyczáiē áby odćiety był/iáko Symon Czárnox: od Piotrá.]

Gregorius Cauſa 1. quæſt: 1. Can: Quicunque.

[Ktorzykolwiek święte vrzędy przedáią / ábo kupuią / Xiężą być nie mogą/ y ſtądże nápiſano/ przeklęty ktory dawa/przeklęty ktory bierze/ toć ieſt odſzczepieńſtwo Symonowe/ktory ieſt przeklętym/á iákoż może błogoſłáwić.]

Według tych świádectw, Rzymiánie nie máią włáſnego ſłuſznego y prawdźiwego poſyłánia ſług Kośćielnych, ábowiem nie tylko iż nie máią wolnego obieránia ſámi miedzy ſobą Xiężą, ſpołem z poſpolſtwem, przełożonych, á ieśli ieſt iákie, tedy iednák umbratilis, *ćienne, iáko ie zowie* Cromerus lib: 7, 24, 25. Chronic: *ále też ná przełożeńſtwo wchodzą, iedni przez kupno, drudzy przez wyſługe, trzeći przez práktykę, &c. Zeznawa to* Platina in vita Sylveſt: 3. Bonifa: 7. 9. Benedi: 4. 9. 10. *Wuiek, w Kazániu ná dźień świętego Stániſłáwá y Mikołáiá. Y muſzą ie przyimowáć, choć ich nie tylko poſpolity człowiek, ále y ſámi Xiężą, áni ználi, áni obieráli, zá czym ſłuſznie czyni náſze Duchowieńſtwo, iż do nich nie chodźi po świecenie, máiąc prawdźiwą náukę, przy ktorey záwſze zoſtawa poſyłánie. A też imo te przyczyny, v nich ieſt zepſowáne Nabożeńſtwo, á ná cożby ie poſyłáli, z czym y iáko, ponieważ ich náuki y ceremonie, iáko mázánia, golenia, &c. ſą ſprzećiwne słowu Bożemu, y świeceniu pierwſzego Kośćiołá, w ktorym Xiężey przy świeceniu nie golono, áni mázano, áni im ofiárowáć*

zá żywe y vmárłe kazano. Co się pokázuie z Doktorow Krześćiáńskich, ktorzy powiedáią, że Pan Krystus pomázowánie ćielesne oleykiem, zniosł, á w duchowne przemienił.

Augustinus Oration: adver: Judæos.

[Pomázowánie ćielesne z inszemi Sákrámenty / w duchowne odmienił Bog.]

Cyprianus Lib: de unct: Chrism:

[Vstáły naczynia Zydowskie / stánał y oley.]

Justinus in col: cum Triphone.

[Oley on figurował pomázánie Duchowne.]

A z golenia brzytwą głow, ábo plesow, szydząc, názywáią ie pogáństwem, y Heretyctwem.

Ambrosius Epist: 36.

[Pogáńscy Kápłani głowy swe golą gdy Isidis rzeczy swiete przyimuią.]

Epiphanius in comp: doctrinæ.

[Kápłani Hárpokrátowi chodzą z wygolonymi łby / káżdy z nich nosi niewstydliwie / niewolniczy / y szkárády znák.]

Optatus Lib: 2. cont. Parmen.

[Wy Heretycy Donátystowie / náuczćie nas tego / gdźie wam roskazano Xiężey głowy golić / gdyż wiele iest przykłádow przećiwko temu / iż to być nie ma.]

Hjeronimus in cap: 44. Ezech.

[Ogolenie głowy / zabobon Pogáństima. Nie mamy czynić łysiny brzytwą / chce bowiem Pan Bog / áby Kápłáni iego mieli włosy vstáwicznie poświecenia swego / y áby okrywáli głowy swe.]

Concil: Carthag: 4. Can: 3. Dionysius Areopagit: li: de Eccl: Hier: Cap: 7. Clem: Rom: Lib: 8. cap: 16. Const: Apost: *y inszy dawni, opisuiąc sposob świecenia xiężey, Nie tylko mázánia, golenia, wdźiewánia szat kośćielnych &c. nie wspomináią, Ale áni tego, áby im miano mowić przy świeceniu:* [Weźmi moc ofiárowánia ofiáry / zá żywe / y zá vmárłe.] *Tylko wkłádánie rąk, y modlitwy.* Ordo Rom: *y Pontificał Papieski, te zabobony, dobrze po czáśiech, onych pierwszych Doctorow świetych wniosł.*

Náuká

Náuká.

*Enior podług vrzędu ſwego, w Diſtrictie ſwoim zwołá Synod, ná ktory ſię powinni ſtáwić wſzyſcy Miniſtrowie, Pátronowie, y ſłucháczę: ná ktorym tym ſpoſobem bywa ordinowány Diakon ábo Kátechiſtá ná Mini*ſterium.

Acto:13. ℣ 3. *1. Dniá onego Bráćia Miniſtrowie poſt Zborowi zápowiedzą przykłádem Apoſtolſkim: Ktory dźień Miniſtrowie z ſłucháczmi trawią ná chwale Bożey, ná ſłuchániu ſłowá Bożego, ná rozmyślániu rzeczy niebieſkich, ná modlitwách świętych: Páná Bogá proſząc, podług roſkazánia ſyná Bożego y*

Luc:10. ℣ 2. Acto:1. ℣ 24. *przykłádu Apoſtolſkiego, áby miły Pan Bog, ná ten vrząd świety dla chwały ſwey, dla budowánia Kośćiołá ſwego, y ku zátkániu vſt przećiwnikow prawdy, tákowe żeńce, Náuczyćiele wyſyłał, ktorzyby Kośćioł Krześćiáńſki náuką prawdźiwą, żywotem pobożnym, budowáli.*

2. Exáminuią Seniorowie y Miniſtrowie tego, ktory ma być Ordinowány. Abo ráno ná oſobnośći, Abo publice *w Kośćiele.*

3. Miniſter ktory ma ſłowo Boże przepowiedáć, nápomni lud, do chwalenia Páná Bogá Pioſneczkámi Duchownymi, przywiodſzy one ſłowá ktore mowi Dawid:

Psalmo 135. ℣ 3. **Chwalćie PAná / ábowiem dobry ieſt: śpiewaýcie imieniowi iego / boć wdźięczne ieſt.**

Záśpiewáią trzy Pieśni: Pánie náſz / ſtudnico dobroći / ⁊c. Z ochotnym ſercem ćiebie wyſtawiamy Pánie / ⁊c. Swięty Duchu ráczyſz záwitáć k nam / ⁊c.

4. Pośpiewániu vczyni krotkie nápominánie, wźiąwſzy ſłowá z Proroká Amoſá, cap:8. ℣ 11,12,13. *(ábo inſze) do Spowiedźi.*

Papieżowie, iáko Damaſus, *y inſzy, tylko mieśiąca* Grudnia *xięża święcili. Świádczy o tym* Põtificale Damaſi. *Y* Amalarius lib:2 ca:1. &2. de Eccl: Offic *A* Gelaſius *Papież roſkazał, áby xięża święcono ná każde dni ſuche, Y to tylko w Soboty, pod wieczor. o czym czytamy* Diſtin:75. Cã: Ordinatio. *Czego przeſtrzegał y* Ordo Romanus fol: 91. *Skąd ſię pokázuie Y nie zgodá Papieſka w uſtáwách, y to, że przy Mſzey przed tym xiężey nie święcono, ktora nie pod wieczor, ále z ránáby w*

SPOWIEDZ.

BOże wszechmogacy/ Boże wieczney chwały/ Pánie y stworzyćielu nász/ y rzadźićielu Kośćiołá twego: Przed toba wyznawamy grzechy násze/ wiádome y niewiádome: Myśmy zgrzeszyli przećiwko tobie / niepobożnie sie spráwuiac/ y przestepuiac wola twoie swieta/ ktoras nam podał przez sługi twoie / posyłáiac ie do nas. Nie wdźiecznichmy tey łáski/ ktoras nam okazał tych czásow ostátecznych / obiáwiwszy nam Ewángelia/ przez vbogie wzgárdzone / ále prawdźiwe sługi twoie. O pánie twoiáć iest spráwiedliwość / á nam twarzy nászey záwstydzenie: dla tego iżechmy zgrzeszyli/ przećiwko tobie: dla ktorych grzechow / trzymáia sie nas nieszcześćia/ y przeklectwá: doznawamy głodu/ moru/ mieczá: A co wietsza falszywych náuczyćielow / ktorzy sie do twego Kośćiołá werwawszy / lud twoy od prawdy/ do báłwochwálstwá/ y do bluźnierstwá przywodza. Ale iż iest miłosierdźie/ y odpuszczenie grzechow v ćiebie/ nád wierzacymi/ y pokutuiacymi / przetoż ćie prosimy / odwroć gniew twoy/ wysłuchay modlitwy násze/ oswieć oblicze swoie nád Kośćiołem / nákłoń vchá twego / otworz oczy twe/ á rozżáluy sie Zborow/ wktorych przedtym kwitnełá Ewángelia / w ktorych nie kiedy wzywano imienia twego / á teraz sa spustoszone/ y báłwochwálstwem splugáwione. O Pánie od- Dan:9. Bar:2.

nie od-

nie odpadzay fałszywe náuczyćiele / od Kośćiołá twego / á wytracay do niego wierne pásterze / zmiłowánia nie odwłaczay / żywot wieczny day. Myć do ćiebie wołamy / nie w nádźieie godnośći nászey / ále w nádźieie godnośći / zasługi y śmierći Syná twego miłego / Jezusá Krystusá / W imie ktorego tobie sie modlimy: Oycze nász / ktorys iest w niebiesiech / etc.

5. *Po Spowiedźi bywa Absolucia, ábo opowiedánie odpusczenia grzechow, y* Symbolum *śpiewáią Niceńskie.*

6. *Kazánie bywa Actowi należące.*

7. *Po Kazániu y po Modlitwách śpiewáią*, Pásterzu niebieski Pánie Jezu Krystę / etc.

8. *Po śpiewániu przystąpi Senior do Actu tym sposobem:*

I. *Opowie Senior Zborowi, iż ma być ná* Ministerium *ordinowány Diakon, (á wszákoż nie tylko w dźień ordinátiey ma wiedźieć Zbor o tym, ále ná tydźień Minister onego mieyscá, ná ktorym bedźie ordinácia, ma z Kátedry o tym oznaymić) mowiąc:*

NAmilszy Krześćiánie / dniá dźisieyszego / Jesli bedźie wola Boża / y zezwolenie Zboru iego / bedźie ordinowan ieden mąż ná Ministerium: A ták Bráćie miły wystąp.

I wystąpi áby mogł być od wszytkich widźiany słyszan.

II. *Gdy wystąpi, rzecze Senior do zgromádzenia, y do niego:*

Tenći to iest mąż / ktorego Kośćiołowi Bożemu bráćia Ministrowie pospołu ze mną / ná Ministerium obieráią. A ták bráćie miły / chcemy pierwey słyszeć od ćiebie. Jesli ty ná ten zacny v-

rząd/słußnie maß być świecony. Zebyśmy y siebie sámych y wßytkiego Kośćiołá nie záwiedli/ osobą twoią/ gdybyś nie mogł zprostáć temu świetemu vrzędowi.

Y exáminuie go pierwey sam Senior, A potym inßey bráciey każe.

III. *Po exámen, rzecze Senior:*

Słyßeliśćie tu námilßy Krześćiánie/iáko ten mąż ná pytánie/z strony wiáry/y náuki Proro-
ckiey/y Apostolskiey/odpowieda: A przetoż ia y z Áctor. 1 ỷ 24.
bráćią moią/ násláduiąc przykłádu Apostolskie- Act. 14. ỷ 22.
go/y obyczáiu Kośćiołá stárożytnego Krześći-
Conci: Carthagin: IV. Cã. 22. [Biskup bez Synodu xiężey swoiey/ niechay nie świeći xiężey/niechay też y pozwolenia y świádectwá mießczã pytá.]
áńskiego/ Pytam was imieniem bráciey moiey/á naprzod Patroná y auditorow iego/ y was sámych/ieśli wy zezwalaćie iednostáynie ná to/áby ten mąż/Pánu Bogu przez vsługe nàßę/ná Ministerium Krystusowe był oddány:

Tu Patron, auditorowie, o náuce y o żywoćie onego mężá dádzą świádectwo: á gdy ná iego ordinátią zezwolą,

IV. *Rzecze Senior:*

Poniewaz bráćie miły słyßymy wßyscy/iż Patron/y słucháćze twoi/y Zbor ten w imie Krystusowe zgromádzony/ zezwala ná twoie postánie/ świádectwo o náuce zdrowey/ o żywoćie pobożnym dawa/prosi/żąda/ábyś ná ten vrząd zacny y święty był postány: Przetoż oznáymuiéc w przod/powinność/y vrząd sług Krystusowych/ y ßáfárzow táiemnic Bożych/ktory ten iest.

V.RZĄD MINISTROWSKI.

I. SLowo Boże ßczyrze/ bez przyſády/ y odmiány opowiedáć. Ták bowiem mowi Syn Boży: [*Vczćie wßytkie narody, chowáć wßytkiego com wam przykazał.*]

Mat: 28 ỷ 20.

II. Sákrámentámi/ iáko Krztem/ y Wieczerzą páńſką/ według vſtáwy ſyná Bożego / ßáfowáć. Ktory mowi: [*Krzćiyćie wßytkie narody. To czyńćie ná moie pámiątkę.*]

Act. 1 ỷ 24. Act. 14. ỷ 22. Mat: 28 ỷ 19. Luc: 22. ỷ 19.

III. Wierzącym/ y pokutuiącym odpußczenie grzechow/ y żywot wieczny: A niewiernym/ y niepokutuiącym / gniew Boży y potępienie wieczne/ opowiedáć. Ták bowiem mowił Pan Kryſtus do Apoſtołow: [*Weźmićie Duchá świętego, ktorych odpuśćićie grzechy, będą im odpußczone, á ktorych zátrzymaćie, będą zátrzymáne.*]

Ioã: 20 ỷ 22.

IV. Zboru Kryſtuſowego od fałßywych prorokow/ to ieſt od báłwochwálcow/ y od bluźnierzow / mieczem ſłowá Bożego bronić. Páweł święty powieda: [*Mieyćie ſię ſámi ná pilney pieczy, y trzodę nád ktorą was Duch święty poſtánowił Biskupy, ábyśćie páśli Kośćioł Boży.*]

Act: 20. ỷ 28.

V. Dobre ſłucháczę ßánowáć / czćić / á złe y nieposłußne karáć / ſtroſowáć / nápominác / y excommunicowáć. Páweł święty nápiſał: [*Tych*

1. Tim: 5 ỷ 20.

ktorzy grzeßą, karz przed wßytkimi, áby śię y drudzy bali.]

VI. Ná tym vrzędźie státecznie/ przykłádnie/ y pobożnie żyć. Czego náucza Páwel święty/ mowiąc: [*Sámego śiebie staw wzorem dobrych vczynkow, w náuce záchowuiąc doskonáłość y powage.*] Tit: 2. ℣ 7.

VII. Nád trzodą Bożą nie pánowáć/ zysku ßkárádego nie ßukáć/ Kośćiołá bożego nie zgarßáć/ naiemnikiem nie być/ owoc godny przynośić. Piotr święty mowi: [*Páśćie trzodę ktora przy was iest, máiąc ią ná pieczy, nie z przymußenia, ále dobrowolnie, nie sromotnie, zysku ßukáiąc, ále vprzeymym sercem. Ani iáko pánuiąc nád dźiedźictwem Bożym, ále iáko będąc przykłády trzodźie.*] 1. Pet: 5. ℣ 2.

Zátym rzecze Senior do niego, pytáiąc go o te rzeczy:

PYTANIE.

I. PYtam ćię przed pánem Bogiem/ y przed tym zgromádzeniem świętym: Jesliże ty czuieß w sercu twoim/ że ćię sam pan Bog ná ten vrząd/ przez nátchnienie Duchá świętego powoływa y pobudza? R. Czuię/ y páná Bogá o to proßę/ áby to/ co we mnie záczął/ áż do śmierći wykonywał/ dla chwały imieniá swego świętego. SENIOR: Amen. 1. Cor: 12. ℣ 11

II. Pytam ćię: Jesliże ty temu vrzędowi/ ná ktory ćię pan Bog powoływa/ y powinnośći tey/ ktorą ná ćię Duch święty kłádźie/ chceß dosyć Luc: 19. ℣ 13.

czynić? R. Vfam pánu Bogu/iż zá iego świe-
tym wspomożeniem/dosyć mu bede czynił.
SENIOR: Amen.

1 Tim: 3 ℣ 3. III. Pytam ćie: Ieśliże ty ná ten vrząd wstę-
puieß/ nie dla pożytku ćielesnego / nie dla chwały
świetskiey / nie dla proznowánia / áni iákich bo-
gactw / bo ćie to wßytko minie : Ale dla sámey
chwały Bożey / y pomnożenia krolestwá Krystu-
sowego? R. Bog widźi / iż dla sámey chwały
Bogá moiego / á nie dla żadnych rzeczy świet-
skich/ktore są niepewne y krotkie. SENIOR: A-
men.

IV. Pytam ćie: Ieśliże ty nád náuke Proroc-
Ioan: 15 ℣ 14. ką/y Krystusową/y Apostolską/w Bibliey świe-
1 Cor. 4 ℣ 6. tey opisáną y záwártą / więcey sie nie bedźieß do-
myślał/ Ale tylko bedźieß vczył/ co pan Krystus
roskazał / y Apostołowie ná piśmie podáli?
R. Obiecuie to pánu Bogu/ y iego Kośćiołowi/
nád Słowo Boże pisáne / więcey sie nie domy-
śláć. SENIOR: Amen.

Augustin: Lib: 2. Cap: 3. de Bapt: [Ktoż tego niewie / że pismo świete Kánoniczne / ták stárego/iáko y nowego Testámentu / w pewnych swych gránicách zámknione iest.]

Gal: 2. ℣ 11. V. Pytam ćie: Ieśliże ty poddawaß sie chę-
tnie y dobrowolnie pod disćipline Kośćiołá Bo-
żego / A wdźięcznie chceß przyimowáć karánie
włożone od Kośćiołá Bożego / gdybyś w czym
wystąpił/ ábo vrzędowi twoiemu dosyć nie czy-
nił? R. Poddawam w imie Páńskie.

VI. Pytam ćie: Ieśliże ty zgody / iednoty/
słowu Bożemu nie przećiwney / ktorey vczy con-

fesia

Synod Piotrkowski, Can: 2. Torunski, Can: 2.

fessia Sendomierska / y Consens Generálnych Synodow / nie bedźiesz tárgał y rozrywał? R. Nie bede: slubuie to Bogu y Kośćiołowi iego. Senior: Amen.

VII. Pytam ćie: Jesliże ty slubuiesz Bogu/ y Kośćiołowi iego/ w tym vrzedźie státecznie y nie odmiennie trwáć / onego áni dla prześládowánia/ áni dla swiátá/ áni dla vbostwá nie odstepowáć/ áni w nim vstawáć do smierći: Jáko niektorzy vczynili/ viąwszy sie tego pługá/ názad sie wroćili / tálentá niebieskie w źiemie zákopáli / ze złym swoim? R. Slubuie ná sumnienie/ iż tego vrzedu/ do ktorego mie pan Bog powołał / nie odstápie : O co bede y páná Bogá prosił / áby mie w nim vtwierdzał Duchem swietym. Senior: Amen. Mat: 25 ℣ 28.

VIII. Náostátek/ pytam ćie: Jesliże ty ná tym vrzedźie chcesz żyć pobożnie/ bez nágány/ zgorszenia sie strzegąc/ Vstáwicznie czytáiąc? R. Chce y obiecuie w imie Boże. Tit: 2. ℣ 8. 1. Tim: 4. ℣ 11.

Rzecze do słucháczow Senior:

Słyszyćie Krześćiánie mili / iáko ten Mąż zá wspomożeniem Bożym/ obiecuie pánu Bogu/ y Kośćiołowi iego/ vrząd swoy wiernie y przystoynie wykonywáć: Czego iż nie może siłámi swoimi vczynić / bez dáru / y wspomożenia Bożego/ Vpadszy ná koláná/ páná Bogá prosmy áby mu dodawał madrośći/ vmieietnośći/ státe- Ioan: 15 ℣ 5.

cznośći/ y ćierpliwośći/ ná tym vrzedźie/ do kto-
rego powołał go/ mowiąc temi słowy:

MODLITWA.

Eph. 4. ℣ 9. PAnie Jezu Kryste/ Synu Bogá żywego/
Boże prawdźiwy/ tyś ná niebo wstąpiw-
szy/ ná budowánie Kośćiołá twoiego/ po-
słałeś Apostoły/ Proroki/ Ewángelisty/ Páste-
rze/ Vczyćiele/ y teraz w tym nie vstawasz. A tośy
tych czásow wytráćił Ministry/ ácz vbogie/ ále
prawdźiwe/ áby vczyli Ewángeliey zbáwienney/
ktorą byli wymysłámi ludzkimi zámierzwili fałszy-
wi náuczyćielowie/ dla pożytkow swych. Wytrá-
ćiłeś y obrałeś y te osobę ná vrząd/ ktorys ty sam
postánowił: ktorego męża/ tobie oddawamy/ zá
nim ćię prosimy pánie/ y Biskupie nász/ dayże mu
2. Cor: 10. ℣ 4. Duchá świętego: vdźielże mu talentow niebie-
skich: day mu miecz duchowny słowá twoiego w
ręce/ ktorymby trzody twey bronił/ od wilkow
drapieżnych/ sługi Antikrystowe porážił/ bałwo-
Mat: 10 ℣ 20. chwálstwá/ y błędy odćinał. Day mu vstá y mą-
drość/ áby sprzećiwnikom słowá twego/ vstá mo-
wiące rzeczy szkodliwe zbáwieniu zámykał. Nie-
odrzucayże go też od łáski twoiey: W prześládo-
wániu vtwierdzay: żywotem pobożnym/ y insze-
mi spráwámi/ do tego vrzędu náleżącemi obdarz/
dla chwały imienia twego świętego/ ktory żyw-
iesz z Oycem y z Duchem świętym/ w iednośći

Bostwá/ ná wieki Amen. Oycze náß/ ktorys ꝛc.

A wstawßy Senior, ná głowe kleczącego Ministrá rece włożywßy, mowić bedźie te słowá głośno, áby mogł być od wßytkich słyßány:

Ambr: Lib: de dignit: Sacer: C: 5. [Człowiek wkłáda rękę/ á Bog łáski vdźiela/ y błogosłáwi.]

Bog Oćiec náß niebieski/ ktory ćie ná vrząd Ministrowski powołał/ niechay ćie Duchem ś. nápełni: mądrośći/ vmiejetnośći/ zrozumienia słowá swego niechayći dodawa/ náuką zdrową/ żywotem pobożnym/ niechay ćie obdárzy: w tym vrzedźie świetym/ niechayći błogosłáwi: Reką práwice swey/ niechay ćie broni od nieprzyiáćioł Kośćiołá swego: Miástem obronnym/ słupem żeláznym/ murem miedźiánym/ bászta mocną/ niechay ćie postáwi náprzećiwko tym/ ktorzy sie prawdźie sprzećiwiáią: iáko niekiedy postáwił Jeremiąßá/ Heliaßá/ Dánielá/ Apostoły/ náprzećiwko Krolom/ Xiążetom/ Biskupom/ báłwochwálstwem/ zabobonem/ y nieposłußeństwem/ vwiedźionym y záślepionym: Niechay to Pan Bog w tobie spráwi/ ábyś mogł przynieść godny owoc/ y pożytek iemu/ y Kośćiołowi iego. Ná co wßyscy rzeczmy Amen.

Act: 13 ỷ 3.

Ierem: 1 ỷ 18.

Tenże, in 1. Timoth: 4. [Rąk wkłádánie/ słowá są táiemne/ ktorymi bywa potwierdzon ná vrząd obrány.]

Hieron: in Ca: 58. Isa: [Ordinowánie Ministrow/ nie tylko Modlitwą głosu/ ále y rąk wkłádániem bywa wykonáne.]

Iere. 1, 3. Reg: 18. Dan: 13 Acto: 4 ỷ 5. Ioa. 15 ỷ 16.

Zátym záśpiewáią, Pánie náß ktory w niebie przebywaß/ ꝛc. ábo/ Jezus Krystus do niebá wstepuiac/ ꝛc.

A gdy śpiewáią, Ministrowie porządnie kłádą rece ná Ministrá kleczącego, mowiąc te słowá nápisáne, ábo co komu Pan Bog w vstá włoży.

Con: Car: 4 Can: 3. *Nie tylko Bisku powi, áley wßytkim Presbyterō ktorzy ná ten czás, są każe rece kłáść ná świeconego.*

IV. *Gdy sie odpráwią, rzecze Senior do Ministrá ordinowánego.*

Nápomi-

Nápominánie do Miniſtrá.

PONieważ ćie/ bráćie miły/ Pan Bog ná vrząd Miniſtrowſki wyſádźił/ y obrał/ wźiąwſzy pána Bogá ná pomoc/ ſtáray ſię ábyś chętnie słowo Boże przepowiedał/ Sákrámentámi ſzáſował/ trzodę Bożą páſł/ krzyż ćierpliwie znośił/ przykłádnym był/ owoc godny przynośił/ od báłwochwálſtwá/ y od bluźnierſtwá ludźi odwodźił/ pobożnie żył/ vrzędu twego/ y Dáru ktory ieſt tobie dány z włożeniem rąk Stárſzych/ lekce nie poważał. Słuchay co mowi Duch świety/ przez Páwłá świętego/ do káżdego Miniſtrá: O czym czytamy w liśćie pierwſzym do Timotheuſzá w kápitule trzećiey:

WIERNAć ieſt tá mowá: Ieśli kto Biſkupſtwá żąda, zacney ſpráwy żąda. Ma tedy być Biſkup bez nágánienia, mąż iedney żony, czuyny, trzeźwy, ſkromny, rad gośćie przyimuiący, godny ku vczeniu. Nie

Hieron. Epiſt: ad Ocean. [To co mowi Apoſtoł/ Iedney żony mąż/ Może ſię też inácżey rozumieć/ Wiedźiał Apoſtoł/ że w ſtárym zakonie wolno było y kápłanom mieć záraz wiele żon. roſkazał tedy áby też tey że wolnośći ſobie kápłani kośćielni nie przywłaſzczáli/ żeby dwu/ ábo trzech żon záraz nie mieli/ ále po iedney żenie/ iednego czáſu áby mieli. Leo Ep:85. ad Aphric: [Tákowy ma być Biſkup święcony/ ktory miał/ ábo ma iedne żonę.] Clē: Rom: Li:2. Ca:2. Cōſt Apoſt. [Tē

pijánicá, nie tárgáiąc się ręką ni ná kogo, nie szukáiący zysku szkárádego: Ale mierny, nie zwádliwy, nie łákomy, ktoryby dom swoy dobrze spráwował, ktoryby Dźiatki miał w kárności, ze wszeláką vczćiwośćią. Abowiem iesliby kto nie vmiał własnego swego domu spráwowáć, iákosz pieczą mieć będźie, o Kośćiele Bożym? Nie nowotny, áby będąc nádęty, nie wpadł w obwinowánie Szátáńskie. Abowiem potrzebá iest, áby miał dobre świádectwo od obcych, áby nie wpadł w poháńbienie, y w śidło Dyabelskie.

[Ktoryná stopniu Biskupim bywa posádzon/ przez święcenie, ma być doświádczony/ ieśli ma żonę wstydliwą y wierną/ ábo miał.]

Aug: Caus: 2. Qu. 7. Cá Qui. [Ktory nie vmiał áni śiebie sámego rządzić, áni złośći swoich vstárł/ áni też złośći Synow swoich náprawił/ pręd niewstydliwy ráczey/ á niżeli Biskupem ma być názwány.]

y 12. A w Kápitule czwartey dokłáda:

ZADEN niech młodośći twoiey nie wzgardza: ále bądź wzorem Wiernych, w mowie, w obcowániu, w miłośći, w duchu, wierze, y w czystośći: Aż przyidę pilnuy czytánia, nápominánia y náuki. Nie waż lekce dáru ktory iest w tobie, ktory tobie dan iest ku prorokowániu zwłożeniem rąk Stárszych.

Aug: in Q: Novi Test: quæst: 93. [Nieiáka łáská iest / ktora przez podánie bywa dawána świeconym / zá ktorąby zálecenszy byli.]

A kiedy sie ták záchowasz ná tym vrzędzie / v-
Mat: 25 y 23. słyszysz on głos wdźięczny Boży: [*Ey slugo dobry, wnidź do rádośći moiey.*] A iesli będźiesz gnusny/nie-
dbáły/zły/boiáźliwy/ y niepożyteczny/ to ćie po-
Mat. 25 y 30. tka/co y onego/ktory wźiąwszy Talent od Páná/
zákopał go w źiemie/ ktorego Pan kazał wrzućić
do ćiemnice/gdźie iest płácz/ y zgrzytánie zębow.
Boy sie też ábys z vrzędu nie był złożony / iáko
Iudasz / y inszy / bądź dla odszczepieństwá / bądź

dla niezbożnego żywotá / A ná twe mieysce żeby
Pan Bog/iáko ná Iudaßowe/ nie wsádźił inßey
osoby/wedlug onych słow: [*Przełożeństwo iego nie-* Acto. 1 ỹ 20.
chay weźmie drugi.] Gala:2. ỹ 9.

V. *Seniorowi reke posłußeństwá, y Ministrom reke towá-* Ps: 133
rzystwá społeczności, y miłośći dawa, zá vpomnieniem Conse-
niorowym. A wten czás śpiewáią Psalm: Iáko rzecz piekna/ ⁊c.

VI. *Obroćiwßy sie Senior do słucháczow, rzecze:*

Nápominánie do Słucháczow.

NApominam was namilßy Krześćiánie/
ábyśćie tego Ministrá/ktore⁰ Pan Bog
sobie obrał. Naprzod słucháli vczacego
słowá Bożego / iáko Postá / Legatá / Ministrá
Krystusowego/y ßáfárzá táiemnic Bożych. Syn
boży mowi: [*Kto was słucha, mnie słucha : Kto was* Luc:10 ỹ 16.
odrzuca, mnie odrzuca.] Pámietayćie iż sie pan Bog
gniewa/ gdy sług iego nie słuchamy/ y karze tych/
ktorzy ich nie słucháią : Czego mamy przykład w
Achábie Krolu/ktory iż nie słuchał Eliaßá y Mi- 3. Reg. 22. ỹ 34
cheaßá/Bog go wniwecz obroćił / ná woynie go
zábito / máietność iego rozßárpano / y pokolenie 4. Reg. 9. ỹ 37.
iego zginelo. Tákże y w Iezábeli/żenie iego/ktora
iż Proroki Boże przesládowáłá/psi ią ziedli.

Druga. Badźćie mu poddáni w rzeczách du-
chownych/Páweł ś. mowi: [*Badźćie posłußni prze-* Heb: 13 ỹ 17.

łożonym

łożonym wáßym, y bądźcie im poddáni: ábowiem oni czuią o dußách wáßych, iáko ći, ktorzy liczbę oddáć máią. Aby to z weselem czynili, á nie wzdycháiąc, boć to wam nie pożyteczno.] Abowiem ieśli tego nie vczynićie/ sámym pánem wzgárdźićie/ ktory mowił do proroká Sámuelá/ [Nie ćiebieć odrzucili, ále mnie.] A zá tÿ karánia od Bogá nie vydźiećie: Jáko y Mária siostrá Aaronowá/ ktorą Bog trądem záráźił: Y onego Krolá Ozyaßá/ dla tego iż przećiwko sługom Bożym ßemráli/ im poddánemi być niechćieli/ y nápominániem ich gárdźili.

1. Reg. 8 ℣ 7. Nű. 12. ℣ 9. 2. Para. 26. ℣ 19

Trzećia. Czćićie/ ßánuyćie/ y miłuyćie go wßyscy / ták przełożeni świetscy / iáko y pospolity człowiek. Páweł świety mowi: [Stárßy, ktorzy się dobrze w vrzędźie swym spráwuią, máią być godnemi dwoiákiey czći, á zwłaßczá ći, ktorzy prácuią w słowie, y w náuce.] Tenże ießcze Apostoł mowi: [Prośimy was brácia, ábyśćie ználi te, ktorzy prácuią miedzy wámi, y ktorzy są przełożonemi wáßemi w Pánu, y nápomináią was, iżbyśćie ie bárźiey miłowáli dla ich prace, Pokoy mieyćie z niemi.] To iest nie drażnićie ich / áni im przykrośći wyrządzayćie. Tenże ießcze mowi: [Wielce ie sobie ważćie.] A ieślibyśćie sług Bożych nie czćili/ wy Pátronowie/ widząc ich podłe vrodzenie / y nieznáczne według świátá / sámego Krystusá w osobie ich nie vczćilibyśćie / ktory przez nich mowi: dla ktorych pan Bog/ y o ktore gniewa się/ kiedy im kto despect wyrządza / onych lży / sobie on despect y zelżywość przywłaßcza /

1. Tim. 5 ℣ 17. 1. Thes. 5. ℣ 12. Phil. 2. ℣ 29.

mowiąc:

mowiąc: [*Kto ſię was dotyka, dotyka ſię źrzenice oká* Zach.2 ℣ 8.
mego.] Tenże ieſzcze Pan mowi: [*Zemſzcze ſię krzy-* 4.Reg. 9. ℣ 7.
wdy ſług moich.] Czego mamy przykład w Kro- 3. Reg. 13. ℣ 4.
lu Ieroboámie / ktoremu ręká vſchłá / gdy ſię ná
proroká Iáddoná zámierzył.

Náoſtátek. Powinniśćie go żywnośćią przy-
ſtoyną opátrowáć / á ile Patron y ſłuchácze iego /
zá pracą: A to ieſt nie iáłmużná / ále powinna za-
płátá. Syn Boży mowi: [*Godzien ieſt robotnik zá-* Luc.10 ℣ 7.
płáty ſwey.] Páweł też świety mowi: [*Ták Pan po-* 1.Cor.9 ℣ 14.
ſtánowił tym, ktorzy Ewángelią opowiedáia, áby z E-
wángeliey żyli.] Tenże ieſzcze mowi: [*Niechay vży-* Gal: 6. ℣ 6.
czá wſzytkich dobr, ten ktory bywa náuczon w słowie, te-
mu ktory go náucza.] A w Zakonie nápiſano: [*Do-* Nu:18. ℣ 31.
chodow wáſzych vżywáć bedźiećie, ábowiem to ieſt zá-
płátá wáſzá, zá służbę, ktorą czynićie w przybytku zgro-
mádzenia.]

Conc.Mil. Can:14. [Ktorzyby bywáią od biſkupá świeceni / niech wezmą ab ordinatoribus ſuis, liſty ręką ich podpiſáne continẽtes conſulem, & diem, áby nie był iáki ſpor ná potym]

VII. *Dla świádectwá y pewnośći, Miniſtrá nowo ordino-*
wánego wpiſzą w Actá Synodowe, y ſam ſię według zwyczáiu
ſtárożytnego Kośćiołá podpiſze.

VIII. *Po błogoſłáwieńſtwie, vbogich zálećiwſzy, y záſpie-*
wawſzy, Bogu Oycu y Synowi/ etc. *rozpuſzczony bywa Zbor.*

Amen.

NAVKA O CONSENIORACH.

Rowny rownego, wurzędźie, názywa spolstárszym, spolministrem, ábo spolsługą, spoltowárzyszem, spolxiedzem, y spolbiskupem, od vrzędu spolnego y iednego, ktory ná sobie noszą. Rowność Wurzędźie iednákie titułyma.

1. Pet. 5 ℣ 1. Czego mamy naprzod świádectwo w Apostolech świętych, á osobliwie w Pietrze świętym, ktory ták nápisał: [Seniores qui in vobis sũt, obsecro consenior, & testis Christi passionum: Stárszych ktorzy są miedzy wámi/ proszę spolstárszy/ y świádek mąk Krystusowych.] A potym w onych pierwszych Biskupách Krześćiáńskich, o ktorych ták pisze Chrisostomus, [A teraz wiele Biskupow pisza/ Conseniori & Comministro salutẽ. Conseniorowi/ y spolministrowi zdrowia.] Clemens Romanus w liśćie swym nápisał: [Clemens Biskup miástá Rzymu/ námilszey bráciey Juliuszowi y Julianowi/ y inszym spoltowárzyszom nászym/ ꝛc.] A Calixtus Papież, [Calixtus Arcibiskup Kośćiołá powszechnego/ miástá Rzymu/ Benedyktowi Brátu/ y spolbiskupowi/ zdrowia w Pánu.] Grzegorz pisząc o Pátryárszе Constántinopolskim mowi: [Mąż naswietszy spolxiadz, moy Jan/ vsiluie/ áby był zwány powszechnym Biskupem.] Tharasius Biskup Constántinopolski, pisząc do Adriańá Papieżá, mowi: [Brátu y Comministrowi Adriánowi/ ꝛc.] Opuszczáią się insze świádectwá, tákowych názwisk y titułow. Zwáli też ći ż stárszy, ábo Biskupi xiężą niższego stanu, Compresbiterámi, y spoldiakonámi, ábo spolsługámi: iáko Augustin Biskup, ktory pisząc do Hieronimá, mowi, [Pánu námilszemu/ brátu y spolpresbiterowi Hieronimowi Augustinus.] Ignatius Biskup pisze: [Saluto & Christophoros diaconos meos, & conservos.] A pewnie zwáli ich y Conseniorámi, ábo Cæpiscopámi, iáko y Chrisostomus nápisał, [Przed tym

Chris: Ser: 1. in Epist: ad Philip.
Clemẽs Roman⁹ Ep: 4.
Calixtus Epistol: 1.
Greg: Li: 4 Epist: 32. in Registro.
Tharas Actio: 7. Cõc Nicæn: 2.
August: Epist: 8, & 9.
Ignati⁹ Epistola ad Smyrnen:
Chris: Ser: in Epist: ad Philip. 1.

Presbiterowie/y Diakonowie Krystusowi/ zwáni byli Biskupámi.] *A czynili to, nie dla tego áby mieli rozumieć, że byli tegoż vrzedu, ktorego y oni, wzgledem ordynowánia xiężey, y rzadu, Ale wzgledem tego, iáko mowi* Ambrosius, [Quia in Episcopo omnes ordines sunt] *to iest, iż też y Seniorowie, ábo Biskupi, są tákże Presbiterámi y Diakonámi iáko y oni.*

Ambros: in Ca: 4. Eph.

Chorepiscopi.

Byli też y w onym stárożytnym kośćiele tákowi, ktorych zwáno Chorepiscopámi. Tych Concilium Neocæsariense, *názywa Vikăryámi Biskupimi, postánowionemi ná kształt śiedmidźieśiąt vczniow. Ci we wśiách tylko mieszkáli, iáko zeznawa* Concilium *Antyocheńskie. Acz iáko powieda* Nicephor⁹ [Nie tylko w mieśćiech/ále też w niektorych wśiách o Biskupách wiemy.] *O tych, tákowy decret* Concilium Ancyranum, *y* Antiochenum, *vczyniło:* [Vicáriom Biskupim/ ktorych Grekowie zowa Chorepiscopámi/ nie godźi sie ábo Presbiterow/ ábo Diakonow święćić/ choćiaż włożenie rak od Biskupá wźieli/ áby byli Biskupámi poświeconemi. Ale sie im dopuszcza święćić Lectory y Subdiakony.] *A* Damasus *Papież ych zákazał im ordinowáć, ták pisząc:* [Nie godźi sie im Xiężey święćić/ áni Diakonow/ ábo Subdiakonow.] *Tenże przeszydzáiąc z nich, y gániąc stan ich, mowi* [Jeśli iest Biskup wieyski/ á coż czyni w mieśćie: gdyż w iednym mieśćie nie moga być dwá Biskupi: A nád to/ Ordo Chorepiscoporum nie ma powagi w pismiech świetych/ Abowiem tylko są duo ordines w kośćiele/ to iest Apostolow/ y siedmdźiesiat vczniow. A iż nie ma niskad poczatku/ áni powagi/ ten stan/ przetoż nie może áni słusznie stáć/ bo iest prozny/ y owszem áby był zepsowány/ y áby vpadł potrzebá tego. *(Toż sie może rzec o Kárdynałach, Opátách, Kánonikách, Mnichách, &c. &c.)* Niektorzy z Biskupow dla swego wczásu/ nie obawiáia sie im zlecáć ludu swego. Oni tedy Biskupi/ ktorzy sie tákowych rzeczy waża/ zda mi sie że są podobni nierzadnicom/ ktore iák skoro porodza/ dźiatki swe inszym mámkom ku wychowániu dáwáia/ áby tym wiecey nierzadu pátrzáły. Ták y ći/ dźiatki

Conc: Neocæs. Can. 13.

Conc. Antioch: Can. 10.

Nicepho: Li. 12. Cap. 34. Hist.

Conc: Ancyr. Cá. 13. Antioch. Can. 10.

Damasus Epist. 4.

swoie/ to iest/ lud sobie zlecony/ inszym ku wychowániu podawáią (*to iest Chorepiscopom, ábo iáko dźiśia zowią Suffráganom*) aby sie do wolcy spráwámi swieckimi zábáwiáli] *To wszytko nie dla tego sie przypomina, áby nászy* CONSENIOROVIE *mieli być, ábo tegoż vrzedu ktorego y Seniorowie, ábo iżby mieli być postánowieni ná kształt tych Chorepiscopow. Ale dla tego, iż iáko było wolno zá onych czásow mieć Chorepiscopy przy Biskupách, dla pracey, y dla pomocy, ták też y teraz, dla teyże przyczyny, bywáią Conseniorowie przy Seniorách, ktorym powierzáią sie tego vrzedu tym sposobem.* Suffraganei, sunt titulares Episcopi.

I. *Po kazániu, odpráwiwszy Modlitwy pospolite, śpiewáią* Swiety Duchu ráczysz záwitáć k nam/ *etc.*

II. *Senior każe wystąpić onemu Ministrowi, ktoremu z pośrzodku śiebie Bráćia onego Districtu, zá zezwoleniem spolnym, máią sie zwierzyć* Consenioratum.

Ktory gdy wystąpi, rzecze Senior do wszytkiego zgromádzenia:

PYTANIE.

PYtam was wszytkich/ ták Ministrow/ iáko y słucháczow. Ieśli ná to pozwalaćie/ żeby ten mąż ná vrząd Conseniorski był obrány?

Pozwoląli zgodnie, rzecze Senior do niego:

Poniewaž to iest wola Boža/ y zezwolenie wszytkiego Kośćiołá/ Bráćie miły/ ábyś ná vrząd Conseniorski był obrány/ Słuchayże ktory iest vrząd Conseniorski/ A nád to wiecey sie nie wąż/ áni domy- Ambro. in 1. Timot. 3. [Zaden nie dawa/ czego (przyświęceniu) nie wziął.]

ni domyslay / czegoć teraz nie poruczàią / ani dawàią / bobyś to wßytko na prozno czynił / y żadneyby to mocy nie miáło.

VRZAD CONSENIORSKI.

I. Abyś z Seniorem ná Synody / ná Visitácie / y ná introducowánie Ministrow ieżdżił. A gdyby on był zátrudniony czymkolwiek słusznym / żebyś to sam odpráwował co ná iego vrząd należy / wziawßy z soba pisárzá Synodowego / y poblizßego Ministrá / A możeli być y Seniorá iednego świeckiego.

II. Abyś rządu Kośćielnego pilnie doglądał / á cobyś widział być w porządku Kośćielnym / w obyczáiách / y w żyćiu iákichkolwiek osob / bądź duchownych / ábo świeckich / zdrożnego / występnego / y nie porządnego / żebyś Seniorowi nic nie mießkáiąc / wßytko ßczyrze oznáymował / á bez rády iego / y dozwolenia / nic nie czynił.

III. Abyś przykłádny w náuce / y w żywoćie był / Ministrom / Diakonom / y Lectorom / one do pilnośći w vrzędźie / y do pobożnośći w żyćiu wiodąc / y nápomináiąc: Ktore teß maß ßánowáć / miłowáć / y o nich záwiádywáć rádą y pomocą.

IV. Y to ná ćie ießcze kłádźie Kośćioł Boży /

ábys przy sobie záwsze chował / ábo Diakoná / ábo Lectorá / nakłádem Districtowym. A ták pytam ćie: Ieslize sie ty chetnie / y dobrowolnie tego vrzedu Consenior skiego podeymuieß / y onemu dosyć czynić obiecuieß?

R. Podeymuie / y obiecuie zá wspomożeniem Bożym.

3. *Zá tym rzecze do niego Senior:*

A Bráćia też tobie obiecuie / Miłość / vczćiwość / y posłußeństwo.

A powstawßy Pisarz Districtowy, rzecze do niego:

Bráćie miły Xieże Conseniorze / Ja imieniem wßytkiey Bráćiey oddawamći miłość / vczćiwość / y posłußeństwo. *Y da mu reke.*

4. *Rzecze też Senior do Zgromádzenia:*

Vpadßy ná koláná / modlmy sie zá tym nowotnym Conseniorem pánu Bogu / áby mu w tym vrzedźie błogosłáwił / mowiąc:

MODLITWA.

PAnie Boże náß / ktorys wßytkie rzeczy / ná niebie y ná ziemi / moca bostwá twoiego stworzył / y one opátrznośćia twoia rządźiß / y spráwuieß. Prosimy ćie / weyzrzyże ná Kośćioł twoy swiety / broń go od wßytkich nie-

przyiaćiol / rozmnoż go w prawdźiwe / y w pobożne chwalce twoie / y przymnażay tych / ktorzy w nim są przelożonemi / y day im moc Duchá świętego / áby słowem / y vczynkiem / Kośćioł twoy budowáli. Weyżrzyże też y teraz / ná tego sługe twego / ktory ná ten vrząd / zá spolnym zezwoleniem wszytkich nas obrány iest. Nápelni go Duchem łáski / y zdrową rádą / áby ten vrząd mogł godnie wykonywáć / y ná nim pobożnie / y z zbudowániem żyć. Vczyń to wszytko / prosimy ćie / dla páná Jezusá Krystusá: w imie ktorego ták sie tobie modlimy / Oycze nász / ktorys iest / etc.

A wstawszy Senior, ná klęczącego Consenioŕa, sam tylko, ręce włoży, mowiąc:

Pan Bog wszechmogący / Oćiec / Syn / y Duch święty / ná tym vrzędźie niechayći błogosłáwi / niechayćie mocą Bostwá swego rządźi / mądrośćią y pobożnośćią obdárzy / dárow niebieskich / y miłośći ludzkiey vżyczy / ábys mogł godny owoc wezwánia twego przynieść / Amen.

5. Po błogosłáwieństwie, po záleceniu vbogich, záśpiewawszy Bogu Oycu / etc. *rozchodzą sie.*

OBIERANIE SENIOROW Districtowych.

Hieronymus in Cap:1.Epist:ad Titum.

[POtrzebá áby Biskup był bez nágány/ iáko száfarz Bożу. Toż tedy iest Presbyter/ co y Biskup. A poki zá podusczeniem Dyabelskim rozerwánia sie nie ostáły/ y nie mowiono: Jam iest Páwłow/ ia Apollinow/ á ia Piotrow/ spolną Presbyterow rádą Kościoły były rządzone. A skoro káżdy/tych/ktorych pokrzcił/ nie Krystusowymi/ ále swoimi być rozumiał/ po wszytkim świećie to postánowiono/ áby z Presbyterow ieden będąc obrány nád inszymi był przełożony/ do ktoregoby wszelkie zstrony Kośćiołá záwiedowánie należáło/ y áby ták naśienie rozerwánia było wyniszczone. A ieśliby kto mniemał/ iż to nie Pismá świętego/ ále násze zdánie iest/ że Biskup á Presbyter iedno są: Tákże iż iedno lat/ drugie vrzędu imie iest/ niechayże przeczyta słowá Apostołá do Philipeńczykow mowiącego: Páweł/ y Tymotheusz słudzy Jezusá Krystusá/ wszytkim świętym w Krystusie Jezusie/ ktorzy są w Filipiech/ z Biskupy/ y z Diakony/ Łáská wam y pokoy: Philippis, iest to iedno miásto w Mácedoniey: á záiste w iednym mieśćie wiele Biskupow być nie mogło. Ale iż ná on czás tychże Biskupámi/ ktorych y Presbyterámi zwano/ dlategoż nie zostáwiwszy rożnice o Biskupiech/ iákoby o Presbyterách Apostoł mowił. A ieśliż komu nie dosyć ná tym/ ieśliżby sie táż rzecz drugim świádectwem nie podpárłá/ ánoż nápisano w Dźieiách Apostolskich/ Gdy przyszedł Páweł s. do Miletu/ posłał do Ephezu/ y wezwał do siebie Presbyterow Kośćiołá Epheskiego/ ktorym potym między inszemi rzeczámi rzekł: Pilnuyćie siebie sámych/ y wszytkiey trzody/ nád ktorą was

To iest Presbiter co y Episcopus, iedno są.

Act:20.

Duch

Duch świety postánowił Biskupy / ábyśćie páśli Kośćioł Boży/ktorego sobie nábył przez krew swoie. A tu sie pilnie przypátrzćie iáko przełożone Kośćielne/iednego miástá Ephezu/Presbyterámi názwawszy/potym ie Biskupámi názywa támże niżey. Tom dla tego przywiodł/ábychmy pokazáli/iż v nászych przodkow ćiż byli Presbyterowie/ktorzy y Biskupi: A potym pomáłu/ áby rozerwánia wykorzenione były / ná iednego wszelkie stáránie włożone iest. Jáko tedy Presbyterowie wiedzą/iż z zwyczáiu Kośćiołá/temu ktory by nád nimi przełożony był/ są poddánymi: ták też y Biskupi niech to wiedzą / iż ráczey z zwyczáiu / niż z porządzenia Páńskiego / nád Presbytery są więtszymi/ y spolnie z nimi Kośćioł máią rządźić. Náśláduiąc Moyzeszá/ktory máiąc to w mocy / áby był przełożonym sam nád ludem Jzráelskim/ obrał śiedmdziesiąt mężow / z ktoremi by lud sądźił.] *Toż mowi* Epistola ad Oceanum, *y* ad Evagrium. *Tpisząc* in Cap:1. ad Philip: *y* in cap:3. Epist:1. ad Timoth: *Toż mowi* Chrisostomus *y* Theophilactus *pisząc* in cap: 1. Philip: *y* in 1. Tim:3. *Tenże* Hieronimus Epist: ad Evagrium: [Jż ieden z Presbyterow obrány iest / ktoryby nád inszemi był przełożony / dla zniesienia rozerwánia to sie stáło / áby snadź káżdy ćiągnąc do siebie / kośćiołá Krystusowego nie rozrywał. Abowiem y w Alexándriey mieśćie/poczawszy od Márká Ewángelisty / áż do Heráklę / y Dionisiusá Biskupow / Presbyterowie záwsze iednego z pośrzodku siebie obrawszy/y ná wyższy stopień wyniozszy / Biskupem názywáli.] Exo.18. Num:11

Augustinus Lib: Quæstio: vete: & novi Testam: Quæst:101.

[Przez Presbyterá rozumie Biskupá / dowodźi Páweł Apostoł/kiedy Tymotheuszá ktorego ordinował Presbyterem/vczy iákiego ma postánowić Biskupá: coż iest bowiem Biskup/ iedno pierwszy Presbyter. Abowiem w Alexándryey/y po wszytkim Egypćie/iesli niemász Biskupá/Presbyter poświąca.] *Tenże,* Epist:19. ad Hieron: *twierdźi, iż przełożeństwo Biskupie nád Presbyterem z zwyczáiu Kośćielnego iest,*

nego ieſt, *Tenże* Serm: de verbis Domini 13. [Piotr pierwßy ieſt w porzadku Apoſtolſkim.] *Tenże czeſto przywodźi one ſententią Cypryanowe, one ápprobuiąc*, [Zaden ſie z nas Biſkupem Biſkupow nie poſtánawia/ áni też tyráńſkim ſtráchem inßych pod poſłußeńſtwo ſwoie podbiia.] Lib.2. Cap 5, & 6. Lib.3. C.3. Lib.6. Cap 6, 8, & 25. de Bapt.

Ambroſius in cap: 4. Epheſ:

[Páwel Apoſtoł Tymotheußá Presbyterá od śiebie poſtánowionego Biſkupem zowie/ ábowiem pierwey Presbyterowie Biſkupámi názywáni bywáli: w Egyptćie Presbyterowie ordinuia/ iesli niemáß Biſkupá obecnego.] *A ták Presbyter, y Biſkup iedno ſą, tylko w porządku pierwßy ieſt, Biſkup ábo Senior, dla záchowánia rządu, y iednoty w domu Bożym, iednák y to dźieie ſie zá ſpolnym zezwoleniem wßytkiey bráćiey, bez ktorey nic vczynić nie może: Ktorych obieráiąc, głowy ich, y rąk, oliwą nie mážemy, kiiow, korun, pierśćieni, krzyżykow, rekáwic, trzewikow, pończoch nie dawamy, kośćiołow, obrázow, ołtarzow, dzwonow, kielichow, ornatow, obruſow, &c. świećić, krzćić, bierzmowánia oliwą, Tákże poſłuſeńſtwá Rzymſkiemu Biſkupowi, y iemu wynoßenia táiemnic z korony, nie roſkázuiemy. Te bowiem zabobony przećiwne ſą ſłowu Bożemu: Nie vżywał ich on ſtáry Kośćioł, ále tylko rece ná nie kłádźiono, ſłowá Bożego piſánego, náuczáć ludźi, y pobożnie żyć w vrzedźie, kazano. Czytay o tym kto chce* Concilium Antioch: Ca: 17. Carthagin: 4. Can: 2. Toletan: 4. Can: 18. Cyprian: Epiſt: 68. *Towßem rzecz ſprzećiwną pomázowánia Biſkupow czytamy.* Clemens Romanus Li: 3. Recognitionum: [vſtáło iuż krzyżmo/ przez ktore Biſkupſtwo/ ábo Proroctwo/ ábo Kroleſtwo dawáne było.]

Innocentius III. in Decr: Lib: 5. Tit: 15. de ſacr: unct: Cap: Cum veniſſet.

[Gdy przyßedł do ſtolice Apoſtolſkiey Biſkup Bráká reńſki/ ktory przy świeceniu ſwym/ nie wźiął był świetego pomázánia/ ábowiem v was nie zwykli ſie pomázowáć Biſkupi/ gdy bywáia świeceni.] Gloſſator *dokłáda* [to ieſt/ v Grekow.]

Turrianus Jesuita in Libr: 8.cap:4.Constitut. Apostol.

[O krzyżmie/ ktorym głowá Biskupia w kośćielech Záchodnich bywa pomázowána/ Clemens Biskup Rzymski nie wspomina wtym postánowieniu Apostolskim/ Jáko też áni Dionysius. Abowiem wiedźieli/ że tey Ceremoniey nie podano kośćiołom Wschodnim. A też cokolwiek podáli Apostołowie/nie wszytkim wespoł podáli/ ále iáko sie im zdáło inśe inszym. Rztadże y dźiśia/ Grekowie/przy świeceniu Biskupow y Presbyterow/ krzyżmá nie vżywáią. Ktora Ceremonia gáni Simeon Arcibiskup Thessáloniceński Kośćiołom Záchodnim.]

Durandus *Biskup mowi:* Lib: 1. cap: 8. Rational. [Pomázowánie Biskupow/ poczatek wźieło z stárego Testámentu.] *Poniewaž ták, A czemuž też nie przyimą Małżeństwá?* Levit.21. *Obrzeski?* Genes.17. *Ofiar krwáwych?* Num. 28. *Czemuszy wino piią przed ofiárámi swoimi nie krwáwemi?* Levit: 10. *Bo tego wszytkiego Biskupi stározakonni przestrzegáli. A ták nie pomázowánie, nie Infuły, nie krzyże, nię kurwátury, áni insze Appáraty zabobonne, Biskupy czynią, iáko sprzećiwnicy rozumieią. Tdla tegož Historik Papieski* Polidorus *ták nápisał:* [Terzeczy skad kolwiek weszły/ zgołá wiecey vstáwy Zydowskie/ániżeli Apostolskie pokázuią.]

Lib. 4. cap. 1. de Inventor. rerum.

Náuká.

1\. **M***Inistrowie zá ſpolnym zezwoleniem w ſwoim Diſtrictcie zwołáią Synod, dla obieránia Seniorá, ná dźień pewny.*

2\. *Wezmą z inſzych Diſtrictow iednego, ábo dwu Seniorow, dla Ordynowánia á potwierdzenia Seniorá, według Conſtitucyey Synodu Generálnego Krákowſkiego,* Can.1.de Superatt.

3\. *Tym ſpoſobem bywa obierány Senior.*

I. *Odpráwuią nabożeńſtwo, iáko y przy ordynowániu Miniſtrow.*

II. *Senior każe wyſtąpić onemu Miniſtrowi, ktoremu z pośrzodku śiebie Bráćia onego Diſtrictu, zá zezwoleniem ſpolnym, máią ſie zwierzyć* Senioratum: *Ktory gdy wyſtąpi, rzecze Senior do wſzytkiego zgromádzenia:*

Tenći to ieſt mąż / ktorego Miniſtrowie / y z inſzą bráćią z poyśrzodku ſiebie obieráią zgodnie / ná vrząd Seniorſki: A ták pytam was / Ieſli wy ná to pozwaláćie: Bo iż go wſzyſcy maćie ſłucháć / wſzyſcy go też ſobie maćie obieráć.

Tu mowić będą porządnie co komu Pan Bog w vſtá włoży:

A gdy ſie zgodzą, rzecze Senior do niego:

Bráćie miły / wola Boża ieſt / zezwolenie náſze / y wſzytkiego zgromádzenia / ábyś ten vrząd Seniorſki ná ſie przyiął: Ktory ten ieſt podług Synodu Krákowſkiego.

Conc.Nic. Can:4. Potrzebá áby wſzyſcy Biſkupi / ieś i to być może Biſkupá świećili. Ale ślibyto nie mogło być / ábo dla iákiej gwałtowney potrzeby / ábo dálekośći drogi / 3. Biſkupi máią ſie ziechać] Clē: Rom: Li:8. C:27. Conſt: Ap. [A ieśliby to potrzebá wyćiągnęłá áby od iednego był święcony / iż dla prześládowánia / ábo inſzey przyczyny / więcey ich być nie może / niech będźie przynieśiony dekret wiela Biſkupow poruczenia] Leo Papa, Diſt:63. Cā Si forte. [Zaden Biſkup niech nie będźie dány tym / ktorzy go niechcą / y oń

nie prośą/ áby go czło wiek pospolity przymuszony / nie wzgárdźił/ ábo w nienawiśćinie miał.]

VRZĄD SENIORSKI.

NAprzod. Trzymáć bedźiesz pewne Ministerium, ná tym mieyscu ná ktorymeś/ ábo/ná ktore ćie dádzą:á masz przy sobie wychowywáć Kátechiste spolnym nakłádem Pátronow tego Districtu / ktoryby sie ná Ministerium pilnie ćwiczył/.y w niebytnośći twey / gdy ná Visitátią poiedźiesz/kazánie odpráwował.

Druga. W Districtćie sobie zleconym/ wszedźie gdźieby potrzebá/ w Miásteczkách / y we Wsiách Ministry postánawiáć masz.

Trzecia. Powinien bedźiesz / postánowione ná pewnych mieyscách Ministry/y słuchácze ich/ przynamniey raz w rok visitowáć / z iednym ábo ze dwiemá Seniorámi świetskimi.

Czwarta. Z wielką pilnośćią strzedz masz trzody Páńskiey sobie zleconey / żeby iey wilcy drapieżni/ náuką fálszywą y heretycką nie záráżáli/nie rozpraszáli/ y nie turbowáli.

Piąta. Ná Synody inszych Districtow /bedąc wezwány/iecháć masz/ nakłádem Zboru Districtu swoiego.

Nieopátrznie tedy oWi czynią, ktorzy nie pámiętáiąc ná ten Canō, insze sobie directory obieráią, miásto Seniorá Włásnego directorá. Toż ná stársze kłádźie y Cōc: Cariv. Can:26 o pogadzániu bráćiey.

Szosta. Powinieneś Synody w swoim Districtćie czásow náznáczonych/zá potrzebámi pewnemi skłádáć/y one rządźić.

Siodma. Jeśliby sie wszczęły miedzy bráćią skárgi iákie/masz ie przyimowáć/y wezwawszy obu stron/ z Seniormi świetskimi ie rozsądzáć / y pogadzáć: A to bez nárusżenia praw.

Osmá. Kátechisty/ á młodźieńce godne/ kto-
rzyby ku ćwiczeniu do Ministerium sposobni być
mogli/ á vdawáć sie chćieli/ masz exáminowáć/ y
przyimowáć.

Dźiewiąta. Listy od innych Kośćiołow/ y iá-
kichkolwiek person/ ktoreby do Kośćiołow twe-
go Districtu postáne były/ przyimowáć masz/ á
ná nie zá rádą Seniorow swietskich/ Minist-
row/ y drugiey bráćiey/ á zwłasczá w trudniey-
szych rzeczách/ odpisowáć masz.

Dźiesiąta. Bráćiey służ/ nád nią nie pánuy/ o-
Mat. 23 ℣ 8. ne czći/ y szánuy/ bo są bráćia twoi/ y społministro
1. Cor. wie/ tylkoś ty iest stárszy w vrzędźie/ y w pracey
4 ℣ 1. Seniorskiey/ pierwszy w porządku/ y przełożony
w rządźie. A przetosz ná tym vrzędźie ták żyy/ iá-
koby pan Bog miał chwałę/ y Kośćioł iego poćie
chę. Bądź strożem religiey y rządu Kośćiołá Bo-
żego: bądź wiernym y rostropnym száfárzem w
domu Bożym/ nád czeladką iego. Co gdy vczy-
nisz/ odniesiesz koronę żywotá wiecznego. Słu-
℣ 42. chay co mowi Syn Boży v Łukaszá s° w káp: 12.
*[Ktoryż wżdy iest wierny á rostropny száfarz, ktorego
Pan postánowi nád czeládźią swoią, áby im w czás roz-
dał obrok zámierzony. Szczęśliwy on sługá, ktorego przy-
szedszy Pan naydźie ták czyniącego: Záprawdęć wam po-
wiedam, żeć nád wszytkimi máietnośćiámi swemi postá-
nowi go. Lecz ieśliby rzekł on sługá ná sercu swym: Omie-
szkawáć przyść Pan moy, y począłby bić sługi y służebnice,
y ieść y pić, y opiiáć sie. Przydźie Pan sługi onego w dźień*

Hier: Epist ad Oceanũ [Jeśli kto biskupstwá pożąda/ dobre° vczynku pożąda: Vczynku/ nie zacności/ pracey nie roskoszy pożąda.]

Aug: Serm: 13. de Verb Dñ. [Piotr w porządku Apostolskim/ był pierwszy.]

Conc: Car. IV. Can: 34. [Biskup gdźiekolwiek śiedząc niechaj nie dopuszcza Presbiterowi przed sobą stáć.]

Támże Cã. 35. [Biskup w Kośćiele przy zgromádzeniu Xiężey/ niechay nawyższey śiedźi/ á w domu niechay sie zna towárzyszem Xiężey.]

Te przypowieść Hil: in Cap:24. Mat. Theophi. in C: 24. Mat. & in Cap. 12. Lucæ. y Origen: Tra. 31. in Mat. o wßytkich Biskupach wykłádáia, nie o sámym Biskupie Rzymskim.

w ktory śie nienádźiewa, á w godźinę ktorey niewie, y rozetnie go, á cząstkę iego z niewierniki położy. On záśie sługá ktory wiedźiał wolą páná swego, á nieprzygotowałśie, áni czynił wedle woley iego, wielce będźie karan. A ktoryby niewiedźiał, wßákożby czynił co godnego karánia, mniey będźie karan. A ktoremu wiele dano, wiele od niego ßukáć będą: A ktoremu wiele odłożono, tym więcey będą chćieć od niego.] Tenże ießcze Syn Boży mowi: *[Krolowie narodow pánuią nád nimi, á ktorzy wielcy są, vżywáią zwierzchnośći nád nimi. Lecz nie ták będźie* Luc.22. ℣ 25. Mat.20 ℣ 25.
między wámi, ále ktoryby między wámi chćiał więtßym być, niechay będźie iáko młodßy. A ktoryby między wámi chćiał przełożonym być, niech będźie sługą wáßym.]

A ták pytam ćie:

PYTANIE.

I. IEśli ty czuieß w sercu twoim / że ćie Pan Bog przez Duchá świętego pobudza / ábyś ten vrząd przyiął? Isa.61. ℣.1.

℟. Czuie zá pomocą Bożą. SENIOR: Amen.

II. Pytam ćie: Jeslizeż ty prágnieß tego vrzędu / nie dla pánowánia / áni proznowánia / áni pożytku: ále dla sámego pomnożenia chwały Bożey? 1.Pet.5 ℣ 2.

℟. Dla pomnożenia chwały Bożey / nie dla żadney inßey rzeczy. SENIOR: Amen.

III. Pytam ćie: Jeslizeż ty obiecuieß / wedle dáru od Páná Bogá sobie dánego / temu vrzędowi dosyć czynić / ná ktory ćie pan Bog powoływa / y ná ktory dobrowolnie wstępuieß? Luc.12. ℣ 47.

R. Obiecuie zá pomocą Bożą. SENIOR: Amen.

IV. Pytam ćie: Jesliże ty chcesz rozum twoy boskiemu pismu poddáć/ y ieśli chcesz náuki z pismá ś: ludźi náuczáć/ dla ktorych bywasz postánowiony/ żyiąc pobożnie/ trzeźwie/ y świątobliwie/ y bráćią miluiąc: Ordo Rō: fol:98. máło pytánie przy świeceniu Biskupow.

R. Chcę/ zá wspomożeniem Bożym. SEN: Amen.

III. *Zátym rzecze do niego imieniem Bráćiey:*

Luc.22. ℣ 25. Mat.20 ℣ 25. A bráćia też tobie obiecuią miłość/ vczćiwość/ posłuszeństwo/ y bez ćiebie nic nie czynić/ tobie w vrzędźie twoim dopomagáć/ y od nieprzyiaćioł bronić.

Toddádzą mu wszyscy Ministrowie, y Dyakonowie, &c. &c porządnie, posłuszeństwo, zá nápomnieniem Conseniorowym.
Psa.133. *A w ten czás będą śpiewáć Psalm,* Jáko rzecz piękna/ etc.

Isa.61. ℣ 1. IV. *A gdy sie odpráwią y śpiewáć przestáną, rzecze Senior do zgromádzenia:*

Vpadszy ná koláná/ modlmy sie zá tym nowotnym Seniorem pánu Bogu/ áby mu w tym vrzędźie błogosłáwił/ mowiąc:

MODLITWA.

PAnie Jezu Kryste Synu Bogá żywego/ ktorys rząd w Kośćiele twoim postánowił/ do ktorego posyłasz sługi twoie/ y náuczyćiele słowá twego/ Dyakony/ Ministry/ y Seniory/ dla vczenia Ewánieliey/ dla száfowánia

Sákrámentámi/ y rządu dobrego. Prosimy ćie pokornie/ zá tym mężem y brátem nászym / ktorego w imie twoie ná ten vrząd obieramy / ráczże go dáry Duchá świętego obdárzyć: iáko mądrośćią/ y vmieietnośćią/ áby Kośćioł twoy rządźił wiernie/ według słowá twoiego. Spraw to w nim/ áby ná tym vrzędźie przykłádnie/ y świątobliwie żył/ y vrzędowi temu/ ná ktorys go powołał/ żeby dosyć czynił. Vczyń to dla chwały twoiey/ ktory żywiesz w iednośći bostwá/ z Oycem/ y z Duchem świętym/ Amen. Oycze nász/ ktorys iest w niebie/ rć.

A wstáwszy Seniorowie, ná klęczącego Seniorá ręce kłádą, mowiąc:

Clem: Lib: 3. Recogn. [Piotr włożywszy ná Zácheuszá ręce/ modlił sie/ áby bez nágány vrząd swoy Biskupi záchował.]

Bog Oćiec nász niebieski/ ktory ćie ku rządzeniu z námi/ kośćiołá swego wezwáć/ y odłączyć raczył / tenże ćie też przez Duchá swego świętego niech ná ten vrząd poświęći/ dáry Duchá ś. obdárzy / y ná nim ták vmocni / y vtwierdźi / mocą Boską/ nie zwyćiężney ręki swey/ ábys státecznie y wiernie / pobożnie y bez nágány / tego vrzędu tobie powierzonego vżywał/ y przestrzegał/ ku chwale imienia iego świętego/ y ku budowániu kośćiołá Krześćiáńskiego/ Amen.

Aug. Serm. sup. gestis cũ Emerito [Wzywánie bywa imienia Bożego nád głową/ gdy bywáią świeceni Biskupi.]

V. Vczyni nápominánie do Ministrow, y do słucháczow, temi słowy:

NAPOMINANIE.

TEgo mężá (N.) ná ten vrząd Seniorſki poświęćiłem wam / wiedząc że ſię Páná Bogá boi y wyćwiczony ieſt w piśmiech świętych. A ták bráćia Miniſtrowie / Dyakonowie / Pátronowie / y ſłuchácze inßy / vpominam was / ábyśćie tego Seniorá / brátá ſtárßego / miłowáli / ßánowáli / czćili / poſłußni byli / wiedząc iż bądź vczćiwość / bądź krzywdá / ktora mu ſię dżieie / ná ſámego ſię Páná Kryſtuſá śćiąga / ktory iáko y inßy Miniſtrowie pobożni / ná mieyſcu iego ieſt. Słuchayćież go tedy chętnie / iemu w vrzędżie / á w pracey iego dopomagayćie / y bez wiádomośći / y rády iego nic nie czyńćie / pomniąc ná one słowá Páwłá świętego / ktory mowi: [*Stárßy ktorzy dobrze przoduią, niech będą godnemi dwoiákiey czći, tym więcey ktorzy prácuią w mowie, y w náuce. Abowiem mowi piſmo: Godny ieſt robotnik zapłáty ſwoiey. A przećiwko iemu nie przyimuyćie skárgi, wyiąwßy ná dwu ábo trzech świádkách.*]

1.Tim:5 ℣ 17.

Te słowá, ma Clemēs Lib. 3. Recognit. *pod imieniem Piotrá ś. Y Clemens y Ambroży* in 1.Cor:11 *Biſkupy náзywáią, Wikáriámi Páná Kryſtuſowemi. To nie ſámego Papieżá.*

VI. *Po błogoſłáwieńſtwie, vbogich zálećiwßy, y záśpiewawßy,* Bogu Oycu / y Synowi / etc. *rozpußczony bywa Zbor.*

Amen.

O SVPERINTENDENCIE Synodu Prowinciálnego.

Kościoł Bożymiał záwße, y teraz ma, Przełożone swoie, záktorych rádą społna, rządzony bywa.

Theophilactus in cap: 4. Ephes:

[MOwi Apostoł: Krystus dał niektore Apostoły / á Eph: 4. ỹ 11.
drugie Proroki/ á drugie Ewángelisty/ drugie też Pásterze/
y vczyćiele. Ku napráwie świetych / ku roboćie posługo-
wánia/ ku budowániu ćiáłá Krystusowego. O tych mowi/
Pásterzách y Doktorách / ktorym stáránie o kośćiele poru-
czone było. A widźißże tu zacność? Káżdy z nich cokolwiek
wypełnia/ y czyni/ y káżdy z nich z osobná vsługuie co należy
do ćiáłá Krystusowego/ ábo do budowánia kośćiołá.]

Pásterzowie, ábo Náuczyćielowie, Presbiterowie ábo Ministrowie.

Hierő: in Cap: 4. Eph: [Nie mowi Apostoł/ inße dał Pásterze/ á inße Mistrze. Ale inße Pásterze y Mistrze: Aby ten ktory iest Pásterzem/ miał też być y Mistrzem: A niechay sobie w kośćiele / choćiaż by kto był świetym / názwiská Pásterskiego nie przywłaßcza/ iedno ázby mogł vczyć/ ktorych pásie. Abo też áby ieden/ y tenże przełożony kośćielny / był Pásterzem/ y Doktorem. Pásterzem owiec/ á Mistrzem ludźi. Kto tedy nie buduie kośćiołá Krystusowego/ áni też ludu sobie podánego náucza / áby z ludu podánego / Kośćioł Krystusow był zbudowány; ten áni Apostołem/ áni Prorokiem/ áni Ewángelistá/ áni Pásterzem y Mistrzem ma być zwány.]

Chrysost: Homil: 61. in Matth.

[Syn Boży mowi: A iesliby ich nie vsłuchał / powiedz Mat: 18. ỹ 17.
kośćiołowi/ to iest/ Præsulibus, ac Præsidentibus.] *Tenże*,
Homil: 2. in Epist: ad Titum. [Dla tegom ćie zostáwił w Tit: 1. ỹ 5.
Krećie/ ábys ostátek rozrzadźił/ y postánowił stárße po miá-
stách/ iákom ia tobie był przykazał. Záiste niechćiał bowiem
wßytkiey wyspy / iednemu mężowi poruczyć / ále káżdemu
z osobná własna praca/ y stáránie vkázáć/ y náznáczyć chćiał.
Abowiem rozumiał/ że tákowemu praca tym lżeyßa będźie/

y poddáni pilniey będą rządzeni/ gdy Doktor nie będźie rozerwány rządzeniem wiela kośćiołow / ále iżby iednym tylko mogł rządźić/ y on w obyczáie pobożne záprawowáć/ y ochędażáć vśiłował.]

Hieronimus in cap: 1. Epiſt. ad Titum.

[Poki zá podußczeniem Dyabelſkim rozerwánia ſię nie sſtáły/ y niemowiono / Jam ieſt Páwłow/ ia Apollinow/ á ia Piotrow / ſpolna Presbiterow ráda / kośćioły były rządzone ꝛc.] ut ſupr: *o Seniorách. Fol. 176.*

Baſilius Epiſt: 75. ad Neocæſarienſes.

[Pytayćie Oycow wáßych / á powiedzą wam / iż ácz párochie położenie mieyscá/ zdáły ſię być rozdźielone: wßákże przedśię iákoby o iednym wierzchu złączone ſą / y iednákim zdániem rządzone były. Abowiem vſtáwiczne/ y częſte było ludźi zgromádzenie/ á ſámi páſterze ták ſię wzaiem miłowáli/ że ieden drugiego w ſpráwách Páńſkich / miáſto náuczyćielá y wodzá vżywał.]

Ambroſius in cap: 5. Timoth:

[Kośćioł miał ſwoie Seniory / bez ktorych rády nic ſię nie działo w kośćiele. Co zá iákim niedbálſtwem zginęło/ niewiem.] Tertul: Apolog: cap: 39. [Przoduią v nas Seniorowie / mężowie doświádczeni / ktorzy tey czći doſtáli/ nie zá zapłáte/ ále zá świádectwem.] *Senioro-Wie ábo Biſkupi.*

Clemens Romanus Lib: 8. Conſtit: Apoſt: Can: 26.

[Máią Biſkupi iákiegokolwiek narodu / vznawáć tego/ ktory miedzy nimi pierwßym ieſt / y onego zá głowę mieć. (to ieſt zá Metropolitę / iáko wykłáda Concil: Antioch: Can: 9.) y nád ſententią iego nic przewyżßáiąc nic czynić/ ále tylko to / co kázdey z osobná párochiey / y mieyſcom iey poddánym/ należy. Rowßem áni on bez woley/ y ſentencyey wßytkich/ niechay nic nie czyni. Ták bowiem będźie zgodá: y Bog będźie wielbion/ przez Kryſtuſá w Duchu świętym.] *Superintẽdento Wie áboMetro-polito Wie.*

Concilium Nicænum juxta Tomos Conciliorum, Canon: 6. & Ruffinum Lib: 1. cap. 6. Hiſt:

[Dawne zwyczáie niech ſię záchowuią/ áby we wßytkich kráinách tych/ ktore ſą około Egiptu/ Libiey y Pentápolá/

Patriarchowie. Alexándryński Pátriárchá miał władzą. Abowiem y Biskupowi miástá Rzymu / tákowyż zwyczay iest / áby miał stáránie / o tych kośćiołách ktore są około Rzymu. Tákże też y w Antyochiey / y w inszych prowinciách / vczćiwość własna káżdemu niechay będźie záchowána.] Concilium Constantinopolitan. 1. Can: 2. dokłáda. [Biskupi Asyátyccy / tymi kośćiołámi niechay rządzą tylko / ktore są w Asyey / tákże y Pontscy Biskupi temi tylko ktore są w Pontcie / y Thráccy ktore są w Thráciey.] Concilium Chalcedonēse tego też dokłáda, Actione 16. [Constántinopolskiemu kośćiołowi nowemu Rzymowi / iáko y stáremu Rzymowi / propter imperium civitatis illius, Oycowie y Biskupowie Bogu mili / iednákie przywileie nádáli. Tákże też y w inszych prowincyách / Kośćioły miast / niechay máią swoie przodowánie.] Chrisostomus Epist: 1. ad Innocentium Episcop: Roman: [Nie słuszna iest rzecz / áby ći ktorzy są w Egiptćie / mieli tych sądźić / ktorzy są w Thráciey.] Hieronim: ad Pammach: adver: Error: Ioan: Hieros. [Do Biskupá Alexándrińskiego coż należy Palæstiná?] Concil: Milevitanum Can: 22. [Xiężá Aphryccy / ieśliby chćieli áppellowáć od swoich Biskupow / niechayże nie áppelluią iedno ná Concilia Aphrykáńskie / ábo do przednieyszych prowinciy swoich. Ale zá morze (to iest do Rzymu) ktoryby rozumiał áppellowáć / od żadnego w Aphryce do społeczności niechay nie będźie przyimowány.] *Potwierdźiło to* Concilium Aphricanum, Canon: 92. *y* 101. *y* 105. *Czego y przed tym przestrzegał, y bronił* Cyprianus Doctor Epist: 55. ad Cornelium Rom: Pontific:

Concilium Carthaginense III. Can: 26.

Iedynorządźcá, powszechny y naywyższy iáki nad wszytkimi przełożony, w Kośćiele Bożym nie ma mieyscá.

[Biskupá pierwszey stolice / niechay nie zowią Xiążęćiem Kápłanow / ábo nawyższym Kápłanem / ábo inszym podobnym tytułem: Ale tylko Biskupem pierwszey stolice.] Gratianus *dokłáda* dist: 99. Can: Primæ. [A powszechnym niechay się nie zowie áni Biskup Rzymski.]

Pelagius *Papież támże* Canon: Nullus.

[Zaden z Pátryárchow / názwiská powszechnośći / niechay nie

chay nie vżywa/ Abowiem ieśli naywyższy Pátryárchá/ názwány bywa powszechnym/ vwloczy śie zacnośći inszych Pátryárchow. Vchoway tego Boże wiernych/ áby sobie kto chćiał to porwáć/ skądby widźiał że śie z iákieykolwiek przyczyny vmnieysza czći bráćiey swoiey. A przetoż miłość wásza/ żadnego w liśćiech swoich/ niechay nie názywa powszechnym/áby sobie powinney czći nie vymował/ gdy inszemu cześć nie powinna przywłaszcza.] *Grzegorz Papież dokłáda*, Lib:4.Epist:36. in Registro.[Jeslize ten w błedźie ginie/ ktory śie Powszechnym zowie/ żaden iuż Biskup nie bywa ználeźiony áby miał w prawdźie zostáć.] *Tenże*, Lib: 4.Epist:32. [Wszytek kośćioł/ czego Boże nie day/ z stanu swego wypada/ kiedy ten ktory bywa názwány powszechnym/vpada.]

Z tych ták iásnych, y zacnych świádectw, to śie dowodnie, y Heb: 3. ℣ 1.
potężnie pokázuie, że Pan Krystus, naywyższy Biskup nász, y
1. Pet:5 *Xiąże pásterzow, y Apostołowie wodzowie nászy, y Doktoro-*
℣ 4. *wie świádkowie rządu pierwszego Kośćiołá, nie stánowili, áni*
Heb: 13 *ználi tákowego rządu w Kośćiele Bożym, ktory zowią* MONARCHIą, *to iest, pánowánia iednego, zá ktorym záwsze*
℣ 7.
chodźi tyráństwo. Ani tákowego, ktory zowią Dimocrátią, to iest, Rządzenia wszytkiego pospolstwá, z ktorego czesto wszczynáią śie rozruchy niebeśpieczne: po gotowiu Oligárchiey, to iest Buntow kilku osob. Ale stánowili, ználi, y mieli Aristocrátią, to iest, Rząd osob przednieyszych, vczonych, wiernych, y pobożnych. A tákowyć rząd záwsze był dobry, nie tylko w Rzeczy pospolitey świeckiey, lecz też y w duchowney, kto iedno weyrzy w Pismá ś: w Doctory Krześćiáńskie, y wdawne Philosophy. Ktorego rządu, y my z łáski Bożey przestrzegamy. Mamy bowiem Dyakony, Presbitery, Consenıory, Seniory, y Superintendenty, ktorzy wszyscy porządnie, obyczáiem swoim, y według vrzedu y powinnośći swey, należą do Senatu, y rządu Kośćielnego. Do ktorego nie sámi śie wdźieráią, nań sámopás nie wchodzą, onego nie wysługuią, áni śie go też dokupuią. Ale porządnie, zá zezwoleniem wszytkiego Kośćiołá, y zá pewnym świádectwem, do niego bywáią wezwáni, y nań publicè *z nabo-*

żeństwem wielkim, od tych ktorym to należy, bywáią ordynowáni, ábo święceni.

Vrzędy dożywotne, zá wiernośćią y pobożnośćią.

Ná ktorym vrzędźie Dyakonowie, do woley Bożey, y do vpodobánia Bráćiey trwáią, á potym, ieśli dobrze będą służyć, wyższey postępuią. Presbiterowie, áż do śmierći w nim żyią, gdy sie ná nim vczćiwie záchowuią. Conseniorowie, ieśli dáley nie postąpią, á przystoynie sie rządzą, ták w nim zostawáią. S ENIOROWIE *tákże áż do śmierći ná sobie ten vrząd noszą, czyniąc mu dosyć, y w nim przykłádnie, pobożnie, y poważnie żyiąc. Nie iest bowiem v nas tákowa* confusia *y* levitas, *iáka ono byłá v kácerzow, o ktorych ták pisze* Tertullianus Libr: de Præscript: adver: Hæretic: cap:16. [**V nich inszy dźiśia Biskup/ á inszy iutro: dźiśia Dyakon ktory iutro Lector/ dźiśia Presbiter/ ktory iutro láik.**] *Prawdá, iż táki Canon ná Synodźie, generálnym Krákowskim, vczyniony iest o nim:* [**Vrząd iego od Synodu do Synodu tylko trwáć będźie/ y według zdánia Synodowego/ ábo tenże zostáwowan/ y pochwalon/ ábo inszy obierány/ y stánowiony być ma.**] *Ale iednák nie ták ten Canon stánowiony iest, żeby zgołá, koniecznie,* præcisè *Senior od Synodu do Synodu tylko trwał, ná vrzędźie raz podánym, á inszy żeby ná iego mieysce záwsze, á záwsze były obierány, Tákowy obyczay nie bywał nigdy w stárożytnym kośćiele, káżdy bowiem ktory był ná ten vrząd obrány, á wiernie, y pobożnie w nim żył, áż do śmierći w nim trwał, Y v nas nie iest* in usu. *Lecz tym sposobem ten Canon położony iest, Aby było wolno Kośćiołowi Bożemu inszego sobie stárszego obráć, ieśliby Senior temu vrzędowi, nic mogł, ábo sprostáć, ábo przez chorobę iáką y stárość dosyć czynić, ábo też czego Boże záwáruy, gdyby ná nim żył, nieporządnie, nie przykłádnie, y niezbożnie. A co większa, kiedyby w iákie odszczepieństwo wpadł. Roskázuie to sam Duch ś.* [Episcopatum ejus accipiat alter.] *Ma to w mocy kośćioł, iáko powieda y* Cyprianus. [Ecclesia habet potestatem, vel eligendi dignos sacerdotes, vel indignos recusandi.] *Mamy tego przykład w onym pierwszym kośćiele, ktory Pátryárchy, Nestoriusá, Mácedoniusá, &c. &c. Biskupy, Sámosátená, Photiná, &c. &c. z urzedu skłádał,*

Can. 10. o Seniorze.

Przyczyny złożenia z urzedu, Psal. 109. ℣ 8.

Cyprianus Epist:68.

Vide Hist: Euseb. Theodor: Zozom.

á insze

á inſze ná ich mieyſce obierał, y ſámi Rzymiánie, Papieże ſwoie, z Papieſtwá zrzucáli, iáko Vigiliuſá, Formoſá, Chriſtophorá, Ianá XIII. y XXIII. y XXIV. Grzegorzá V. y VII. y XII. Benedictá XIII. Celeſtiná V. Eugeniuſá IV. y inſzych: Iedne dla nieſpoſobnośći, drugie dla złośći, á trzećie dla kácerſtwá, Kto chce niechay o tym czyta Plátinę y inſzych, in vita horum Pontific.

Co ſię dotycze Superintendentá Synodu prowinciálnego, tegoże zwyczáiu, y z potrzeby obieramy, ktory iednák nie przodkuie, áni pánuie, w kośćiele Bożym, iáko iáki Papież, przed ktorym Papieżem noſzą dwá mieczá gołe. Abo iáki Pátryárchá, przed ktorym noſzą pálcat, y dwie pochodnie zápalone, Seniorom też w vrzedźie ich nie przeſzkadza, nád vrząd ſwoy opiſány, nic ſobie nie przywłaſzcza, ná Synodźie Prowincyálnym wolnie go Bráćia z Seniorow obieráią, Vrząd iego tylko trwa do trzech lat. A obieráią go tym ſpoſobem: Spoſob y ceremonia, obieránia Superintēdentow.

1. Pierwſzego dniá Synodu Prowincyálnego, ktory záwſze bywa w pierwſzy Piątek po świetym Máttheuſzu, po kazániu, y po modlitwách, nim ſię zácznie Synod, záśiedą napierwey Seniorowie, po nich Conſeniorowie, potym poſłowie Duchownego ſtanu, po nich Miniſtrowie wſzyſcy onego Diſtryctu, w ktorym ieſt Synod, á potym Pátronowie. A záśiadſzy z Superintendentem przeſzłym, vczynią ſcrutinium, Ieśliże vrzedowi doſyc czynił, Iáko ſię ná nim záchował: O czym y on ſam ſpráwę dawa. Ieśli źle, zgánią mu to. Ieśli dobrze, pochwalą, podźiekuią, y ná drugie trzy látá, ieśli bedźie tego ſłuſzna potrzebá, y zgodá wſzytkich, y onego też ſámego wola, zoſtáwią go.

2. Porządnie wotuią kogo obráć. A gdy ſię wſzyſcy zgodzą, y on też ſam pozwoli, Senior onego Diſtryctu, w ktorym Synod bedźie, powſtáwſzy vczyni Przedmowę krotką, chwaląc Páná Bogá, że ſam onego męžá obrał, y vkazał, dźiekuiący Bráćiey zá zgode. A potym do Superintendentá nowo obránego, rzecze:

Bráćie miły / wola Boża ieſt / zezwolenie náſze / y wſzytkiego zgromádzenia / ábyś ten vrząd Superintendentſki ná ſię przyiął / ktory ten ieſt / według Synodu Prowincyálne° Ożarowſkiego.

VRZĄD SVPERINtendentski.

I. NA Synodźie Prowincyálnym præsidowáć/ á co wszyscy spolnie postánowią záwieráć/ Tego przestrzegáć y do skutku przywodźić/ tákſam przez ſie/ iáko y inszych do tego wiodąc/ vpominániem bráterskim.

II. O Synodźie Prowincyálnym/ y o potrzebie iego Seniory przez list obwieszczáć / prosząc áby ſie nań y z Bráćią ſtáwili / y rádźić o potrzebách kośćielnych pomogli.

III. Ná Seym iecháć z Pátronem ktorym / y dla odpráwowánia nabożeństwá/ y dla namowy/ á obmyslawánia / o dobrách / y potrzebách kośćiołá Bożego. Abo ná swym mieyscu/ Ieſliby co ná ten czás gwałtownego nástąpiło/ ktoregoż Ministrá vżywszy/ postáć z instructią.

IV. Ná Convokácią Superintendentską iecháć/ Ieſliby vokácia/ y potrzebá tego słuszna byłá/ dla potrzeb obchodzących kośćioł Boży.

V. Ná tym vrzędźie/ wiernie/ czuynie / pobożnie/ y pokornie żyć/ Seniory czćić/ szánowáć/ bez ich woley/ y wiádomośći nic nie czynić/ nád nie ſie nie wynosić/ w vrząd ſie ich nie wdáwáć. Ani też sobie nád ten vrząd wiecey nie przywłaszczáć/ boby tym ſámym / y to ſie stráćiło / czego ſie bráćia dobrowolnie do czásu powierzáią / A co w mocy odiąć/ ná káżdy Synodźie Prowincyálny/ máią.

Silverius Papa Cau: 25. Quæ: 2. Can: Sic. [Ták ſie godźi wiárę Oycow śś. w Kośćiele powszechnym záchowáć/ áby to co miał/ vtráćił/ ktoryby sromo

3. Przełożywszy mu vrząd iego, rzecze do niego:

PYTANIE.

PYTANIE.

PYtam ćie: Jeśliże ty tego vrzędu podeymu- ieß śie/ y onemu chceß dosyć czynić.

℟. Podeymuie y chcę mu dosyć czynić zá pomocą Bożą. SENIOR: Amen.

4. *A potym rzecze do zgromádzenia:*

Vpádßy ná koláná / modlmy śie zá tym nowo obránym Superintendentem Pánu Bogu / áby mu w tym vrzędźie błogosłáwił/ mowiąc:

MODLITWA.

PAnie Boże wßechmogący / Oycze Páná náßego Jezusá Krystusá / ktorys od wieku iest Pánem / á wßytkie rzeczy są w twoiey mocy. Tys podał práwá twoie kośćiołowi two- iemu: Tys też przybytku twoiego/ nie zostáwił o- śierocáłym. Abowiem posłałes do niego napier- wey Aaroná Kápłaná/ y potomki iego: A potym Apostoły/ y namiestniki ich. Nie dla pánowánia/ ále dla vsługowánia / nie dla proznowánia / ále dla prácowánia/ nie dla roskoßowánia / ále dla rządzenia onego słowem twoim zbáwiennym. A przetoß prosimy ćie/ Pánie zastępow/ zá tym sługą twoim/ dayże mu Duchá świętego/ áby ná tym vrzędźie ták zacnym/ godnie vsługował/ przystoy- nie prácował/ dobrze rządźił/ y pobożnie żył. V- czyńże to z miłośierdźia swego / dla syná twoiego miłego Jezusá Krystusá/ w Jmie ktorego/ ták śie tobie modlimy. Oycze náß/ ktorys iest/ ⁊c.

tnym vporem/ czego nie wziął/ sobie przywłaszczał.] Greg: Papa Cau: 11. Qu: 3. Can: Priuilegiũ [Przywiley zgołá ma vtráćić/ ktory mocy sobie pozwoloney źle vżywa.]

A wstawszy Seniorowie, włożą wszyscy záraz rece ná głowe klęczącego Superintendentá. A ieden tenże onego Distryctu będzie mowił głośno:

Bog Oćiec/ stworzyćiel niebá y ziemie/ syn iego miły Jezus Krystus / odkupićiel swiátá/ y Duch swiety / poswiećićiel wiernych / niech sie nád tobą zmiłuie / niech nád tobą oblicze swoie rozświeći / á w tym vrzedźie niechći sam błogosłáwi. Ná co wszyscy rzeczmy/ Amen. R. Amen.

5. Senior ktorykolwiek imieniem inszych Seniorow, Superintendentowi nowo obránemu ofiáruie, Chęć, Miłość, Zgodę, y vczćiwość bráterską oddáwáć, y iemu w vrzedźie dopomagáć, &c. &c. Y dádzą mu wszyscy rece:

6. Superintendent powstawszy, do wszytkiego zgromádzenia będźie mowił, one słowá Apostolskie:

Łáská Páná nászego Jezusá Krystusá / y miłość Bogá Oycá/ y społeczność Duchá swietego/ niech bedźie z wámi wszytkimi/ Amen. 2. Cor: 13. V. 13.

R. Amen/ y z tobą.

7. Vsiadszy ná swym mieyscu, rzecze:

Godźili sie iuż záczáć Synod w Jmie Páńskie/ ku chwale Bożey/ ku pomnożeniu wiáry Krześćiáńskiey/ ku zniesieniu błedow/ ábo zgorszenia/ ieśliby sie iákie ználázły w kośćiele Bożym / ku rozwiązániu quęstiy / y rzeczy trudnych / sali iákie: Dla napráwy rzeczy skáżonych/ dla rządu dobrego/ y obmyslawánia o rzeczách kośćiołá Bożego: Dla tych bowiem przyczyn w pierwszym onym kośćiele Synody bywáły.

R. Godźi.

Y zácznie Synod, y odpráwi go obyczáiem zwykłym.

ODPRAWOWANIE SYNODOW.

Actor: 15. ỹ 6.

[ZEbráli śię Apostołowie/ y Stárszy/ áby wybaczyli te spráwe.] *Támże v: 22.* [A podobáło śię to Apostołom y Stárszym ze wszytkim Kośćiołem.] — *Przyczyny Synodu, y osoby należące do niego.*

Concilium Antiochenum Can: 20. Et habetur dist: 18.

[Dla spraw Kośćielnych/ dla rozięćia controversiy/ ktore śię wszczynáią/ zdáło śię nam/ iż dosyć iest dwákroć w káżdy rok/ w káżdey zosobná Provinciey Synod Biskupow miewáć. A ná tych Synodách potrzebá/ áby Presbyterowie/ y Diakonowie obecnie byli: A wszyscy/ ktorzy śię być vrażonemi rozumieią/ á iżeby Decretu Synodowego czekáli.] *Dokłáda* Eusebius, *o tymże* Concilium, Lib: 7. Cap: 22. Hist: [Dionysius Alexándriński proszony też był ná Synod Antyocheński/ ktory áczkolwiek wymowił śię stárośćią/ y zdrowia niesposobnośćią/ iż śię nie mogł stáwić: Przez List iednák swoie zdánie z strony támtey controversiey oznaymił im.] *Ymiánowawszy kilká Biskupow, mowi:* [A innych Biskupow niezliczona rzecz wespołek z Presbyterámi y z Diakonámi/ dla oney rzeczy do Antiochiey ná ten czás zgromádzeni byli.]

Concilium Hispalense 2. Can: 6.

[Postánowiliśmy Synodowym zdániem/ áby według dawnych Decretow Oycow/ żaden z nas nie śmiał bez rozsadku Synodowego/ ktoregokolwiek Presbyterá/ ábo Dyakoná/ z vrzedu składáć. Abowiem Biskup może sam dáć Xieżey y Ministrom cześć/ ále iey sam odiąć nie może. Tá-

kowi bowiem od iednego nie mogą być potępieni / áni też zá osądzeniem iednego / nie mogą być ze czći swey właśney złupieni/ále gdy stáną do sądu Synodowego/co z nimi Kanon rozkaże czynić/ták ie osądźić.]

Cyprianus Epist: 31.

[Podoba się nam/ zniozßy rády z Biskupámi / z Presbyterámi/ y z Dyakonámi/ y z wyznawcámi / zárówno z stoiącemi láikámi/ spráwę vpádłych rátowáć. *Tenże* Epist: 75. [Z ktorey przyczyny / potrzebna to iest rzecz v nas / áby ná káżdy rok Seniorowie y przełożeni w iednosimy się zgromadzáli / dla rozrządzenia tych rzeczy / ktore stárániu nászemu poruczone są: Aby ieśliby ktore rzeczy były wielkie/ zá spolną rádą były odpráwowáne.]

Concilium Laodicenum Can: 40.

[Nie godźi się Biskupom pogardzáć Synodem/ gdy będą nań wezwáni / ále máią iść/ y ná nim/ ábo inßych vczyć/ ábo się sámym náuczyć tych rzeczy / ktore są pożyteczne do popráwy Kośćielney/ y inßych rzeczy.]

Nicephorus Lib: 8. Cap: 14. Hist:

[Ná Concilium Niceńskim było Biskupow więcey niż trzysta/ á z nimi Presbyterow/ Dyakonow/ Akolitow/ y inßych bárzo wiele/ ktorych się zliczyć nie może. Było też tám bárzo wiele z przednieyßych Láikow vczonych / y wymownych / iáko wprzod w Pismiech świętych / ták też y w świetskich/ káżdy swey stronie będąc gotowemi pomoc.]

Damasus in Pontifical: & hab: Tom: 1. Concil.

[Victor Papież vczynił Concilium, á zniozßy się z Presbyterámi/ y z Dyakonámi / wezwawßy y Theophilá Biskupá Alexándryńskiego postánowił/ áby Wielkanoc święcono w Niedźielę.] *W czym mu się iednák Kośćioły Wschodnie sprzećiwiły, pisze o tym* Eusebius Lib: 5. Cap: 23. *y* 24.

Nicolaus

Nicolaus Papa distinct:96. Can: Ubinám.

[Gdźie o wiárę spor iest/ktora iest powßechna/ktora iest wßytkich spolna/ktora nie tylko do Xieżey/ále też y do Láikow/ y do wßytkich zgołá Krześćian należy: Słußna iest rzecz / być ná Synodźie wßytkim.] Glossator dokłada, [Co sie wßytkich dotyka / od wßytkich też ma być tráctowano y ápprobowano.]

Cusanus Cardinalis Lib:2. de Concord:Cap:16.

[Rozumiem że áni Láicy/áni Clericy bez bráku máia być do Synodu przypußczeni: Ale obráni y vczeni meżowie Kośćielni. Nie rozumiem też / áby y w rozsądku mieli być wzgárdzeni/gdy sie tylko ßuka dobrego Rzeczypospolitey/ á nie ßkodźi zkadkolwiek przyidźie/tylko áby byłoználeziono.] *Tenże* Lib:2. Cap:6. [Powßechne Concilia/dla Artykułow Wiáry bywáły zgromadzáne / á ná mieyscu zgromádzenia/ w poyśrzodku kłádźiono Ewángelia/ áby pokázano/ że oná iest práwidłem y regułą wßytkich conclusiy: A według świádectw Pism świetych/ dekretá stánowił Synod.] *Zkąd sie pokázuie, iż do Synodu należą, nie tylko Duchowni, ále y świetscy, ná ktorym spory, rządy, y insze rzeczy, Kośćiołowi należące, Pismem świętym, nie Decretámi, słowu Bożemu sprzećiwnymi, áni Wielkośćiámi máią być náprawione y decidowáne. Tákże z Náukámi, Modlitwámi y Postámi, w zgodźie, á w miłośći bráterskiey máią być odpráwowáne, iáko niżey nápisano. Ná ktorym też powinni Pánowie Pátronowie, przykłádem stárego Kośćiołá, Seniory y Ministry podeymowáć.*

Cautela. Vide Sibr: Lib: 3. de Conciliis.

Vide Nice: Lib:8. Cap: 16. Hist.

Vide Eusebium Lib:3 Cap: 9, 14 15. de vita Constant. Et Theod: Lib:2. Cap: 16. Hist.

Náuká.

W Onym Kośćiele stárożytnym Krześćiáńskim, Synody czworákie bywáły, dla potrzeb Zborowych: Generálne, Nácionálne, Provinciálne, y Districtowe.

Concilia Generálne

GENERALNE dwoiákie są: Iedne, ná ktore śię zgromadzáią ze wszytkiego świátá ludźie, ták duchowni iáko też y świetscy, ktorzy iedno chcą y mogą. A te powinni zwoływáć Cesárzowie wierni, iákoż y zwoływáli, Niceńskie, Constántinopolskie, Epheskie, Chálcedońskie, &c. Ná ktorych, ábo sámi præsidowáli, y onymi władáli, ábo ktory Pátriárchá, bądź też Biskup, zá wiádomośćią y pozwoleniem ich, vide Tomos Conciliorum. Tztądże też nápisał ono Hieronym Lib: 2. Apolog: contra Ruffinum: [Powiedz mi/ ktory Cesárz ten Synod kazał zwołáć?] Socrates tákże in Proœmio Lib:5. Hist. [Dla tegośmy o Cesárzách wzmiánkę vczynili/ iż od tego czásu/ iáko poczęli być Krześćiány/ Kośćielne potrzeby ná ich rozkazániu nálezáły: y Concilia według zdánia ich zwoływáne bywáły/ y ieszcze zwoływáne bywáią.] Liberatus in Breviario, Cap: 12. & habetur Tomo 2. Conciliorum. [Leo Papież przez List prośił Theodosiuszá Cesárzá/ y Pulcheryey żony iego/ áby było Concilium powszechne we Włoszech/ áby zniesiony był błąd wiáry/ ktory śie sstał przez gwałt Dioszkorow. A v nog Wálentyniánowi drugiemu Cesárzowi (Zachodniemu) y Eudoxiey żenie iego z wiela Biskupow/ Rzymski Biskup vpadáiąc/ prośił/ áby Cesárzá Theodosiuszá nápomniał/ áby inszy Synod był.] Leo Epist: 9. & 23. ad Theodosium: [Prośimy pobożnośći wászey/ ábyśćie we Włoszech roskazáli mieć Concilium Biskupie.] Ale nic nie vprośili, ábowiem w Chálcedonie złożone było.

Nácionálne.

NACIONALNE Concilia są, ná ktore śię zgromadzáią Duchowni, y świetscy, iuż nie ze wszytkiego świátá, ále tylko z iednego Krolestwá, ábo nácyey, ktore też zowią śię Generál-

ál-

rálnemi. To dlatego, iż ſą Generálnemi w onym Króleſtwie, iákie były Afryckie, Hiſpáńſkie, &c. Iáko ono mowi Concilium Toletanum III. Can:18. [Rozkazał święty y powſzechny Synod,] choć tylko byli Biſkupi Hiſpáńſcy. Y Rzymſkie, zá Symmáchá Papieżá: [Symmachus Concilio generali præſidens,] choć tylko byli Biſkupi Włoſcy. Y te też zwoływáli Krolowie pobożni. Iáko Rzymſkie czwarte, zá Symmachá Theodoricus Krol zwołał. Y Recaredus Krol, Toletáńſkie trzecie. Ná ktorych præſidowáli Biſkupi onego Króleſtwá przednieyſzy. vide Tomos Conciliorum.

PROVINCIALNE Concilia ſą, ná ktore ſie zgromadzáią Duchowni y świetſcy z iedney tylko Provincyey. Iákowych Conciliy wiele było, ktore zwoływáli, y ná nich præſidowáli Metropolitowie, ábo Arcybiſkupi. vide Tomos Conciliorum. Provinciálne.

DISTRYCTOWE záś ſie Synody ſą, ná ktore ſie zgromadzáią Xiężą z iednego Biſkupſtwá, ktore zwoływał, y ná nich præſidował Biſkup. O ktorych ono nápiſał Gratianus Diſt.18. Can: Annis. [Biſkup ná káżdy rok w ſwoiey dioceſiey Synod niechay ma o ſwoiey Xiężey.] Diſtrictowe.

Kośćioły też reformowáne ſłowem Bożym Ewángelickie, przykłádem ſtárego Kośćiołá Krześćiáńſkiego, Synody troiákie miewáią, dla potrzeb Zborowych: Generálne, Prowincyálne, Diſtryctowe.

Synody Generálne, ábo Nátionálne, czáſu náznáczonego nie máią: ále bywáią ſkłádáne czáſu potrzeby gwałtowney kośćiołá Bożego, zá ſpolnym zezwoleniem Superintendentow, y Pánow Pátronow przednieyſzych, według Konſtituciey Synodu Generálnego Włodżiſłáwſk:, Can:8: y Toruńſkiego, Can:10.

Synody Provinciálne bywáią ná káżdy rok, ná roznych mieyſcách, według Conſtituciey Synodu Provinciálnego Ożarowſkiego, Can: 2. ktory był w roku 1598. y Włodźiſłáwſkiego, Can:5. ktory był w roku 1601.

Synody Diſtryctowe, raz w rok bywáią, ktore Seniorowie Duchowni ſkłádáią, według Conſtituciey Synodu Generálnego Włodźiſłáwſkiego, Can: 8. y Krákowſkiego, Can:6. de offic:

Super-

Superint: & Can:3. de Synod. *Ktore Synody tym ſpoſobem odpráwowáne bywáią.*

I. *Seniorowie podług czáſu náznáczonego, Proceſſem ná Synod Miniſtrow, Dyakonow, Seniorow świetſkich, Lectorow, Pátronow wzywáią, zá ktorym Proceſſem powinni ſię wſzyſcy ſtáwić, y propoſicie wypiſuią ná Proceśie, o ktorych ná Synodźie máią tráctowáć, y ktory z Miniſtrow, y o ktorey máteryey ma vczyć. A ieśliby nie mogł przybyć ná Synod ktory z Miniſtrow, ábo Seniorow świetſkich, dla iákiey wielkiey á ſłuſzney przyczyny, liſt ná Synod poſyła, w ktorym niebytność ſwą wymawia, pewną przyczyną; Ofiáruiąc ſię iednák ná wſzytko pozwolić, coby Synod podług słowá Bożego poſtánowił. Czego ieśliby nie vczynił, bywa karány według zdánia Bráterſkiego. A to według dawnego zwyczáiu,* Concil:Carthag:IV.Can:21. [Biſkup ná Synod niechay nie omieſzkawa iść/ Ale ieśliby mu co gwałtownego przeſzkodźiło/ niechayże w oſobie ſwey pośle legatá/ będąc gotow przyiąć cokolwiek Synod poſtánowi/ ſalva fidei veritate.] Concil:Carthag:V.Can:10. *dokłáda, iáko ma* Gratianus Diſt: 18.Can: Placuit. [Excuſationes ſuas litteratorie conſcribant.] Concilium Arelatenſe 2. Can: 19. [Ieśliby kto zániedbał być ná Concilium, ábo Zgromádzenie bráciey/ á niżeli będźie rozpuſzczone Concilium, rozumiał opuśćić/ niechay zna/ że ieſt dáleki od ſpołeczności Bráterſkiey/ y nie godźi ſię go przyiąć/ áż będźie ná przyſzłym Synodźie rozgrzeſzony.]

II. *Po Kazániu Senior záczyna Synod tym ſpoſobem. Powſtawſzy będźie mowione słowá Apoſtolſkie:*

Łáſká Páná náſzego Jezuſá Kryſtuſá/ ꝛc. 2. Cor: 13. v. 13.

Y vczyniwſzy nápominánie do wzywánia Duchá świętego, śpiewáią, Duchu święty záwitay k nam/ ꝛc. *y Modlitwę Páńſką mowią,* Oycze náſz ktoryś ieſt/ ꝛc. *Ták záczynano záwſze Synody.* Euſebius *opiſuiąc* Concilium *Antiocheńſkie, mowi,* Lib:7.Cap:22.Hiſt: [Wſzelkich tedy rozmáitych czáſow/ (iáko occáſia dopuśćiłá) ilekroć Biſkupi/ Presbiterowie/ y Diakonowie weſpoł ſię zgromadzáli/ w káżdym zgromádzeniu modlitwy miano.] *A Niceńſkie* Concilium

opiſu-

opisuiąc:mowi, Lib: 3. cap: 11. De vita Constant: *y* Niceph: Lib:8.cap:16. Hist: [Biskup Antiocheński Eustathius, ktory po práwey stronie napierwey siedział/ powstawszy/ krotka orácia do Cesárzá vczynił/ y Zimn/ ktorym Bogu wszechmogącemu dźiekował/ czytał.] Concil:Tolet:IV. in Præfat: [Gdysmy sie w Toletánie mieście w Imie páńskie/ zá roskazániem Sisenándá Krolá Hiszpáńskiego/ y Fráncuskiego/ zgromádźili/ napierwey czyniliśmy dźieki zbáwićielowi nászemu Bogu wszechmocnemu.]

III. *Vsiedą Ministrowie zá roskazániem Seniorskim, ná mieyscách swych, porządkiem, według ordináciey swey: po nich Dyakonowie, zá roskazániem Ministrow: Ná drugiey stronie Seniorowie świetscy, po nich inszy Pátronowie, Lectorowie stoią. Czego przestrzegano ná pierwszych Synodách, y to obwárowano.* Concil:Bracaren:1. Can: 24. [Zdáło sie nam/ áby záchowawszy przodkowánie Metropolity/ inszy Biskupi/ według czásu ordynowánia swoiego/ iedni drugich/ mieyscem pierwszym czćili.] Concil:Toletan: IV. Can: 3. [Zszedszy sie wszyscy Biskupi/ niechay społem wnidą do Kośćiołá/ y według czásow ordynáciy swoich niech vsiedą/ po nich presbiterowie/ po nich Dyakonowie: A vsiadszy w koło Biskupi/ Presbiterowie zá nimi niechay siedzą/ á Dyakonowie przed oblicznośćią ich niechay stoią/ potym niechay wnidą Láicy/ ktorzy do Concilium należą: A niechay będą zámknione drzwi] *Toż tezma* Liber Ceremoniarum, Rom:Eccles: Lib:1.cap:5. Sectio.14. Concil: Carthagin: IV. Can: 39. [Dyakon ná káżdym mieyscu/ niechay siedźi/ zá roskazániem presbiterowym.]

I V. Proces *zá vpomnieniem Seniorskim, oddawa mu ten Minister, ktorego ná ostádku doszedł, Aby sie stąd sprawił, ieśli v wszytkich był, y iáko przesyłány bywał.*

V. *Spráwę Visytáciy, dawáią Seniorowie ná Synodźie Bráćiey, ktorą wszyscy rozbieráią. Y támże záraz bywa Dysciplíná y sąd, miedzy sámemi Ministrámi. A iesliby tego była iáka potrzebá, wzową Seniorow świetskich. Co teżyprzed tym záchowywano.* Concil:Carthagin: IV. Can: 25. *mowi:*

[Biſkupy miedzy ſoba niezgodne / ieśli nie boiaźn Boża / Synod niechay poiedna.] *Támże*, Can. 66. [Xiadz ktory rozumie że ma krzywde od Biſkupá / niechay idźie ná Synod]

V I. *Liſty oddawáią ná Synod poſtáne Seniorowi, y Legácie odpráwuią. A Senior oddawa ie Piſárzowi Synodowemu ku czytániu. Ktory przeczytawßy liſty, terminuie od kogo ſą, y o co. Tákże od kogo ſą legácie, y o co. Y to ták przed tym było.* Cyprianus in Concil. Carthagin: 1. [Gdy ſie w iedno w Cártháginie zgromádźili Biſkupi / z Presbiterámi / y z Dyakonámi / przy bytnośći też wiela poſpolitego ludu / czytáne były liſty Jubáianá do Cypriáná / y Cypriánowe odpiſy do Jubáianá.]

Govlarti⁹ in Epiſtol: 13. Cypriani [Dyakonowie byli członkámi Senatu kośćielnego.]

V I I. *Propoſicie z Proceſſu czyta Piſarz Synodowy, y nánie porządnie wotuią wßyſcy. Naprzod Conſenior, po nim Piſarz Synodowy, potym Miniſtrowie porządnie śiedzący, po nich Dyakonowie, zá ich pozwoleniem. A potym Seniorowie świetſcy, y inßy Pátronowie pobożni. Ktore votá Senior vważa, á Piſarz ie ſpiſuie. Y to nie nowa rzecz w Kośćiele Bożym. Abowiem Apoſtołowie święci, ná Concyliách, zá czáſow ſwoich, dopußczáli wßytkiemu kośćiołowi wotowáć, y o wßytkich rzeczách ſpolnie rádźić, y ſądźić.* Actor: 1. ℣ 15. *y* 26. Actor: 6. ℣ 2. Actor: 11. ℣ 2. Actor: 13. ℣ 1. Actor: 15. ℣ 6. *y* 22. Acto: 21. ℣ 18. *Toż było y w onym pierwßym kośćiele:* Cyprianus *ná* Cōcilium *Cárthágineńſkim mowił* [Słyßeliśćie namileyßy moi towárzyßowie / co mi odpiſał Iubaianus, ſpolny Biſkup náß / rádzac ſie mnie o nieprzyſtoynym krzćie kácerſkim: To zoſtawa / áby o tey rzeczy káżdy z nas z oſobná / co rozumiemy / powiedźiał.] Concil: Carthaginen: IV. Can: 40. [Dyakon w zgromádzeniu Presbiterow / gdy bedźie ſpytány / niechay mowi.] *Ná* Concilium *Conſtántynopolſkim* VIII. *Ceſarz* Baſilius *w głos mowił, á ſłowá iego położone ſą po Canonie 27.* [Jeśli kto co ma przećiwko temu świetemu / y powßechnemu Synodowi ábo iego Canonom / niechay w poyśrzodku ſtánie / y niechay mowi co mu ſie zda / bądź xiadz / bądź też láik / ábo choć y mießczánin.] *Ná* Concilium *Báſyleyſkim, Presbiterowie mieli* ſuffragium deciſivum,

Synody to były, iáko y Gloſſa ordinaria *twierdźi* in Act. Apoſtol: & cit. Tomo 1 Concil: Athanaſius *Dyakon ná* Concilium 1. *Nicenſkim.* Socrates Lib: 1. cap: 11. Epiphani⁹ *Dyakon ná* Cōcilium *Nicenſkim* 2. *diſputowáli.* Vide Cōcil: Nicē: 2.

ſpolną

ſpolną iednáką, y rowną moc z Biſkupámi, ſporow rozięćia, rozſądzánia, y Canonow ſtánowienia. Vide Acta Concil: Baſilien: Co iż ſie nie zda ſprzećiwnikom, powiedáiąc, że ad ſuffragia deciſiva, ſámi tylko należą Biſkupi, Bellarm: lib: 1. cap:15. de Conciliis. A czemuż Ambroży Biſkupem będąc, ſłucháczom ſwoim dopuſzczał ſąd czynić o wiáre? Co ſie z tych ſłow iego pokázuie, Epiſt:32. [Auxentius Arian/ wyzywa nas ná Synod/ áby tám o wierze diſputował. Wie bowiem że śćie nie proſtacy w wierze / y dla tegoż zbrania ſie wáſzego ſądu. O wiáre diſputowáć w kośćiele ktoż ſie zbrania/ ieſli kto o ſobie vfa/ niechay tu przyidźie: Ten lud ſądźi/ ktory w Kryſtuſá vwierzył / v ktorego w ſercu zákon Boſki ieſt / á

Iſai: 13. nie ludzki. Abowiem ſam Pan woła przez Proroká: Słuchay mie ludu moy / ktorzy vmiećie ſąd/ ktorych w ſercu zákon moy ieſt.] Czemuż y ſámi Kárdynały, ktorzy ſą tylko Presbiterámi, ábo Diakonámi: Tákże y Opáty y Generały Mnichow, do rad, do rozſądzánia, y do podpiſow przypuſzczáią? Vide Lib:1. cap:3. ſect: 14. Cæremon: Rom: Eccleſ: Et Acta Concil: Lateran: & Trident: Gdyż ná Conciliũ Chálcedoneńſkie, Opáći nie podpiſowáli ſie, vide Actionem 1. Concil: Chalcedon: Tákże y ná Liſty y ná Legácie porządnie wſzyſcy wotuią, A Concluzya zoſtawa przy Seniorách, podług ſłowá Bożego, y Canonow dawnych, y z zgody wſzytkiego Synodu. A wotuią wſzyſcy vczćiwie, ſkromnie, porządnie, y wolnie, pro conſcientia. Ieden w drugiego ſie votum nie wdźieráiąc, ſobie nie przymawiáiąc, áni iáko mowił Cyprianus in Concil: Carthagin: [Neminem judicantes, aut a jure communionis aliquem, ſi diverſum ſenſerit, amoventes.] Przeſtrzegáiąc tego, áby nie mowiono onego, co niekiedy mowili xiężą o Conciliũ Epheſkim 2. ná ktorym præſydował Dioſcorus kácerz, A te ſłowá położone ſą, Action: 1. Concil: Chalcedon: [Violenta facta eſt vis cum plagis, in pura charta ſubſcripſimus. Minabatur nobis damnatio, minæ exilii tendebantur. Milites cum fuſtibus & gladiis inſtabant. Timebamus & fuſtes & gladios. Vbi gladii, & fuſtes, qualis Synodus eſt? Milites propter hoc

Athana: in Epiſt: de Synod: Arimi. [Po prożnicy bieguniwie záſtániáią ſie tym/ że potrzebuią Conciliy dla wiáry/ gdyż Boſkie piſmo/ ieſt nád wſzytko mocniey ſze.]

Tákieć było y Conciliũ Tridẽtſkie Vide Sleidanum lib: 22. & 23. & Molinæum de Concil: Tridẽt: c:21

accepit,[†] ut nos terreret.] *A ieśliby też kto chćiał co powiedźieć potrzebnego, choć odwotowawszy, wolno, tylko áby wźiął venią v Seniorá.* [†] Dioscorus

VIII. *Ordynácie Dyakonow, Ministrow, obieránie Lectorow, y Seniorow, ták Duchownych, iáko y świetskich, ieśliby tego byłá potrzebá, bywáią, według Canonu Synodu Krákowskiego Generálnego, ktory ten iest, o Ministrách pierwszy,* [Żaden z Ministrow/ przywłaszczáć sobie Ministerium, áni sie sam posyłáć nie może. Ale Senior ná Synodźiech Distryctowych/ Ministry obieráć/ ordynowáć/ y posyłáć ma.]

IX. Missie *ábo posyłánia Ministrow, ná mieyscá, bywáią według Auditorow, y zá spolnym zezwoleniem wszytkiey Bráćiey*, ut supr.

X. Consens *czytáią według postánowienia Synodu Toruńskiego* Can:3. *Ieśli nie może być wszytek, tedy Canony iednego Synodu: A ná drugim Synodźie, drugiego Synodu Canony, &c. &c. Y one do executiey przywodźić, ieśliby się im nie dosyć czyniło.*

XI. *Constytucie ktore się postánowią, Pisarz porządnie w Actá Synodowe wpisuie. Ná ktore się podpisuią, Seniorowie Duchowni, Conseniorowie, Ministrowie, Diakonowie, Seniorowie świetscy, y inszy Pátronowie przednieyszy. Abowiem y ći do podpisow należą, ná znák pozwolenia y świádectwá. Ná* Concilium *Nicenskie powszechne podpisáli się nie tylko włásni Biskupi, ále y Chorepiscopi.* Vide subscriptiones Concilii Nicœni. *Ná* Concilium *Rzymskie, ktore było zá Sylwestrá, podpisáli się Presbiterowie, Diakonowie*, Constantinus *Cesarz, Helená mátká iego,* Calphurnius *stárostá Rzymski.* Vide actionem 1. & 2. Concil: Roman: *Ná* Conciliũ *Aphrikáńskie, ná ktorym był święty Augustyn, podpisáli się po wszytkich Biskupách, Presbiterowie dwá Rzymscy, choć byli Legatámi Papieskimi.* Vide Tomos Concil: *Ná* Concilium *Arausikáńskie, kazáli się Biskupi y świetskim osobom podpisáć, mowiąc:* [Podobáło się nam/ áby też y zacni á wielmożni mężowie/ ktorzy się z námi zgromádźili/ własną ręką podpisáli się.] Reccaredus *Krol Hiszpáński, ná* Concilium

Toletáń-

Toletáńſkie III.*podpiſał ſie temi ſłowy, á ieſzcze wprzod przed Biſkupy,* [Flavius Reccaredus rex, hanc deliberationem, quam cum ſancta definivimus Synodo, confirmans, ſubſcripſi.] *Tákżey żoná iego,* [Ego Badda glorioſa regina, hanc fidem quam credidi, & ſuſcepi, manu mea de toto corde ſubſcripſi.]

XII. *Ná liſty, y legácie odpiſuie Piſarz, y inſzy Brácia, zá roſkazániem Seniorſkim, w ktorych też záraz y oznáymuią tym, ktorzy ná Synodźie nie byli, co ſie ná nim poſtánowiło. A to przykłádem dawnych Conciliy.* Euſebius Lib:7.cap:24.Hiſt: *nápiſał,* [Wſzyſcy Biſkupi/y Páſterzowie / ktorzy ná Concilium byli wezwáni / ieden liſt zá ſpolnym zezwoleniem/ do Dioniſiuſá Rzymſkiego Biſkupá / y do Maxima Alexándryńſkiego miánowićie nápiſáli / ktorego exemplarz do wſzytkich prowinciy rozeſłáli. W ktorym to liśćie/ y ſwoie ſtáránie / y pilność / z ſtrony oney rzeczy Sámoſátenowey/ wſzytkim oznaymili/ y przewrotne kácerſtwo iego/ y dowodow iego/ przekonánie / tákże quæſtyie ktore mu zádawáli: A nád to/ wſzytek żywot/ y obyczáie onego człowieká/ żrzetelnie wyłożyli] *A Biſkupi zgromádzeni ná* Concilium *Niceńſkie, táki liſt do wſzytkich kośćiołow nápiſáli, á ma go* Theodoretus Lib: 1. cap: 9. Hiſt: [Iż zá łáſką Bożą/ y zá roſkazániem naświetſzego Ceſárzá Conſtántiná / ktory nas z rozmáitych prowinciy/ y miaſt/ w iedno zgromádźił/ to wielkie y święte Concilium Niceńſkie zebráne ieſt / Zdáło ſie nam zá rzecz potrzebną / áby od wſzytkiego świętego Concilium/ liſty do was były poſłáne/ z ktorych możećie zrozumieć o czym był ſpor/ y co poſtánowiono.] *Notuy, z roſkazánia Ceſárſkiego, y Naświetſzy Ceſarz.*

XIII. *Vżywánie Sákrámētu Wieczerzey Páńſk: bywa, ná káżdym Synodźie, Generálnym, Prowinciálnym, y Diſtryktowym*

XIV. *W Seſſiey gdy ſie odpráwi Synod, Senior podźiękowawſzy Miniſtrom, Diakonom, Seniorom świetſkim, y Pátronom, iż ſie ná Synod ſtáwić raczyli, y o chwale Bożey ſpołecznie obmyſláwáli, Nápomina ich, do pobożnośći, y do miłośći, do zgody, y do przeſtrzegánia Conſtytuciy Synodowych. Nápomina ich też do Modlitw, áby Pánu Bogu zá dobrodźieyſtwo, kto-*

re nád nimi okazáć raczył, ná onym Synodźie, dźiekowáli, prosząc go, áby to wszytko, co należy do budowánia chwały iego, do skutku przywieść raczył. Co też y Concilium Agatense *czyniło, pokázuie sie to z tych słow iego,* Can: 71. [A iż w Imie Páńskie / wszytkie rzeczy pożytecznie postánowiwszy / Synod w pokoiu rozpuszcza sie / w przod Pánu Bogu / y Krolowi swemu / podźiekuymy / prosząc miłośći iego Boskiey / ábysmy ná wiele lat tákowesz rzeczy stánowić / y tegoż vczyć / ku chwale iego / mogli.] *Y poklęknąwszy wszyscy, ták sie modlą z Seniorem:*

MODLITWA.

SWiety á wiecznie miłośierny Pánie / ćiebie ná niebie y ná źiemi wszelkie stworzenie / bez przestánku chwali / y wyznawa Pánem / y dobrodźieiem swoim / dźiękuiąc imieniowi twemu świetemu / zá niezliczone dobrodźieystwá / łáski twoiey świetey. Y my też teraz / w tym zgromádzeniu świetym / ćiebie chwalimy / Pánem swym wyznawamy / y zá dobrodźieystwá twoie świete dźiekuiemy / iżeś nas ná tym Synodźie Duchem swoim rzadźił / y spráwował: spráwy / y mowy násze / ku chwale Imienia twego świetego obrácał. Prosimy ćie pokornie / Pánie y dobrodźieiu nász / ráczże Kośćioł twoy świety pomnażáć / y rozszerzáć / czyń mu dobrze / pokoy w nim spraw / strażą Anielską ogrodź / deszczem słowá twoiego pokrapiay / sługi twe / w vrzedźie ich / rácz mocą twoią spráwowáć / y lud Krześćiáński rácz zmacniáć w wierze / Duchem twoim świetym. Vtwierdź y to miły Pánie / cos spráwił w nas / ná

Psal. 68 ℣ 29. 2. Ioan. ℣ 8. Gal. 2. ℣ 18.

tym zgromádzeniu swietym/ strzegąc ábysmy te- go nie psowáli/ áni vtrácáli/ co słowem twoim budujemy/ zá powodem Duchá twojego swiete- go. Day nam wszytkim pobożnosć/ jednosć/ y mi- łosć Krzesćiáńską: ábowiem ná tym należy budo- wánie Kośćiołá twojego. A po smierći/ dopro- wadź nas/ do Krolestwá niebieskiego. Vczyńże to/ dla miłego Syná twego/ Jezusá Krystusá/ w imie ktorego tobie sie modlimy/ Ojcze nasz/ etc.

XV. *Rozchodząc sie, śpiewáją on Psalm*, Błogosław nam nász Pánie/ etc. *y*, Bogu Oycu/ etc.

XVI. *Oznáymują Ministrowie słucháczom swoim, co sie ná Synodźie postánowiło. Według onego Kanonu Synodu Toletáńskiego*, apud Grat: dist 18. Can: Decernimus: [Te rzeczy/ ktore sie ná Conciliách stánowią / káżdy zosobná Biskup swoim Kośćiołom niechay oznaymi.] *y ono do effectu swego powinni przywodźić. Czego máją dogladáć Seniorowie Duchowni, y świetscy, podług Constitucyey Synodu Krákowskiego*, Can: 5. de Senior: ord: equest:

W PRO-

W PROWADZENIE MINISTRA ná mieysce.

Synowie Biskupi, mieyscá Oycowskie záśiadáli, przykłáde Aaronowym, zá podániem wßytkich Starßych.

Nicephorus Lib: 6. Cap:30. Hist:

[GDy sie Samosatenus ták bárzo Bogu sprzećiwiał / áni vstapić chćiał / rośmy vczynić muśieli / iż tego człowieká z poysrzodku wiernych wyłaczywßy / ná mieysce iego inßego / nie bez wielkiey / iáko rozumiemy / Bożey opátrznośći / Kośćiołowi powßechnemu przełożylismy / błogosłáwionego Demetrianá / ktory przed Sámosátenem kośćioł tenże Antyocheński dobrze rzadźił / Syná / imieniem Domná / dáry Bożymi / Biskupowi należacemi / meżá ozdobionego.] Sozom: Lib:6. Cap: 17. Hist: [Gregorius Nazianzenus, Biskupstwo w Názyánzenie miásteczku máłym / po Oycu otrzymał.] Policrates *Biskup Azyátycki mowił do Victorá Biskupá Rzymskiego, piße* Euseb: Lib:5. Cap:24. juxt: Ruff. [Siedm z Rodźicow moich / porzadkiem Biskupámi byli / á ia osmy.] Zozomenus Lib: 1. Cap:2. Hist: [Biskupi w Niceiey zgromádzeni / Eustáthiusá / iáko dla pobożnośći żywotá / ták tez dla zacnośći náuki / rozumieiac być godnym

Antyochia stolicá Apostolska, nie tylko Rzymska.

stolice Apostolskiey / z miástá Bereiey pogránicznego / ktorego był pierwey Biskupem / do Antiochiey przenieśli.] Socrates Lib:5. Cap: 5. [Gregorius Nazianzenus, zá spolnym zezwoleniem wiela Biskupow / z Biskupstwá miástá Názyánzy / ná Biskupstwo Konstántynopolskie był przeniesiony.] Ibid: Cap: 7. [A tám zá miástem w niektorym Kośćiołku bárzo máłym zbor miewał.] *Abowiem Aryani przednieyße Kośćioły opánowáli byli.*

Káżdy zbor miał swego własnego Pásterzá, á nie Vikáriego.

Teophilactus in Cap: 1. Tit.

[Dla tegom ćie zostáwił w Krećie / ábys ostátek rozrządźił / y postánowił Stárße po Miástách / iákom ia tobie był przykazał. Presbytery ná tym mieyscu zowie Biskupy / iáko

y w li-

y w liśćie do Tymotheuszá. A postánowił Apostoł/ áby kázdemu zosobná miástu/ Biskupi byli przełożeni. Abowiem niechćiał cáłey insuły iednemu Biskupowi poruczyć/ ále áby kázde zosobná miásto / swego własnego Pásterzá miáło/ roskazał: Rozumieiąc/ iż tym sposobem znośnieysza mogłá być Kośćielna praca/ á iż ći więtszą pilność z strony ludu mieć mogą.]

Hieronymus in Epist:ad Tit: Cap:1.

[A postánow Stárszę / ⁊c. Niechayże słucháią Biskupi/ ktorzy máią moc postánowienia Presbyterow w kázdym mieśćie zosobná.]

Synodus Wlodislavvienlis, Can:12.

[Ministrow ordinowánie / á ná mieyscá pewne ku vsługowániu Zborom Páńskim posyłánie/ Superintendentom á ich pomocnikom/Seniorom/Ministrom/iest zlecone: A około wyżywienia/ y potrzebnego opátrzenia Ministrow/ Pánowie Pátronowie się stáráć/á Seniorowie Duchowni y świetscy tego społnie dozorcámi być powinni.]

Synodus Cracovień: Can:2: de offic: Superint:

[W Districtćie sobie zleconym Superintendent wszędźie gdźieby potrzebá w Miásteczkách/y we wśiách/Ministry postánawiáć ma. *Támże*, Can:4. de offic: Seniorum ord: equ: [Powinni będą doyźrzeć tego/áby Ministrowie mieli potrzebne wyżywienie/ y słuszne pomieszkánie/ y zástáwiáć się o nie / żeby żadnych krzywd / y vćiskow nie ćierpieli.]

Ose: 4. ℣ 6. *Nie iest to tedy nowa rzecz w Kośćiele Bożym, Stárszym, mieyscá*
Isa: 22. ℣ 19. *Pásterzow nie máiące, Pásterzámi wiernymi y pobożnemi osadzáć: Abo też ná mieysce Náuczyćielow fałszywych, y nie-*
Psa:109 ℣ 8. *pobożnych, prawdźiwe, y Bogá się boiące wprowadzáć, owe*
Ezech: 34. ℣ 10 *wyrzućiwszy, y z vrzędu złożywszy. A czásem też, gdźie tego*
3.Reg:2 ℣ 35. *iest przyczyná słuszna, odmienić, budowániu dogadzáiąc, choć*
4. Reg: 18, y 22. *iest wierny, y pobożny Pásterz.*

Náuká.

I. **S**ENIOR z Conseniorem Ministrá oddáwáią ná mieysce: A gdźieby byli zátrudnieni, powinien iednák iecháć, choć ieden, wźiąwszy z sobą poblizu Ministrá, dla porządnego y vczćiwego oddánia. Tit: 1. ℣ 5.

II. Pátron onego mieyscá, Auditory, do onego Zboru należące, obwieszcza, poddáne y czeladkę swą do Kośćiołá stáwia.

III. Minister nowotny, ná onym mieyscu vczy, obyczáiem zwykłym dniá onego.

IV. Senior vczyniwszy krotkie nápominánie, iáko Apostołowie po miásteczkách postánawiáli Pásterze, oznáymi przyczynę onego zgromádzenia. A

A Act: 14. ℣ 23. Ti: 1. ℣ 5 &c. ut supr: in Proœm

Y przyśwTiedźie o tym wszytkim te pismá świętę.

V. Senior kazawszy onemu Ministrowi wystąpić, áby mogł być od wszytkich widźiány y poznány, nápomina Pátroná, y słuchácze, áby go iáko Posłá, á sługę Bożego, zá Pásterzá swoiego przyieli, onego słucháli, czćili, y iemu poddáni byli. B

B Luc: 10. ℣ 16. 1. Tim: 5 ℣ 17. Heb: 13 ℣ 17.

VI. Onemu Pásterzowi Senior oddawa ZBOR, to iest, Wierne, dowiedźiawszy się wiele ich iest, y one spisawszy w Xiegi Kośćielne: Nápomináiąc go, áby onych osob nie vtracał, niedbálstwem y złym żyćiem. I owszem, áby ich przyczyniał, iáko náuką zdrową, ták y żywotem przykłádnym. C

C Ezech: 3. ℣ 17. Ioan: 10 ℣ 12. Ti: 2. ℣ 7

VII. Oddawa mu też Kośćioł, klucze, naczynie Kośćielne, Szkołę, Szpital, Plebánią.

IIX. Provisią záraz námawia Senior, onemu Pásterzowi táką, z ktoreyby mogł mieć słuszne wychowánie. Abo nápomni Pátroná, żeby dobrá Kośćielne oddał, według Konstituciey Sy-

nodu Piotrkowskiego, Can:9. *y Krákowskiego,* Can: 3. de off: Sen: ord: eque: *y Włodźisłáwskiego,* Can: 12. D

D Luc:10. ℣ 7. 1.Cor:9 ℣ 14. Gal:6. ℣ 6.

IX. *Pásterz nowotny czyni rzecz do Pátroná, y do słuchá-czow, ofiáruiąc im wierność, chęć, y życzliwość swoie. Pro-sząc ich też áby go posłuszni byli, szánowáli, y zań się Pánu Bogu modlili, ábymu w vrzędźie onym Pásterskim błogosłáwił.*

Słuchácze powinni się modlić zá swe Náuczyciele. Rõ:15.℣ 30 2. Cor: 1. ℣ 11. Eph.6.℣ 19 Col:4.℣ 3. 2. Thes. 3. ℣ 1.

X. *Dawa rękę Pásterz Pátronowi, życzliwośći y wierno-śći Pásterskiey. A Patron też iemu dawa rękę posłuszeństwá, y stáránia Pásterzowi powinnego y należącego.*

XI. *Modlitwá bywa zá Pásterzem nowotnym, ábymu Pan Bog ná onym mieyscu błogosłáwił: do ktorey Senior nápomni słuchácze, mowiąc:* Vpadszy ná koláná/ ꝛc.

Modlitwa.

PAnie Boże wszechmogący / Oycze Páná nászego Jezusá Krystusá / twey nayświet-szey miłośći / prosimy pokornie zá tym no-wotnym Pásterzem / rácżże go nam ná tym tu mieyscu / Duchem twoim świętym rządźić / bło-gosłáwić / áby owieczek twoich do czásu sobie po-wierzonych / od báłwochwálstwá / y od bluźnier-stwá strzegł / y bronił słowem świętym twoim: w znáiomośći twoiey nayświętszey zmacniał: w wierze prawdźiwey potwierdzał / y w Krzyżu pośćieszał / á zgorszenia żadnego / náuką / y żywotem áby nie czynił. O miłośierny Boże / rácz ty sam spráwić w ludźiách prágnienie Krolestwá two-iego / y gorliwą chuć ku słowu twemu: ktorym sło-wem / száfárze táiemnic twoich / á prácownicy

Isai: 5. ℣ 6. Isai: 55. ℣ 10. 1. Cor:3 ℣ 6.

w winnicy twoiey / sumnienia nasze niech pokrapiáią / y posiláią / szczepiąc w nas náuki zbáwienne / y cnoty tobie się podobáiące. A ty sam daway wzrost / pracey ich błogosłáwiąc. O swięty / á dobrotliwy Pánie / nie rácz nam płáćić dla nászey niewdźięcznośći / złemi Káznodźieymi: Vchoway nas miły Pánie / od złych robotnikow / od niewiernych naiemnikow / y tych wszytkich / ktorzy od ćiebie nie są posłáni. Przez Jezusá Krystusá Páná nászego / w imię ktorego tobie się modlimy / Oycze nász / ktorys iest / etc. Ier: 23. ỷ 21.

XII. *Po modlitwie śpiewáią,* Pożegnay nas Boże Oycze / etc. *A záléćiwszy vbogich, y záśpiewawszy,* Bogu Oycu / y Synowi / etc. *rozeydą się.*

ODPRAWOWANIE VISITACIEY.

Augustinus in Psal: 126.

[DLa tego wyższe mieyſce poſtáwione ieſt (w Kośćiele) Biſkupom/ áby oni ſuperintendant dogladáli / y iákoby ſtrzegli ludu. Gdyż y to co po Grecku Episcopus mowia/ tłumáczy ſie ná Láćińſkie / Superintendentor, Dozorcá/ iże doźiera/iáko ten ktory zwierzchu pátrzy. Jáko bowiem Winiarz ma wyższe mieyſce/ áby ſtrzegł winnice: ták y Biſkupom / wyższe mieyſce ſpráwione ieſt. A z tego wyższego mieyſcá niebeſpieczno ráchunek czynić/ieśli tym ſercem ná tym mieyſcu ſtać nie bedźiemy / ábyſmy pokora ſwoia byli pod nogámi wáſzymi/ y zá was ſie modlili. Aby ten ktory zna ſercá wáſze/ ſam was ſtrzegł/ gdyż my tylko was przychodzacych y wychodzacych możemy widźieć. Strzeżemy tedy was z powinnośći powierzoney / ále tego żadamy áby nas ſpołem ſtrzeżono z wámi. Wam iáko Páſterze ieſteſmy/ ále pod onym Páſterzem/ktory ná krzyżu raz záſnał/y zmartwychwſtał: Z wámi ieſteſmy też y owcámi / wam z tego mieyſcá ieſteſmy náuczyćielmi/ ále pod onym iedynym Miſtrzem / w tey ſzkole ſpolucznią́mi z wámi ieſteſmy. Jeśli tedy chcemy/ábyſmy byli w ſtráży/od tego/ktory ſie dla nas vniżył/á wywyższony ieſt áby nas ſtrzegł / vniżaymyż ſie.] *Tenże* Lib: 19. Cap: 19. de Civit: Dei: [Dla tegoż mowi Apoſtoł/ Kto vrzedu Biſkupiego prágnie/ dobrego vczynku żada. Tymi słowy chćiał vkazáć Apoſtoł/co ieſt vrzad Biſkupi/ ieſt to imie pracey/ nie doſtoynośći. Greckieć to ieſt słowo Episcopatus, ztad poczatek ſwoy máiace/iż ten ktory nád inſzymi ieſt przełożony/tych ktorych ieſt przełożony/ (ſuperintendit,) doglada/máiac ſtáránie o nich.] *Támże ná to* Caput *piſząc* Ludovicus, *mowi:* [Atheniéńczycy poſyłáli do miaſt pod ich moca bedacych / ktorzyby w rzeczy ich wgladáli: A tych názywano Episcopámi/to ieſt Dozorcá

Vrzad Stárſzych Kośćielnych iáki ieſt, obácz káżdy Stárſzy, á czyn mu doſyć.

P. Kryſtus ſam tylko ieſt naywyżſzym Páſterzem, Ioã: 10. ℣ 11. *á Dozorcy kośćioła iego ſa podpáſterzmi, nie pod Papieżẽ, ále pod nim, co też y* Vicelius, Domini: 11. poſt Trinit *przyznawa mowiac:* [Dobrego Páſterzá/ dobrzy podpáſterze pochwaleni bedźiećie:]

nu/ Viſitatormi/ y podſtrzegáczámi. W Piſmie świetym/ Epiſcopus, poſpolićie Dozorca/y ſtrożem názywa ſie/ iáko v Ezechielá/y Ozeaßá. [*Tenże Auguſtyn dokłáda*, Serm: 51. de Sanctis: [Káżdy Goſpodarz w domu ſwoim/ ponieważ ieſt głowa domu ſwego / należy nań vrząd Biſkupi/ iákoby domownicy iego wierzyli/żeby ktorzy z nich w odßczepienſtwo nie wpádli/ áni żoná/ áni ſyn/ áni corká / áni też ſługá/ ktory ták drogo kupiony ieſt.]

Ezech: 3. ℣ 17. Oſeæ 9. ℣ 8.

Concilium Bracaren: 2. Can: 1.

[Zdáło ſie wßytkim Biſkupom/ y ná to ſie ſpolnie zezwolili/ áby Biſkupi ieżdżac po káżdey Provincyey/ y po káżdym Diſtrictćie/ naprzod pilnie ſie pytáli od Xieżey / iáki porządek z ſtrony vſługi Krztu/ y Wieczerzy Páńſkiey záchowuia/ y iáko inße rzeczy w Kośćiele Bożym odpráwuia. A ieśliże znayda dobrze odpráwuiace/ niechay pánu Bogu dźiekuia: A ieśliż nie/ tedy nieumieietnych náuczyć máia. Gdy tedy tych rzeczy Biſkupi pilnie ſie wypytáia od Xieżey ſwoiey / drugiego dniá zgromádźiwßy lud támtego Kośćiolá/ niechay ich vcza/ áby ſie ſtrzegli błedow bálwochwálſtwá/ ábo rozmáitych wyſtepkow: to ieſt/ mężoboyſtwá/ cudzołoſtwá / krzywoprzyśieſtwá / fálßywego świádectwá / y inßych grzechow śmierć przynoßacych. A czego ſobie nie życza áby tego drugim nie czynili: A áby wierzyli zmartwychwſtánie wßytkich ludźi / y dźień ſadny / w ktory káżdy według ſpraw ſwoich/ odnieśie zapłáte. A ták Biſkup z iednego Kośćiolá/ niechay iedźie do drugiego.

Concilium Tolethanum 4. Can: 35.

[Potrzebá áby Biſkup ná káżdy rok / w ſwoim Diſtrictćie do káżdey zoſobná Plebániey ieżdźił / áby ſie wywiedźiał czego ktory Kośćiol w náprávie ſwey potrzebuie. A ieſliżby ſam tego ábo prze nieſpoſobność zdrowia / ábo prze zabáwy wykonáć nie mogł/ niechay że Presbitery/ ábo Diákony ludźi dobre pośle/ ktorzyby ſie o dochodźiech/ y náprawie Kośćiolow wywiedźieli/ y o żywoćie ſie ſług Kośćielnych wypytáli] *Czytay o tym* cauſa 10. quæſt: 1. *y Synod Krákowſki*, Can: 3. *o Superint:* vt ſupr: *Náwiedzánie tedy*

Iákonazwiſko, Sacerdos, *Kápłánie tylko oſobom duchownym należy, ále y świetſkim* Apoc: 1. ℣ 6. 1 Pet: 2. ℣ 5. Tert: Exh: ad Caſtit: [Izali y my láicy nie ieſteſmy Kápłany? Nápiſano bowiem/ ⁊c.] ut ſupr. *Toż mowi* y Cyp: Ser: de Chriſm: unctione. [Wßyſcy / ktorzy od Kryſtuſowego imienia Krześciány ſie zowa/ ofiáruia Bogu káżdodniowa ofiáre/ poświeceni od Bogá świątobliwośći Kápłany.] *Ták y* Epiſcopus *oſobom świetſkim należy, według Auguſtyná ś., obyczáie iednák ſwoim.*

Zborow w káżdym Districtćie, przez Stárße, iáko nie iest nowe, ták też nie ma być opußczáne, zániedbywáne, y źle vdawáne. Abowiem visitácyámi, budowánie sie pomnaża, á zgorßeniu sie zábiega.

Náuká.

I. *Visitácya bywa raz w Rok według zwyczáiu dawnego kośćiołá, y Canonu Synodu Krákowskiego. A ieśli też tego niemáß potrzeby, tedy we trzy látá záwße bywa, wßytkich kośćiołow porządnie.*

II. *Seniorowie Duchowni y Swietscy, wprzod porozumiewáią sie gdźie pilniey iecháć ná visitácią: á czásem porządkiem Zbory visituią.*

III. *Dawáią znáć o swym przyiechániu przez list Páśterzowi, y Pátronowi. A gdźie iest tego potrzebá słußna, bez oznaymienia iádą.*

IV. *Dniá pewnego, ktory sobie vpátrzą Seniorowie, á nawiecey w Niedźiele, dla wietßego zgromádzenia, w Kośćiele visitácią odpráwuią. A ile gdźie tego widzą potrzebe.*

V. *Nabożeństwo czásu visitáciey, sam Páśterz onegoż mieysca odpráwuie, obyczáiem zwykłym.*

VI. *Po nabożeństwie Senior przyczyne przyiechánia oznáymuie, vczyniwßy krotkie nápominánie, o visitáciách, z pismá S.*, 1. Sam: 7. ℣ 15. Act: 14. ℣ 21. &c. Act: 15. ℣ 36. 41. Act: 16. ℣ 4. Actor: 18. ℣ 23. Actor: 19. ℣ 21. 2. Corint: 12. ℣ 14. 1. Phil: 2. ℣ 19. *Tz zwyczáiu dawnego Kośćiołá, o czym są położone świádectwá wyżßey.*

VII. *Czyta Senior náuke Páwłá świetego, ktory vczy w liśćie pierwßym do Tymotheußá, á w kápitule trzećiey, iáki ma byc Minister w náuce y w żywoćie, rzekßy:*

Posłuchaymy słow Páwłá świetego / ktory opisał 1. Tim: 3. iáki ma być Minister w náuce / y w żywoćie / mowiąc:

WIernać iest tá mowá: Iesli kto Biskupst: / ec.

Pátrz w ordynowániu Ministrow. fol. 163.

Otoż słyszyćie namilszy Krześćiánie / iáki ma być Minister / w náuce / y w żywoćie. A ták

PYTANIE, PATRONA, y słucháczow.

Chrys: Hō: de spiritu S. W osobie P. Krystusowey powieda: [Jeśli ktory z tych ktorzy mowią że máią Duchá ś. / mowiłby co z śiebie / á nie z Ewángeliey / nie wierzćie mu. Náuki moiey náśládupćie. Jáko nie czyta tych rzeczy / ktore są nápisáne / ále z śiebie sáme mowi / iáwna iest rzecz iż nie ma Duchá świętego.]

I. **P**Ytam was wszytkich / á miánowićie Pátroná tutecznego mieysca / Jesli ten pásterz vczy według słowá Bożego pisánego / od ktorego áni ná lewo / áni ná práwo / nie ma sie vchyláć. R. [A]

A Dev: 12. ℣ 32. Prov: 30 ℣ 6. Ier: 26. ℣ 2.

II. Jesli iest w vrzedzie swym pilny / dosyć li mu czyni: to iest / Jesli náuki bywáią w Niedzielę dwá rázy / we Srzodę / y w Piątek: czásu obchodu Pámiątki świętych: Jesli odpráwuie vsługę Wieczerzy Páńskiey / według zwyczáiu kośćiołá Krześćiáńskiego: Jesli posty zápowieda zwyczáyne / y one odpráwuie: Jesli chore náwiedza / y mdłe vtwierdza: R. [B]

B 1. Tim: 4 ℣ 13.

III. Jesli żyie według náuki Duchá świętego / pobożnie / trzeźwie / y przykłádnie: R. [C]

C Tit: 2. ℣ 7. 1. Pet: 5 ℣ 1.

IV. Já-

D 1.Tim:3 IV. Jáko dom swoy rzadzi. R. D Tzá káżda odpowiedźią te pismá przywiedźie.

Ná pytánie Seniorskie, ßczyrze y prawdźiwie odpowieda Pátron, y słucháczé, ktorym to należy.

PYTANIE MINISTRA.

I. PYtam też ćiebie bráćie miły: Jesli kto do słowá Bożego przyßtał: Albo iesli od niego nie odßtał: R.

A Mat:25. ℣ 21. 1.Cor:3 ℣ 6. 1Cor.15 ℣ 10. *Iesli przyßtał, Páná Bogá pochwali, á onemu zá prácę podźiękuie; vpomniawßy go, áby to łásce Bożey przyczytał, nie sobie. A Iesli też kto odßtał, vpomni słucháczé, áby się tym nie gorßyli. A iesli kto iest tego przyczyną, ßkarze go támże słowem Bożym, y każe mu go ßukáć. B*

B 1 Tim:4 ℣ 1. Ioan:6. ℣ 66. 1Tim:1. ℣ 19. Mat: 3. ℣ 12. Apoc.6 ℣ 13.

II. Jesli Pátron iest pobożny/ trzeźwi/ przykładny/ y miłosierny przećiw poddánym: A nie iestli przeßkodą iáką im do nabożeństwá/ y wiedźieli ich do słuchánia słowá Bożego: Bo to iego powinność iest/ y bez niego nie może nic Minister zbudowáć. Pospolita ono przypowieść iest: [*Po prożnicy pospolstwo bywa vpominane do pobożności, gdźie zwierzchność żadnego stáránia nie ma o Nabożeństwie.*] R. *Y przywiedźie one przykłády. C*

D Heb:10 ℣ 25. Apo. 3. ℣ 15. Rom:12 ℣ 18. 1. Cor: 6. ℣ 1. Gala:5. ℣ 15. Mat: 5. ℣ 16. Rom: 2. ℣ 24.

III. Słucháczé bywáiąli ná słuchániu słowá Bożego záwße / y w vżywániu Sákrámentu świetego: á niemáßli miedzy nimi iákich niezgod / y żyćia złego: R.

Iesli nie bywáią często, nápomni ich. A iesli też są miedzy nimi iákie niezgody, y żyćia złe, zgáni im to iáwnie. D

C Ezechiaß Krol, Kápłanō, 2. Paral:29. Iozyaß Helkiaßowi nayWyżßemu Kápłanowi, Ib: Ca: 34. Moyżeß Aaronowi Exod: 7. W budowániu chwały Bożey dopomagáli. Y owßem, gdy odßedł Moyżeß od Aaroná, zbłądził Aaron, choć był nawyżßym Kápłanem Exod: 32. *Ioás też krol nie słucháiąc Ioiády kápłaná, udał się zá bałwochwálstwe* 2. Par 24. Euseb: Lib: 4 Ca: 24. de Vita Constant. [Constantinus mowił/ Wy w Kośćiele/ á ia zá kośćiołem iestem Biskupem od Bogá postánowionym.]

IV. Ieśli śie według Consensu Synodow Generálnych spráwuiesz/y Zbor sobie zlecony rządźisz: Abowiem to ná káżdego Ministrá wkłáda Synod Generálny Toruński/ Can: 2, 3. y Włodźisláwski/Can: 3. Do tego: Ieśli Constitucye Synodow Generálnych/Provinciálnych/y Districtowych/biora swoy effect: K temu: Ieśli iedna Forma/ábo Porządkiem/ y Kátechizmem od Kośćiołá Bożego przyiętym/y vchwalonym Nabożeństwo odpráwuiesz: R. [E]

A iesliby ináczey było, Ministrá zgromi, y ná Synod goodnieśie.

V. Maszli Diakoná/ábo Lectorá. A iáko śie záchowuią przećiwko tobie/y ieslić są posłusznemi: kto ie żywi/y opátruie: R. [F]

VI. Szkołá iesli iest: á Rector ábo Bákálarz dosyć li czynią w szkole vrzędowi swemu: sąli pilni Kośćiołá/ vczali Pieśni studentow/ á sąli posłuszni tobie: Bywali examen dźiatek dwá rázy do roku: A kto im płáći: R. [G]

VII. Naczynie Kośćielne iesli iest/y w iákim chowániu iest: Iáko Kielich/Pátyná/Miednicá Krzćilna/Obrus/&c. R. [H]

VIII. Iesli iest szpital/ á dobrá szpitálne iáko śię obrácáią/ kto nimi száfuie/ ktorych nikt nie ma vżywáć dobrym sumnieniem/ iedno vbostwo: Bo to iest skład vbogich ludźi/ y chleb páná Krystusow: R. [I]

E Pátrz ná końcu o Synodách y przed Formy Przedmowę.

F Czytay Synod Włodźisláwski Fol: 134.

G Synod Ożarowski, Cā 9. mowi: [Zápłátę bákálarską pátron do rąk ma odawáć Ministrowi/ á Minister iemu.]

H Dan: 5. ℣ 1.

I Pátrz o tym w senten: w Kátech: przed Pieśniámi, i Głodzie.

IX. Skrzynká kościelna iáko sie obráca? R. [K]

X. Co zá opátrzenie masz/ á ieslis kontent z niego: dochodźili ćie zupełnie? Abowiem to iest/ nie iálmużna/ ále zapłátá twoiá zá służbe/ ktorą czynisz w Domu Bożym/ według świádectw świętych Pism/ Numer: 18. ℣ 31. Luc: 10. ℣ 7. 1. Cor: 9. ℣ 14.

K *Skrzynki Kościelney iest Wzmiánka*, 2. Par: 24. ℣ 8 Marci 12. ℣ 41. 1. Corinth. 16. ℣ 1.

XI. Kto powinien Kośćiołá opráwiáć? Abowiem Kośćioły/ w ktorych sie służbá Boża odpráwuie/ nie máią być pustoszone/ ále popráwiáne/ y ozdobione iáko naypilniey/ tylko oprocz ozdob báłwochwálstwo z sobą niosących: Tákże stoł przykryty/ ławki/ kázálnicá/ lichtarze dla nabożeństwá nocnego/ w dni vroczyste/ máią być włásne Kośćielne/ nie pospolite/ y Cmyntarze ogrodzone/ podług nápominánia Synodu Generálnego Toruńskiego? R. [L]

Synod Toruński, Cá: 16.

L Athan: Epist: ad Sol: [Aryáni podwiedli báłwochwálce/ áby nászliná Kośćioły/ y lud vkámionowáli/ ławki/ kázálnice/ stołdrzewiány/ tablice Kośćielne/ y insze rzeczy/ ktore mogli wyniosszy przed przyśionek/ popalili.]

To insze rzeczy, ktore należą do budowánia, á są opisáne w Kanoniech Synodowych, pilnie sie wywiáduie Senior, ieśli tego widźi być potrzebę, Dogadzáiąc iednák y w pytániu wszelkiemu budowániu, á vchodząc zgorszenia. Ná ktore pytánia, o wszytkich rzeczách, Minist: słuszną spráwę dawa.

VIII. *Odpráwiwszy Senior pytánia, á słuszną spráwę o wszytkich rzeczách do budowánia należących wźiąwszy, co dobrego, y porządnego we Zborze zástał, záto Pánu Bogu chwałę dawszy, Pásterzowi, Pátronowi, y słucháczom, to pochwali: Nápominâiąc Pásterzá, áby sie miał ná pieczy sam, y wszytkę trzodę, nád ktorą go Duch święty postánowił Dozorcą, áby*

Act: 20. ℣ 28.

páſł Zbor Boży, ktorego nábył przez włáſną Krew: Stáwiąc też ſámego śiebie we wſzytkim wzorem dobrych vczynkow, w náuce ſczyrość, á w vrzedźie poważność záchowuiąc. Nápomni też Pátroná, y inſze ſłuchácze do ſtátecznośći w Nabożeńſtwie y do pobożnośći, y miłośći Krześćiáńſkiey, y do pilnego ſtáránia o pomnożenie chwały Páná Bogá wſzechmogącego, Tonego w Wierze świetey, w náuce Apoſtolſkiey vtwierdźi. A ieśli też co nie porządnego záſtánie, ma im to zgánić ſłowem Bożym, y nápomnieć, aby ſię ſtáráli, iákoby wſzytkie rzeczy do kluby ſwoiey przywiedli, referuiąc ſię iednák w tym wſzytkim Senior, ná Synod bliſko przyſzły Diſtrictowy. A iżby ich Pan Bog do tego wſzytkiego ſpoſabiał, coby było z chwałą iego naświętſzą, przy dokończeniu Viſitáciey, modli ſię Senior Pánu Bogu ze wſzytkimi. Tit:2. ỷ 7. Act:14. ỷ 22.

MODLITWA.

PAnie Boże wſzechmogący / Oycze wielkiego á nieſkończonego miłoſierdźia / Tyś ieſt powodem rządu w Kośćiele twoim. Tyś Apoſtołom ſługom twoim / w náwiedzániu Zborow błogoſłáwił: przez nie ludźi Krześćiáńſkie / w wierze prawdźiwey vtwierdzał / w krzyżu pośilał / y w pobożnośći świetey zmacniał. Prośimy ćie pokornie / ráczże nam / y w teráźnieyſzym náwiedzániu Zborow twoich błogoſłáwić / y ſzcześćić. To co ieſt w tym Zborze twoim dobrego / świetego / y tobie ſię podobáiącego / vtwierdzay: á co ieſt złego / y tobie przećiwnego / wykorzeniay. Páſterzá tutecznego / Duchem twoim świetym ſpráwuy: Dárow niebieſkich przymnażay mu / dla budowánia Kośćiołá twego. Pátro-

ná/y ze wßytkim domem/błogosław ná świećie/ w łásce twoiey/ y w dobrym zdrowiu długo choway. Słuchácze wßytkie/ w nabożeństwie prawdźiwym vtwierdzay: żywotem Krześćiáńskim obdarz/ ludźi nieposłußne Ewángeliey twoiey/ zmiekcz/y oświeć Duchem twoim świetym. Ná tym gruncie/broń miły Pánie ludźi wßytkich/ od powietrza/ od głodu/ od mieczá/ od ogniá/ y od inßych przygod nießczesliwych: A po śmierći/ dayże nam wßytkim żywot wieczny/Amen. Oycze náß/ ktorys iest/ ꝛc.

IX. *Zálećiwßy potrzeby vbogich, y záś pieważwßy,* Bogu Oycu/ ꝛc. *rozeydą się.*

X. *Nim odiedźie Senior, Biblioteke iego w domu, tákże co czyta, ábo pisze, oględa, żeby ták nigdy nie proznował, y w xięgi się zámagał: pomniąc y ná powinność swoie, y o Visitácyey wiedząc.*

Verinus: [*Egregios cumulare libros, præclara supellex.*] Hieron: Epist: ad Nepotia: [Pismá święte często czytay/ y owßē nigdy z rąk twoich Pismo święte niechay nie wychodźi/ Vcz się te° sam/ czego inßych maß náuczać.]

ZACZYNANIE NABOZENSTWA

W Nowozbudowánym Kośćiele, Co poſpolićie zową POSWIĄCANIEM.

I. Co ieſt poświącánie Kośćiołá. Devte: 20. ℣ 5.

I. Chriſoſt: Hom:19. in Ep: ad Hebr:

[Quam dedicavit, hoc eſt, quam conſtruxit, quam præparavit, & quam initiavit. Dedicatio quippè dicitur initium utendi.]

Polydorus lib: 5. Cap:7. de Invent:

[Chryſoſtomus ait: Dedicare, aliud nihil eſt, niſi utendi initium facere.]

II. Formá Kośćiołá, Exod: 26. ℣ 35 Ezech: 8. ℣ 16.

II.

Valafridus abbas Lib: de Offic: Eccleſ: Cap:4.

[Przodkowie náſzy niedbáli o to ták zbytnie / ná ktoraby ſtrone kośćioły modlitw poſtáwić/ wiedźieli bowiem że wſzedźie Bog ieſt: Nie bładzą ći ktorzy w kośćielech nowo zbudowánych Bogu, ábo w wychędożonych z plugáſtwá báłwochwálſkiego / dla nieiákiey ſpoſobnośći mieyſc/ ołtarze ná rozmáite ſtrony ſtáwiáią. Abowiem weśćie y do kośćiołá Sálomonowego/ y do przybytku Moyzeſzowego od wſchodu było.]

Socrates Lib: 5. Cap: 21. Hiſtor:

[Kośćioł w Antyochiey ná zachod słońcá poſtáwiony ieſt.]

Chryſoſtomus Homil:74. in Matth:

[Jam ſłyſzał od przodkow ſwych/ że tákowych przegrod w kośćiele z początku nie było: Abowiem w Kryſtuśie Jezuśie niemáſz męſzczyzny/ áni niewiáſty. A też zá czáſow Apoſtolſkich weſpołek ſie modlili/ męſzczyzny y niewiáſty.]

Concilium Turonenſe II. Can:4.

[Do modlitw / y do vżywánia świątośći / láikom y niewiáſtom

wiáſtom/ iáko ieſt obyczay / otworzone ſą wrotá do mieyſcá naswietßego.]

III.

Tertullianus Lib: Contr: Valentinian: Cap: 2.
[Dom náßey gołebice/ieſtći proſty.] *Tenże* Apologet: cap: 39. [Schodżimy ſie do Zboru y do zgromádzenia/ábyſmy ſie Bogu modlili/ſchodżimy ſie y ná przypominánie Boſkich piſm / záprawde wiáre świetymi głoſy kármiemy / y ná vżywánie Wieczerzy Páńſkiey / y ná kárnosć kośćielną / y dla dobrowolnego ſkłádánia iáłmużn.]

Auguſtinus Epiſt: 109.
[W kośćiele żaden niechay nic nie czyni / iedno to/dla cze° ieſt zbudowány / ſkad y názwiſko wźiał: Gdy ſie modlićie Bogu Pſálmámi/y Pieśniámi/to niechay bedźie w ſercu wáßym / co wynaßaćie głoſem ſwym.]

Beatus Rhenanus in lib: 9. Euſebii.
[Pierwßy Krześćiánie kośćioły ku czći Kryſtuſowi Pánu zbudowáne / zwáli Dominica, do ktorych ſie ſchodźili dla modlitw/ dla kazań / y dla vżywánia Sákrámentu.]

IV.

Hieronymus Epiſt: ad Nepotian: de vita Clericor.
[Wiele tákowych ieſt/ktorzy buduią śćiány/ y filary kośćielne podpráwiáią / mármory ſie świecą/ podniebienia ſie pozłoćiſte łſkną/perłámi ołtarz ieſt oſádzony : A ſług Kryſtuſowych niemáß żadnego obránia. Niechay mi nikt nie zádawa: Bogáty był w Zydowſtwie kośćioł/áni ſtołu/lamp/kádźielnic/ mis / kubkow / możdżerzow / y inßego naczynia ze złotá vczynionego. Te rzeczy/ w ten czás podobáły ſie pánu Bogu / gdy kápłáni ofiáry ofiárowáli / y krew bydleca byłá odkupieniem grzechow. Ale teraz gdyż Pan vbogi/vboſtwo domu ſwego poświe-

ćił/ro-

III.
Cel Kośćiołow, Mat: 26. ℣ 55. Act: 20. ℣ 7 Iſa. 56. ℣ 7.

IV.
Ochedoſtwo Kośćiołá.
Aug: in Pſal: 25. [Dom Boży ktory ieſt kośćiołe / ma ießcze w ſobie złe ludźi / ále ozdobá domu Bożego / w dobrych ieſt/ w świetych ieſt. To ochedoſtwo domu twe° ia Dawid vmiłowałem. Ci należą do ochedoſtwá domu Bożego/wktorych mießka chwałá Boża/ y ći ſą mieyſcem mießkánia chwały Bożey. A ták vmiłowałem ochedoſtwo domu twoie°/ to ieſt / wßytkich ktorzy w nim ſą/á chwały twoiey ßukáią] *Tenże*, Serm: 254. de Tempo: [Ochedoſtwo Domu Bożego/y mieyſce mießkánia chwały ie°/miłuiemy. A ktoreß ieſt ochedoſtwo domu Boże°/y mieyſce mießkánia chwały iego: iedno Kośćioł iego/o ktorym mowi Apoſtoł / Kośćioł Boży świety ieſt/ ktorym wy ieſteśćie.] *Text Zydowſki*, y Pagninus *czytáią*: [Vmiłowałem Pánie mießkánie domu twego/ y mieyſce przybytku chwały twoiey.

ćil / rozmyślaymyż krzyż iego / á bogáctwá bedźiemy ſobie poczytáć zá bloto. Coż ſie temu dźiwuiemy co Kryſtus názywa zlośliwa mammona? Ná coż ſie zápátrzamy / y w czym ſie kochamy? czego Piotr świety nie miał/ co y ſam iáwnie wyznał. A ieśliże zá litera idźiemy / á Hiſtorya nam proſta/ cheć do złotá/ y do bogáctw czyni/ tedy ze złotem/ y inſze obrzedy Zydowſkie záchowaymy.]

Bernardus Apologia ad Gulielm: Abbatem.

[Lſkni ſie kośćioł po śćiánách / ále w vbogich niedoſtátek ćierpi / kámienie ſwoie powłoczy złotem / á ſyny ſwoie nágimi opuſzcza/ z dochodow vbogich / ſłuży ſie oczom bogaczow / znáyduia ſie ćiekáwi / czymby ſie vćieſzyli / á nie znáyduia nedznicy/ czymby rátowáni byli. Opuſzczam kośćielne niezmierne wyſokośći/ nie pomierna dlugość / zbytnie ſzerokośći / koſztowne tynkowánia / ćiekáwe málowánia/ ktore rzeczy gdy wzrok modlacych ſie / ná ſie obrácáia/ przeſzkadzáia/ y áffectowi modlenia ſie/ á mnie też nieiákim ſpoſobem wyrażáia/ ſtáry obrzad Zydowſki.]

Miechovita Lib:2.Cap:3: Chronic: polon:

[Námawiáli Łáćinnicy Włodźimierzá/ áby wiáre ich przyiał/ ále niechćiał/ ábowiem Ceremonie Łáćińſkie málo nabożne/ y kośćioły málo ozdobne/ zdáły ſie mu.]

Origenes Lib: 7. Contr:Celſum.

Obrázy nie ſa ochedoſtwem Kośćielnym, á leráczey oſzpeceniem y plugáſtwem, bo ie ták zowie Piſmo ś. 2. Paral. 29 V 5, 15, 18. Iſ:30. V 22. Ezech: 22. V 3.

[Krześćiánie niemoga áni pátrzyć ná Ołtarze/ y ná obrázy/ dla onego co Bog powiedźiał w zakonie: Nie bedźieſz ſobie czynił obrázu.] *Tenże* Lib:8. [Brzydźimy ſie poświacániem obrázow/ y ołtarzow.]

Arnobius Lib:6.Contr:Gentes.

[Winuiećie nas Pogáni/ iż obrázow nie ſtáwiamy/ ołtarzow nie buduiemy / áni kádźiemy.]

Minutius in Octavio.

[My Krześćiánie nie mamy żadnych ołtarzow / żadnych obrázow/ krzyżow nie chwalimy/ áni o nie dbamy.

V.

V. Kośćioły komu má-

Niſſenus in vita Gregorii.

[Krześćiánie ná káżdym mieyſcu/ pod imieniem Kryſtu-

ſowym / dla modlitw kośćioły budowáli. Grzegorz cudotworcá / opuśćiwszy puszczą / vdał ſie do miáſtá / w ktorym chćiał Bogu kośćioł poſtáwić / znáiąc że oná wszytká kráiná / byłá poddáná zdrádźie szátáńſkiey / y nigdy wniey nie było zbudowánego kośćiołá Bogá prawdźiwego / y owszem wszytko miáſto / y pole / było nápełnione ołtarzámi / kośćiołámi y obrázámi. A przetoż kośćioł ieden wielki obroćił / ná dom modlitwy / wyſtrászywszy z niego Diabły / wzywániem imienia Kryſtuſowego.]

ia być budowáne, 2. Reg. 7. ℣ 13. 3. Reg: 8. ℣ 20. Malac: 3. ℣ 2.

Auguſtinus Lib:3.cap:56. Contr:Creſconium.

[Bogu wszechmogącemu śćiány poświącamy.] *Tenże,* Epiſt: 49. [Kośćioł / kápłan / Ofiárá / y insze rzeczy / ktore do tego należą / tylko iednemu prawdźiwemu Bogu przynależą: Záprawdę gdy te rzeczy bywáią wyrządzáne Bogu / według ieͦnátchnienia / y náuki / ieſt prawdźiwe nabożeńſtwo.]

VI. *Iáko y czym poświącáć Kośćioły,* 3. Regū 8. *Nie tylko Kośćioły poświącano przedtym, ále też y pámiątkę onego poświącánia obchodzono, ná káżdy rok,* Nazianz: Or: in novum Dominicum. Zozomenᵘ Li:2. Ca:25 *A iákoż? używániem świątośćiy przepowiedániem słowá Bożeᵒ.* Nicephor: Li:8. Ca: 50 Chryſ: Ser: de Euchar in Encœn:

Polydorus Lib: 5.cap:6.de Invent:

[Krześćiánie z przodku żadnego kośćiołá iáwnie nie zbudowáli / ále ſie ná mieyſcá ſkryte ſchadzáli / á to dla prześládowánia. Jednák / podobna ieſt rzecz do wiáry / że kośćioły niektore / ábo zbudowáne / ábo te ktore w przod szátáńſkie były / od Apoſtołow poświecone były Kryſtuſowi / ná mieyſcách odległych / do ktorych szaleńſtwo okrutnikow przyſtępu nie miáło.]

VI.

Clemens *Papież* apud Gratian: de Conſecrat: diſt: 1. Can: Eccleſias.

[Kośćioły ná mieyſcách ſpoſobnych / y potrzebnych budyćie / ktore trzebá poświącáć modlitwámi Boſkimi.]

Euſebius Lib: 10. Cap: 3. Hiſtor:

[Ná poświącánie kośćiołow nowo zbudowánych. Biſkupi / y poſpolſtwo / zdálekà zgromádźili ſie. A było vsługowánie świętych táiemnic / były Z N A K I táiemne męki zbáwićielowey / męszczyzny y białegłowy / ſtárzy y młodźi / modlitwámi / śpiewániem / y dźiękczynieniem / Bogá Autorá wszytkich rzeczy dobrych czćili. A przełożeni kośćielni / ktorzy byli wzgromádzeniu / káżdy z nich z oſobná orácye wy-

 práwo-

práwowáli.] *Tenże*, Lib:8.cap:2. [Domy święte modlitwámi poświecone/ zgruntu Pogáni wywrócili.] Nicephorus Lib:7.cap:40. *opisuiąc poświącánie kośćiołá Tyrskiego, mowi:* [Od wszytkich słyszan był ieden hymn/ ktory Bostwo/ słowá Bożego wdżięcznym pieniem wysławiał. Ktemu było przepowiedánie słowá Bożego. Były też spráwowáne pobożnie y świątobliwie táiemne vsługowánia/ y pożywánie zbáwienne/ y niewypowiedźiáne Symbola & signa, znáki męki Páńskiey.] Athanasius Apolog: ad Constantium, *y ten opisuiąc poświącánie kośćiołá Alexándryńskiego wspomina tylko te trzy rzeczy: Vżywánie Sákrámentu Wieczerzey Páńskiey, ktorą zowie* Synaxin, *to iest społeczność ią, kazánia y Modlitwy zá tego ktory Bogu kośćioł zbudował. Ztąd tedy iáśnie się pokázuie, iż kośćioły v práwowiernych Krześćian, nie máią być poświącáne zabobonámi Papieskiemi, ále Modlitwámi świętemi, przepowiedániem słowá Bożego, y Vsługowániem świątośćiámi. Nie máią być świętym ku czći budowáne, ále sámemu Bogu: Nie máią być zbytnim y bátwochwálskim kosztem budowáne. Nie máią być do iedney częśći świátá, á osoblíwie do Wschodu przywiązowáne, Ani dla ofiar zá żywe y zá vmárłe stáwiáne. Ale dla przepowiedánia słowá Bożego, dla vsługowánia świątośćiámi, y dla modlitw. Y ztądże też Doktorowie dawni, mieysc ná ktore się ludźie dla nabożeństwá schodźili, nie zwáli* Templa, *kośćiołámi, ále Zborámi. Ano mowi* Optatus Lib: 6. [Ktoż z nászych wszedł do kośćiołá?] *A Hieronim* Libr: adverſ: Vigilantium: [Julianus prześládowcá pámiątki świętych chćiał/ ábo popsowáć/ ábo w kośćioły obroćić.] *Nie przy tego y sam Bellármin* Lib: 3.cap:13.de Rom:Pontif: *gdy ták pisze:* [Dawni Doktorowie Láćińscy y Greccy/ przez wiele wiekow nigdy zborow Krześćiáńskich nie zwáli kośćiołámi.] *Wiedźieli bowiem że kośćioły od ofiar názwáne są, y ofiárom krwáwym y śniednym náleżą. Co zeznawa tenże* Bellarmin: Lib:3.cap:4. de cultu Sanctor. *A oni przestawáli ná iedyney ofierze raz ná krzyżu vczynioney, to iest ná męce á śmierći Páńskiey.*

Hebr: 7, 9, 10.

Náuká.

I. SEnior z Conseniorem, wźiąwszy kilku Ministrow, iádą ná ono mieysce gdźie iest kośćioł nowozbudowány. II. Pátron onego mieyscá, obwieśći słucháczey poddáne swoie, áby sie ná nabożeństwo zgromádźili. III. W Sobotę w wieczor, iáko y w insze czásy przed vżywániem świątośći Páńskich, bywa odpráwowáne nabożeństwo. IV. W Niedźielę tákże.

Pſ: 136. RANO, 1. Spiewáią Pieśń, Wieczny Boże/ etc. y Psalm Teraz o wierni Páńscy służebnicy/ etc. 2. Náuki o Sákrámenćie Wieczerzy Páńskiey bywáią. 3. Modlitwá poránna. 4. Te Deum Laudamus śpiewáią.

Przed POŁUDNIEM 1. Minister ktory ma być ná onym mieyscu pásterzem, zácznie nabożeństwo obyczáiem zwykłym,
Pſ: 84. y Confessią odpráwi. 2. Dwie pieśni śpiewáią, Chwalá Bogu z wysokośći/ etc. y Psalm, O iák są miłe/ etc. 3. Consenior vczy wźiąwszy text o poświącániu kośćiołá. 4. Po czytániu śpiewáią, Zmiłuy sie Pánie nád námi. A po kazániu Błogosław nam/ etc. 5. Senior przystąpiwszy do stołu z Cõseniorem, y z Pásterzem onego mieyscá, Vczyni nápomnienie do Modlitwy, tymi słowy:

NAmilszy krześćiánie/ kiedy w stárym zá-
1. Paral 7. ℣ 5. konie Sálomon Krol/ Ezdrasz kápłan/
1. Ezdr: 6. ℣ 17. y wszytek lud Izráelski oddawáli kośćioł
1. Mach 4. ℣ 56. nowozbudowány/ y nápráwiony/ ku czći á chwale Pánu Bogu/ Tedy sie nabożnie Pánu Bogu modlili/ áby ná onym mieyscu przytomnym był z łáską swoią/ káżdemu człowiekowi wzywáiącemu imienia iego/ Tákże też y w Nowym zakonie/ pobożni Pásterzowie/ oddawáiąc/ y poświącá-

Athan: Apol: ad Imper: Const: [Swięto poświącánia obchodźić nád twoie roskazánie/ zgołáby rzecz sprosna byłá. Ani też Biskup ktorykolwiek/ áni Xiądz tym vmysłẽ wezwány iest. Te° tedy poświącánia vczony Cesárzu potrzebá ábyś był autorem: ábowiem ono mieysce zbudowáne potrzebuie bytnośći twoiey. Te°mu bowiem tylko nie dostáie do ozdoby wszytkiey.]

iącnowozbudowáne kośćioły / ku chwale sáme- mu Pánu Bogu / Modlili sie iemu gorąco/ zá o- nym mieyscem / y zá Pátronem onego mieyscá. Toż też/y my teraz vczyńmy/przy oddawániu te- go kośćiołá nowozbudowánego/ku chwale Bo- żey/ Vpadszy ná koláná sercá nászego/modlmy sie Pánu Bogu/mowiąc ták temi słowy:

MODLITWA.

O Pánie Boże wszechmogący/ktory w nie- przystepnym swietle mieszkasz / ćiebie żá- dne mieysce ogárnąć nie może/ty nie mie-
1. Tim: 6. ℣ 16. szkasz w kośćielech / reką vczynionych / niebo bo-
3. Reg: 8. ℣ 27. wiem iest stolicą twoią/á źiemiá podnożkiem nog twoich. Coż tedy zá dom tobie zbuduiemy? y kto-
Act:7.℣ 48 rez mieysce odpoczynienia twego? bo iesli niebo y
Isa:66.℣1. 2.Paral: 6. ℣ 18. źiemiá/ćiebie ogárnąć nie może/dáleko wiecey ten dom/ ktory zbudowány iest/ dla przepowiedánia słowá twego swietego / dla vżywánia swiatośći twoich / y dla modlitw. Prosimy ćie tedy sercy nabożnemi/nákłoń vchá swego/á wysłuchay nas/ nie odwrácay od nas oblicza swego / y nie odrzu- cay nas/od siebie/ bądź przy nas w tym zgromá-
3. Reg: 9. ℣ 3. dzeniu swietym/á zmiłuy sie nád námi/Poswieć sam to mieysce zbudowáne / y tobie oddáne ku chwale twoiey / wysłuchay prosby / z mieszkánia twego niebieskiego káżdego człowieká / ktoryćby sie tu modlił / z mocną wiárą / w nádźieie miło- sierdźia twego/y zasługi syná twego miłego/ Je-

zusá

zuſá Kryſtuſá. Spraw że też to nąß Pánie / áby
ná tym mieyſcu záwße brzmiał głos Ewángeliey
twoiey świętey. Nie dopußczay tego Boże nay-
świętßy / ná to mieyſce / tobie ku chwale oddáne /
áby tu kiedy miáło być báłwochwálſtwo / y zabo-
bony vſtaw ludzkich wprowádzone. Aby mu ſie
Iere. 7. ỹ 12. nie sſtáło iáko mieyſcu w Silo / gdźie przedtym
mießkáło imie twoie / dla báłwochwálſtwá ludz-
kiego. O dobrotliwy Pánie / błogoſław mieyſcu
te°. Miey nád nim oko łáſkáwe / y ſtraż Aniołow
twych świętych. Temu też Pátronowi / ktory ten
3. Reg: 8. ỹ 20. dom zbudował / nie żadnemu ſtworzeniu naświę-
tobliwßemu / áletylko imieniowi twemu święte° /
ku cźći á chwale twoiey / áby tu słowo twoie prze-
powiedáne było / Sákrámentámi twymi vſłu-
gowano / y tobie ſie ſámemu modlono / błogo-
ſław z małżonką / y z miłym potomſtwem / w do-
brym zdrowiu / w pokoiu świętym / długo cho-
way / y ze wßytkimi tutecznymi ſłucháczmi. A po-
tym / day im / y nam / żywot wieczny: Przez Páná
náßego Jezuſá Kryſtuſá / Amen. Oycze nąß / ꝛc.

Pſa: 23. VI. *Po modlitwie śpiewáią Pſalm,* Pan moy ktory mie / ꝛc. *á potym act wieczerzy Páńſkiey odpráwuie ſamże Senior ze dwiemá Miniſtrámi.* *Przed Wieczorem:* *1. Spiewáią dwá Pſálmy,* Nuż teraz Narodowie / ꝛc. Bede ćie wielbił moy Pánie / ꝛc. *2. Kazánie bywa tákże o Kośćiele máteryálnym. 3. Modlitwá wieczorna. 4. Miniſtrá Senior poſtánawia, condicią vmawia, y ſłuchácze należące do onego Zboru ſpiſáć káże, áby ták on Kośćioł nowy puſtkámi nie ſtał.*

Pſa:100 Pſa: 30.

V. *Rozchodząc ſie śpiewáią,* Bogu Oycu / ꝛc.

Euſeb: Lib: 4. Cap: 45. de vita Cōſtant: *opiſuiac poświącánie Kośćiołá Ierozolimſkie°, mowi:* Drudzy pokorne modlitwy ofiárowáli Bogu zá poſpolity pokoy / zá Kośćioł / y zá ſámego Ceſárzá / Autorá tych zacnych rzeczy / y zá ie° miłe potōmſtwo.]

Concilium Bracarē: 2. Can: 5. [Biſkup niech niepoświęcá Kośćiołá / áżby pirwey poſąg kośćiołowi y poſłußeńſtwo iego przez dárowánie / ná piśmie wźiął] *Tożma* y Conciliū Vormaciē: Can: 3.

ROZŁOZENIE
ná pewne czáſy
EWANGELIY
y EPISTOŁ.

Náuká.

VV onym pierwſzym kośćiele, iáko piſmá ś. czytano y wykłádano, obácz.

W Pierwſzym onym kośćiele, w Niedźiele y w dni robotne nie czytano áni wykłádano piſm świętych frustulatim, po ſztuczce: Ale wźiąwſzy ábo xięgi Moyżeſzowe, ábo Prorockie, ábo Ewángeliſtow, ábo Apoſtołow, porządnie ie czytano y wykłádano. Co ſię pokázuie z Commentarzow Doktorow krześćiáńſkich, á oſobliwie z Auguſtynowych, in Pſal: 33. in fine primæ Concion: in Iohan: Tractat: 2. y z Chriſoſtomowych, Homil: 1. in Geneſ: Homil: 2. in Matth: &c. ktorzy nie zgołá tylko piſmá oſobnie commentowáli, ále ie y ludźiom w kośćiele iáwnie czytáli, á potym wykłádáli. Pokázuie ſię to y z Lectorow, ktorzy porządnie piſmá święte w kośćiele czytáli. A potym ie przełożeni kośćielni wykłádáli. Czytay o tym fol: 70. Pokázuie ſię ná oſtátek, y z obyczáiu kośćiołá pierwſzego Rzymſkiego, áno mowi Damaſus Papież w liśćie do Hieronymá Doctorá, & hab: Tom: 1. Concil: [V nas tákowe ieſt wyobráżenie proſtoty / iż tylko w Niedźiele / liſt ieden Apoſtolſki czytáią / y ieden rozdźiał z Ewángeliey mowią / niemáſz obyczáiu śpiewánia.]

A wſzákoż gdy iákie święto vroczyſte náſtąpiło, zániechawſzy porządku onego ná czás, to czytano, y wykłádano, co do onego świętá należáło: świádkiem tego ſą te ſłowá Auguſtynowe, Pręfat: in Epiſt: Ioan: [Pámiętá świątobliwość wáſzá / iżeſmy zwykli tráktowáć z porządku lekciy / Ewángelią według Janá. Ale iż teraz przypádłá vroczyſtość dni świętych / w ktore / pewne lekcie z Ewángeliey / potrzebá / áby były w

ły w kośćiele czytáne/ ktore ták ſą roczne / iż inße nie mogą być: porządek ten ktoryſmy przedśię wźięli/ z potrzeby máluczko zániechány ieſt/ nie porzucony.] *A gdy też przypádłá pámiątká ktorego świętego, tedy, ábo w czytániu porządnym, o nim wzmiánkę z occáſiey iákiego słowá wykłádu, vczyniono, co śię pokázuie z Ambrożego* in Pſal:118.Serm:20. *z Auguſtyná*, tractat: 27. in Ioan: in Pſal: 120: *Abo też* ex profeſſo *o nim vczono. Co śię tákże pokázuie z ſermonarzow* de ſanctis *tychże to Doctorow, Ieśliże też y te ſermonarze ſą ich właſne, bo o niektorych ſermonarzách, wątpią ſámiż Papieżnicy, áby były ich, choć ſą w Exemplarzách ich, iáko Bellármin* Lib:2. cap:15. de Bonis operibus. Lib: 1. cap: 25. de Clericis. Stapleton: Serm: de Aſſumption: Mariæ.

Wykłádáli też pod czás według potrzeby, czáſu, oſob, y mieyſcá, pewne mieyſcá piſmá świętego. Co śię pokázuie, z Oráciy, z Homiliy ich, y z ſermonarzow Auguſtynowych, ktore ſą Tom: 10. de verbis Domini, de verbis Apoſtoli, &c. *Potym muśi być z iákieyśi wáżney przyczyny, ná pewne czáſy, rozłożono czytánie, po ſtuczce Proroctw, Ewángeliy, y Epiſtoł. Co śię iednák wielom Theologom niepodoba, powiedáiąc, iáko on vczony y pobożny mąż,* Gualterus in cap: 13. Marci, *Iż xiężą dla Poſtyl, zániedbywáią piſm, y ludźie prośći rozumieią że tylko Dominiki ktore im czytáią, ſą piſmem świętym. Do czego śię przychylą, y* Vicelius, *choć Apoſtátá, ktory ták piſze,* Dominic: 4. poſt Natal: Domini: [Oźiębnełá pilność doſkonáłego piſmá/ żaden śię nie rádźi xiąg Doctorow/ do Cyſtern ktore wody zádźierżeć nie mogą/ do poſtyllarzow niektorych nikczemnych vdawamy śię: przyßłá tedy w gruby Fáryzáyſki kwás/ ßczyrość wiáry / ták iż práwie Pogáńſka zábobonność werwáłá śię/ y báłwochwálſtwá błąd.] *A te czytánia po ſtuczce, ná pewne czáſy, rozłożył, nie Hieronym Doktor, iáko twierdźi* Lombardic: Hiſtoria: Serm: de S. Hieronim: *bo zá Hieronimá* fruſtulatim *piſm nie wykłádano, co śie pokazáło z Auguſtyná, ktorzy z ſobą ſpołem żyli, y* Damaſus *Papież, nie o rozłożenie, ábo ſporządzenie, Ewángeliy, y* *Czytánie y Wykłádánie piſm* fruſtulatim *niepodobáło śię niektorym.*

Kto rozłożył czytánia piſm ná pewne czáſy.

Epiſtołonego prośił, ále o śpiewánie Pſálmow, y Hymn, ktorego w Rzymie nie było, iáko ſię wyżſzey pokazáło. Paulus Diaconus, z roſkazánia Kárłá Ceſárzá, iáko świádczy Cranzius Lib:1. cap:18. Metropol: Paulus Æmilius lib:2. de Francis, y Sigebertus in Chronic: rozłożył te czytánia, ktore ſie iednák nie zgodzą z Homiliámi Grzegorzá wielkiego, y z Sermonarzámi pod imieniem Auguſtynowym wydánemi. Y ſam autor gdyby teraz zmartwychwſtał, ledwieby ie poznał, ábowiem ſą popſowáne, y odmienione.

V nas iż niemáß wßędźie zboru vſtáwicznego, á dogadzáiąc poſpolitemu człowiekowi, ile w rzeczách wolnych, piſmu świętemu nie ſprzećiwnych, piſmá święte fruſtulatim czytáią, y wykłádáią. W Niedźiele, w dni vroczyſte, w dni Pámiątki świętych, y w dni Powßednie: Tych nie gániąc, ktorzy piſmá porządnie wykłádáią. Pámiątkę świętych w porządku przedſięwźiętym, krotko wſpomináią, świąt vroczyſtych nie opußczáiąc, A czytáią ie według nowego Kálendarzá tymże práwem, co y przedtym, to ieſt ludźiom ſię accommoduiąc, y onych buduiąc, y pozyſkawáiąc: Tego przeſtrzegáiąc, y porządkowi dogadzáiąc, áby Proroctwo, y Epiſtołá z Ewángelią zgadzáłá ſię. Bo owo nie pieknie kiedy ſię Ewángelia czyta o tym, á Proroctwo y Epiſtołá o czym inßym. Ewángelia o Weſelu, Proroctwo o Iáłmużnie, á Epiſtołá o Pośćie. Więc też áby Ewángelie ßły porządkiem ſwoim, według biegu rzeczy. Bo owo nieporządek, y confuſia, kiedy ſię to pierwey przypomina z Ewángeliey, co ábo pozad, ábo wprzod ma iść. Abo też mießáć rzecz nie należącą, w porządku właśnie idącym. Iáko ná przykład: Ewángelią czytáć o ſądźie Luc:21. **Będą znáki ná ſłoncu/ ꝛc.** miedzy Ewángeliámi o przyśćiu Páńſkim w żywot Máriey Pánny. Gdyż pierwey ſię národźił, niż ná ſąd przyßedł. Tákże czytáć Ewángelią o Wćieleniu Syná Bożego, miedzy Národzeniem, y Zmartwychwſtániem iego, Luc: 1. **Poſłan ieſt Anioł Gábryel/ ꝛc.** A zaż Wćielenie nie ma vprzedzáć Národzenia, Smierći, y Zmartwychwſtánia? &c. Czytáć Ewángelią o Troycy S. Matth:28. **Dáná mi ieſt wßytká moc/ ꝛc**

A Epistołe czytáć, o Przeyźrzeniu Boskim, Rom: 11. O głębokośći bogactw/ꝛc. A to co do rzeczy? A zaś nic słuśniey onych słow czytáć według świetá, 1. Ioan: 5. Trzey są ktorzy świádczą/ꝛc. ꝛc. ꝛc. Opuszczáć też Ewángelie, ktore świádczą co sie działo z Pánem Krystusem, po iego Národzeniu, nim sie sam przez sie świátu okazał, Zbáwićielem y Bogiem? Abo te ktore sprzećiwnicy wyrzucáią z nowego swego Kálendarzá, ochraniáiąc błedow swoich y pożytkow doczesnych? niegodźi sie, áni przystoi dobremu porządkowi.

Zá napierwszym rozłożeniem Ewángeliy ná pewne czásy, w kośćielech Wschodnich, ták czytano Ewángelie.

W NIEDZIELĘ pierwszą Adwentową Matth: 21. Gdy sie przybliżáli ku Jeruzálem/ꝛc.

II. Luc: 21. Będą znáki ná słońcu/ꝛc.

III. Mat: 11. Jan vsłyszawszy w więźieniu/ꝛc.

IV. Ioan: 1. Gdy posłáli Żydowie z Jeruzálem/ꝛc.

Co sie pokázuie z Homiliy Grzegorzá Biskupá Rzymskiego, A potym zá czásem ten porządek odmieniono, A miánowićie w kośćiele Rzymskim. Abowiem porzućiwszy Ewángelią o Wiechániu Páńskim ná oślicy do Ieruzalem, Czytáią w Niedźiele czwartą Adwentową Ewángelią Luc: 3. A pietnastego roku zá pánowánia Tyberiuszá Cesárzá/ꝛc. Vide Sermones Dominicales Pomerii. Co też potwierdźiły Rzymski Mszał, zá roskazániem Piusá V. Papieżá wydány. Ieśli dla tego iż też Ewángelią czytáią w Niedźiele kwietną, A słusznie, Tedyć y tá Ewángelia Luc: 3. mogłáby być opuszczona, ábowiem o iedney rzeczy mowią Lukasz Ewángelistá, z Ianem świętym, ktorego słowá Niedźiele przeszłey były czytáne, Gdy posłáli Żydowie/ꝛc. A ták ieśli sie godźiło Rzymiánom odmienić dawne Ewángelie Adwentowe, choćy Grzegorz Papież, według stárego Kálendarzá, kłádźie ie w swoich Homiliách. A czemużby też dla porządku dobrego, tym sposobem nie miano czytáć Ewángeliy w Adwent? W Niedźiele 1. Jan vsłyszawszy/ꝛc. 2. Gdy posłáli Żydowie/ꝛc. 3. Luc: 1. Posłan iest Anioł Gábriel/ꝛc. 4. Matth. 1. A národzenie Jezusá

Krystusá tákowe było / etc. *Pierwey sie bowiem w Cielit Pan Iezus nim sie Národźił.*

W Niedzielę 1. Po Bożym národzeniu Luc: 2. A ták Oćiec y Mátká Jezusowá dźiwowáli sie temu / etc. 2. Luc: 2. Gdy Jezus był we dwunaśćie lećiech / etc. 3. Ioan: 2. Było wesele w Kánie/etc. etc. etc. *Aż do postnych, wedle zwyczáiu dawnego. Może też czytáć y te Ewángelie, w Niedźiele 2. po Bożym národzeniu* Mat: 2. Po śmierći Herodowey / Oto Anioł Páński we śnie/etc. 3. Luc: 2. Gdy Jezus był we dwunaśćie lećiech/etc. 4. Matth: 3. Jezus przyszedł do Gálileiey do Jordanu ku Janowi/etc. 5. Ioan: 2. Było wesele w Kánie/etc. etc. etc. *Aż do postnych Ewángeliy. To dla tego, iż te rzeczy ktore sie dźiały z Pánem Krystusem po iego Národzeniu, nim sie świátu ziáwił, godne są wiádomośći, bo sie dźiały dla nas, y porządkiem swym szły. A też tym porządkiem Ewángelie czytáiąc, przez Mięsopust będźie ich dostawáło, nie biorąc leśiennych.*

W Niedzielę 1. iáko pospolićie zową, w Post, Mat. 4. Jezus był wiedźion od duchá ná puszczą/ etc. 2. Mat: 15. Wyszedszy Jezus z onąd/ odszedł w strony Tyru y Sydonu/ etc. 3. Luc: 11. A wyrzucał dyabłá / á on był niemy/ etc. 4. Ioan. 6. Jezus odszedł zá morze Gálileyskie/ etc. etc. etc. *Może też czytáć y te Ewángelie, w Niedźiele 2.* Matth: 15. Wezwawszy tłumu/rzekł im/ Słuchayćie/á rozumieyćie: Nie to co wchodźi w vstá/ etc. 3. Mat: 6. A gdy pośćićie/nie bądźćie iáko obłudnicy/ etc. 4. Luc: 15. Człowiek niektory miał dwu Synow/ A rzekł młodszy z nich Oycu/ etc. *Bo iż te czásy zową sprzećiwnicy postem, y Spowiedź ludźiom pod ten czás zálecáią, godźi sie, y potrzebá tego, o pośćie prawdźiwym, y o spowiedźi Krześćiáńskiey, vczyć, biorąc do tego texty należące. Więc też wolnoli było Rzymiánom, dawne sporządzenie Ewángeliy ná post, odmienić, Abowiem co przed tym czytáli Ewángelią w Niedźiele 2. postną, o Niewieśćie Chánáneyskiey, To teraz czytáią o Przemienieniu Páńskim,* Mat: 17. Wźiął Jezus Piotrá y Jákubá/etc. *A czemuż też tász wolność*

nie ma

nie ma być v nas, w czytániu Ewángeliy, według czásu y náuk?

W Niedzielę 1. Po Troycy świętey, Luc: 16. Był niektory człowiek bogáty/ á obłoczył sie w purpure/ꝛc. Tę Ewángelią w tę Niedźiele zdawná przed tym czytano, y w sámym kośćiele Rzymskim, Co sie pokázuie z Homiliy Grzegorzá Papieżá, ktorą dźiśieyszy Rzymiánie, ochraniáiąc czyśćá swego, tulánia sie dusz po świećie, y inszych błędow, z kálendarzá nowego wyrzućili.

W Nniedzielę 2. Czytano Ewángelią Luc: 14. Człowiek niektory spráwił wieczerzą wielką/ ꝛc. A w Niedźielę 3. Luc:15. Przybliżáli sie do niego/ wszyscy celnicy/ y grzesznicy/ ꝛc. ꝛc. ꝛc. Aż do Niedźiele Adwentowey, Tymże porządkiem iáko y teraz czytano Ewángelie. Iednák my dogadzáiąc Kálendarzowi stáremu, y nowemu, áby ták porządnie, y zgodnie Ewángelie czytáne były, áż do Adwentu, Opuszcza sie Ewángelia o Wieczerzy wielkiey, gdyż też tá Ewángelia, z oną Ewángelią o Godźiech Matth: 22. Podobne iest Krolestwo niebieskie/ człowiekowi Krolowi/ ktory spráwił wesele synowi swemu/ ꝛc. Iedne rzecz w sobie máią, Co bowiem iest Lukaszowi S. Wieczerzą/ to Mátheuszowi S. Wesele/ ábo Obiad/ iáko y Theophilactus zeznawa, ták pisząc: [Prandium hoc loco nominat, quamvis alio loco cœnam eam dixerit.] in cap: 22. Matth.

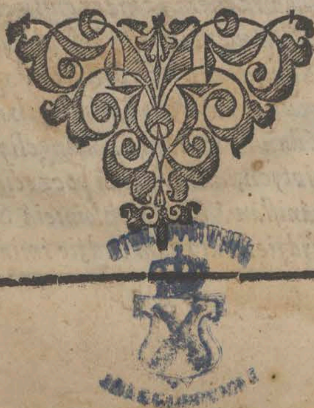
W dni Pamiątki świętych, czytáią Ewángelie, ábo zdawná zwyczáyne, według stárych Postyllarzow, y Postylle Xiedzá Grzegorzá Zárnowity Roku 1582. wydáney. Abo też y insze Ewángelie, w ktorychby wzmiánká byłá onego Apostołá, Bądź też Dźieie y Epistoły Apostolskie, ktorych text zgadzałby sie z vocácią, ábo vrzędem y zmęczeństwem onego świętego, y z náukámi świętá, według postylle Xiedzá Krzysztofá Kráińskiego Roku 1611 wydáney. Ieśli bowiem Papieżom we Mszale Rzymskim, y Iezuitom w Postyllách swych nowo wydánych, zdáło sie odmienić dawne czytánia Ewángeliy, w Dni pámiątki niektorych świętych, iáko w dźień poczęćia Pánny Máriey, Woyćiechá S., Stánisłáwá S., Bárthłomieiá S., &c. A nam, á zász sie toż nie zeydźie? Y kto nam będźie śmiał zádáć iáką od-

miáne, y nowość w nabożeńſtwie? Ponieważ porządku dobrego we wſzytkim, y prawdy, przeſtrzegáć mamy. Dawno, y ſłuſznie Doctorowie Krześćiáńſcy powiedźieli: Diſtinct: 8. apud Gratian: [Veritate manifeſta, cedat cõſuetudo veritati.]

W Swietá Vroczyſte, położone ſą porządnie czytánia Proroctw, Ewángeliy, y Epiſtol, ná ſwym mieyſcu, pátrz fol: 88.

Epiſtoły Nieſzporne ná Niedźiele, czytáne bywáią, Iedne według dawnego, á ſłuſznego ſporządzenia, A drugie odmieniwſzy nieco z dawnego zwyczáiu, dogadzáiąc dobremu porządkowi, czytáią ſię podobne oney Ewángeliey. A y toć nie ma nikomu wádźić, Abowiem y w tym nie zgadza ſię Mſzał Rzymſki nowy Piuſá V. Papieżá, z Krákowſkim dawnym. Tomickiego Biſkupá Krákowſkiego, z Ewángeliámi od Troyce S. idącymi, zgadzáią ſię z ſobą, á Epiſtołámi ſię rożnią. Więc też Epiſtole ktorą położono we Mſzale Krákowſkim ná Niedźiele trzećią Adwentową, 1. Corint: 4. Ták o nas niechay rozumie człowiek/ ꝛc. Te w Rzymſkim czytáią w Niedźiele czwartą. A ktorą czytáią w Rzymſkim w Niedźiele trzećią, Philip: 4. Weſelćie ſię záwſze/ ꝛc. W Krákowſkim záſię czytano ią w Niedźiele Czwartą. Roman: 14. [Vnusquiſq; abundet in ſuo ſenſu] 1. Corinth: 10. [Sive aliud quid facitis: omnia in gloriam Dei facite. Sine offenſione eſtote Judæis & Gentibus, & Eccleſiæ Dei, ſicut & ego per omnia omnibus placeo, non quærens quod mihi utile eſt, ſed quod multis, ut ſalvi fiant.]

KONIEC.

Juppiter est quodcunque vides quodcunque movetur

Sacra potes quantum diis immortalibus offer.

to prudentia minor. Non illa ocro vertisse licet
curant
. Qot nexa sub curant ca[...]

Rerum amissarum summa sapientia obli[...]

[...]n, Si nunc male est, et olim sic eri[...]

Quantum peritiores: tantum perdi[...]
s perfec[...]

[...]i pateant pectora ditum
Quantos intus sublimis gerit
Fortuna metus!
Pectora pauper
secura gerit

Non vitantur quod Fato manent; peri[...]
observata, quam neglecta.

Et mala quibus gravantur inopes; Et bo[...]
quibus sibi placent divites; non sunt di[...]
na: Evanescunt sicut fl[...]

Sum fateor, semperque fui [...] pa[...]
Sed non obscuros [...] male notus Eques
Cozem Dawinka, Zem pa[...] dudotek

